

**drumețind
prin
Munții
Banatului**

L. Botoșăneanu,
Șt. Negrea

PREFAȚĂ LA EDIȚIA A II-A

Noua ediție este „adusă la zi”, mult îmbunătățită și adăugită față de prima care s-a epuizat la scurt timp după apariție (1968). Necesitatea unei noi ediții cu aceste modificări a fost determinată m bună măsură de dezvoltarea în ultimii ani a bazei materiale a turismului, de modernizarea rețelei de șosele și de noile marcaje realizate în Munții Banatului, de construirea Sistemului hidroenergetic și de navigație „Porțile de Fier” care a modificat profund zona Defileului Dunării, de noi descoperiri științifice etc. Cartea s-a îmbogățit cu un nou capitol despre Băile Herculane și bazinul mijlociu al Cernei, precum și despre Muntele Mic, capitol scris, că și toate celelalte, pe baza datelor culese de autori la fața locului.

Nu putem încheia fără a mulțumi fostului director al O.J.T. Caraș-Severin, Cornel Hamat, pentru informații privind baza materială a turismului după 1970, situația noilor marcaje și a noilor șosele modernizate. Trebuie să menționăm sprijinul permanent și efectiv acordat în toate fazele de lucru de către colega noastră Dr. Alexandrina Negrea, membru al colectivului speologic care a cercetat carstul bănățean. F. König, de la Muzeul Banatului din Timișoara, ne-a pus la dispoziție o competență privire sintetică asupra faunei de lepidoptere a Domogledului. G. Negrean (Institutul de Științe Biologice București) a avut amabilitatea de a verifica pasajele referitoare la flora și vegetație. În realizarea ilustrației fotografice a cărții am fost ajutați în diverse moduri de către V. Boroneanș, Cristian Lascu, Martin Olaru, R. Pauler, V. Sencu, cărora le aducem mulțumiri!

Capitolul 1. GENERALITĂȚI

LIMITELE ZONEI DESCRISE

Zona de care se ocupă această carte la a II-a sa ediție poate fi delimitată la sud de Dunăre (de la Baziaș pînă la Orșova); la nord și vest, limita, mai puțin netă, urmărește în general curba de nivel de 500 m, incluzînd la sud de Valea Pogănișului sau a Timișului înălțimile denumite muncii, dar lăsînd pe dinafară dealurile și piemonturile, a căror valoare turistică e secundară; către est, nu mai adoptăm limita geografică — comodă dar în bună măsură nejustificată din punct de vedere tradițional, administrativ și turistic — reprezentată de Culoarul Timiș-Cerna, ci utilizăm acest culoar drept cale de pătrundere spre două importante centre de turism: acela al Herculanelor și al bazinului mijlociu al Cernei, și acela al Muntelui Mic. În felul acesta, Munții Banatului sînt cuprinși în acest volum într-o accepțiune realmente largă (nu am inclus totuși aici Munții Poiana Ruscă).

TURISMUL ÎN BANAT

Cercetătorii din mai multe domenii ale științei au acordat Munților Banatului o importanță deosebită; geologia zonei muntoase bănățene e binecunoscută astăzi, ceea ce nu surprinde, întrucît știm cît de bogat e subsolul său în elemente de primă importanță pentru economia țării; speologii au depus și ei eforturi susținute în vederea cunoașterii carstului acestei zone care oferă cea mai întinsă cuvertură calcaroasă a țării; atrași de flora și fauna excepțional de interesante, silvicultorii, botaniștii și zoologii și-au îndreptat încă de multă vreme atenția asupra Munților Banatului. Regiune cu un trecut foarte frămîntat, atît de apropiată de centrul statului dac, peste care au trecut legiunile romane, reprezentînd o parte din teritoriul cnezatului lui Glad-voievod al valahilor în secolul al X-lea, păstrînd încă semnele îndelungilor ciocniri între Imperiul otoman și cel habsburgic.

Banatul muntos a constituit în același timp obiectul cercetărilor întreprinse de arheologi și etnografi. Un impuls au primit și cercetările științifice complexe prin construirea Sistemului hidro-energetic și de navigație Porțile de Fier, realizîndu-se, sub egida Academiei R.S.R., o serie de monografii asupra zonei afectate. Cum stau lucrurile sub aspect strict turistic ? Nu au trecut decît 8 ani de cînd ne arătam tentați să vedem în Munții Banatului „cenușăreasa turismului românesc”. O asemenea caracterizare era desigur îndreptățită de insuficienta literatură turistică privind acești munți (și mai ales munții bănățeni centrali, calcaroși, bogați în obiective turistice de prim ordin care nu fuseseră niciodată descrise); de insuficienta bază materială turistică (kilometrajul redus al drumurilor modernizate sau cel puțin practicabile cu automobilul, numărul de asemenea redus al cabanelor și altor amenajări turistice și lipsa lor efectivă din zone de considerabilă valoare). Pînă acum cîtiva ani practicarea turismului se făcea aproape exclusiv de către bănățeni, pentru restul țării cea mai însemnată parte a Munților Banatului fiind o mare necunoscută. Ne exprimăm atunci nădejdea că lucrarea noastră,

¹ Fotografiile la legenda cărora nu se menționează numele realizatorului aparțin autorilor.

rod al unor îndelungate cercetări de teren, va însemna și pentru acei pasionați ai turismului pentru care nu există alte chei decât ale Bicazului, alt abrupt decât al Coștilei, alte vîrfuri decât cele de peste 2000 m, un îndemn de a porni și spre meleagurile bănățene, îndemn în special la drumeție, cu piciorul mai ales și nu neapărat pe trasee marcate, în căutarea unora dintre peisajele cele mai pitorești și mai neîmblînzite — deși în general umanizate - ale naturii Carpaților noștri; speram că vom contribui la cunoașterea și înțelegerea a ceea ce este adevărat specific în acești munți lipsiți de căldările cu lacuri glaciare ale Retezatului, de imensa creastă alpină a Făgărașului sau de nesfîrșitele păduri ale Rodnei și Călimanului, adică: vraja întinselor poieni; albeața imaculată a pereților de calcar împodobiți de o admirabilă floră și ciuruiți de nenumărate peșteri; pitorescul sălbatic al defileelor și cheilor Banatului, indiferent dacă autorul lor e un fluviu ca Dunărea, un rîu ca Neargănul (Nera), Carașul sau Cerna, un rîuleț ca Minișul, sau ogașele ca Șușara sau Globu Craiovei; lumea pe care încă o mai descoperim poposind în așezările uneori modeste dar totdeauna primitoare ale țaranului bănățean de la munte — sălașe sau stîne pierdute pe întinsul platourilor, tîlvelor și cioacelor, sate răsfrînte în depresiunile intramontane sau pe văi — în care ceea ce numim folclor e încă un element constitutiv al vieții oamenilor.

În anii din urma, interesul pentru turism în această zonă a sporit considerabil: s-a ameliorat rețeaua de drumuri; capacitățile de cazare au crescut mult, atît în Semenici, în zona Reșița-Anina-Oravița, cît și în Băile Herculane; se remarcă o sporire a interesului acordat marcajelor; există un interesant proiect de amenajare și utilizare turistică - pe plan național și internațional — a zonei carstice din centrul Munților Banatului care ar urma să capete statutul de Parc Național. S-ar putea că lucrarea noastră în prima sa ediție să fi jucat un rol în această evoluție, furnizînd elemente concrete la temelia unor planuri realizate sau în curs de realizare. Pentru ca lucrurile să meargă mai departe pe făgașul acesta, turismul în creștere neluînd vreodată caracterul de factor poluant și degradant al mediilor naturale - protejate sau nu — din Munții Banatului, s-ar putea ține seama de faptul că vocația majoră a turismului în Banat rămîne drumeția; desigur, apropierea de punctele de interes se face pe drumuri modernizate, dar cel puțin în imediata apropiere a Rezervațiilor sau pe teritoriul Parcului Național ele ar trebui să se oprească la o distanță judicioasă de obiective, nepătrunzînd în „sanctuale”. Apoi, ameliorarea potecilor existente e într-o serie de cazuri realmente necesară, însă ele n-ar trebui extinse în unele sanctuale ale naturii și nici „amenajarea lor complexă” nu e totdeauna de dorit (porțiunea din Cheile Carașului cuprinsă între Peștera Țolosu și Gura Comarnicului ar trebui să rămînă fără potecă; poteca de-a lungul Cascadelor Beușniței putea să rămînă nemarcată). Și pentru că a venit vorba de marcaje, se știe că acestea, judicios distribuite, discrete, reduse la minimum (ca frecvență a semnelor), sînt de o reală utilitate pentru drumeț; însă un marcaj ce duce kilometri întregi de-a lungul unui drum, unei cai ferate sau unui curs important de apă, e inutil, iar cînd numărul marcajelor într-o zonă restrînsă depășește o anumită limită, se poate ajunge la o poluare vizuală a mediului. Entuziasmul bine dirijat al pionierilor s-ar putea canaliza nu numai în direcția executării unor marcaje atent coordonate ci și în alte direcții utile: menținerea în stare de curățenie a zonelor mai frecventate, întreținerea dotării (tablîțe indicatoare, diverse amenajări pe trasee). Dacă telefericul și telescaunul sînt pe alocuri amenajări realmente de dorit (ne gîndim de pildă la un nou teleferic spre Semenici, sau la unul între Borlova și Muntele Mic), apoi și în distribuirea acestora își vor spune cuvîntul imperativele protecției naturii Patriei noastre.

Frumoasele realizări obținute pînă acum pe linia construirii de cabane, moteluri, hoteluri, campinguri, judicios amplasate și arhitectonic reușite, îndreptătesc speranțele de viitor în această direcție; în legătură cu proiectul viitorului Parc Național al carstului bănățean, desigur că amplasarea corectă a acestor construcții va fi permanent în atenția organelor de resort, esențial fiind ca toate aceste dotări să fie chibzuit și civilizat gospodărite, ceea ce în bună măsură depinde de educarea personalului.

Vom încheia aceste note cu mențiunea că în vizitarea și amenajarea peșterilor, orice acțiune — fără excepție — este supravegheată și avizată — conform legii — de cele două foruri competente: Institutul de Speologie „E. Racoviță” și Comisia Monumentelor Naturii a Academiei R.S.R.

O veche vorbă spune că „Banatu-i fruncea”; însemnările de mai sus le-am făcut cu gîndul că acela care a scos vorba s-a gîndit și la natură, și la turism. Pornim și acum de la premiza că noțiunile de cultură și turism (citește: îmbogățire spirituală, acumulare de cunoștințe noi) nu pot fi despărțite, că turistul nu poate fi acel om cu rucsacul în spate, al cărui unic scop este escaladarea unui vîrf, noaptea petrecută în cabana confortabilă și coborîrea a doua zi, într-un timp record și trecînd prin hornul prin care n-a mai trecut nimeni în ultimii zece ani. De aceea, evitînd să dăm acestei cărți un caracter tehnicist, ferindu-ne totodată de a-i imprima o prea puternică amprentă beletristică, nu vom pierde nici un prilej pentru a prezenta și unele noțiuni cu caracter științific. Pentru că în natură fiecare vede ceea ce a învățat să vadă.

GEOLOGIE

Cine urmărește harta geologică a României, își dă seama, fie și numai după împeștritul mozaic al culorilor care indică vârsta rocilor, că puține zone ale țării sînt atît de complexe ca aceea a Munților Banatului.

Cele mai vechi roci intrînd în alcătuirea acestora sînt cele metamorfice, reprezentate prin șisturile cristaline ce ocupă părți importante din Munceii Dognecei, continuîndu-se și la sud de Valea Carașului, pînă la Oravița și mai spre sud. Munceii Locvei sînt construiți în întregime din șisturi cristaline (și Moldova Veche cu împrejurimile sale imediate se află în zona șisturilor cristaline). Mare parte din Munții Semenic — la nord pînă la Valea Timișului, la est pînă la Culoarul Timiș-Cerna, la sud pînă la Depresiunea Bozovici — e alcătuită cu preponderență din aceleași șisturi cristaline. Tot șisturile cristaline alcătuiesc părți însemnate din Munții Almăjului, de pildă o bună parte din bazinul Văii Berzasca etc; și o parte din munții din dreapta Cernei (Munții Godeanu) tot din șisturi cristaline sînt constituiți.

Dacă trecem la rocile eruptive, trebuie să amintim în primul rînd pe cele vechi, intruse în șisturile cristaline. Dintre acestea, granitele de Sichevița formează un nucleu important în bazinul Minișului și anume între Valea Minișului și Valea Poneasca; imediat spre nord le regăsim în zona izvoarelor frontale ale Văii Bîrzava. Pe de altă parte, o bandă alungită și îngustă de granite o aflăm la sud de nucleul amintit; ea formează aici bordura estică a marii zone calcaroase Reșița — Moldova Noua și capătă o dezvoltare mai mare în extremitatea sa sudică, la est de Valea Liborajdei. Nuclee importante de granit înțîlnim și în Munții Almăjului, și anume în părțile lor nordice, iar o bandă de granite în Valea Cernei inferioare. „Granitele de Cerna” apar, de pildă, în Valea Cernei imediat în amont de Băile Herculane, zonă cu o structură geologică complicată. Din granite este constituit masivul Muntele Mic.

Gabbrourele și serpentinitele, care aparțin de asemenea eruptivului vechi, pot fi înțîlnite mai ales în sudul Munților Almăjului, la Dunăre, într-o zonă cuprinsă cam între ruinele cetății Tri Cule și satul Plavișevici și care se prelungește ca o bandă destul de îngustă spre nord-vest.

Granodioritele, cunoscute și sub numele de banatite, sînt roci eruptive care „s-au pus în loc”, cum spun geologii (adică s-au instalat în zonele în care le găsim astăzi), de-abia la sfîrșitul cretacicului. Ele formează un bloc masiv în Munceii Arenișului, aflorimente importante în Munceii Dognecei, la est de Oravița-Ciclova, la Sasca Montană și spre sud de această localitate, pe o linie ce urmează îndeaproape marginea apuseană a zonei calcaroase Reșița-Moldova Nouă, ajungînd pînă la est de Moldova Nouă. În unele zone de apariție, aceste roci, pătrunzînd în stare de magmă fierbinte în masa calcarelor pe care le-au găsit în drumul lor ascensional, au produs interesante „fenomene de contact”; astfel, în zona Dognecea — Ocna de Fier, ele au dat, în contact cu calcarele jurasice și cretace, mineralizații de oxizi de fier și de sulfuri complexe care formează bogăția acestei zone și mîndria colecțiilor mineralogice. Tot acestor „zone de contact” li s-a datorat faima minieră din trecut a Sascăi Montane, Oraviței și Ciclovei, și cea pe care o are acum Moldova Nouă. Trecînd la rocile sedimentare, le vom prezenta în ordinea lor de depunere în timp, adică cronologic, de la vechi spre nou.

Carboniferul e reprezentat printr-o suprafață destul de importantă în jurul Reșiței; de vîrstă carboniferă sînt conglomeratele și gresiile cu intercalații de cărbuni energetici (huila antracitoasă de la Lupac și huila de la Secu).

Rocile permene se caracterizează prin abundența gresiilor și argilelor roșii care formează cîteva fișii: una în mijlocul zonei carbonifere de la vest de Reșița, întinzîndu-se între Valea Bîrzavei și Oravița, iar alta în Munții Aninei. În fine, regăsim aceste roci permene în zona Svinița-Svinecea și zona Presacina unde ele acoperă suprafețe mult mai întinse, în comparație cu restul rocilor sedimentare. Tot permene sînt și porfirele cuarțifere care se prezintă în forme spectaculoase ca în Piatra Treascăvului (pe Dunăre, la vest de Svinița), în Vîrfu Străjuț (la Mehadia) sau în Piatra Ilovei (culmea ce desparte Cornereva de Cănicea).

Rocile de vîrstă triasică sînt foarte slab reprezentate prin conglomerate, calcare și dolomite, formînd o fișie îngustă pe marginea de vest a zonei Reșița — Moldova Nouă, începînd de la Sasca spre sud.

Peste depozitele triasice s-au mai vechi urmează cele liasice alcătuite din conglomerate și gresii dure. În aceste depozite sînt incluse și importante Zăcămintele de huilă de la Anina, Doman, Cozla, Bigăr, Rudăria, care constituie una dintre cele mai apreciate valori ale subsolului bănățean și sînt folosite în industria siderurgică sau energetică.

O particularitate esențială a geologiei zonei o constituie marea suprafață ocupată de sedimentele calcaroase depuse în jurascul mediu superior și cretacicul inferior, sedimente care ne interesează în mod deosebit, pentru că tocmai în regiunile calcaroase ale Munților Banatului ne înțîlnim cu cele mai multe formațiuni naturale demne de interes. Vom da unele amănunte în paragraful referitor la carst și fenomenele carstice. Aci să arătăm doar că aceste calcare mezozoice formează:

- 1) marea cuvertura calcaroasă cunoscută sub numele de zona Reșița — Moldova Nouă, a cărei Suprafața depășește 670 km² (în România, numai în Podișul Dobrogei de sud calcarele mai ocupă o suprafață atât de mare, dar acolo aceasta e foarte fragmentată, în timp ce zona Reșița — Moldova Nouă se prezintă ca o întindere de calcare în interiorul căreia rocile necalcaroase ocupă suprafețe foarte reduse). Mai îngustă la capetele sale din nord și sud, cuvertura calcaroasă are lățimea maximă pe la mijloc, cam în dreptul Oraviței. Pe o harta geologică amănunțită ne impresionează cât de des se succed, în cadrul zonei, benzile de calcare aparținând diverselor subdiviziuni ale jurasicului și cretacului: dacă străbatem Cheile Nerei dintr-un capăt pînă în celălalt tăiem de-a curmezișul peste 30 de asemenea benzi calcaroase. Tot la această zonă se pot atașa insulele de calcar, mai importante sau mai puțin importante, pe care le aflăm în Munceii Dognecei și Arenișului;
- 2) zona calcaroasă cunoscută sub numele de „Svinița-Svinecea” (după numele localității de la Dunăre și al celei mai importante înălțimi a Munților Almăjului); și aici suprafața ocupată de calcare e destul de mare, însă mai fragmentată: Valea Sirinea străbate aproape numai aceste calcare, prin care trece și Valea Berzasca cu afluenții săi în unele sectoare, iar vîrfurile Svinecea Mare și Svinecea Mică sînt de asemenea calcaroase;
- 3) zona Presacina, în care intra Munții Cernei (versantul drept al Cernei, cu pereții săi calcaroși ce încep din Valea Iuții și se mențin neîntrerupt pînă la Jupalnic, reapărînd apoi în spatele — adică în nordul — Cazanelor);
- 4) zona cunoscută sub numele de Cerna - Coșuștea, de care ține - pe teritoriul de care se ocupa această carte - versantul abrupt din stînga Cernei, inclusiv Vîrful Domogled, pînă la Pecinișca, unde calcarele se afundă sub depozite grezoase, pentru a reapărea de-abia la Cazane, unde formează magnificul Defileu al Cazanelor Mici și Mari.

Vom încheia această foarte schematică prezentare a geologiei regiunii, menționînd faptul că în lungul Culoarului Timiș -Cerna, în Depresiunea Bozovici (Țara Almăjului), în micile cuvete de depresiune cum e cea a Liubcovei - la Dunăre, întîlnim depozite mult mai recente, opera mării terțiare care ocupa aceste locuri în miocen și pliocen, tot așa cum mările erei secundare sînt cele care au depus, peste fundamentul de șisturi cristaline străvechi depozitele calcaroase mai sus-amintite.

DIVIZIUNI. RELIEF ȘI CARST

Vom încerca mai întîi să sistematizăm, schematizînd la maximum, datele cu privire la împărțirea geomorfologică a Munților Banatului considerați deocamdată în sens strict, adică făcînd abstracție de cele două zone montane situate la est de Culoarul Timiș-Cerna, și de care vom aminti pe scurt la finele acestui subcapitol.

Munții Banatului aparțin grupei Carpaților Porților de Fier, care alcătuiesc, împreună cu grupa Munților Apuseni, Carpații Occidentali. Carpații Porților de Fier sînt delimitați la nord de Valea Timișului, la sud de o depresiune transversală (Culoarul Nișava — Timoc) care-i separa de Munții Stara Pianina (Balcani), la vest de așa-numitele Piemonturi Vestice, treapta de relief intermediară între Carpați și cîmpie. Cu alte cuvinte, se consideră de către o parte din specialiști că Defileul Dunării, deși deosebit de adînc și de impresionant, nu desparte Carpații de Balcani, el reprezentînd pur și simplu un accident morfologic și structural, despărțirea prin Dunăre a Carpaților de Balcani necorespunzînd nici realităților geologice, nici celor geografice. Dunărea separă însă Carpații Porților de Fier într-o parte nordică (Munții Banatului), dezvoltată pe teritoriul românesc, și o alta sudică pe teritoriul iugoslav. Trebuie menționat totuși că pentru numeroși geologi și geografi, Munții Banatului (ca și Munții Poiana Rusca) țin de Carpații Meridionali. Exista de asemenea și părerea că și Munții Mehedinți (Munceii Mehedinți, Podișul Mehedinți) trebuie atașați la Munții Banatului. Deocamdată însă, delimităm Munții Banatului în sens strict, așa cum am arătat în primele rînduri ale acestui subcapitol. Către est și nord-est limita o reprezintă lunga „depresiune în culoar” care, după diferitele sale sectoare, poartă denumirea de Culoarul Timiș — Mehadica — Cerna și care desparte acești munți pe de o parte de masivul Muntele Mic — Țarcu — Godeanu, pe de alta de Munții Poiana Rusca. Spre sud limita o formează marele fluviu. Către vest și nord-vest limita, foarte sinuoasă, desparte Munții Banatului de depresiunea submontană a Oraviței (pînă la Valea Carașului), iar mai la nord de piemonturile situate la vest de Munceii Dognecei și Arenișului, unind aproximativ localitățile Bazias, Sasca Montană, Oravița, Secășeni, Doclin, Bocșa Română.

Pentru oricine are în față o hartă a Carpaților, se impune despărțirea Munților Banatului propriu-ziși în două compartimente principale. Depresiunea Bozoviciului sau a Almăjului, depresiune intramontană tipică, așezată în mijlocul Munților Banatului, îi divizează în Munții Semeniciului la nord și Munții Almăjului la sud.

Dacă însă luăm Munții Banatului fără a ține deocamdată seama de împărțirea în Semenici și Almăj — constatăm că ei pot fi foarte bine separați în trei zone longitudinale, orientate în linii mari de

la nord la sud. Acestea sînt:

- 1) la vest, muncei compuși din roci eruptive și metamorfice; de la nord la sud notăm Munceii Arenișului, Munceii Dognecei, Munceii Locvei;
- 2) la mijloc munți în cea mai mare parte calcaroși — Munții Bănățeni Centrali; aceștia corespund aproape perfect cu zona calcaroasă Reșița — Moldova Nouă;
- 3) la est, în fine, zona cea mai dezvoltată în lărgime, în care intră munții cei mai înalți, constituiți în jumătatea nordică (munții propriu-ziși ai Semenicului) exclusiv din cristalini, iar în jumătatea sudică (munții propriu-ziși ai Almăjului) din roci metamorfice și sedimentare.

Să amănunțim puțin:

Munceii Arenișului și Dognecei, plasați în extremitatea nord-vestică a Munților Banatului, sînt despărțiți între ei prin Valea Bîrzavei și limitați spre vest de Piemontul Doclinului și al Ramnei, pe care îl domină cu 200-300 m (înălțimile acestei culmi, domoale și împădurite, nu depășesc 550 m în Areniș și cca 615 m în Dognecea); la sud de Valea Carașului care îi desparte de Munții Aninei sau Carașului, iar către est sînt mărginiți de depresiunile Ezeriș și Carașova.

Munceii Locvei, adică extremitatea sud-vestică a Munților Banatului, sînt delimitați de Clisura Dunării, de Valea Nerei, în depresiunea submontană a Oraviței, iar la est de limita dintre șisturile cristaline și calcare. Valea Radimnei separă această culme cu direcția E-V într-o treaptă mai înaltă, estică, cu înălțimea maximă de aproape 740 m, și una mai joasă, vestică - Vf. Locva de 549 m - care coboară pînă sub 350 m. Culmea, destul de împădurită sus, e desfăcută prin văi apropiate în „plaiuri” înguste.

Putem trece acum la Munții Bănățeni Centrali; Cheile Nerei și despart într-o parte sudică, mai puțin dezvoltată, care a primit numele de Munții Gorgan, și o parte nordică, de structură mult mai complexă, căreia — în linii mari — i se poate da denumirea de Munții Carașului sau Munții Aninei.

Munții Gorgan, numiți astfel după înălțimea lor maximă (aproape 740 m), sînt delimitați între Cheile Nerei la nord și Dunăre la sud; spre vest limita o reprezintă o linie ce unește localitățile Moldova Veche și Sasca Montană, iar spre est limita unește localitățile Liubcova — Cîrnic — Șopotu Nou. În fond avem de-a face aici cu un adevărat podiș carstic, cu altitudine mijlocie de 600—700 m în părțile nordice și de 350—400 m în cefe sudice.

La nord de Cheile Nerei, situația se complică: în extremitatea nordică a zonei, înălțimile calcaroase din apropierea Reșiței formează Munceii Domanului. Spre sud, acești muncei calcaroși sînt delimitați de Depresiunea Carașovei și, oarecum, de Valea Carașului în cheile sale. Iar la sud de această depresiune (sau de Cheile Carașului) intrăm în Munții Aninei (Munții Carașului), care ar putea fi delimitați astfel: la vest prin Depresiunea Oraviței; la sud prin Cheile Nerei și Depresiunea Almăjului; la est prin două văi de direcție opusă, însă ambele longitudinale, și anume, cursul superior al Văii Bîrzava care se îndreaptă spre nord și Valea Poneasca ce curge spre sud (aceste două văi reprezintă o limită netă către munții propriu-ziși ai Semenicului). După unii autori munții aceștia pot fi subdivizați, însă pentru noi acestea sînt detalii inutile, și vom considera Munții Carașului (bine denumiți astfel, pentru că o bună parte a lor e cuprinsă în bazinul superior al Carașului, cu principalii săi afluenți) drept o unitate. Și aci e vorba de un platou carstic, dar mai dezvoltat decît cel din Munții Gorgan, foarte complicat ca structură, și deosebit de atrăgător din punct de vedere turistic. Mai multe culmi brăzdează acest mare platou carstic, iar înălțimile lor se ridică, într-o serie de vîrfuri, la peste 1 000 m și chiar la peste 1 100 m; înălțimea maximă - Vîrfu Leurdiș (1 160 m) din Culmea Liciovacea (Pleșiva). Culmile cele mai înalte le întîlnim în sudul zonei, către Valea Nerei, înălțimile scad treptat spre Depresiunea Oraviței.

Dacă zonele cristaline ale Munților Banatului se caracterizează, în ceea ce privește relieful, prin forme domoale, greoaie, prin suprafețe larg vălurite acoperite de pășune sau pădure formînd un înveliș continuu, și printr-o bogată rețea hidrografică de suprafață; dacă în cadrul depresiunilor, rocile sedimentare recente au dat naștere unui relief colinar, apoi zonele calcaroase contrastează puternic cu toate acestea, prin relieful lor tipic carstic. Referindu-ne la relieful de suprafață, el se face cunoscut prin platouri carstice de suprafață mai mica sau mai întinsă, sculptate de nenumăratele pîlnii ale dolinelor, de albiile pietroase ale văilor seci sau oarbe, perforate de deschiderile avenelor și dominate de dealuri pietroase, sterpe, pe suprafața cărora roca, modelată în toate chipurile de acțiunea apei și a variațiilor de temperatură, a luat aspectul chinuit al întinselor „cîmpuri de lapiez” atît de caracteristice pentru peisajul carstic. Elementul cel mai grandios al acestui peisaj îl constituie însă defileurile și cheile adînci săpate de fluvii, rîuri și pîraie la întîlnirea cu masivele calcaroase; nicăieri pe teritoriul țării nu vom mai întîlni o frecvență atît de mare a cheilor cît în partea aceasta a munților bănățeni, tot așa cum nicăieri nu vom mai întîlni o asemenea densitate a dolinelor cît, de pildă, în Dealul Pateșan de lîngă Carașova. Cheile Banatului înseamnă în același timp ape verzi-albastre cu cursul meandrat și întretîiat de cuvete cu apă adîncă, abrupturi calcaroase semețe, de un alb imaculat, cu creste puternic fragmentate, ciuruite de gurile nenumăratelor peșteri, potecuța sau drumeagul dăltuite în cîrșie, care-ți permit să te strecorezi între

perete și apă. Defileurile și cheile pe care și le-au săpat prin inima masivelor calcaroase Dunărea, Nera, Carașul, Minișul, Gârliștea se numără printre miracolele cu care a fost din belșug înzestrată natura României. Să mai pomenim de izbucurile violente, de pîrîiașele cu apă încărcată de carbonat de calciu, și al căror pat înmărmurit de acesta formează uneori o succesiune mirifică de cascade în trepte; de marile grohotișuri, parțial stabilizate de o floră de stîncărie calcaroasă dominată de liliac, scumpie și alte plante iubitoare de căldură. Iar dacă vom părăsi suprafața pentru a arunca o privire iscoditoare în adîncul munților de calcar, îi vom afla străbătuți de galeriile și sălile unui mare număr de peșteri (peste 160 au fost cercetate de speologi pînă în prezent, dar mai sînt altele în care piciorul omului de știință n-a ajuns încă). Unele din peșteri sînt străbătute de puternice cursuri de apă subterane; altele, îmbătrînite, se mîndresc cu excepționala lor podoaba de concrețiuni. În munții de care ne ocupăm găsim atît unul din cele mai adînci avene din țara (Avenul din Poiana Gropii din Munceii Domanului), cît și cîteva dintre peșterile cele mai lungi (vom cita numai peșterile Comarnic, Buhui, Gura Ponicevei, Popovăț și Tolosu).

Relieful carstic e responsabil de cîteva particularități ale munților bănățeni, în special calcaroși, care îl frapază deopotrivă pe drumeț, că și pe cercetător. În primul rînd e vorba de faptul că în ciuda altitudinilor mijlocii sau chiar joase, sub 1 200 m în general (un singur vîrf al munților calcaroși ai Banatului depășește această altitudine - Vîrfu Svinecea Mare din Munții Almăjului, 1 224 m), munții aceștia au în cele mai multe locuri aspecte foarte îndrăznețe, de munte „tînăr”, înalt și sălbatic. Mergi uneori kilometri printre cleanțurile sălbatice, cu creasta zimțuită și înălțate cu 200 m deasupra albiei pîrîului vijelios în a cărui undă limpede distingi săgetările păstrăvilor; te crezi la cine știe ce înălțime, dar altimetrul te aduce la realitate: te afli doar la 300-400 m alt., sau chiar mai jos. În al doilea rînd frapază marea fragmentare a reliefului, reflectare în geomorfologie a structurii geologice complicate a zonei. Aceasta înseamnă, în teren, trasee deseori ciudate și care par chiar ilogice (ele corespund însă logicii reliefului). Te angajezi pe o potecă ce urcă spre NV, de-a lungul unei culmi împădurite, cobori apoi în fundul văii unui ogaș carstic ale cărui numeroase meandre te derutează și constăți surprins că firul văii — care credeai că păstrează în continuare aceeași orientare — te-a scos exact spre SE, într-o largă poiană cu sălașe, în care cu o zi înainte ai ajuns urmînd un traseu cu totul diferit, venind din satul așezat la est, pe o poteca însoțită tot timpul de doline și de avene și ieșind în cele din urmă pe vale, printr-o spărtura îngustă, în cleanțul pe care-l ai în față. Aceste particularități ale munților calcaroși ai Banatului înseamnă, pentru locuitorul acestor meleaguri, dificultăți în amplasarea așezărilor, în trasarea și construirea drumurilor; pentru turist, însă, ele constituie parte din farmecul deosebit al locurilor.

Între Văile Bîrzava și Poneasca la vest, Depresiunea Almăjului la sud și Culoarul Timiș — Mehadica — Cerna la est sînt cuprinși Munții Semenicolui (în sens restrîns). Valea superioară, transversală, a Timișului (sau linia ce leagă Slatina Timiș — Brebu Nou — Prislop) separă partea lor nordică, cu înălțimi mai reduse, coborînd pînă sub 600—700 m (Masivul Neman), de partea sudică — zona înaltă a Semenicolui. Mai cunoscut din punct de vedere turistic, acesta din urmă reprezintă treapta cea mai înaltă și mai masivă a munților propriu-ziși ai Banatului. Unitar din punct de vedere geologic (șisturi cristaline), Semenicul domină categoric tot complexul munților bănățeni. După marele geograf francez De Martonne, Semenicul pare a fi partea apuseană a unei uriașe platforme care a pornit din Masivul Retezat — Godeanu — Țarcu într-o continuă înclinare spre vest și care la un moment dat a fost ruptă în două prin marea surpătură a Culoarului Caransebeșului, în porțiunea sa cea mai înaltă el se prezintă sub aspectul unui întins gol de munte, neted sau ușor vălurit, pe suprafața căruia proeminează cele trei înălțimi stîncoase ce depășesc 1 400 m: Vîrfu Semenicol, Piatra Goznei, Piatra Nedeii (mai există o serie întreagă de alte înălțimi de peste 1 400 m, dar nu stîncoase). Golul acesta montan, acoperit de pajiști și pășuni, e înconjurat din toate părțile de păduri compacte ce îmbracă povîrnișurile văilor pornite în toate direcțiile din masiv. Pornind de la 1 400—1 100 m alt., înălțimile scad treptat, spre nord mai brusc, spre sud mai domol, în această din urmă direcție „Podul” Semenicolui desfăcîndu-se într-o serie de culmi ce se îndreaptă către Țara Almăjului. Atît spre est și spre vest masivul domină autoritar zonele învecinate — Culoarul Caransebeșului, respectiv Munții Aninei.

Munții Almăjului (în sens restrîns) sînt încadrați de Țara Almăjului la nord; linia care leagă Liubcova cu Șopotu Nou la vest; defileul de la Cazane al Dunării la sud și o parte din Culoarul Timiș — Mehadica — Cerna la est. Structura geologică foarte variată (roci eruptive, metamorfice, calcare) e dublată de un relief cu aspecte tot atît de variate. Sînt mai multe culmi în Munții Almăjului, dar toate se desprind din cea mai importantă: Culmea Svinecea, orientată aproape N-S, ramificată, formînd cumpăna de ape între Nera, Cerna și Dunăre, și ale cărei înălțimi de 900-1 000 m, către capetele culmii, ajung la 1 224 m în Vîrfu Svinecea Mare. Și munții propriu-ziși ai Almăjului au fost subdivizați: între Cazane, Valea Berzasca și Valea Eșelnița sînt cuprinși Munții Clisurii, cu altitudini ce nu depășesc 700—900 m, cu structura geologică și aspecte geomorfologice deosebit de variate; la vest de văile Berzasca și Rudăria se află un alt compartiment de munți, cu altitudini de 700-800 m (la nord-est însă cu cîteva vîrfuri ce depășesc 1 000 m); în fine, spre est și nord-est de Valea Rudăria și Valea Eșelnița

sînt Munții Svinecei, cei mai înalți, atingînd între 1 000 și peste 1 200 m în culmile principale.

Să adăugăm cîteva cuvinte despre relieful bazinului Cernei și despre cel al Muntelui Mic.

Cerna își are obîrșia în sud-vestul marelui complex montan Retezat — Țarcu — Godeanu, mai precis versantul sud-vestic al vîrfurilor Godeanu și Paltina; apele sale se scurg de-a lungul unui culoar aproape rectiliniu de lungime considerabilă (peste 50 km), care-l continuă pe cel al Jiului de Vest și care desparte două falnice valuri de munți: către vest și nord Masivul Godeanu care se prelungește cu Munții Cernei; către est și nord Muntele Oslea care se prelungește cu Munții Mehedinți. Din lunga culme a Munților Cernei, ale cărei înălțimi depășesc la rădăcină cota de 2000-2100 m, pentru a coborî apoi treptat, ajungînd abea către Herculan sub 1 200 m, se desprind numeroase culmi secundare, bine conturate, care coboară oarecum paralel către Cerna, separînd perfect între ele mici, dar în general bine hrănite, bazine hidrografice ce-și înfig rădăcinile chiar sub culmea principală. Culmile secundare, în general bine împădurite și domoale, dau versantului drept al Cernei un aspect caracteristic, fragmentat, parcă ondulat. De subliniat că de-a lungul acestor culmi urca și coboară poteci care sînt practic singurele căi de legătură cu culmea principală și cu localitățile de dincolo de aceasta (văile sînt sălbatice și practic inaccesibile). Pe de alta parte, culmea Munților Mehedinți, cu rădăcina în izolatul munte Oslea, formează flancul stîng al Văii Cernei (în zona sa superioară, această culme se cheamă „Culmea Cernei”, ceea ce nu trebuie să ducă la confuzii cu Munții Cernei de pe celălalt versant al văii); mai joasă decît culmea de peste apa, mai apropiată în general de firul acesteia, culmea Mehedinților nu furnizează Cernei decît foarte puțină apă, cu rare excepții afluenții Cernei pe stînga fiind modești sau chiar neînsemnați; ea se caracterizează printr-o izbitoare deosebire între aspectul versantului dinspre Cerna, abrupt și cu multe porțiuni semețe, și cel dinspre Podișul Mehedinți, cu forme domoale și prelungi.

Despre Muntele Mic ne putem mărgini la afirmația că el reprezintă o subunitate a Munților Țarcu, avînd o poziție laterală, la nord-vest de culmea principală a acestora; îl delimitează Valea Sebeșului la sud, a sîcului la est, a Bistrei Mărului la nord. și Depresiunea Caransebeșului spre vest. Împădurit în cea mai mare parte, masivul prezintă o serie de culmi ce se desfac radiar din vîrfurile cu înălțimea maximă (1 806 m) din ansamblul Munților Banatului.

APELE MUNȚILOR BANATULUI

Printre cele mai multe și importante ape curgătoare din Banat se numără cele care își au obîrșia în Munții Semenicului, într-adevăr, din acești munți izvorăsc Nera și toți afluenții săi pe dreapta (Minișul, Beul); ape din Bazinul Cernei, că Globul și Mehadica; Timișul, mai bine-zis ramura sa frontală vestică și unii afluenți din stînga ai cursului superior; Pogănișul; Bîrzava; Carașul cu afluenți că Gîrliște. Unele dintre acestea izvorăsc chiar din Semenicul propriu-zis, altele din zonele sale periferice (Munții Aninei sau ai Carașului, Munții Nernan). Nera și Carașul sînt tributari direcți ai Dunării, în care se varsă pe teritoriul iugoslav, la o distanță foarte mică unul de celălalt; Pogănișul și Bîrzava fac parte din Bazinul Timișului, cel mai întins bazin de rîu bănățean (Timișul e la rîndul său tributar Dunării). Afluenți (directi sau nu) ai Timișului sînt și cele mai multe ape ce se trag din Țarcu, inclusiv cele care dau ocol Muntelui Mic, înghițind și pîraiele născute din acest masiv; ne referim (de la nord spre sud) la Bistra, Sebeș, Bolvașnița, Rîu Lung, Rîu Alb și Rîu Rece.

E foarte interesantă o particularitate comună Timișului, Pogănișului, Bîrzavei și Carașului: toate se îndreaptă mai întîi în direcția generală nord (NE, NV), pentru că la un moment dat să devieze, de obicei brusc, către vest; se formează în felul acesta o adevărată rozetă de ape care părăsesc Semenicul spre nord, dîndu-i apoi ocol spre vest; în această ciudată răsucire sînt antrenați și o serie de afluenți ai cursurilor de apă amintite, ceea ce face situația și mai generală. Dimpotrivă, Nera se îndreaptă mai întîi spre sud, pentru că apoi să fie și ea furată de vîrtejul care parcă trage atîtea ape ale Munților Banatului către vest.

Celelalte unități ale Munților Banatului dau naștere la ape mai puțin importante (evident, nu ne referim aici la Cerna). Totuși, nu putem omite apele ce-și au obîrșia în munții propriu-zisi ai Almăjului; unele din acestea se îndreaptă spre NV și devin afluenți de stînga ai Nerei (Prigorul, Rudăria etc.); altele, de mai mica importanță, se îndreaptă spre est, devenind afluenți ai cursului inferior al Cernei. În fine, cele mai multe curg spre sud (SE, sV), fiind afluenți direcți ai Dunării în mărul său defileu; Berzasca și Sirinea sînt cele mai importante dintre ele. În ceea ce privește apele născute în Munceii Arenișului, Dognecei și Locvei (afluenți ai Bîrzavei sau Carașului, respectiv ai Dunării), nici una nu merită să fie citată aici.

Cît timp curg printre munți alcătuiți din roci eruptive sau metamorfice, apele formează rețele hidrografice „normale”, cu izvoare, pîrîiașe, pîraie și rîuri de munte care se succed normal. Dar rețelele hidrografice se „dezorganizează” în cuprinsul întinselor zone carstice, unde asistăm la fenomene că pierderea apelor prin sorburi (ponoare), văi permanente sau temporare seci, cursuri de apă subterane, accesibile pentru om sau nu, dintre care unele importante (Ponor-Plopa, Buhui, Comarnic), apoi

izbucnirea din nou la suprafață a apelor care au circulat în subteran — izbucuri ca al Carașului, al Iordanului din Cheile Nerei, al Bigărului din Cheile Minișului. Demn de reținut e faptul că dînd în drumul lor de depozite calcaroase, cursurile de apă își taie în ele chei și defileuri de o mare frumusețe, care formează poate nota distinctivă principală a Munților Banatului; așa se întîmplă în Munții Almăjului, cu sectoarele de chei ale Sirinei și ale Berzascăi, și mai ales în cuprinsul Munților Bănățeni Centrali, calcaroși, cu Cheile Carașului, ale Gîrliștei, ale Minișului și ale Nerei; dintre acestea, Cheile Nerei și ale Carașului taie transversal marea banda calcaroasă pe toată lărgimea sa. Dar și prin masivele muntoase cristaline apele sînt capabile să-și ferăstruiască defileuri și chei - vezi unele sectoare ale marelui defileu al Cazanelor, apoi Cheile Rudăriei, ale Prigorului, ale Globului etc. Și Cerna are pe traseul său sectoare de chei (Cheile Corcoaiei, Cheile de la Bobot ș.a.).

În ceea ce privește apele stătătoare, trebuie să spunem că adevărate lacuri naturale nu există în Munții Banatului (dacă nu cumva considerăm astfel „lăcușoarele” care umplu unele doline, sau „dornele” mai lungi și mai adînci de pe traseul unor cursuri de apă ce traversează peșterile). În schimb, peisajul muntos al Banatului e în mod fericit completat de oglinda unor frumoase lacuri artificiale de baraj, dintre care unele au suprafața și adîncime apreciabile (lacurile Buhui, Mărghițaș, Dognecea, Vîrtoape, Secu, Breazova, Gozna). La salba aceasta de lacuri de baraj se vor adăuga altele, pe Caraș, pe Nera, pe Miniș, pare-se în afara sectoarelor de maximă valoare peisagistică și științifică a acestor văi.

CÎTEVA DATE LEGATE DE CLIMĂ

Pe scurt, climatul Munților Banatului e relativ blînd, în el resimțindu-se destul de puternic influențe meridionale dar și influența maselor de aer venite dinspre vest; fără îndoială însă că sînt diferențe destul de marcante între climatul diverselor părți componente ale acestor munți, influențele meridionale fiind, de pildă, mult mai pronunțate în depresiuni, în defileuri și chei, ca și în nucleele calcaroase mai adăpostite, decît pe înălțimile Muntelui Mic, Semenicolui și Almăjului sau în muncii din extremitatea de nord și vest a zonei. În Munții Banatului temperatura medie a lunii ianuarie variază între -1 și -3° C, coborînd sub această limită doar în zona înaltă a Muntelui Mic. Pentru luna iulie, cifrele sînt de 21-23° C (tot Muntele Mic face excepție). Zona Băilor Herculane e bine cunoscută pentru temperaturile moderate, atît în cursul lunilor de iarnă cît și în cele de vară (ca medie termică, Herculane e una din localitățile cele mai „calde” din țară). În Munții Banatului se înregistrează 180-200 zile pe an fără îngheț (doar cca 150 în Muntele Mic) iar stratul de zăpada se menține pe sol în medie timp de 30-50 zile (de pildă 34 zile la Caransebeș) și peste 50 zile numai sus pe Platoul Semenicolui precum și în Muntele Mic: în golul de munte al acestor două masive, amatorii de sporturi de iarnă au la dispoziție pînă la 150 zile de zăpada pe an, ninsorile fiind deosebit de abundente. În ceea ce privește cantitatea anuală de precipitații, media e de 800-1 000 mm; maximum absolut înregistrat este cuprins între 1 000—1 300 mm; numai Muntele Mic, zona înaltă a Semenicolui, Almăjul și Locva primesc peste 1 000 mm, cantitatea scăzînd la peste 800 mm în Culoarul Caransebeșului și chiar sub 800 mm de-a lungul Dunării și în zonele interioare mai aride. În sectoarele cristaline ale Munților Banatului, precipitațiile relativ abundente din primăvara (mai-iunie) și din toamnă tîrziu (noiembrie) asigură apelor un debit fără mari contraste de-a lungul anului (20 l/s la km²); în schimb în zonele calcaroase debitul poate să scadă și sub 10 l/s la km², alimentarea apelor curgătoare fiind totuși asigurată, chiar în apogeul perioadelor secetoase, prin izvoare carstice puternice. În Munții Banatului predomină vîntul din V și SV. Nu trebuie să uităm vîntul local rece Coșava, și nici vîntul cu caracter de fohn care suflă peste Semenicol.

Fiecare anotimp își are în Munții Banatului farmecul său. Iarna poate oferi mari satisfacții în Muntele Mic și pe platoul Semenicolui, mai ales — dar nu exclusiv — celor ce practică sporturile de iarnă, dar în cursul acestui anotimp comorile Munților Bănățeni Centrali devin inaccesibile. Primăvara e indicată în special pentru excursiile pe raza mai scurtă, pornind din centre ca Reșița, Carașova, Anina, Oravița, Orșova, Moldova Nouă, Bozovici sau Herculane. Vara, evident, se pot realiza cele mai multe dintre obiectivele propuse de această carte, cu unele excepții totuși, mai ales dacă e vorba de o vară ploioasă: Cheile Carașului, Cheile Nerei, peșterile temporar sau permanent invadate de apă. Atît pentru aceste obiective mai dificile, cît și în general pentru Munții Banatului, recomandăm anotimpul cel mai admirabil, toamna, mai exact perioada 1 septembrie — 15 octombrie; atmosfera de o perfectă limpezime, precipitațiile foarte rare, debitul scăzut al cursurilor de apă de la suprafață și din subteran, temperatura extrem de agreabilă și ziua și noaptea, paleta neîntrecută a culorilor vegetației, iată tot atîția factori care fac din toamna anotimpul cel mai indicat pentru drumeție în Munții Banatului.

VEGETAȚIE ȘI FLORA

În această sumară prezentare a vegetației și florei Munților Banatului trebuie să încercăm a scoate în relief numai esențialul; cititorul va găsi, strecurate ici și colo în diverse capitole, câteva amănunte cu privire la plante mai interesante sau mai caracteristice unor regiuni. Semnalăm de la început interesul deosebit pe care-l prezintă această zonă montană din punct de vedere biogeografic, fiind vorba de o adevărată „răspîntie” la care se întîlnesc plante și animale de origini geografice diferite și în același timp de o cale importantă de migrație între Peninsula Balcanică și Carpați. Mai semnalăm și extinderea încă destul de masivă a pădurilor în munții bănățeni.

Molidul lipsește cu desăvîrșire din flora spontană a munților propriu-ziși ai Banatului, adică la vest de Culoarul Cerna - Timiș; acolo unde vom găsi molid, de pildă în Semenici, e vorba de plantații. În schimb, în Muntele Mic molidul e la el acasă; el e cel ce formează limita superioară a pădurii.

Caracteristica principală a îmbrăcămintei forestiere a Munților Banatului sînt întinsele și frumoasele păduri de fag. În munții de care ne ocupăm, fagul (*Fagus sylvatica*) coboară pînă la cca 60 m pe unii afluenți ai Dunării în Clisură (limită inferioară pentru fag pe întreaga țară !) pentru a urca și la peste 1 400 m pe înălțimile Semeniciului. Păduri compacte de fag cu caracter de făgete montane întîlnim pe mari suprafețe, la altitudini mai ridicate: în Semenici peste tot în jurul golului de munte, în Munții Svinecei, apoi în părțile centrale și nordice ale Munților Aninei, și tot pădurile de fag acoperă versanții Cernei precum și Munții Cernei în general. Păduri frumoase de fag, cu caracter de făgete de dealuri și de podișuri, acoperă la altitudini ceva mai coborîte suprafețe întinse și în Munții Clisurii și sectorul vestic al Munților Almăjului, apoi în jumătatea nordică a Munților Gorgan, în sudul Munților Aninei, în nord-estul Semeniciului. Putem afirma deci că acoperămintul vegetal al Munților Banatului e dominat cu autoritate de pădurea de fag (singur sau în amestec cu alte esențe). În Muntele Mic, unde limita superioară a pădurii e în jur de 1 500—1 550 m, pădurea e tot de fag la poale, de molid la înălțime (în zona Poiana Mărului - amestec de molid și fag).

Păduri amestecate de fag și brad alb (*Abies alba*) ocupă două insule destul de mari în munții propriu-ziși ai Semeniciului, iar o suprafață și mai mare e ocupată de acest tip de păduri în Munții Aninei; pe alocuri întîlnim chiar — tot în zonele menționate — brădeti pure, formate exclusiv din brad alb. Răspîndirea destul de mare a bradului în Munții propriu-ziși ai Banatului ridică probleme interesante: e un fenomen recent, avantajat de condițiile favorabile pe care această esență le găsește aici; bradul coboară în Munții Banatului la cele mai mici altitudini din țara (chiar și la 170 m într-un punct din Valea Nerei !).

Coborînd la altitudini mai mici, asistăm la alternanța pădurilor de fag cu cele de gorun (*Quercus petraea*) și alte specii sau la apariția pădurilor amestecate de fag și gorun, pe alocuri în amestec și cu alte specii de foioase. Asemenea păduri vom întîlni în Munceii Locvei, în Munții Gorgan, în Munții Almăjului, și anume în sectorul lor vestic, apoi într-o lungă bandă spre marginea estică a Munților Clisurii și Svinecei, în sudul Munților Aninei, în extremitatea estică a Semeniciului și în Munceii Arenișului.

Coborînd spre altitudinile minime ale Munților Banatului, întîlnim păduri de gorun, pe alocuri în amestec cu alte specii de foioase, printre care cităm gîrnița (*Quercus frainetto*). Așa este în cea mai mare parte a Munceilor Areniș — Dognecea, pe marginea Munților Aninei dinspre Depresiunea Oraviței, pe rama dinspre Dunăre a Munceilor Locvei și a Munților Almăjului (inclusiv rama acestora dinspre Cerna).

Pădurea de cer (*Quercus cerris*) și de gîrniță — în amestec cu alte foioase — nu ocupă decît suprafețe mici sau foarte mici în extremitatea sudică a Munceilor Dognecei, Locvei și Gorganului. Se poate spune că în marginea nordică și vestică a Munților Banatului, banda exterioară a pădurilor e în mod obișnuit reprezentată prin cer amestecat cu gîrniță, tei argintiu etc.

În zona caracterizată prin pădurea amestecată de fag și brad alb, adică în Munții Aninei și în special în zona înaltă a Semeniciului, întîlnim pajiști montane secundare, urmare a acțiunii timp de secole a omului pentru micșorarea suprafeței forestiere și mărirea celei de pășune; mai ales în golul de munte al Semeniciului, dar și în Munții Aninei, ne frapază existența unor mlaștini de tipul tinoavelor, deci cu mușchi *sphagnum*. O mică porțiune (cea mai ridicată) din golul de munte al Semeniciului este considerată pajiște subalpină, cu ienupăr și afiniș. Mult mai întinsă e suprafața acoperită de pășunea subalpină în Muntele Mic, covorul vegetal fiind alcătuit aici în special dintr-o serie de specii de graminee (dar jneapănul nici măcar nu-l întîlnim); dealtfel, vegetația din Muntele Mic nu prea are trăsături comune cu aceea din restul Munților Banatului, semănînd în schimb bine cu aceea a zonelor de altitudine corespunzătoare din Carpații Meridionali.

În ceea ce privește depresiunile intramontane ale Munților Banatului, găsim aici fie pajiști secundare create pe locul pădurilor de foioase (fag, gorun), fie chiar terenuri agricole în care numai arbori izolați sau pîlcuri de gorun mai amintesc de vegetația originală.

Cam acesta ar fi tabloul general. Dar cîte variații nu înregistrează cel care ia în piept Munții

Banatului ! Mai ales în pădurile de foioase, amestecul de esențe este deseori extraordinar; pătrunzi într-o pădure din zona gorunului, dar la un moment dat nimeresti pe un versant îmbrăcat în pădure alcătuită din vreo zece esențe printre care e imposibil să alegi una dominantă, pentru că pe celălalt versant să te afli într-o pădure aproape exclusiv de tei sau într-o plantație de pin. Cu totul diferită e vegetația stîncărilor calcaroase din zonele carstice, atît de caracteristică, și care nu se încadrează în „zonarea forestieră” de care am vorbit mal înainte.

Flora Munților Banatului nu se caracterizează prin multe specii endemice, spre deosebire de alte masive muntoase ale Carpaților noștri. În schimb sînt bine reprezentate elementele sudice și sud-estice; Munții Banatului (incluzîndu-i aici și pe cei ai Mehedinților) sînt una din cele două regiuni de maximă aglomerare în Carpații românești a speciilor sudice și sud-estice (cealaltă e Dobrogea). Cîteva zone sînt deosebit de bine înzestrate cu plante interesante din această categorie că și din altele: Cheile Nerei și Valea Beușniței, părți din Clisura Dunării, Muntele Domogled de lîngă Băile Herculane și prelungirile sale de-a lungul versantului sîng al Cernei pînă la Țesna. Cităm, cam la întîmplare, rezumîndu-ne la arbori și arbuști: mojdreanul (*Frasinus ornus*), cărpinița (*Carpinus orientalis*), alunul turcesc (*Corylus colurna*), fagul oriental (*Fagus orientalis*), fagul tauric (*Fagus taurica*), liliacul (*Syringa vulgaris*), vișinul turcesc (*Padus mahaleb*), scumpia (*Cotinus coggygria*), o varietate a pinului negru (*Pinus nigra*) proprie Banatului și, pare-se, unor zone ale Iugoslaviei, tisa (*Taxus baccata*), stejarul pufos (*Quercus virgiliana*), arțarul bănățean (*Acer monspessulanum*).

FAUNA

Din nenumăratele nevertebrate terestre care trăiesc în Munții Banatului, cîteva mai remarcabile trebuie neapărat citate. O termită (*Reticulitermes lucifugus*) poate fi întîlnită în Defileul Dunării sau la Mehadia și Băile Herculane. Scorpionul Carpaților (*Euscorpius carpathicus*) trăiește în cea mai mare parte a acestor munți, nu însă în nordul Munților Carașului, în zona înaltă a Semenicului sau în Muntele Mic. Ambele sînt specii tipic meridionale. O insecta va atrage neapărat atenția drumețului în nopțile fierbinți de vară: licuriciul bănățean (*Luciola mingrelia mehadiensis*), fantastic de abundent uneori și care săgetează bezna cu fulgerele sale de lumină verzuie-lăptoasă, ca de putregai fosforescent. Unul dintre cele mai frumoase coleoptere din fauna noastră, *Rosalia alpina*, e un fidel însoțitor al fagului. Fauna de fluturi a Muntelui Domogled este extraordinar de bogată și cîteva cuvinte asupra sa pot fi aflate spre sfîrșitul acestei cărți.

Apele curgătoare ale Munților Banatului sînt de asemenea locuite de nenumărate specii de nevertebrate. Pe fundul Dunării, în tot lungul defileului, se dezvoltă — deseori la adîncimi considerabile o faună bogată și interesantă din care făceau parte și numeroși crustacei, viermi și moluște, considerați de specialiști că „relicte pontocaspice”. Apele ce traversează zone calcaroase — Nera, Beul, Carașul — adăpostesc o bogată faună de moluște (dintre cele mai interesante: *Amphimelania holandri*). Cam peste tot în pîrîiașele din pădurile umbroase ale munților bănățeni trăiește — uneori în număr considerabil — un rac de dimensiuni reduse și de culoare închisă: *Astacus torrentium*. Valea Cernei a fost o cale principală de pătrundere la noi a unor insecte acvatice de origine balcanică; pe unele dintre acestea le găsim fie în Cerna sau Belareca, fie în pîrîiașe și izvoare din bazinul lor.

O bună parte din Munții Banatului intră în zona piscicolă a păstrăvului indigen (*Salmo trutta fario*); acest pește nobil îl întîlnim (chiar abundent acolo unde e apărat de braconaj și unde măsurile de repopulare sînt eficace) în bazinul superior al Bîrzavei, al Timișului, al Nerei, apoi în Caraș, în afluenți și subafluenți ai Nerei ca Beul, Minișul și Poneasca, în Sirinea, în Berzasca, în Cerna, în toate apele ce vin dinspre Țarcu. Nicăieri în țară nu coboară păstrăvul indigen atît de jos ca aici (pînă în jurul a 60 m în afluenți ai Dunării din Clisură); sus urcă doar pînă sub 1 000 m. Lipanul (*Thymallus thymallus*) nu îl întîlnim decît în Timiș. În cea mai mare parte însă, apele din munții și muncii bănățeni care nu intră în zona păstrăvului, fac parte fie din cea a moioagei sau cîrșușei (*Barbus meridionalis petenyi*), fie din cea a scobarului (*Chondrostoma nasus*). Un pește interesant, *Cobitis elongata*, pătrunde în mare număr în Nera, în cuprinsul acestor două zone.

În Munții Banatului ne rețin atenția două specii de reptile: o broască țestoasă de uscat (*Testudo hermanni*), pe care o putem întîlni numai în extremitatea estică și sudică a zonei ce ne interesează și vipera cu corn (*Vipera ammodytes ammodytes*), cu care avem mari șanse să dăm ochii în Locva, pe Valea Cernei, în Munții Aninei și Gorgan, precum și în părțile sudice și estice ale Munților Almăj (o altă viperă — *V. berus berus* e mult mai puțin răspîndită).

Bogată e fauna de pasări a munților bănățeni, dar vom cita numai cîteva exemple: potîrnichea de stîncă (*Alectoris graeca graeca*) găsește în Defileul Dunării singurele locuri prielnice din țara noastră; cocoșul de munte (*tetrao urogallus*) prezent în pădurile ce formează o „insulă” în zona înaltă a Semenicului; vulturul egiptean (*Neophron perenopterus*) ce vine din sudul Mediteranei și din Africa pentru a cuibări în zona Cazanelor Dunării. Să pomenim și faptul, atît de interesant, că în unele locuri

adăpostite și cu climă blândă, de pildă în Cheile Nerei, poposesc pentru iarnă unele păsări migratoare că rațele sălbatice. Foarte jos coboară în Banat doua specii montane ce trăiesc pe lângă ape: codobatura de munte și mierla de apă.

Dintre mamifere sînt prezente cam peste tot în pădure: lupul (*Canis lupus*), vulpea (*Vulpes vulpes*), pisica sălbatică (*Felis silvestris*), mistrețul (*Sus scrofa attila*), veverița (*Sciurus vulgaris fuscoater*), căprioara (*Capreolus capreolus*). Mai sînt în Banat încă destule tihărași greu de străbătut, acoperite de pădure deasă și seculară, în care animalele mai sus amintite se pot considera relativ liniștite. Drumetul poate avea la tot pasul, în Semenici, în Munții Carașului sau în Almăj, agreabila surpriză de a-și vedea calea tăiată de un grup de căprioare sprintene sau de săgetarea roșcată a vulpii, ori de a asista, pe înserate, la coborîrea mistreților la izvorul tăinuit din inima pădurii de fag sau senzația ciudată pe care ți-o dă urletul lupilor în miezul verii.

Adăugăm că cerbul carpatin (*Cervus elaphus carpathicus*), probabil colonizat, trăiește în număr mic pe un perimetru destul de restrîns în Munții Carașului. Ursul (*Ursus arctos*), care o buna bucată de vreme nu mai fusese semnalat în Munții Banatului la vest de Culoarul Cerna - Timiș, și-a făcut din nou apariția în ultimii ani, și nu e imposibil să-l întîlnim în zmeurișurile de la Obîrșia Sirinei, pe cărările lăturalnice ale „Svinecelor” sau în alte părți ale Munților Almăjului; dar acasă la el este ursul în Bazinul Cernei, începînd de la o oarecare distanță în amont de Băile Herculane.

REZERVAȚII NATURALE

În Munții Banatului au fost create mai multe rezervații naturale, fie pentru ocrotirea unor plante, fie pentru salvarea unor comori de frumusețe, la suprafață sau în subteran. Perimetrele ocrotite sînt semnalate prin tăblițe indicatoare ale Comisiei Monumentelor Naturii a Academiei R.S.R. Legile țării ocrotesc aceste rezervații, de aceea este absolut indispensabil ca turistul să aibă o idee despre ele.

Rezervația Valea Mare (aprox. 400 ha) se află pe valea pîrului cu același nume, în apropiere de confluența cu Valea Găurii (deci la cîțiva km de Moldova Nouă). În pădurea de fag crește aici, printre altele, *Daphne laureata*, arbust mediteranean rar, protejat.

Rezervația Cazanelor Dunării pune sub protecție o parte însemnată din versantul stîng al Dunării în Defileul Cazanelor. De splendoarea acestui versant abrupt, fragmentat prin văi înguste, nu e nevoie să vorbim aici. Trebuie să spunem însă că Defileul de la Cazane e o zonă deosebit de interesantă din punct de vedere botanic, în care numeroase plante submediteraneene cresc alături de cele central-europene. Printre elementele floristice protejate aci menționăm laleaua bănațeană (*Tulipa hungarica*), stînjenele de stîncărie (*Iris reichenbachii*), fagul oriental și cel tauric (*Fagus orientalis*, *F. taurica*), cărpinița, mojdreanul, stejarul pufos (*Quercus virgiliana*), alunul turcesc, arțarul bănațean (*Acer monspessulanum*) și altele.

Punctele fosilifere de la Svinița, locuri clasice pentru paleontologia jurasicului și cretacului inferior, sînt celebre prin excepționala lor faună fosilă admirabil conservată (amoniți în special); dintre punctele cele mai bogate și protejate de lege, îl menționăm pe cel de la Greben și pe cel de pe cursul inferior al Pîrului Țiganului, pe culmea ce domină Svinița.

Rezervația Domogled a fost creată pentru a proteja o parte însemnată din masivul cu același nume, situat pe stînga Cernei în imediata apropiere a Băilor Herculane. Această rezervație este și peisagistică, însă rolul său principal este de a ocroti o floră de o varietate ieșită din comun (incluzînd numeroase plante rare, de origină meridională, sau chiar endemice) precum și o faună care — cel puțin în privința fluturilor — are același caracter de excepție (amănunte în Cap. VII). Este posibil că în viitor Rezervația Domogled — împreună cu cele trei anterior amintite — să devină parte componentă a unui Parc natural al Porților de Fier (un parc similar urmînd a fi creat pe malul iugoslav al Dunării, între Golubac și Kladovo). Există și un proiect pentru considerarea ca rezervație a Văii Țesna, afluent stîng al Cernei la cca 14 km nord de Herculane.

Rezervația Cheile Nerei — Beușnița are rolul în primul rînd de a ocroti Cheile Nerei între Sasca Română și Șopotu Nou, adică în întregime, inclusiv o zonă tampon în jurul lor; este vorba de cele mai lungi chei din România (cca 20 km), iar de faptul că se protejează în felul acesta un peisaj neasemuit de frumos, cititorul se poate convinge din lectura cap. V, din care rezultă și valoarea sub aspect științific a cheilor (flora, faună terestră și acvatică, peșteri). În sectorul Beușnița se protejează atît pîrîul Beușnița, cu superbe sale cascade ce se succed pe albia de tuf calcaros, cît și unele plante termofile, submediteraneene. Peisajul protejat e într-adevăr fermecător, incluzînd o întinsă poiană dominată de abruptul semeț al Pleșivei, salba de cascade amintită, Ochiul Beiului și pădurea în care cresc plante ca alunul turcesc, liliacul, cărpinița și mojdreanul.

Rezervațiile speologice Peștera Comarnic și Peștera Popovăț. Aceste două peșteri, celebre atît prin monumentalitatea galeriilor și sălilor, cît și prin splendoarea formațiunilor concreționare, se găsesc — la distanță de cîțiva km una de alta — în Bazinul Carașului, în apropierea punctului în care acesta pătrunde în sălbaticile sale chei. Mai puțin cunoscut e faptul că peșterile Comarnic și Popovăț

pun și probleme științifice interesante. Ele sînt închise, iar vizitarea lor se poate face numai însoțit de custodele C.M.N.

Rezervația Cheile Carașului. Aceasta rezervație botanică, cinegetică și peisagistică e în strînsă legătură cu cele două rezervații speologice menționate mai sus. Ocrotite atît pentru frumusețea unică a peisajului lor, cît și pentru flora bogată în elemente remarcabile, Cheile Carașului vor fi descrise amănunțit în unul dintre capitolele acestui volum. Pomenim doar că e vorba de un fragment de natură cu adevărat intactă (în anumite sectoare) și că în Cheile Carașului se răsfață, pe lîngă scumpie, mojdrean și liliac, plante interesante cît *scabiosa banatica*, *Dianthus kitaibelii*, *Draba lasiocarpa*. Este în momentul de față în studiu problema declarării unui Parc național al carstului bănățean în care se vor include desigur actualele rezervații Cheile Nerei — Beușnița, Peștera Comarnic, Peștera Popovăț, Cheile Carașului.

Rezervația „Izvoarele Nerei” (cca 5 000 ha suprafață) se întinde pe versantul sudic al Masivului Semenic, începînd de la obîrșiile Nerei și Nergăniței (1 410 m alt.) și coborînd pînă la 620 m alt. Sînt protejate aici falnice fâgete - cu brad și paltin - în care arborii au o vîrstă și de peste 350 de ani și o înălțime atîngînd 40 m. Se consideră că acestea sînt printre cele mai frumoase fâgete ale Europei — poate chiar unice într-un fel.

Rezervațiile naturale sînt sanctuare în care orice încălcare a instrucțiunilor de pe tăblițele indicatoare ia proporțiile unei profanări pe care dealtfel legile țării o pedepsesc (Legea nr. 9 din 1973 privind protecția mediului înconjurător). Pe teritoriul rezervațiilor nu este admisibilă alterarea sau urîțirea peisajului, colectarea sau distrugerea plantelor sau animalelor; în peșterile ocrotite, orice stricăciune adusă podoabei stalagmitice este o crimă. Dar ar fi nejust să acordăm numai rezervațiilor naturale ocrotirea ce li se cuvine, pentru ea ele reprezintă doar o părțică dintr-un tot indivizibil — natura, iar aceasta trebuie ocrotită oriunde. Să acționăm deci împotriva poluării apelor noastre de munte, împotriva braconajului; să dăm exemplu, renunțînd la ruperea fără noimă a plantelor sau la obiceiul atît de răspîndit, de a lăsa urme ale popasurilor noastre pentru masă; să respectăm prescripțiile legale pentru aprinderea focului în pădure. Turistul zilelor noastre trebuie să fie conștient de faptul că sîntem datori să lăsăm generațiilor următoare o natură tot atît de viguroasă și de frumoasă cît și cea care ne încîntă azi pe noi.

Capitolul II. EXCURSII ÎN SEMENIC ȘI ÎN MUNCEII DOMANULUI, ARENIȘULUI ȘI DOGNECEI

Reșița a făcut, cu mai mulți ani în urmă, obiectul unei cuprinzătoare monografii, de aceea nu vom vorbi despre ea; dar vom lua orașul oțelarilor¹ ca punct de plecare pentru drumeție în miezul Semenicului, munte cu o poziție centrală și dominantă, ca și în insulele de carst din imediata apropiere a Reșiței, deci din extremitatea nordică a enormei benzi calcaroase Reșița — Moldova Nouă, și, în sfîrșit, în Munceii Arenișului și Dognecei, care formează împreună „rama” din extremitatea de nord-vest a munților de care ne ocupăm.

A. SEMENICUL-NODUL DE MUNȚI ȘI DE APE AL BANATULUI

În sens larg, geografii înțeleg prin Munții Semenicului masa muntoasă bănățeană delimitată de Culoarul Caransebeșului (Culoarul Timiș — Cerna) la est și de Țara Almăjului (Depresiunea Bozovici) la sud. Pentru turist însă — ca și pentru localnic dealtfel — Semenicul este în mod esențial marele platou înalt acoperit de pajiști, înconjurat de păduri, din care apele șiroiesc abundent în toate direcțiile și pe a cărui întindere netedă sau ușor vălurită se ridică — grămezi de stîncărie cenușie — înălțimile maxime ale întregului masiv: Piatra Goznei, Semenic, Piatra Nedeei ș.a. Tocmai de acest „miez” înalt al Semenicului, de o valoare turistică incontestabilă, ne vom ocupa aici.

Vom începe prin a descrie caile de acces cel mai des folosite de turiști pentru abordarea „Podului înalt al Semenicului”, vom da apoi o descriere cu totul generală a acestui „Pod”; în continuare ne vom ocupa de toate traseele realizabile, adică vom da roata podișului, îl vom parcurge radiar în toate direcțiile, și, luînd totdeauna ca punct de plecare stațiunea turistică Semenic, vom coborî din Semenic de-a lungul văilor de cîte ori această coborîre va merita osteneala străbătînd masivele păduroase ce-l încing, pe poteci marcate sau fără marcaje.

¹ Cetatea de foc” a Banatului a comemorat anii trecuți doua veacuri de la începerea construirii uzinelor metalurgice (1769), de foc nestins la furnale (3 iulie 1771) și un veac de la prima locomotivă fabricată (1873), expusă în muzeul locomotivelor din Lunca Bîrzavei.

PRINCIPALELE CAI DE ACCES ÎN SEMENIC

1A. DE LA ORȘOVA LA STAȚIUNEA TURISTICĂ SEMENIC, TRECÎND PRIN SLATINA-TIMIȘ, BREBU NOU, GĂRÎNA (DIN GĂRÎNA PÎNĂ LA STAȚIUNE, POTECA DE PICIOR)

Orșova — Slatina-Timiș: 76 km pe drum modernizat (se poate parcurge și cu trenul); Slatina-Timiș - Brebu Nou: 18 km drum nemodernizat; Brebu Nou — stațiunea turistică Trei Ape — Gărîna: 6 km (drum modernizat de la Trei Ape); Gărîna — stațiunea Semenik: cca 2 ore de mers pe jos, pe o poteca de munte în suș. În total, drumul Slatina-Timiș — stațiunea Semenik însumează 23 km (cca 6—6½ ore cu piciorul), fiind în întregime marcat cu cruce albastră. Pentru parcursul Orșova — Slatina-Timiș: vezi Cap. VII.

Din Slatina-Timiș (care se numea pînă nu de mult Sadova) se desface din șoseaua națională a Timișoarei un drum care, trecînd prin Brebu Nou și Gărîna și apoi peste Șaua Prislop, asigura legătura cu Văliugul și mai departe cu Secu și Reșița (Slatina-Timiș — Reșița: 55 km). Este în curs de modernizare întregul drum dintre Slatina și Văliug care străbate locuri fermecătoare și care pentru turiștii din multe regiuni ale țării reprezintă calea de acces principală spre stațiunea Timiș-Trei Ape și Semenik.

Însuși drumul între Slatina-Timiș și Brebu Nou — Gărîna e o încîntare. Drumul ne duce direct spre vest, de-a lungul unei văi întortocheate și înguste, prin păduri de fag sau de gorun; după o serie de serpentine îndrăznețe sîntem în bine-gospodărita localitate Brebu Nou, la peste 800 m altitudine, iar apoi la noua stațiune turistică Timiș-Trei Ape. Această stațiune, în curs de construcție (1976) este așezată la 850 m altitudine, pe malul stîng al lacului de acumulare Trei Ape. Lacul este format prin bararea a trei pîraie de munte (Brebu, Grădiștea și Semenik) care se întîlnesc aici spre a da naștere Timișului, de unde și numele stațiunii și al lacului. Unda lacului reflectă pădurile de pe maluri, precum și noile construcții. Un hotel și 8 vile reprezintă nucleul stațiunii. Hotelul, de categoria a II-a, are 66 locuri și un restaurant, iar vilele cîte 10 locuri; toate au încălzire centrală. Clima plăcută, peisajul colinar cu vegetație bogată de la poalele Semenicului creează excelente condiții pentru cură de aer în bolile sistemului nervos și de plămîni. Se pot practica sporturi de iarnă și de apă, pescuitul în lac. De la Trei Ape se ajunge la Gărîna, minunat așezată pe o muchie de deal la 935 m alt., într-un peisaj dominat de Semenicul acum apropiat. Atît Brebu Nou cît și Gărîna, adevărate sate de vacanță cu posibilități de cazare, sînt locuite de o populație germană originară din Munții Sudeți ai Cehoslovaciei (de unde și numele de „pemi” — de la boemi — pe care românii îl folosesc uneori, desigur impropriu, pentru a-i desemna). Odinioară ambele așezări, mult frecventate de vilegiaturiști și schiori, aveau reputația unor stațiuni climaterice renumite în același timp prin folclor și ospitalitate; Gărîna era supranumită „Sinaia Banatului”; putem spune că această reputație era și este în întregime întemeiată și probabil de aceea s-a construit între cele două sate stațiunea Timiș-Trei Ape, iar la km 35 pe șosea, în sat, motelul „Gărîna” (30 locuri, restaurant). Din Gărîna ne îmbie nu numai drumurile către Semenik; o excursie poate fi întreprinsă către Tilva Pietricelii care domină satul cu cei peste 1 050 m ai săi; o alta, mai de lungă durată, ne duce către nord-est în altă așezare cu populație germană, Lindenfeld (com. Buchini), iar o potecă ce se desfășoară peste Platforma Bradu Moșului ne poate scoate în Teregova.

Din Gărîna, o potecă marcată duce în cca 2 ore la stațiunea Semenik. Urcăm mai întîi la cantonul silvic Molidu, lăsînd în stînga noastră pîrîu! Semenicului (cunoscut și ca „Pîrîul între Molizi”¹) și ne îndreptăm prin molidișul întunecat, avînd în dreapta Cracu Molidu Mare, către obîrșia Pîrîului Semenik de care dăm după ce ieșim în golul de munte; este un izvor destul de puternic, cu aspect de „lăcușor”, situat spre nord-vest de Vîrfu Semenik (străjerul pietros și colțuros al extremității de nord a golului montan al Semenicului) și foarte aproape de acesta (vedem vîrfurile în stînga noastră la cca 150 m).

Din acest punct, urmînd marcajul, ne îndreptăm spre stațiunea turistică ce se zărește în fața noastră.

1B. DE LA ORȘOVA LA STAȚIUNEA TURISTICĂ SEMENIC, TRECÎND PRIN SLATINA-TIMIȘ, BREBU NOU, GĂRÎNA (DIN GĂRÎNA PÎNĂ LA STAȚIUNE PE

¹ Acest pîrîu al Semenicului e un afluent al pîrîului care curge jos în vale, la Gărîna (și care nu-i decît Timișul, cunoscut aici, aproape de obîrșiile sale, ca Pîrîul Grădiște; mai precis, Timișul ia naștere din confluența Pîrîului Grădiște cu Pîrîul Semenicului). Vom mai întîlni două alte ape care poartă același nume: un Pîrîu Semenik — cu ocazia descrierii traseului 1 (el este, de asemenea afluent al Timișului); un Ogaș Semenik la traseul 4 (acesta ține de Bazinul Nerei înșă). E interesant că distanțate între ele la obîrșie numai cu cîteva sute de metri, și izvorînd de sub Piatra Semenicului, aceste trei ogașe sînt tributare la două bazine hidrografice diferite.

DRUMUL CE URCĂ ÎN MUNTE DE LA ȘAUA PRISLOP)

Pentru Orșova - Gărina, vezi calea de acces 1A. Gărina - Șaua Prislop: cca 2 km pe drumul modernizat în acest sector ce se îndreaptă spre Văliug (cca ½ oră pe jos). Șaua Prislop - stațiunea Semenik: cca 5 km drum modernizat (cca 1½ oră pe jos). Traseul e marcat cu cruce albastră numai între Slatina-Timiș și Gărina.

Din satul Gărina urmăm câțiva kilometri șoseaua carosabilă, printre culturi și pajiști, până la Șaua Prislop (1 000 m alt.): aici întâlnim pentru prima dată canalul care încinge Semenicul și pe care se scurg apele smulse de om masivului pentru a fi conduse la Reșița; și tot de aci, de lângă canton, se desface din drumul care continuă spre Văliug o ramificație de cca 5 km, pe care începem să urcăm către sud, spre inima Semenicului: serpentinele croite în muntele clădit din șisturi cristaline trec ba prin pădure de fag cu brad alb, ba printre hățisuri de pădure tânără sau prin plantații de molid. După ce am lăsat în stînga Vîrfu Grămada Ursului (1 174 m) și ne-am continuat drumul de-a lungul Dealului Morminți (cca 1 240 m), ieșim la lumină în golul Semenicului; în stînga noastră rămîne Vîrfu Semenik (1 447 m), drumul coboară acum spre sudvest, în plin „Pod” al Semenicului, către stațiunea turistică a cărei salbă de cabane și hoteluri e dominată de Piatra Goznei (1 446 m).

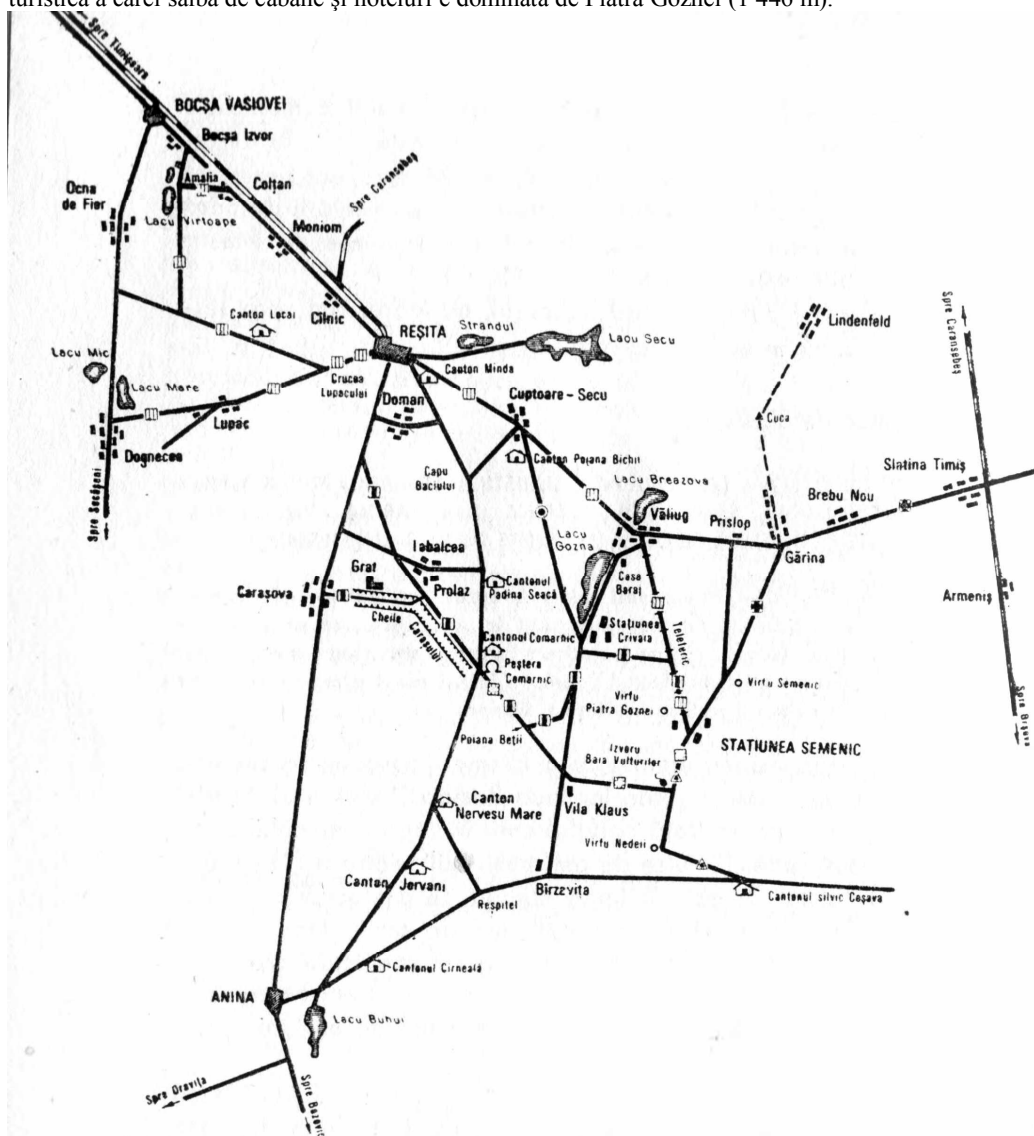

Fig. 1. Traseele cu marcaje din Munții Banatului (după schema întocmită de întreprinderea de Gospodărire Municipală Reșița, cu modificări). Traseele marcate sînt descrise în Cap. II A și II C.

2A. DE LA REȘITA LA STAȚIUNEA SEMENIC TRECÎND PRIN VĂLIUG ȘI APOI CU FUNICULARUL (SAU PE POTECA DE SUB LINIA ACESTUIA) PÎNĂ LA

POIANA GOZNEI

Reșița — Văliug: 24 km pe drumul modernizat care trece prin localitățile Secu și Cuptoare¹; Văliug (barajul Gozna) - stația funicularului: 1 km drum modernizat; stația funicularului - Poiana Goznei: cca 30-35 minute cu telefericul (pe poteca de sub linia acestuia, cca 2½-3 ore cu piciorul); Poiana Goznei — stațiunea Semenici: 15 minute cu piciorul pe un drum în curs de asfaltare, întregul traseu este marcat cu bandă roșie; de la Reșița pînă la Văliug marcajul merge pe alocuri pe șosea, dar adeseori pe scurtături. Lungimea totală a marcajului: 21 km (realizabil cu piciorul în cca 5½-6½ ore).

Părăsim Reșița pe la cantonul Minda, pe drumul asfaltat pe care circulă autobuzele liniei locale ce leagă Reșița de Văliug, trecînd prin Secu și apoi pe lîngă enormul cleanț de calcar Piatra Albă; de-a lungul acestei șosele merge și marcajul turistic Reșița — Văliug — Semenici, numai că marcajul o ia mai mult pe scurtături, evitînd coturile mari ale șoselei.

Din Văliug un drum de peste 1 km ne duce, urcînd pe Valea Goznei, la stația funicularului, cu ajutorul căruia în 30—35 minute se ajunge în Poiana Goznei, deci lîngă complexul de cabane și hoteluri (putem urma și poteca marcată ce urcă exact pe sub teleferic; nu e însă prea agreabilă, traseul fiind lipsit de interes; urcușul destul de obositor durează cca 2 ½-3 ore).

2B. DE LA REȘIȚA LA STAȚIUNEA SEMENIC, TRECÎND PRIN VĂLIUG, APOI ÎN CONTINUARE PE DRUMUL MODERNIZAT CE DUCE LA ȘAUA PRISLOP ȘI DE AICI PE PLATOU

Pentru Reșița - Văliug: vezi calea de acces 2 a; Văliug - Șaua Prislop: cca 6 km pe drumul ce se îndreaptă spre Slatina-Timiș, modernizat pînă la stațiunea Timiș-Trei Ape (1½ oră cu piciorul); Șaua Prislop - stațiunea Semenici: cca 5 km drum modernizat (cca 1½ oră cu piciorul). De la Văliug la stațiunea Semenici pe acest itinerar recomandat automobiliștilor nu există marcaj.

2C. DE LA REȘIȚA LA STAȚIUNEA TURISTICĂ SEMENIC, TRECÎND PRIN VĂLIUG (CASA BARAJ), APOI PRIN STAȚIUNEA TURISTICĂ CRIVAIA ȘI ÎN CONTINUARE PE O POTECĂ MARCATĂ

Pentru Reșița - Văliug, vezi calea de acces 2 a; Văliug - Casa Baraj - stațiunea Crivaia: 4 km drum modernizat (1 oră cu piciorul); stațiunea Crivaia — Poiana Goznei — stațiunea Semenici: 5 km pe potecă de munte în suș. (1½-2 ore). Marcat (bandă albastră) este numai sectorul stațiunea Crivaia — stațiunea Semenici, parte a traseului Carașova - stațiunea Semenici.

Cîteva date despre Văliug: așezarea a luat naștere puțin după 1780; pe locuri acoperite de păduri nestrăbătute s-au instalat primii cărbunari români îndrăzneți, veniți aici unii din Banat, alții din Țara Românească, pentru a arde în „vetrele” lor cărbunii de lemn indispensabili uzinelor de fier de la „Răcița”, ale căror temelii fuseseră puse cu vreo 12 ani mai devreme. Pădure după pădure a fost tăiată de cărbunari, „vetrele” s-au unit în poieni și a luat naștere Văliugul, de-a lungul „văii celei lungi” a

¹ La Văliug se poate ajunge în mai multe feluri. Un drum șerpuiește chiar de-a lungul Văii Bîrzavei, cel mai vechi rîu industrial al țării, trecînd pe la ștrandul nou și pe la cel vechi al Reșiței; el continuă de-a lungul lacului de acumulare Secu, plasat într-o ambianță sălbatică de mare pitoresc, al cărui baraj a reprezentat o frumoasă soluție a unei dificile probleme de hidrotehnică. La numai 13 km din centrul Reșiței, aproape de coada acestui lac, pe malul stîng, la 280 m altitudine, este în curs de construcție stațiunea turistică Secu. Cu vreo zece ani în urmă s-a ridicat primul motel-restaurant „Șura Ortacilor” cu specific cărășan, mult frecventat duminica de reșițeni. În ultimii ani s-au mai ridicat trei hoteluri: „Constructor” (40 locuri, restaurant), „Turist” (52 locuri, restaurant), ambele de categoria a II-a, cu încălzire centrală și „Splendid” (30 locuri, bufet). Între ele sînt cîteva vile în stilul celor noi de pe Semenici și de la Crivaia. În apropierea lacului există bungalow-uri și locuri de campare, iar pe mal debarcadere pentru bărci și hidrobiciclete. Din stațiune se poate admira lacul lung de 7 km, înconjurat de dealuri acoperite cu o pădure tînără de foioase. Clima blîndă, cu influențe mediteraneene, permite aproape tot timpul excursii și sporturi de apă.

Dincolo de stațiune drumul duce în serpentine strînse prin valea îngustă și adîncă a Bîrzavei spre est, apoi spre sud. În fine, el trece pe lîngă vechiul lac de acumulare al Văliugului (e vorba de lacul ale cărui ape le strînge barajul de la Breazova, nume sub care e cunoscută și hidrocentrala; lacul are o suprafață de cca 12,6 ha; barajul înalt de 27 m a fost realizat în 1908-1909. În amonte de lac, la numai 2 km, începe Văliugul. Drumul Reșița—Văliug pe Valea Bîrzavei oferă priveliști încîntătoare și este asfaltat deocamdată pînă la stațiunea de agrement Secu.

Bîrzavei. Rînd pe rînd au fost colonizați apoi muncitori austrieci, germani din sudeți, maghiari, slovaci. Evident, atunci cînd nesătutele furnale ale Reșiței au încetat să mai înghită cărbune de lemn, trecînd la alimentația cu cocs, declinul Văliugului părea iminent. L-au ridicat însă la o viață nouă amenajările sale hidroenergetice, precum și intensificarea turismului în Semenici și la poalele sale.

Odată aflați în Văliug să dăm ocol frumosului lac de acumulare Gozna, una din perlele Munților Banatului, ne referim la noul lac de baraj al Văliugului, situat în amonte față de cel vechi de la Breazova, și al cărui baraj, „Barajul Gozna”, a fost construit în 1953. Lacul alimentează cu apă industrială uzinele reșițene și dă viață unei hidrocentrale. E lung de peste 3 km, are o suprafață de 60 ha și reprezintă un rezervor de 10 milioane mc apă — uriaș deci față de cel vechi. Pe unda sa cristalină se pot practica sporturi de apă, existînd debarcadere dotate cu ambarcații; el reprezintă dealtfel un loc excelent pentru baie și plajă. În imediata apropiere a barajului se află Casa Baraj, cabană turistică cu 35 locuri. Un frumos drum asfaltat urcă de-a lungul malului drept al lacului pe lîngă terenul de camping și cîteva restaurante-terasă amplasate pe mal; după cca 3 km ajungem la extremitatea sudică a lacului, unde, într-o poiană, la 650 m alt. ne surîde Crivaia.

Stațiunea turistică Crivaia se află în continuă dezvoltare. Cele 6 cabane mai vechi, au o capacitate totală de 240 locuri; cabana centrală, cu camere de 4—8 locuri, înzestrată cu lumină electrică, instalații sanitare interioare, apă curentă, baie, restaurant-pensiune de 80 locuri, bufet, club, funcționează în tot cursul anului; celelalte 5 cabane au camere comune și sînt, la rîndul lor, dotate cu lumină electrică și apă curentă.

În ultimii ani s-a ridicat, nu departe de cabana centrală, chiar sub coasta împădurită cu conifere și foioase hotelul „Bîrzava” (categoria I și II), asemănător celui din stațiunea Semenici, cu o capacitate de 130 locuri; are încălzire centrală și restaurant. Cîteva bungalow-uri și un loc de campare completează stațiunea. Aici, la poalele Semeniciului, este un remarcabil loc de odihnă și week-end, cu posibilități de a practica sporturi de apă și de iarnă.

O potecă de 5 km marcată cu bandă albastră, parte a importantului traseu turistic stațiunea Semenici — Carașova, urcă de la stațiunea Crivaia la complexul de cabane și vile de pe Semenici (1½ — 2 ore). De la Crivaia urcăm mai întîi prin pădurea deasă de foioase, apoi în pantă mai accentuată prin pădure rarită de fag cu puțin mesteacăn, pînă dăm de niște poieni. De aici, privind spre vale, avem o frumoasă imagine a Văii Bîrzavei și a lacului de acumulare Gozna. Poteca marcată intră la dreapta într-o pădure de fag înalt și urcă mereu către culme pe o pantă mai puțin accentuată. La un moment dat depășește o linie de cumpănă, apoi coboară ușor pe un drum larg care străbate de-a coasta o zonă împădurită cu conifere. Din această pădure ieșim într-o zonă cu lăstăriș și mai multe pîraie cu obîrșia în Semenici, înțîlnim o linie de înaltă tensiune, trecem pe sub ea, traversăm un pîrîu și urcăm din nou pe poteca ce străbate o pădure impunătoare de fag. Treptat pădurea se rarește, fagul se amestecă cu bradul și dam de linia telefericului. Poteca marcată merge puțin în paralel cu linia telefericului, apoi se unește cu cea care vine din stînga, marcată cu bandă roșie. De aici, poteca cu dublu marcaj urca pe sub linia telefericului și ne conduce la stația sa de sus (Poiana Goznei). În 15' putem ajunge la stațiunea Semenici.

ASPECTE DIN SEMENIC

Fie că am urcat dinspre Reșița, fie că am venit dinspre Slatina-Timiș, ne aflăm pe „Podul” Semeniciului. Platoul acesta înverzit, a cărui suprafață depășește 4000 ha, e înconjurat de pădure și dominat de trei vîrfuri cu peste 1 400 m înălțime (după măsurători recente Vîrfu Semenici are 1 446 m, Piatra Goznei 1 447 m, iar Piatra Nedeii 1 437 m), care se detașează ca mase de stîncărie haotic dispuse, de culoare cenușie și bălțată de petele mai vii colorate ale lichenilor, pe fondul domol vălurit și acoperit de pășune al „Podului”.

O privire aruncată pe hartă ne va arăta că Vîrfu Semenici are o poziție mai izolată, aproape de extremitatea nordică a podișului; de aceea și pare mai semeț. Dimpotrivă, celelalte înălțimi mai importante punctează trei culmi cu direcția generală nord-sud; de la vest la est, ele sînt următoarele:

- 1) Culmea care ar putea fi numită „a Goznei” e punctată de Piatra Goznei, apoi de o serie de înălțimi depășind 1 400 m, de Piatra Nedeii, Vîrfu Capu Muntelui (Capu Munților) cu cei 1 383 m ai săi și cu același caracter de aglomerare severă de stîncărie ca și Semeniciul, Gozna și Nedeia; spre sud-vest, culmea e prelungită de Dealu Begului și înălțimile, acum împădurite, tot se mai mențin peste 1 300 m;
- 2) o poziție oarecum centrală în podiș o are Culmea Mică, împădurită, cu începutul în dealul Rotunda, dezvoltată între cele două brațe principale ale Nerei superioare (Nergana și Nergănița) și punctată de înălțimi ca Cioaca Mare (1 401 m), Vîrfu Poiana Mare (1 377 m) și altele între 1 100-1 350 m;
- 3) în fine, la est, și de data aceasta tot în „rama” împădurită, se dezvoltă o a treia culme, marcată în partea sa nordică de înălțimi mai mari de 1 300 m (Tîlva Nergănița Mare 1 364

m). De altfel ne putem imagina Vîrfu Semenic că un nod orografic din care pornesc radiar, către sud-vest, sud și sud-est, cele trei culmi amintite, ce înglobează majoritatea înălțimilor mai mari ale muntelui.

Platoul Semenicului a fost denumit „Acoperișul Banatului”; dar el merită în același timp cu prisosință denumirea de „turn de apă al Banatului”, într-adevăr, din șisturile cristaline ale muntelui apa freatică țîșnește la suprafață în nenumărate izvoare, atît în centrul platoului, cît și la periferia sa. Aceste izvoare alimentează o densă rețea de pîrîiașe și pîraie tributare bazinelor Bîrzavei (spre vest), Timișului (spre nord și nord-est), Mehadicăii (spre sud-est), Nerei (spre sud). Trebuie să adăugăm aici și Poneasca, important afluent al Minișului, ale cărui izvoare ies tot de sub Podul Semenicului către sud — sud-est; ne dăm astfel seama că mai toate apele principale ale Banatului își au originea în sau sub Podul Semenicului ! O excepție ar părea s-o constituie Carașul ale cărui izvoare se află în Munții Aninei (sau Carașului), munți care nu sînt însă altceva decît o componentă apuseană a Munților Semenicului. Așa încît ne aflăm efectiv în fața unui impresionant nod de ape, de ale cărui detalii vom lua cunoștință mai îndeaproape cu ocazia excursiilor în lungul și latul podișului.

Am mai spus că platoul e înconjurat din toate părțile de pădure. E vorba în special de făgete compacte și bătrîne, ca în atîtea locuri în Munții Banatului. Uneori e vorba însă de pădure de fag cu brad alb (molidul, acolo unde-l întîlnim, e cu siguranță plantat). Odinioară, înainte că influența omului asupra acestor meleaguri să se fi făcut simțită, făgetele acestea majestuoase și compacte acopereau aproape în întregime și podișul. De ce „aproape în întregime” ? Pentru că cercetările botaniștilor au demonstrat că stîncăriile culmilor proeminente ale Semenicului au reprezentat „goluri de munte” încă dinainte de imixtiunea omului, lucru pe care îl indică prezența aici a unor plante caracteristice golurilor subalpine sau chiar alpine, care nu s-ar fi putut dezvolta în pădure (albăstrița *Centaurea nervosa*, ghințura *Gentiana kochiana*). Cu excepția mameloanelor stîncoase ce domină podișul, acesta era în întregime împădurit pînă la acțiunea de lărgire prin foc a pășunilor de către ciobani. Ici și colo, cîte o rariște sau fagi bătrîni izolați mai vorbesc de mărirea pădurii ce îmbrăca „Podul”.

Vegetația de parter a pădurilor Semenicului e săracă, platoul despădurit e însă acoperit de finețe și pajiști păscute, în care întîlnim că plante dominante păiușul roșu (*Festuca rubra*), tufe de tîrșă-mica (*Deschampsia flexuosa*) și de țăpoșică (*Nardus stricta*). Primăvara, pajiștile sînt smălțate de brîndușe (*Crocus*) și de gențiane. În unele locuri, de pildă în dosul vîrfului Piatra Goznei, se dezvoltă bine afinișurile (*Vaccinium myrtillus*, *Vaccinium vitisidaeo*). Foarte izolat găsim și ienupărul (*Juniperus*). În numeroase puncte ale podișului, mai ales în mici depresiuni, unde apa mustește din sol provocînd înmlăștiniri, trăiesc plante caracteristice, ca speciile mușchilor *sphagnum*, sau ca iarba-albastra (*Molima coerulea*) și o specie de rogoz - *Carex fusca*.

Podișul Semenicului, deși destul de monoton, ne oferă satisfacții chiar dacă parcurgem fără țintă precisă suprafața-i lin vălurită. E magnifică priveliștea pe care o putem avea în diminețile limpezi de primăvara sau de toamnă de pe Vîrfu Semenic: în față, spre nord, perspectiva apropiată a localităților Gărlina și Brebu Nou, înșirate pe șosea, iar mai departe cea a culmilor Semenicene domoale ce țin de Munții Neman; spre est, Culoarul Caransebeșului și apoi culmile semețe ale Masivului Țarcu — Godeanu — Gugu; spre vest privirea aleargă peste Valea Bîrzavei către Munceii Reșiței (Domanului), Munții Aninei și mai departe spre cîmpia fertilă a Banatului; iar către sud, ea îmbrățișează Munții și Țara Almăjului, pînă spre Clisura Dunării.

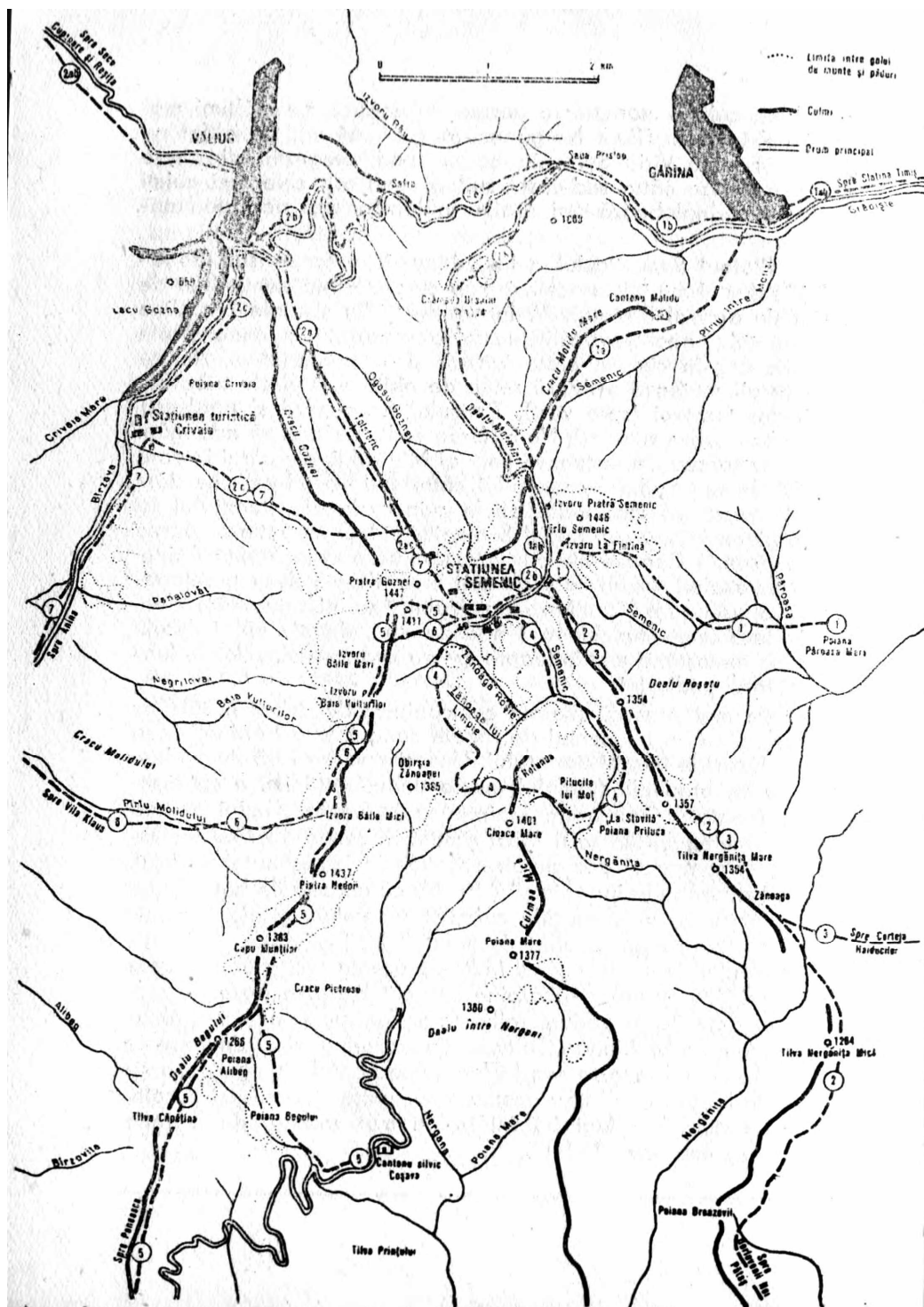

Fig- 2. Semenicul înalt (schita întocmită de L. Botoșăneanu și st. Negrea). Căile de acces 1A, 1B, 2A, 2B, 2C, precum și traseele 1—7 sînt descrise în Cap. II A. Traseele 8 și 9 nu au mai fost notate pe hartă, întrucît se suprapun peste căile de acces 2A, respectiv 1A. Menționăm că traseele cu marcaje 6 și 7 sînt trecute în aceasta hartă cu totul fragmentar (vezi pentru ele fig. 1).

Semenicul e un munte cu capricii. Primăvara poate fi splendidă la înălțimile podișului, chiar cu mult înainte că zăpada să se fi topit în întregime, dar e posibil și ca un vînt în rafale teribile să te oprească practic pe loc în încercarea de a străbate platoul; chiar și o asemenea eventualitate neplăcută e însă pe deplin compensată de minunile florei de primăvară sau de spectacolul emoționant al luării în

primire a muntelui de către primii ciobani calări, ce urcă în șir indian din Țara Almăjului, dinspre Borloveni sau Pătaș. Vara e deseori minunată, cu dogoarea soarelui ușor temperată de suflul răcoros al pădurilor înconjurătoare; dar Semenicul e celebru și prin năpraznicele furtuni însoțite de descărcări electrice cumplite, care mătură platoul din când în când cu rafalele lor de grindină, sub cerul devenit dintr-o dată plumburiu și vînat. Poate că toamna e anotimpul ideal pentru turism în Semenik — ca și în Munții Banatului în general — deși e probabil ca iubitorii sporturilor de iarnă, care cunosc valoarea acestui munte pentru practicarea schiului, nu vor fi de acord cu această părere și vor reliefa calitățile pîrtiei de coborîre și a celei de slalom¹.

Stațiunea turistică Semenik este formată din 19 cabane, mai mici sau mai mari, situate între 1 400—1 410 m alt., în imediata apropiere a Vîrfului Piatra Goznei, a capătului liniei de telescaun și a izvoarelor Orașului Gozna și ale Nergăniței. Ele sînt dispuse pe o suprafață de teren destul de mare, capacitatea totală a vechiului complex construită în 1940 fiind de 320—340 locuri. Cabanele asigură grade diferite de confort. Cea centrală, construită în piatră și dotată cu încălzire centrală, dispune de camere cu 4 paturi, instalații sanitare, un club, un bufet și un restaurant cu o capacitate de 250 locuri. Celelalte cabane, mai confortabile sau mai modeste, construite în general din lemn, au camere de 2—4 sau mai multe locuri, lumina electrică, iar cele mari și apa curentă.

În ultimii ani stațiunea a început să se modernizeze. Sînt în curs de asfaltare toate aleile și căile de acces. S-a construit un nou complex turistic, puțin mai sus de cabana centrală, chiar sub Piatra Goznei, nu departe de bisericuța. El este compus din hotelul Gozna (categoriile I și II, 130 locuri, restaurant), cu temelie de piatră și acoperiș de munte cu streșina pînă la pămînt și 8 vile a 6 locuri (categoria I), finisate în același stil. Noua centrală termică oferă încălzire și apă caldă pentru întreaga stațiune. Se preconizează prelungirea liniei telefericului (construită în 1944, prima din țară) pînă în apropierea noului complex.

Cu un deceniu în urmă a fost realizat un nou sistem de marcaje, avînd ca punct de plecare stațiunea turistică Semenik. El a înlocuit sistemul de marcaje existent pînă atunci care ajunsese practic inutilizabil. Noul sistem reprezenta o realizare demnă de toată lauda a întreprinderii de Gospodărire Orășenească Reșița (I.G.O.R.); i se poate reproșa numai că o serie de trasee și obiective turistice interesante, dintre care unele figurau în vechiul sistem de marcaje, n-au mai fost marcate, în timp ce trasee care aveau nevoie de un mic număr de stîlpi indicatori beneficiază de marcaje extrem de minuțios executate, de pildă traseele stațiunea Semenik — Reșița și stațiunea Semenik — Slatina-Timiș.

În 1975 a început pe teritoriul Județului Caraș-Severin acțiunea pionierescă „Asaltul Carpaților” de marcare și refacere a marcajelor turistice. În afara celor 8 trasee cu marcaje vechi din Semenik, pe cale de refacere (vezi fig. 1), sînt propuse pentru marcare următoarele (unele dintre ele sînt descrise de noi în paginile capitolului de față):

- Văliug — Casa baraj Văliug — stațiunea Semenik.
- Barajul Secu — Tîlva Cîmpului — Vîrfu Cuca — contort Prislop.
- Văliug — Gărîna.
- Reșița — Doman — Izvorul Nermed — Prolaz.
- Reșița — cabana Ghica — Izvorul Nermed.
- Poiana Alibeg — tabăra Poneasca.
- Borlovenii Noi — Borlovenii Vechi — Poiana Mare — stațiunea Semenik.
- Mehadica - Valea Belnicea — stațiunea Semenik.
- Mehadica — Verendin — Certeja Haiducilor — stațiunea Semenik.
- Teregova — Certeja Haiducilor — stațiunea Semenik.
- Caransebeș — Lindenfeld — Vîrfu Cuca — canton Prislop — stațiunea Semenik.

TRASEE PROPUSE

În cele ce urmează vom prezenta traseele turistice care se pot realiza pornind din stațiunea turistică Semenik. Traseele fiind ca niște raze ce pornesc din punctul central reprezentat de stațiune, le

¹ Pîrtia de coborîre are traseul paralel cu linia telefericului. Lungimea cca 1 600 m, diferența de nivel — cca 600 m. Traseul, relativ ușor (exceptînd cîteva viraje), e la îndemîna tuturor schiorilor. Există și o mai veche pîrtie de coborîre care trece prin pădure spre Gărîna. Pîrtia de slalom pornește din apropierea stației superioare a funicularului; lungă de cca 200 m, ea urmează un culoar defrișat, larg de cca 30 m. În apropierea pîrtiei de slalom se află trambulina, care are o putere de aruncare de cca 25 m. Excelente terenuri de schi se găsesc peste tot pe întinderea golului de munte. Astfel între Piatra Goznei și Vîrfu Semenik s-a amenajat o pîrtie de slalom uriaș, avînd o instalație modernă de schi-lift (140 m diferență de nivel). Există și pîrtii pentru bob și sâniuțe. Se consideră că în Semenik sezonul de schi ține de obicei de pe la sfîrșitul lui decembrie pînă la sfîrșitul lui martie.

vom descrie pe rând, în sensul acelor ceasornicului, menționînd, bineînțeles, dacă sînt marcate sau nu. În măsura în care ele se suprapun peste căile de acces principale în masiv, vom face trimiteri la descrierea respectivă. În cazul traseelor care pornesc din Semenici dar depășesc limitele masivului, pentru sectorul ce iese din Semenici ne mulțumim de asemenea să trimitem la capitolul în care sectorul respectiv s-a integrat în mod firesc.

1. SPRE POIANA PĂROASA MARE

Stațiunea turistică Semenici - Vîrfu Semenici - izvoarele „La Fîntînă” - Poiana Păroasa Mare - stațiunea turistică: cca 3 ore pe poteci nemarcate.

Străbatem, pe drumul central din golul de munte, cei 1,5 km care ne despart de Vîrfu Semenici. Către est - sud-est de vîrf trecem o culme pe care o recunoaștem după saivanul instalat aici. Chiar la limita dintre gol și pădure, aflăm un complex de izvoare frumoase, cu vegetație luxuriantă, iubitoare de umezeală: sînt izvoarele „La Fîntînă”. Puțin mai la est de ele e izvorul Pîrîului Semenici. Apa izvoarelor „La Fîntînă” și a izvorului Pîrîului Semenici confluează în pădure cu altele, venite din Dealu Roșetu și din înălțimi de peste 1 250 m. Pîrîul care le colectează e Păroasa sau Semenici, care străbate întinsa poiană Păroasa Mare, devenind în cele din urmă afluent al Timișului. Pînă nu de mult, un marcaj lega stațiunea Semenici de Păroasa, permițînd o excursie de cca 1½ oră.

2. UN DRUM DE CULME CĂTRE ȚARA ALMĂJULUI

Stațiunea Semenici — Poiana Priluca - Tîlva Nergănița Mare — Zănoaga — Tîlva Nergănița Mică — Poiana Breazovei — satele Borlovenii Noi și Pătaș (între stațiune și Poiana Breazovei cca 8-9 km drum de căruță prin pădure): cca 3 ore cu piciorul. Traseu în întregime nemarcat.

Pornind de la stațiune, pe drumul central ce străbate golul de munte în direcția Vîrfului Semenici, nu ne despart decît cîteva sute de metri de punctul unde din acest drum se desface spre dreapta drumul de căruță care, trecînd prin păduri întrerupte ici și colo de admirabile poieni, duce în cele din urmă la Borlovenii Noi și Pătaș, deci în Țara Almăjului. E un drum de culme — instalat mai întîi pe cumpăna de ape între Timiș și Nergănița, apoi între Mehadica și Nergănița — care leagă mai întîi înălțimi de peste 1 300 m, apoi din ce în ce mai modeste. Dacă vrem să cunoaștem farmecul pădurilor din „rama” Semeniciului, păduri care în bună parte n-au cunoscut încă securea, acest traseu e cît se poate de indicat. Drumul pătrunde îndată în pădure. Mergem pe el cam 40 de minute pînă ajungem într-o înșeuare (Poiana Priluca); din dreapta se aude freacă de Nergăniței care-și rostogolește apele în vale; putem coborî la apă și în acest punct și în altele, pentru că drumul de culme merge riguros paralel cu firul văii. Ne continuăm drumul peste Tîlva Nergănița Mare (1 364 m). Cam în locul denumit Zănoaga ne aflăm la o răspîntie; drumul pe care am venit continuă pe culme, pierzînd încetul cu încetul din înălțime, trece peste Tîlva Nergănița Mică (1 264 m) și, respectînd mereu traseul paralel cu Nergănița, ajunge în Poiana Breazovei; Breazova e vechiul nume al comunei Borlovenii Noi, și drumul continuă pînă în această comună de almăjeni înrădăcinată pe culmea ce închide Depresiunea Bozovici dinspre nord-est, prima așezare omenească importantă pe care o scaldă Nera în drumul său spre Țara Almăjului. Vom adăuga că aproximativ din dreptul Poienii Breazovei, își trage apele către nord-est Pîrîul Mehadica, important afluent al Belarecâi și deci al Cernei.

3. CĂTRE CERTEJA HAIDUCILOR ȘI MAI DEPARTE SPRE TEREHOVA

Stațiunea Semenici — Poiana Priluca: aproape 1 oră de mers pe drum de care; Poiana Priluca — Tîlva Nergănița Mare - Zănoaga — Poiana Nergăniței — Certeja Haiducilor: cca 2 ore pînă la Zănoaga pe drum de care, apoi pe potecă; de la Certeja Haiducilor poteca merge pînă la Terehova (cca 3-5 ore), întregul traseu este nemarcat și necesită cca 6-8 ore de mers.

Pentru sectorul stațiunea Semenici — punctul Zănoaga, vezi Traseul 2. Cam în locul denumit Zănoaga părăsim drumul de căruță ce se îndreaptă spre Borlovenii Noi și alegem poteca ce se desface spre stînga, trecem peste canalul de aducție a apei de care am mai pomenit și ajungem după un sfert de oră în surizătoarea Poiană a Nergăniței, înconjurată din toate părțile de o superbă pădure de fag și traversată de un pîrîiș; aceeași potecă ne conduce în continuare peste Certeja (Certeju) Haiducilor (cca 1 100 m), în preajma căreia își are izvoarele Pîrîul Terehova, și iese în cele din urmă în Terehova, la șoseaua națională și calea ferată a Timișoarei. Un marcaj mai vechi lega cabanele din Semenici de Certeja Haiducilor.

4. UN PRILEJ PENTRU A FACE CUNOȘTINȚĂ CU IZVOARELE NEARGĂNULUI (NEREI)

Stațiunea Semenici — izvorul Ogașului Semenici - confluența Ogașului Semenici cu Zănoagele

- punctul La stavila — Prilucile lui Moț — peste Culmea Mica la Obîrșia Zănoagei — izvoarele Zănoagei lui Limpie — stațiunea Semenîc. Traseul este nemarcat. *Timpul necesar:* 2½-3 ore pe poteci.

În golul montan, chiar în spatele Complexului turistic (deci la sud față de acesta găsim izvoarele Ogașului Nergănița, unul dintre cele două pîraie Semenîcine care unindu-și apele dau naștere Nerei (cunoscută și ca Neargăn sau Nergan). Izvoarele Nergăniței alimentează trei pîrîiașe; ne angajăm pe poteca ce merge paralel cu Ogașu Semenîc (al treilea cu acest nume din masiv !), cel mai estic și cel mai firav. Coborînd pe el ajungem curînd la confluența cu „Zănoagele”: Zănoaga Roșie și Zănoaga lui Limpie. După confluența celor trei ogașe și zănoage, Nergănița își schimbă direcția brusc și de mai multe ori; în punctul numit La Stavilă, cam în dreptul Poienei Priluca (de pe traseul de culme, cunoscut nouă, spre Tilva Nergănița Mare), parțial apa Nergăniței e luată de un canal de aducție, prin care o parte din apa ce șiroiește din porii deschiși ai Semenîcului e dusă la Văliug-Reșița. La cîteva sute de metri în aval de începutul canalului, un pîrîu afluent de dreapta se aruncă vijelios în Nergănița printr-o succesiune de mici cascade înspumate: pîrîul vine din Poiana Prilucile lui Moț și-l putem urmări ușor pînă la izvoarele sale situate la numai cîteva sute de metri de la confluență. Ne rămîne acum să trecem peste Culmea Mica (cumpăna de ape între Ogașu Nergănița și Ogașu Nergana, cumpănă ce începe la Rotunda și e punctată de cîteva înălțimi mai însemnate ca Cioaca Mare, 1 401 m și Vîrfu Poiana Mare, 1 377 m). Traseul propus — traseu circular - conduce acum la Obîrșia Zănoagei, din care ies izvoarele Nerganei, iar apoi la izvoarele Zănoagei lui Limpie (unul din cele 3 pîrîiașe ce formează Nergănița). Traseul ia sfîrșit tot în stațiunea Semenîc.

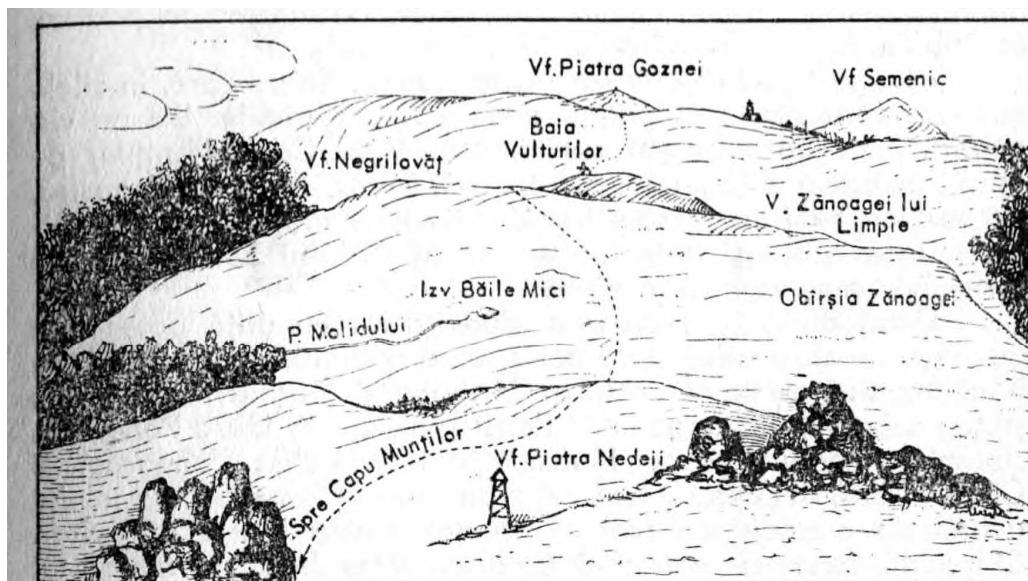

Fig. 3. De pe Vîrfu Piatra Nedeii, privind către vîrfurile Piatra Goznei și Semenîc (desen panoramic de Șt. Negrea).

5. PESTE PLATOUL SEMENICULUI, CĂTRE CANTONUL SILVIC COSAVA ȘI, DACĂ VREM, ÎN CONTINUARE SPRE PONEASCA ȘI VALEA MINIȘULUI

Stațiunea Semenîc - Piatra Goznei - Baia Vulturilor - Piatra Nedeii - Vîrfu Capu Munților - Poiana Alibeg — cantonul silvic Coșava. Lungimea traseului cca 12 km, realizabil în 3½-4 ore. Traseul este marcat cu triunghi albastru (numai Vîrfu Piatra Goznei rămîne în afara potecii marcate, deși e situat în imediata sa apropiere). De la stațiune la Baia Vulturilor marcajul triunghi albastru merge paralel cu marcajul cruce roșie (vezi Traseul 6).

Acesta este traseul turistic principal pe care-l oferă golul montan al Semenîcului și care, de-a lungul unei culmi principale, leagă mameloanele stîncose ale Pietrei Goznei (1 447 m), Pietrei Nedeii (1 437 m) și Vîrfului Capu Munților (1 383 m). De la cabana centrală, trecînd pe lîngă bisericuță, urcăm la Piatra Goznei. Coborîm și intrăm în poteca marcată ce se angajează acum pe culme cu direcția N-NE — S-SV ce prelungește Cracu Goznei și pe care o putem numi chiar Culmea Goznei. Lăsăm pe stînga, la o oarecare distanță de potecă, izvoarele Zănoagei Roșii și ale Zănoagei lui Limpie. Lîngă silueta metalică a unei cruci înalte ne întîmpină izvorul Baia Vulturilor (1 400 m) — un limnocren de

câțiva metri diametru, despre ale căruia așa-zise proprietăți terapeutice s-a vorbit și s-a scris prea mult. Ca și izvorul Băile Mari, plasat puțin mai la nord, acesta e un izvor al Ogașului Negrilovăț, care se înfundă imediat în pădurea compactă, pentru a se îndrepta spre Bîrzava. Poteca de culme, marcată, ne poartă în continuare peste înălțimi înierbate, care uneori depășesc 1 400 m; spre stînga ajungem ușor la izvoarele cele mai nordice ale Nerganei, ca și la Obîrșia Zănoagei; spre dreapta întîlnim izvorul Băile Mici, care, pătrunzînd în pădure, contribuie la formarea Pîrîului Molid (Molidului).

Ajungem curînd la Vîrfu Piatra Nedeei, de pe care, în zilele cu atmosferă limpede, putem admira împrejurimile. De pe vîrf coborîm, tot de-a lungul culmii, spre Vîrfu Capu Munților pe care-l atingem după mai puțin de ½ oră. În stînga noastră, Valea Nerganei cu versanții complet împăduriți, s-a adîncit binîșor. Încă puțin și golul de munte al Podului Semenicultui se termină și poteca intra în pădure. Dacă după intrarea în pădure ținem cu grijă poteca de culme care ne-a adus pînă aci și care continuă în lungul Dealului Begului, peste Vîrfu Tîlva Căpățîna și Poiana Alibeg, vom putea coborî de-a lungul Văii Poneasca pînă la Gura Poneasca, situată la confluența cu Minișul (despre Valea Poneasca, și Cheile Minișului, vezi Cap. IV); un marcaj anterior sistemului actual de marcaje cobora pe drumul acesta foarte atragător. O bucată de vreme, coborînd din drum către dreapta, vom da tot de afluenți ai Bîrzavei (Alibeg, Bîrzavița); cînd am ajuns la același nivel cu Șaua Poneasca, ne aflăm în dreptul cumpenei de ape între Poneasca și Bîrzava: izvoarele Poneascăi se îndreaptă spre sud, brațul frontal al Bîrzavei spre nord-vest (de-a lungul acestuia din urmă o ramificație de drum ne scoate în șoseaua Văliugului, cu posibilitatea de a răzbi spre Anina, cantonul Comarnic, Reșița etc.).

Dacă, dimpotrivă, după intrarea în pădure, apucînd totuși spre stînga, urmăm poteca marcată cu triunghi albastru, facem cunoștință după cca 1 km (cam ½ oră de la Vîrfu Capu Munților) cu poiana Alibeg și Poiana Begului. Izvoarele care înmlăștinează aci terenul se scurg către Valea Nergana. Punctul terminus al acestei excursii e cantonul silvic Coșava, așezat pe ramificația de drum pomenită mai sus.

6. DE LA STAȚIUNEA TURISTICĂ SEMENIC LA CANTONUL SILVIC COMARNIC

Stațiunea Semenic - Baia Vulturilor - vila Klaus - Poiana Beții - cantonul silvic Comarnic. Lungimea traseului 17 km, realizabil în cca 5-6 ore. Traseul este marcat cu cruce roșie; de la stațiune pînă la Baia Vulturilor merge paralel cu marcajul triunghi albastru (Traseul 5); în sectorul Poiana Beții - cantonul Comarnic merge paralel cu marcajul banda albastră (Traseul 7)¹.

De la stațiune urmăm poteca marcată ce străbate platoul, pînă la izvorul Baia Vulturilor. Dincolo de izvorul Baia Vulturilor, după un scurt urcuș și un coborîș tot atît de scurt, ajungem în punctul unde se despart cele două poteci: cea marcată cu triunghi albastru continua spre cantonul Coșava, noi însă deviem ușor spre dreapta pe marcajul cruce roșie, către liziera apropiată a pădurii, unde ne întîmpină un saivan; după cîteva sute de metri parcurși prin lăstăriș, ne abatem din nou spre dreapta și pătrundem de data aceasta în pădurea amestecată de fag și conifere; poteca coboară în pantă foarte accentuată (urmat în sens contrar, la urcuș drumul e destul de obositor). Lăsăm în dreapta o ramificație de drum nemarcată, dincolo de care ne abatem spre stînga; coborîm acum mereu, abătîndu-ne ușor spre stînga și încingînd muntele de-a coasta; sîntem în valea Pîrîului Molid și intersectăm mereu pîraie și pîrîiașe din bazinul acestuia. Părăsim poteca ce mergea de-a coasta și, ținînd în continuare marcajul, ajungem într-o mică poiană; dăm apoi de un drum care ne scoate în Valea Bîrzavei și deci în drumul principal Reșița - Văliug - Crivaia - vila Klaus - Anina, la confluența Pîrîului Molid cu Bîrzava și în imediata apropiere a vilei Klaus (cunoscută și sub numele de vila Semenic), Ne-au trebuit cca 2½ ore de drum de la stațiunea Semenic pînă aici. Păstrăvăria de la vila Klaus și împrejurimile pitorești ale acesteia merită să fie vizitate. De aici putem merge la dreapta, spre Crivaia - Văliug, de-a lungul Bîrzavei; la stînga, spre izvoarele Bîrzavei și apoi, trecînd din Bazinul Bîrzavei în al Carașului, spre Lacul Buhui și Anina. Noi însă trebuie să ne vedem de drumul spre Comarnic. Pentru aceasta, din punctul în care poteca marcată ne-a scos la drum, mergem pe acesta cca 150 m spre dreapta, ocolim vila Klaus, traversăm Bîrzava pe un podeț și ne angajăm în urcuș puternic pe versantul stîng al Bîrzavei, pînă la un mic pavilion, unde ne putem odihni. Poteca urca în continuare - urcușul fiind însă ușurat de cîteva serpentine - deviază apoi spre dreapta și pătrunde (după vreo 20 minute de urcuș de la vila Klaus) într-un luminiș al pădurii. De aici o potecă largă ne călăuzește pașii pînă în Poiana Beții care se întinde mult către dreapta; această poiană, întreruptă de pîlcuri de fag și mesteacăn, e un loc de popas din care putem contempla, spre vest, Culmea Semenicultui. Poiana Beții o străbatem urcînd oblic spre stînga și întîlnim de îndată marcajul banda albastră ce vine din dreapta;

¹ În descrierea sectorului Baia Vulturilor - Poiana Beții au fost utilizate notele puse la dispoziție de Emilian Cristea.

traseul e de aci înainte marcat cu ambele semne: banda albastră și cruce roșie. Ieșiți din Poiana Beții urcăm ușor, lăsând în dreapta o piramidă geodezică situată într-un mic luminiș. Drumul continuă prin pădure rară de mestecăn, lasă pe stînga o plantație de conifere și pătrunde din nou într-o poiană. Ne mai desparte cca 1 oră de cantonul Comarnic și pe această porțiune vom fi însoțiți în permanență de pădure: mai întîi e vorba de făgete pure, de o mare frumusețe, apoi de un amestec de fag, brad și lariță, și iar de foioase. Drumul marcat urmează în general culmea care reprezintă cumpăna de ape între Bîrzava și Caraș; ne aflăm pe Muntele Navesu Mic. Coborîm o pantă destul de accentuată pînă în Ogașul Comarnic, pe al cărui mal drept se află un drum excelent care ne duce, spre stînga, după cîteva minute, la cantonul silvic Comarnic.

7. TRASEU DE COBORÎRE DIN SEMENIC (PRIN CRIVAIA ȘI CANTONUL COMARNIC) SPRE CHEILE CARAȘULUI ȘI DEPRESIUNEA CARAȘOVEI

Stațiunea Semenîc - Poiana Goznei - stațiunea Crivaia - Poiana Beții -cantonul silvic Comarnic - Prolaz - Carașova. Lungimea traseului cca 26 km, realizabil în 10-12 ore. Traseul e în întregime marcat cu bandă albastră. Între stațiunea Semenîc și Poiana Goznei merge paralel cu marcajul bandă roșie. Între Poiana Beții și cantonul silvic Comarnic merge paralel cu marcajul cruce roșie.

Acesta este unul din traseele cele mai interesante pe care le oferă Munții Banatului, avînd și avantajul de a fi în întregime marcat. Este recomandabilă parcurgerea sa în două zile succesive, cu un popas de noapte fie în preajma cantonului Comarnic, fie în Lunca Prolazului. Menționăm că aproape toate sectoarele acestui traseu au fost deja descrise cu o ocazie sau cu alta.

Stațiunea Semenîc — stațiunea Crivaia: vezi Calea de acces 2c pentru Semenîc.

Poiana Beții — cantonul silvic Comarnic: vezi Traseul 6 din acest capitol.

Cantonul Comarnic — Prolaz: vezi Cap. III, Traseul 4.

Prolaz — Carașova (inclusiv varianta spre șoseaua Carașova - Reșița): vezi Cap. III, Traseele 3 și 4.

Pentru că indicațiile să fie complete, ne mai rămîne deci să spunem cîteva cuvinte doar despre sectorul care leagă stațiunea turistică Crivaia de Poiana Beții. De la cabana principală a acestei stațiuni pornim la stînga, pe drumul Reșița - Văliug - Crivaia — vila Klaus — Anina care-și deapănă panglica de-a lungul Văii Bîrzavei. Mergem pe acest drum (neasfaltat de la Crivaia) în direcția generală sud-vest cca 1 oră (4 km), pînă cînd întîlnim un stîlp cu placă indicatoare care ne informează că mai avem cca 1 ½ oră de drum pînă la cantonul Comarnic. Doar 3 km ne separă aici de vila Klaus, dar traseul nostru nu ne permite să facem cunoștință cu ea; părăsim deci drumul, pătrundem în urcuș pe un drum forestier, continuăm mersul pe o simplă potecă de pădure, traversăm un pîrîu, trecem prin dreptul unui saivan și, urcînd mereu, ieșim în Poiana Beții.

8. DE LA STAȚIUNEA TURISTICĂ SEMENIC LA REȘIȚA, PRIN VĂLIUG

Stațiunea Semenîc — Poiana Goznei — stația inferioară a funicularului — Văliug — localitățile Cuptoare și Secu — Reșița. Lungimea totală a traseului 21 km, realizabil cu piciorul în cca 5—6 ore la coborîre.

Acest traseu, marcat cu bandă roșie, a fost descris în acest capitol sub titlul „Calea de acces 2A”.

9. DE LA STAȚIUNEA TURISTICĂ SEMENIC LA SLATINA - TIMIȘ PRIN GĂRINA ȘI BREBU NOU

Stațiunea Semenîc - cantonul silvic Molidu — Gărina - Brebu Nou -Slatina-Timiș. Lungimea totală a traseului 23 km, realizabil la coborîre în 5½—6 ore.

Acest traseu marcat cu cruce albastră a fost descris în acest capitol, sub titlul „Calea de acces 1A”.

B. MUNCEII DOMANULUI

Pornind din Reșița spre Doman sau spre sud-est către cantonul Minda, remarcăm pretutindeni pe versanții văilor sau pe creștetul înălțimilor albul pietrei de var. Aceste calcare aparțin marii benzi carstice Reșița - Moldova Nouă, alcătuiind extremitatea sa nordică, și anume Munceii Domanului.

Porțiunea pe care urmează s-o cunoaștem cuprinde bazinele văilor Secu, Sodolu Mare (care

după unirea cu Pîrîul Baciului capătă numele de Rîu Mare) și Domanului, toți afluenți pe stînga ai Bîrzavei, înălțimile cele mai mari sînt: Certej (956 m), Cioaca Mare (960 m) și Tîlva Sodol (sau Sodel, 827 m). Spinările dealurilor calcaroase și unele văi (Dealul Cîrșei, Tîlva Sodol, Valea Sodolului Mic și Valea Domanului) sînt ciuruite de doline, adevărate pîlnii prin care apa intră în golurile subterane pentru a ieși din nou la zi prin resurgențe (false izvoare). Peșterile sînt și ele prezente în această zonă (pe văile Stîrnicului și Baciului), fără a fi însă prea mari sau deosebit de frumoase. Avenele în schimb (majoritatea neexplorate sau în curs de explorare) își cascadează hăurile neprimitoare prin păduri sau prin poienile din Dealul Cîrșei, Tîlva Sodol și Dealul Piatra Alba, cel mai adînc fiind Avenul din Poiana Gropii.

TRASEE PROPUSE

1. DE LA REȘITA LA STAȚIUNEA TURISTICĂ CRIVAIA TRECÎND PE LÎNGĂ CEL MAI ADÎNC AVEN DIN BANAT

De la Reșița (cantonul silvic Minda) pînă la bifurcarea de drumuri dintre localitățile Secu și Cuptoare sînt cca 3 km pe drum modernizat (cca 45 minute cu piciorul); bifurcarea de drumuri dintre Secu și Cuptoare - cantonul silvic Poiana Bichii — Fîntîna lui Franz - Poiana Gropii — Fîntîna lui Franz - stațiunea turistică Crivaia: cca 13 km pe drum de pădure nepracticabil pentru automobil (cu piciorul cca 3—4 ore).

Între Reșița (cantonul silvic Minda) și Secu — Cuptoare se urmează marcajul banda roșie (parte a traseului marcat Reșița — Văliug — stațiunea turistică Semenici); între Secu și stațiunea Crivaia urmăm marcajul punct albastru; între Fîntîna lui Franz — Poiana Gropii — Fîntîna lui Franz traseul nu este marcat.

Din Reșița ajungem, după cîțiva kilometri de mers pe o stradă lungă și șerpuită, la cantonul silvic Minda situat la înfîlînirea dintre Valea Rîu Mare și Valea Cuptoare, unde intrăm în traseu. De aici un drum îngust neasfaltat urcă în serpentine pe versantul stîng al Văii Rîu Mare (spre Comarnic — Anina); noi apucăm însă la stînga, pe drumul mai larg și asfaltat al Văliugului, în susul Văii Cuptoare. După 3 km, aproape de obîrșia Ogașului Cuptoare, între localitățile Secu și Cuptoare, acest drum se bifurcă; lîngă bifurcație intrăm în traseul turistic marcat cu punct albastru, mai întîi pe o potecă ce ne duce, în scurtătură peste Valea Secului, la o curbă a șoselei pe care am părăsit-o și pe care, urmînd-o în continuare, ajungem repede la cantonul silvic Poiana Bichii. De la canton e foarte ușor de ajuns, la dreapta, în Poiana Bichii. În imediata apropiere a poienii este o vale oarbă ale cărei ape ce apar numai după ploi se pierd prin ponorul numit Drăgoina - un soi de peșteră în care s-ar putea pătrunde vreo 10-15 m dacă apele n-ar fi înfundat-o cu bușteni și crengi. Se presupune că apa apare în etajul inferior al peșterii Gaura Turcului și de acolo iese sub formă de izbuc la baza peretelui Dealului Cîrșei.

De la cantonul Poiana Bichii mergem în continuare pe drumul de căruță marcat cu punct albastru și, după 45 minute de urcuș prin pădure pe versantul vestic al dealului Piatra Albă, ajungem în Poiana lui Franz (aci găsim un izvor denumit Fîntîna lui Franz).

Părăsim marcajul, intrînd pe o potecă din dreapta și după cîteva minute ne aflăm în Poiana Gropii. Aici, în zona de contact dintre gresii și calcare, în peretele ce barează calea unei mici văi oarbe, se deschide hăul celui mai adînc aven din Banat (-235 m). Menționăm că mai sînt două căi pe care se poate ajunge la Poiana Gropii și la avenul său:

- a) La cantonul silvic Poiana Bichii întrebăm de drumeagul care duce în șoseaua Reșița — Anina (și iese în aceasta la Capu Baciului); după 1,7 km pe acest drumeag carosabil dar accidentat, înainte de a ajunge la cantonul silvic Pin, cotim la dreapta pe un alt drumeag și după numai 50 m găsim în făget, printre doline, Avenul de la cantonul Pin (550 m alt., 30 m adîncime). De la cantonul Pin, după o jumătate de ora de urcuș continuu spre sud-est, pe o potecă a versantului sud-vestic, apoi sudic al dealului Piatra Albă, ajungem în Poiana Gropii.
- b) Automobilistii pot merge pe drumul modernizat Reșița - Văliug pînă cînd acesta intersectează Valea Crainic (cam la 4 km înainte de Văliug); de aci pe o potecă se ajunge în 10 minute în Poiana lui Franz, iar după alte cîteva minute în Poiana Gropii.

Explorarea Avenului din Poiana Gropii (considerat pînă în 1974 cel mai adînc din țară) a fost făcută între 1961 și 1968 de o echipă de speologi amatori din Reșița condusă de Gunther Karban și a fost relatată în prima ediție a acestei cărți. Avenul are o lungime totală a puțurilor și galeriilor de 1 025 m și o denivelare maximă de 235 m. Cu ajutorul scărilor speologice s-au coborînd în rapel pe peretele surplombat se ajunge la cota — 19 m. De aici se poate pătrunde în unul din cele două sisteme de galerii verticale. Sistemul de -222 m conduce prin puțul „Marii Verticale”, cu pereții dungați de strate de silex, la o gîtuitoră care abia permite trecerea unui om. Dincolo de această „Gaură de șoarece” coborîrea continuă prin „Galeria Iadului”, puternic descendentă și plină de stîncărie. Se înaintează greu pînă la

capăt, apoi după un târîș de cîțiva metri se pătrunde în „Galeria cu gururi” excepțional concreționată, care răsplătește truda exploratorului. La cota -222 m, dacă se degajează umplutura de nisip și argilă care astupă de regulă sifonul temporar, se poate da de capătul unei galerii de legătură cu sistemul învecinat de —235 m. Acest sistem este accesibil de la cota —19 m, coborînd verticală după verticală și folosind platformele existente. Se trece astfel prin cîteva săli dezvoltate vertical, cu multă argilă umedă, lipicioasă și muchii de silex sfărâmicios, pînă la baza „Puțului spălat” de un mic pîrîiaș. Urmează înaintarea dificilă prin „Galeria ramonajelor” foarte îngustă și înclinată pînă în dreptul „Galeriei cu formații stalagmitice” (unde se deschide în perete și galeria de legătură cu sistemul de -222 m) și mai departe prin „Scăldătoarea” obligatorie (un bazin cu apa rece) pînă la cursul subteran (-235 m). Apa acestui pîrîiaș ajunge prin captările de pe Valea Sodolului în apa potabilă a Reșiței. Intrarea în aven este recomandată numai celor care au practicat alpinism, dispun de echipamentul speologic necesar, de telefon de campanie și numai pe vreme secetoasă.

Revenim la Fîntîna lui Franz; de aci marcajul punct albastru continuă în paralel cu Valea Sodolului Mare, urmează Culmea Ghidieș și ajunge, după 1 ¼—1 ½ oră de mers, la stațiunea Crivaia.

2. O EXCURSIE ÎN CARSTUL DIN ÎMPREJURIMILE REȘITEI

Reșița - Doman: 4 km drum modernizat (1 oră cu piciorul). Doman - punctul „Șaua Baciului” din drumul Reșița - Comarnic - Anina: aproape 5 km drum nemodernizat (1-1½ oră cu piciorul). Șaua Baciului - canton Minda - Reșița (urmînd firul Văii Baciului' între Șaua Baciului și Dealu Cîrșei, apoi revenind la drumul nemodernizat: 3 ore cu piciorul (bineînțeleas dacă nu se vizitează nici o peșteră, nici în Valea Slănicului, nici în cea a Baciului). Nu există marcaj.

Acest traseu permite mai întîi vizitarea localității Doman (azi componentă a Reșiței), unde odinioară s-a exploatat huila. Ieșim din oraș pe drumul Carașovei, pe lîngă stadion și pe sub instalațiile prăfuite ale carierei de piatră de var. Aici, în Cioaca cu Ceri, cu intrarea îngropată acum un deceniu sub șoseaua ce duce la carieră, se află Peștera Stîrnic, faimoasă pentru podoaba de concrețiuni și descoperirea unor specii fosile. A mai rămas Peștera cu Oase de pe Valea Stîrnicului din care s-au extras acum un secol oase de urs de peștera și de mamut.

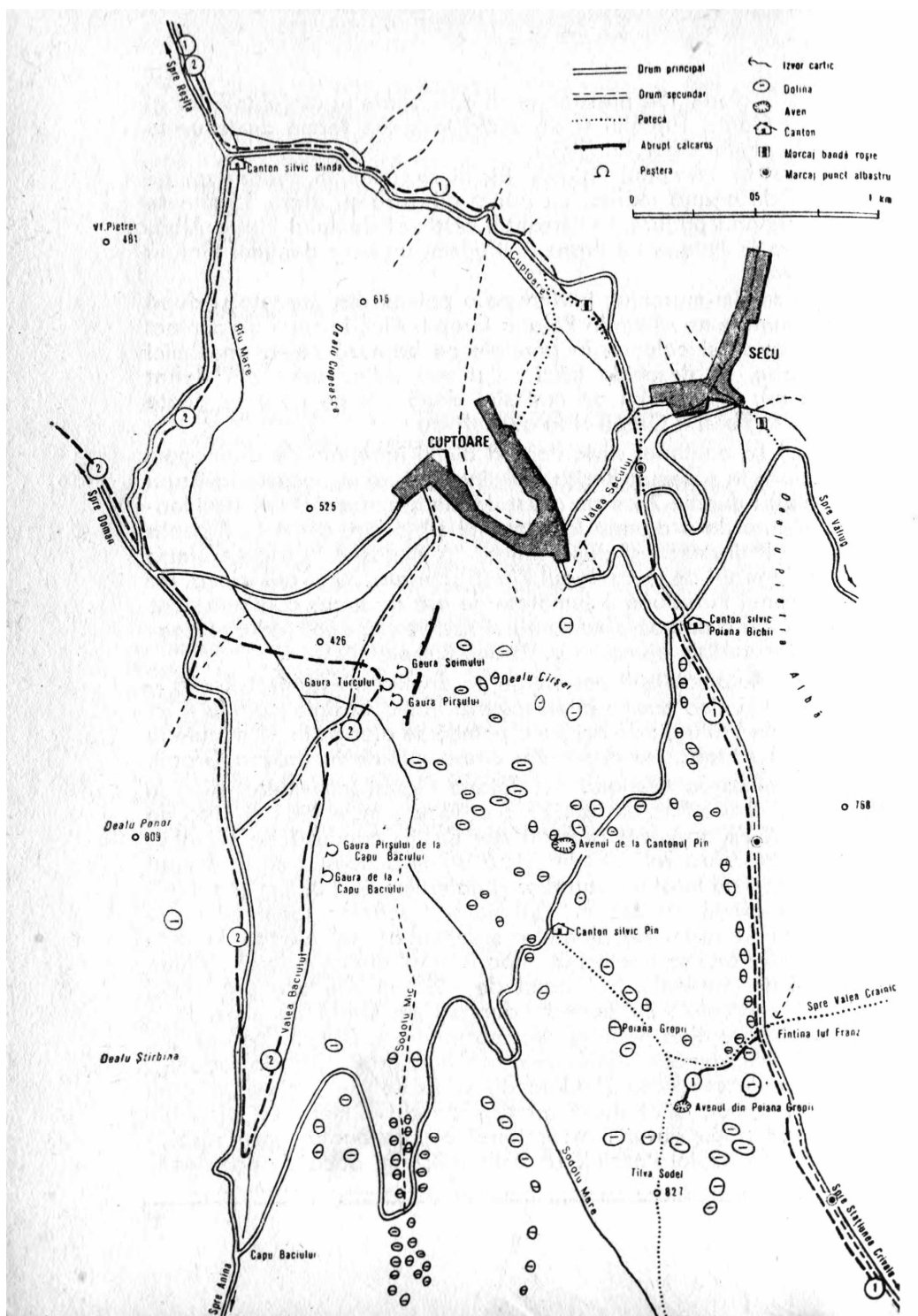

Fig. 4. Munții calcaroși din împrejurimile Reșiței (schiță întocmită de st. Negrea). Traseele 1 și 2 sînt descrise în Cap. II B. În schiță apar, fragmentar, două trasee cu marcaje care leagă Semenicul înalt de Reșița (vezi fig. 1).

La 3 km de centrul Reșiței se desface la stînga drumul spre Doman. După 1 km sîntem printre casele răsfrate pe coasta dealului ciuruit de numeroasele goluri suprapuse ale vechilor exploatări miniere. Astăzi Domanul nu mai dă cărbune. La început, prin 1780, exploatarea huilei se făcea la suprafață. Mai tîrziu (1838-1864) s-au construit galerii și un tunel de legătura cu Reșița. Și astăzi mai stăruie în memoria locuitorilor cea mai impresionantă catastrofă din istoria mineritului local, produsă în

1896 din cauza gaz-grisului aprins de la lămpile defecte date minerilor și soldată cu zeci de victime omenești.

Din Doman, după 1 km pe același drum, ajungem în Valea Baciului, pe drumul care leagă Reșița de Anina prin Comarnic. Noi o luăm la dreapta în direcția cantonului Comarnic, vreo 3 km, până în punctul Șaua Baciului. Aici părăsim drumul și coborâm la stînga pe o potecă pînă dăm de obîrșia Ogașului Baciului. În fața ni se deschide perspectiva văii tot mai adînci și mai largi, cu versanții săi calcaroși, acoperiți de tufe dese de liliac. Versantul drept, format din coasta Cleanțului Boții ascunde guri de peșteră greu de găsit cînd liliacul și făgetul este în plină perioadă de vegetație. Mai importante sînt Gaura de la Capu Baciului (111 m lungime) și Gaura Pîrșului (281 m). Potecile de pe firul apei ne duc la confluența cu Valea Sodolului. Aici, în Dealu Cîrșei, este săpată peștera Gaura Turcului (438 m lungime), alcătuită dintr-un sistem complicat de galerii, săli și puțuri. E ușor de identificat după intrarea în parte zidită. Abruptul calcaros al dealului e ciuruit și de alte peșteri mai mici. Sus pe platou sînt cîmpuri întinse de stîncărie lapiezată și doline. De aici, cîteva poteci duc la Cuptoare și Secu. Noi însă mergem de-a lungul Rîului Mare (format din unirea Baciului cu Sodolul) și ieșim la cantonul silvic Mînda, sau urcăm versantul stîng pentru a dă în șoseaua Reșiței.

C. MUNCEII ARENIȘULUI ȘI DOGNECEI

Munceii Arenișului și Dognecei sînt niște „munți insulari” așezați pe rama estică a Depresiunii Panonice, care apar sub formă de blocuri cristaline izolate. Ei se află între Munții Aninei și piemonturile Doclinului și Ramnei, dincolo de care se întinde cîmpia.

Munceii Arenișului - alt. maximă 549 m în Vîrful Cula Arenișului (Arimeșului) - sînt limitați la nord și nord-est de Valea Pogănișului, la vest de piemonturi, la sud de Valea Bîrzavei, care-i desparte de Munceii Dognecei, iar la sud-est de Depresiunea Ezerișului și prelungirile Semeniciului.

Munceii Dognecei (alt. maximă 615 m) sînt limitați la nord de Valea Bîrzavei, la vest de Dealul Tirolului, la sud de Valea Carașului, la sud-est de Munții Aninei, iar la nord-est de Depresiunea Ezerișului.

Atît Munceii Arenișului, cît și cei ai Dognecei sînt traversați de o bandă îngustă și discontinuă de calcare barremian-apțiene, orientate NE-SV (lățimea maximă 1 km, la Dognecea); ea începe la Ezeriș (NE) și se termină aproape de Cîrnecea (SV). În mijlocul acestei benzi, între Ocna de Fier și un punct situat lîngă Dognecea, calcarele sînt metamorfozate la contactul cu rocile eruptive (banatite) și conțin minereuri exploatabile. Fenomenele carstice de suprafață (lapiezuri, doline) sînt slab reprezentate, de asemenea și peșterile. În schimb numeroasele mine și galerii de explorare de la Bocșa, Ocna de Fier și Dognecea oferă turistului și speologului cîmp larg de activitate; multe din ele sînt de origine romană sau medievală și se pot vizita sub conducerea minerilor care le cunosc.

TRASEE PROPUSE

În cele ce urmează, propunem patru trasee: primele doua sînt la îndemîna automobiliștilor, cel dintîi permițînd luarea de contact cu Munceii Arenișului, al doilea conducînd în Munceii Dognecei. Ambele sînt nemarcate. Traseele 3 și 4, urmînd marcaje ce pornesc din Reșița, prilejuiesc plăcute excursii cu piciorul prin pădurile și spre lacurile Munceilor Dognecei.

1. PRIN MUNCEII ARENIȘULUI CU AUTOMOBILUL

Reșița — Bocșa: 25 km drum modernizat; Bocșa — Ramna — Valeapaf — Bărbosu: cca 25 km, drum nemodernizat; Bărbosu — Bocșa — Berzovia - Buziaș: cca 64 km, drum nemodernizat (excepție Bocșa — Berzovia). Traseu fără marcaj.

De la Reșița pornim pe asfalt către Timișoara, în lungul Văii Bîrzavei. După Moniom, drumul coboară printre versanți împăduriți. Șoseaua străbate valea largă a Bîrzavei printre culmile Munceilor Dognecei (la stînga) și ale Arenișului (la dreapta). Peisajul, foarte umanizat, e plin de pitoresc și încîntă privirea.

După 12 km, Dealul Colțan din versantul stîng al Bîrzavei își etalează cleanțurile de calcar. Dincolo de Bîrzava, mergînd pe creasta Dealului Colțan, printre arbuști și stîncăria de calcar, întîlnim la tot pasul, în săpăturile făcute de arheologi, cioburile ceramice de Coțofeni. Aici a fost o așezare omenească din perioada de tranziție de la neolitic la epoca metalelor (cca 2000-1700 î.e.n.). Din vîrful Dealului Colțan putem cuprinde cu ochii Valea Bîrzavei. Rîul leneș face meandre largi alături de calea ferată și de șosea. Chiar lîngă halta C.F.R. de lîngă Dealul Colțan, un indicator turistic ne invita spre „Lacul Vertopia” 1-1½ oră (vezi Traseul 3).

Orașul Bocșa e format din contopirea a trei localități: Vasiova, prima pe care o întîlnim la șosea, Bocșa Română care vine practic în continuarea Vasiovei spre vest și Bocșa Montană care

continuă Vasiova peste creasta dealului, spre nord („bocșă” înseamnă grămadă de lemn din care se obține mângal). În 1719, austriecii au înființat aici un furnal și o topitorie, aducând lucrători din Oltenia (bufeni), Austria și Boemia. După înființarea furnalelor din Reșița (1769), Bocșa pierde treptat din însemnătate, pentru că abia în zilele noastre să ia un nou avânt industrial.

Din Bocșa se pot face excursii plăcute în împrejurimile imediate: pe platoul împădurit „Maiere”, la ruinele unei foste fortărețe turcești din „hotarul” de nord al Vasiovei, pe Dealul Cetății, la schitul cunoscut sub numele de „Mănăstirea” etc.

De la Bocșa Română, un drum neasfaltat ne duce la Ramna, localitate cu vii renumite, situate pe Valea Vernicului, afluentul drept al Bîrzavei. Chiar în sat există un cuptor roman de ars ceramică, în aer liber, pe malul pîrîului. Mai departe, drumul duce spre nord, atingînd Valea Pogănișului la Valeapai. În apropierea satului se află o grotă săpată în tuf calcaros, Bu-toara Urieșilor, în care s-au descoperit unelte neolitice; dacă am ajuns la intrarea sa, constatăm că praveștea care se deschide asupra Munceilor este mai interesantă decît peștera. În prim plan, pe direcția sud-est se înalta Dealul Farnuga.

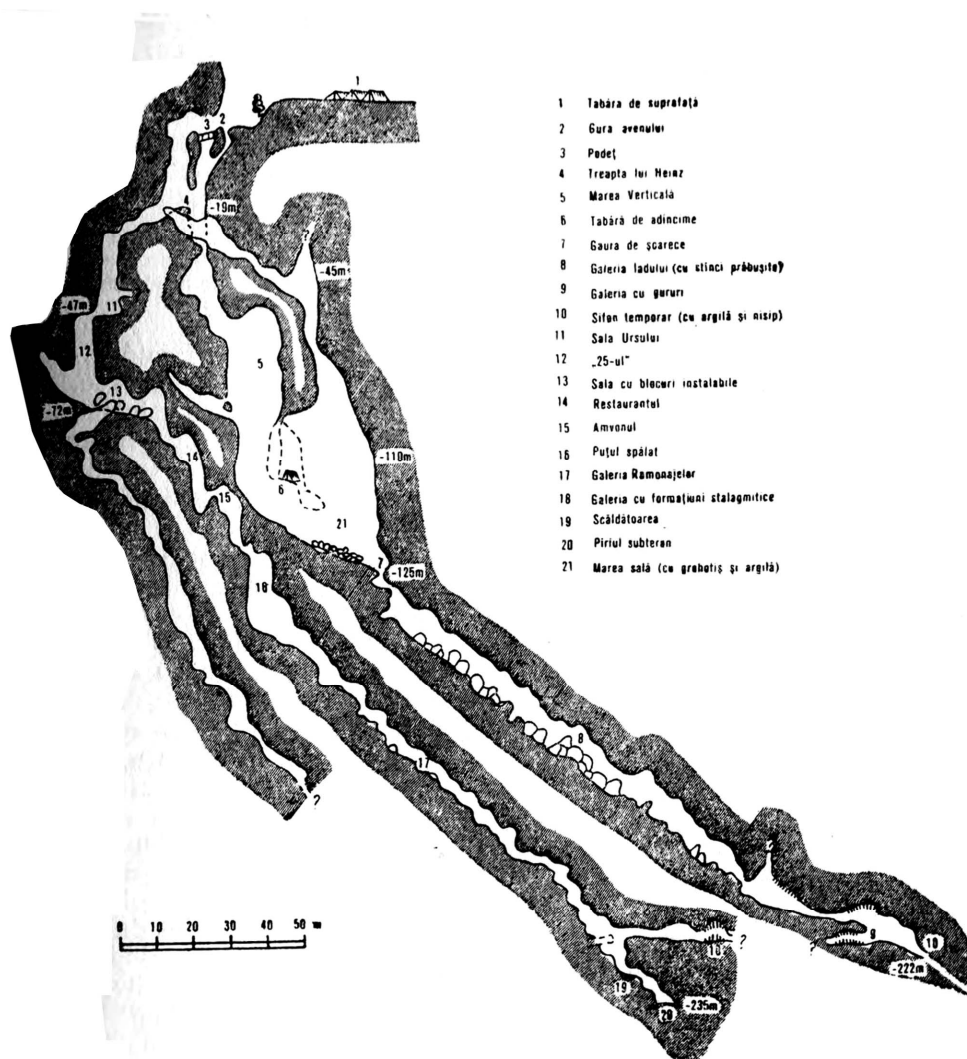

Fig. 5. Avenul din Poiana Gropii (după G. Karban, simplificat).

Din Valeapai, pe un drum în stare relativ bună care urcă Valea Bărbosu, afluent stîng al Pogănișului, ajungem în satul Bărbosu. Străbătem în lung satul și dacă vrem continuăm urcușul cu piciorul pe valea care devine tot mai sălbatică și mai neumblată. Trecem de Ogașu lui Drăgoi (afluent stîng al Văii Bărbosu) și în hățișul pădurii dăm de Peștera Casa Lotrilor (alt. 290 m), situată în Poiana Potcoava a Dealului Roiban (versantul stîng al Văii Bărbosu).

Revenim, prin Valeapai, la Bocșa; dacă nu intenționăm să revenim la Reșița, putem continua drumul pe asfalt pînă la Berzovia, iar de aici, prin Vermeș, la stațiunea balneară Buziaș.

2. PRIN MUNCEII DOGNECEI CU AUTOMOBILUL

Reșița - Bocșa: 25 km drum modernizat; Bocșa (centru) - Ocna de Fier - Dognecea: 19 km drum nemodernizat; Dognecea - Secășeni - Grădinari - Oravița: 36 km (între secășeni - Oravița drum modernizat). Traseu fără marcaje.

Pentru Reșița - Bocșa: vezi Traseul 1. O linie ferată îngustă și un drum auto unesc Bocșa cu Ocna de Fier și Dognecea, importante centre miniere care alimentează Reșița cu minereu de fier. De la Vasiova, un drum amintind drumurile de șantier urcă spre Ocna de Fier (7 km din centrul Bocșei).

Ocna de Fier, sau „Fierul” cum îi spun locuitorii, e un sat lung, cu instalații industriale, așezat pe valea strîmtă și lungă a Pîrîului Moravița. Acest pîrîu vine dinspre vest, cotește în mijlocul comunei ocolind un deal și coboară spre Bîrzava. Casele se înșiră pe ambele maluri, legate între ele prin podețe. Curțile lor au porți mari, tîrnațele sînt împodobite cu ghivece de flori. Munceii între care este așezată Ocna de Fier conțin nu numai minereu de fier, ci și marmură, exploatată în cîteva cariere.

În dreptul confluenței Ogașului Ferendia cu apa Moraviței se află instalația de sortare și încărcare a minereului. De aici, urcînd pe Moravița, dealul se retrage la un moment dat spre stînga și observăm în el o spărtură uriașă, adîncită în stîncă înnegrită și plină cu bolovani colțuroși. Sînt urmele vechii mine Terezia. Aici a fost un munte uriaș de fier pe care omul l-a sfărîmat cu ciocanul și cu praf de pușcă și l-a topit în furnalele de la Bocșa și Reșița. Dar pe atunci exploatarea muntelui de fier era abia la început. Urcînd pe vale, în amonte, lăsăm clădirile minelor pe dreapta. După ultimele case din sat, Moravița, cît un firicel de apă aici, străbate un peisaj montan mai blînd, calcarele fiind înlocuite cu sisturi. Valea se strîmtează treptat și iată ne apare în față un vechi baraj plin de fisuri și de buruieni, avînd deversorul captușit cu marmură. În stînga, Dealul Danilă umple zarea, dominînd-o. În acest deal au fost adîncite mine vechi, azi părăsite, multe păstrînd încă inscripții pe frontoane. Pe dreapta văii se înalță Cracu de Aur, în care se mai pot distinge și azi gurile unor puțuri de mină romane, săpate de sclavii imperiului La Ocna de Fier s-au găsit dealtfel monede romane și ustensile miniere romane folosite la exploatarea aurului și fierului. În mina Iuliana, la suprafață, s-au găsit urme și mai vechi, unelte și podoabe legate de existența unei turnătorii primitive din epoca de bronz. Urmele medievale sau mai recente sînt numeroase. Ocna de Fier e amintită încă din 1760 sub numele de Moravitzdorf - colonie de mineri români (bufeni), cu 800 locuitori, 150 de case și o școală.

De la Ocna de Fier spre Dognecea urmăm în continuare șoseaua pe care am venit de la Bocșa (12 km fără asfalt).¹

În dreapta șoselei, chiar înainte de intrarea în sat, este Lacu Mic, format de un vechi baraj. El se află pe Cauna Mica (sau Ocna Mică), o vale îngustă și umbrită de pădure, de-a lungul căreia mergem vreo 10 minute pînă la lac. Înconjurat de o centură de papura și avînd luciul acoperit în parte cu numeroși nuferi, este locul preferat de tineret pentru scăldat, vara.

La intrarea în Dognecea ne întîmpină oglinda Lacului Mare, cunoscut de oameni sub numele „La Zid”. Acest lac s-a născut din bararea Dognecei acum două veacuri și un sfert pentru a se folosi căderea apei la mașinile de zdrobit minereul. E lung de cca 300 m și lat pînă la 100 m, coada lacului fiind invadată de vegetație lacustră caracteristică. În lac se poate pescui caracuda și crap.

Pe dealul care se reflectă în Lacu Mare, se zărește silueta unei biserici. O potecă marcată (bandă roșie, Traseul 4), urcă pe lîngă biserică și duce la Lupac, iar mai departe, pe drum modernizat de asemenea marcat, la Reșița (în total 4—5 ore cu piciorul).

Dognecea este una din cele mai lungi localități din Banat (7 km); iată cîte ceva din istoria acestei vechi așezări miniere. Minereurile de aur și de argint erau cunoscute și exploatate încă de pe vremea romanilor. Pe la mijlocul sec. XVIII, Dognecea avea deja faima unei localități miniere de prim rang în Europa. Acest renume i l-a adus în special bogăția fără pereche a minei „Simon și Iuda”, în care s-a descoperit un zăcămint de metal aproape pur. Călătorul italian Grisellini, vizitînd mina la sfîrșitul

¹ Menționăm însă ea se poate ajunge de la Ocna de Fier la Dognecea și pe drumul fără borne kilometrice, care pornește de la răscrucea din mijlocul Ocnei de Fier în apropierea căreia găsim inscripția „Mina Ocna de Fier”. Imediat începe în serpentine strînse urcușul pe Dealul Dănilă pînă la culme. Aceasta culme este de fapt cumpăna de ape între Bazinul Bîrzavei și cel al Carașului. Din cauza fagilor uriași și deși, precum și arbuștilor din parterul pădurii, nu vedem nimic altceva decît interiorul codrului; ici-colo cîte o rariște ne permite să aruncăm priviri fugare pe văi. De pe spinarea dealului înalt se desfac mai multe drumuri forestiere, unele interzise circulației publice. Primul drum întîlnit la dreapta conduce la o carieră de marmură. Continuăm să mergem de-a lungul serpentinelor prin făgete amestecate cu tei, corn, arțar și alte esențe, coborînd mereu spre sud-est. După cîteva kilometri ajungem la o răscruce de drumuri. Pe un indicator se menționează „Reșița 13 km” (înainte); „Ocna de Fier 3 km” (la stînga); „Dognecea 6 km” și „Secășeni 26 km” (la dreapta). Cotim și noi la dreapta, pe Valea Dognecei. Pădurea înaltă și deasă ca peria e străbătută de linia dreaptă a șoselei care coboară lin pînă în Dognecea.

sec. al XVIII-lea, se declara uimit de uriașele dimensiuni ale golului subpământean și de aspectul apocaliptic al minei în timpul lucrului, iar mineralogul austriac Born își exprima groaza în legătură cu condițiile de infern în care se lucra în mină.

Astăzi la Dognecea și la Ocna de Fier, în urma prospecțiunilor geologice moderne, s-a reluat lucrul la multe mine părăsite și s-au deschis altele noi. Bogăția minieră din această zonă se explică prin aceea că aici, în trecutul geologic, calcarele au fost străpunse de topituri fierbinți venite din adâncul scoarței, care au dat naștere unor minerale rare ca vezuvianul, granatul, wollastonitul sau unor minereuri de fier ca oligistul și magnetitul. Minerii păstrează colecții din asemenea minerale cunoscute și descrise amănunțit încă de Grisellini.¹

Am avut prilejul să cercetăm la Dognecea, pe Valea lui Iohan (alt. 440 m), galeriile și sălile enorme, adânci pînă la 100 m, ale unei vechi mine care s-a redat acum un deceniu exploatării. Porțiunea de la intrarea în mină, numită „Abatajul lui Anton”, s-a săpat în calcarele metamorfozate așezate peste sisturile cristaline într-un sinclinal din care se exploatează încă minereu de fier. În galeriile săpate în calcar (în parte de ape, în parte de oameni), observăm scurgeri de calcită pe pereți, stalactite, colonii de lilieci, în timp ce pe planșeu, în loc de stalagmite, întâlnim gurile „suitoarelor” de mină.

Pentru cei care nu doresc să se înapoieze la Reșița, recomandăm continuarea drumului de la Dognecea spre satul Calina (de-a lungul Văii Dognecei, printre dealuri calcaroase, golașe și lapiezate, care reprezintă ultimele „insule” de calcar ale benzii Ezeriș — Dognecea); de la Calina drumul conduce la secășeni (vărsarea Dognecei în Caraș), apoi la Grădinari, de unde ne îndreptăm spre Oravița.

3. EXCURSIE SPRE LACURILE VÎRTOAPE

Reșița — Crucea Lupacului — cantonul silvic Local — lacurile Vîrtoape — Bocșa Izvor (sau halta C.F.R. Colțan): 19 km pe drumuri și poteci, 6-7 ore cu piciorul (lacurile Vîrtoape — halta C.F.R. Colțan: 1-1½ oră). Traseul este marcat cu bandă galbenă; în sectorul Reșița - Crucea Lupacului acest marcaj merge paralel cu marcajul bandă roșie.

La ieșirea din Reșița spre Lupac este plantat un indicator pe care e notat destul de confuz „Spre Lacul Vertopia”², Bocșa Izvor, gara Colțan prin cantonul silvic Locai, 6-7½ ore” (bandă galbenă) și „Spre Lacul Dognecea prin comuna Lupac, 4—5 ore” (bandă roșie).

Să pornim la drum urmărind ambele marcaje. Plecînd din Reșița spre vest, după 5 km de urcuș prin pădure pe un drum asfaltat ajungem la Crucea Lupacului, unde șoseaua se bifurcă. Indicatorul de aici precizează: „Spre Lupac, 1 oră” (bandă roșie, la stînga), „Spre cantonul Locai — Lacul Vertopia 2—2½ ore” (bandă galbenă, la dreapta). Continuăm drumul pe marcajul bandă galbenă, mereu prin pădure. La km 8 (din Reșița) dăm într-o rariște. Privită de aici, cînd se lasă întunericul, depresiunea de la picioarele noastre e scăldată într-o mare de lumini în care se conturează tremurînde, uriașe și roșcate, flăcările furnalelor. Marcajul ne duce mai departe cînd pe șosea, cînd pe scurtături, folosind cărările codrului, înainte de km 13 (unde drumul carosabil Dognecea — Ocna de Fier face cruce cu drumul nostru) ajungem la cantonul silvic Locai. După canton mai mergem pe șosea după marcaj, apoi părăsind-o definitiv, pe poteci tainice, la umbra fagilor Seculari, banda galbenă ne scoate la lacurile de la Vîrtoape. Aci, Ogașul Ferendia a fost barat în doua locuri, luînd naștere două lacuri. Ele oglindesc în apa lor limpede cerul cu norii alburii și verdele închis al pădurii și al ierburilor înalte. Sîntem la poalele Dealului Amalia, străpuns de galeriile unor mine străvechi. Vara, numeroși sînt cei care caută aici loc de odihnă, băi de soare și de apă. Vin minierii de la Ocna de Fier urcînd din mijlocul comunei lor direct pe Ogașul Ferendia pînă la lacuri; vin excursioniști cu trenul tocmai din Timișoara pînă la halta Bocșa Izvor³ și de aici cu piciorul pînă la lacuri; vin turiști din Reșița urmînd itinerarul descris mai înainte — sau vin pînă la Colțan pe șosea sau cu trenul, iar de aici urmează marcajul „bandă galbenă”, urcînd pe valea unui afluent stîng al Bîrzavei pînă la lacuri.

4. EXCURSIE SPRE LACURILE DOGNECEI

Reșița - Crucea Lupacului - Lupac - Dognecea: 13 km pe drumuri și poteci, 4-5 ore cu piciorul. Traseul este marcat cu bandă roșie; în sectorul Reșița - Crucea Lupacului acest marcaj merge paralel cu marcajul bandă galbenă.

Pentru sectorul Reșița - Crucea Lupacului, vezi traseul precedent. La Crucea Lupacului pornim spre stînga și după 1 oră de mers pe drum asfaltat sîntem în comuna Lupac; urmărind apoi marcajul pe poteca ce ne scoate, peste munte, în dreptul bisericii de lîngă Lacul Mare de la Dognecea, (Dognecea și lacurile sale au fost descrise la Traseul 2).

¹ Remarcabilă colecție este de pildă cea a lui C. Gruiescu (Ocna de Fier).

² Mereu „Vertopia”, în loc de realul și uzitatul Vîrtoape !

³ De reținut că la Bocșa exista motelul „Bocșa-Izvor” care dispune de 16 locuri și restaurant.

Capitolul III. PRIN VALEA ȘI MUNȚII CARAȘULUI

Capitolul acesta ne va purta pașii prin una dintre văile cele mai sălbaticе ale țării, Valea Carașului; ne vom ocupa de zona cuprinsă între izvoarele frontale ale Carașului și confluența cu Valea Gîrliștei (în aval de aceasta, regiunea pierde treptat caracterul montan).

Carașul își trage apele din munții cunoscuți sub denumirea de Munții Aninei care reprezintă o componentă vestică a Munților Semenicului (a fost folosită și denumirea de Munții Carașului). Cursul superior al Carașului e reprezentat prin două brațe: Buhuiul la vest și Carașul propriu-zis la est. Cele două brațe se întîlnesc în punctul denumit Megiureca (semnificația cuvîntului, în graiul crașovenilor, este „între rîuri”). În continuare, Carașul se îndreaptă aproximativ spre nord și, cam în zona în care primește ca afluent pe dreapta Comarnicul, pătrunde în porțiunea cea mai sălbatică și măreață a cheilor sale; o scurtă întrerupere (Lunca Prolazului) și cheile continuă, această splendidă porțiune luînd sfîrșit după Depresiunea Carașovei. Lungimea totală a cheilor e de cca 19 km (între cantonul silvic Navesu Mare și puțin în aval de Carașova, inclusiv depresiunile Prolaz și Carașova). După ieșirea din Depresiunea Carașovei, Carașul iese din chei, apoi primește Gîrliștea ca afluent pe stînga; aceasta își trage apele din imediata apropiere a Aninei, cheile sale vor fi descrise la sfîrșitul acestui capitol. În aval de confluența cu Gîrliștea, Carașul pierde din pitorescul său, devine curînd rîu de cîmpie și îl părăsim, deși Valea Jitinului, afluent al Carașului în aval de Gîrliștea, ar merita cu prisosință să fie văzută.

Firul conducător al traseelor pe care le propunem aici este apa Carașului sau a unor afluenți ai săi.

Întreaga zona de care ne ocupăm în acest capitol sta sub semnul carstului: parte componentă a enormei benzi de calcare ce leagă Reșița de Moldova Nouă, ea reprezintă un adevărat muzeu natural în care toate formele carstice sînt oferite ochilor drumețului cu dărnicie și în cea mai mare varietate de aspecte. Tocmai în aceasta constă, poate, caracterul atît de original al Văii Carașului, al cărei farmec ne vom strădui să-l înfățișăm cititorului în paginile următoare și pe care nădăjduim că va ști să-l descopere singur sub amprenta de arid, sălbatic și neprimitor pe care carstul o pune totdeauna pe fruntea munților de calcar.

TRASEE PROPUSE

Turistul care se hotărăște pentru drumeție în Bazinul Carașului poate alege ca punct de plecare fie Anina, fie Reșița.

Pentru traseele 1 și 5 recomandăm ca punct de plecare Anina. Punctul de plecare pentru traseele 2, 3 și 4 poate foarte bine să fie Reșița, trecîndu-se fie prin Carașova, fie prin cantonul Comarnic. Mai adăugăm că două dintre potecile marcate (cu cruce roșie și cu bandă albastră) ce coboară de la stațiunea turistică Semenic ajung la cantonul silvic Comarnic, important punct de rîspîntie pentru excursiile în Bazinul Carașului.

1. DE LA ANINA LA ANINA, TRECÎND PE LA LACUL BUHUI, PEȘTERA BUHUI ȘI LACUL MĂRGHITAȘ

Anina (centru) - complexul turistic Maial, trecînd pe lîngă cimitirul orașului: 3 km drum modernizat (1 oră cu piciorul). Complexul Maial — Lacul Buhui (stăvilar): cca 3 km drum nemodernizat (½ oră cu piciorul); Lacul Buhui (stăvilar) — Intrarea Grota Buhui a Peșterii Buhui: cca 2,5 km drum nemodernizat (40 minute cu piciorul); Intrarea Grota Buhui — stațiunea turistică Mărghitaș: cca 3 km potecă de picior (45 minute); stațiunea Mărghitaș - canton Celnic - Anina: cca 5 km drum modernizat (1½ oră cu piciorul!); Lacul Buhui — izvoarele Buhuiului, respectiv izvoarele Glăvanului: cca 4 km potecă de picior în ambele direcții (cam 2 ore în fiecare direcție); Peștera Buhui: 2100 m pe galeria principală (explorarea întregii peșteri cu piciorul și barca pneumatică cere o zi întreagă). Între Lacul Buhui - Grota Buhui și cantonul Celnic există marcaj cruce albastră. De la lac mai pornesc marcajele triunghi roșu spre colonia Miniș (7 km — 2 ore) și punct roșu spre Poneasca (8,5 km — 2½ ore).

Pornim din centrul Aninei pe drumul asfaltat către cartierul Steierdorf, pînă la cimitirul orașului. De aici urcăm la stînga pe lîngă cimitir pe un drum de asemenea asfaltat, intrăm în pădure pe o înșeuare și dăm imediat de complexul turistic Maial. Deocamdată se compune dintr-o clădire din piatră (inaugurată în 1972 sub numele de „cabana Maial”), o construcție de lemn cu un etaj („motel Diana”) și un chioșc alimentar amenajat în fostul canton silvic. Capacitatea micii stațiuni este de 36

locuri și dispune de un restaurant. Fiind la numai „doi pași” de Anina și de Lacul Buhui, în mijloc de codru des cu aer nepoluat, ar merita să devină o adevărată stațiune turistică, mai ales că prin tradiție în „Poiana Maialului” se sărbătorește în august ziua minerului.

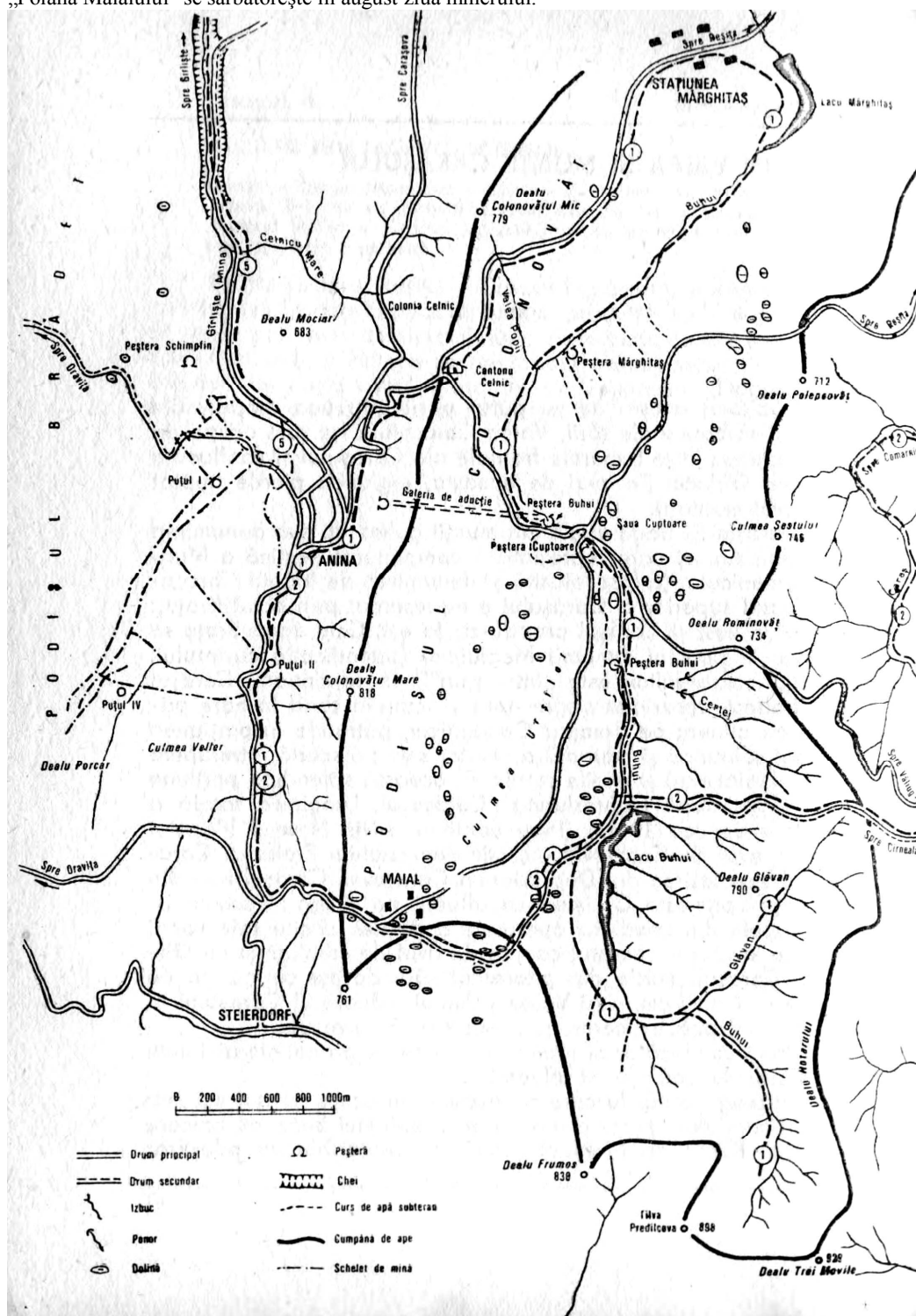

Fig. 6. Zona Anina - Buhui (schiță întocmită de st. Negrea). Traseele 1, 2 și 5 sînt descrise în Cap. III. Traseele 2 și 5 apar numai fragmentar în schiță (pentru continuare vezi fig. 10).

De la Maial drumul coboară către Lacul Buhui prin făgete dese, fiind calea de acces cea mai recomandabilă către acest lac deosebit de romantic (a nu se porni pe ramificația care pleacă din stațiune la stînga, deoarece duce spre nodul de drumuri de la Șaua Cuptoare). La cca 2,5 km de Maial drumul

atinge Lacul Buhui către extremitatea sa din aval, continuă apoi pe malul stîng al Pîrîului Buhui, apoi pe dreapta sa, ajungînd în cele din urmă la Șaua Cuptoare de care am amintit.

Lacul Buhui (640 m alt.) e un lac de acumulare amenajat în scopul alimentării Aninei cu apă industrială și potabilă. Lucrările s-au realizat între 1907—1908; lacul de baraj amenajat pe cursul superior al Pîrîului Buhui are o suprafață de peste 11 ha, un volum de peste 500000 m³ și o adîncime maximă de 18 m (a fost publicată însă și cifra de 27 m, dar și cea de 8 m). Lacul e alungit (ceva mai lung de 1 km), lățimea maximă fiind de 300 m; prezintă ușoare lățiri în punctele în care cîțiva mici afluenți pătrund în el pe partea dreaptă. Apele limpezi, bogate în pește¹, în care se oglindește vegetația de pe malurile primitoare, pădurile dese că peria ce înconjoară lacul mai din toate părțile, fac din el un loc de atracție pentru iubitorii de liniște și aer curat din marile centre carbonifere din vecinătate. Canotajul și baia sînt însă interzise în acest lac destinat și alimentării cu apă potabilă. Duminicile și în zilele de sărbătoare funcționează un bufet, și locul e renumit prin serbările cîmpenești care se desfășoară aci.

SPRE IZVOARELE BUHUIULUI ȘI GLĂVANULUI

Drumețul care nu pretinde poteci confortabile poate întreprinde o excursie spre izvoarele Buhuiului, pornind de la lac în amonte. Buhuiul are o lungime totală de cca 15 km și izvorăște din cristalinelul Semenicului, de sub Culmea Mărasca, marcată de înălțimi în jur de 700—900 m, din care amintim dealul Trei Movile (929 m) și Tilva Predilcova (898 m). Despărțit prin Dealul Hotarului de bazinul Pîrîului Poneasca (afluent al Minișului), Buhuiul curge spre nord și primește numeroși afluenți mici care se scurg pe pante nu prea abrupte, complet împădurite; nu cu mult înainte de lac, Buhuiul capătă însă un afluent mai important pe dreapta: Pîrîul Glăvan; de aci cotește brusc spre vest, iar apoi din nou spre nord, către lac. Colindînd zona izvoarelor Buhuiului, drumețul face cunoștința cu pădurea Seculară de fag și conifere, întunecată și deasă, care caracterizează atît de bine împrejurimile Aninei.

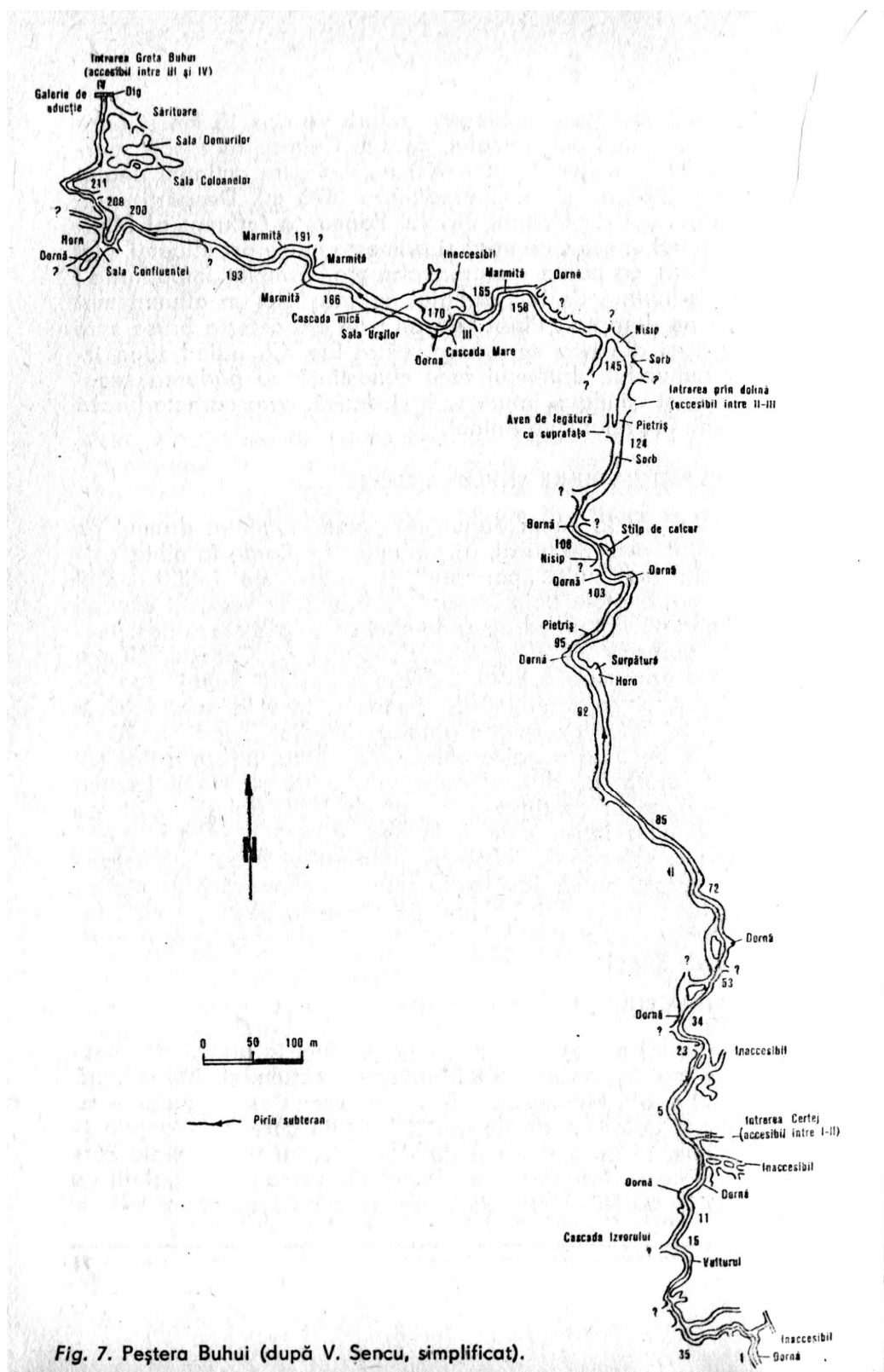
SPRE PEȘTERA BUHUI (INTRAREA CERTEJ)

Pornind de la Lacul Buhui, ne putem continua drumul pe vale în jos. În aval de baraj, apa pîrîului se pierde în albia calcaroasă prin mai multe „ponoare”, și nu vom mai întîlni curînd apă în această albie bolovănoasă, străjuită de versanți abrupti și care imprimă văii un caracter de chei ce se păstrează neschimbat pînă aproape de confluența Buhuiului cu Carașul. Numai în imediata apropiere a Intrării Certej a Peșterii Buhui, apa pîrîului Certej, și ea înghițită de ponoare, iese la suprafața în Izbucul Certej, pentru a reintra aproape imediat (după cca 70 m) în subteran, de data aceasta chiar în amintita intrare a Peșterii Buhui. Am arătat că drumul care ne-a adus pe malul Lacului Buhui ne duce în continuare pe stînga Văii Buhui, apoi pe dreapta ei pînă într-o poiană întinsă. Pentru a face o primă cunoștință cu splendorile subterane ale Peșterii Buhui, din poiană urmăm o potecă ce se desface la stînga și coboară prin pădure exact în locul unde Pîrîul Certej pătrunde în peșteră: este Intrarea Certej, una dintre cele trei intrări prin care este accesibilă Peștera Buhui.

PEȘTERA BUHUI

Pentru că am ajuns aici, să pătrundem în una dintre peșterile cele mai importante ale Munților Banatului și țării, situată la cca 600 m alt. Menționăm că parcurgerea Peșterii Buhui — cu o lungime a galeriilor de peste 3,2 km (din care galeria principală însumează nu mai puțin de 2 100 m), cu un puternic curs de apă subteran întretăiat pe alocuri de cascade, cu galerii ce se ridică la 30-40 m înălțime sau altele ce te obligă să te tîrăști — nu este la îndemîna oricui, ci numai a turistului antrenat, cu experiență, înzestrat cu echipament de protecție și explorare din care barca pneumatică nu trebuie să lipsească, și călăuzit de un cunoscător al peșterii. Subliniem că pe traseul acestui mare gol subteran intervin unele obstacole dificile chiar pentru exploratorii cu experiență: în ciuda acestui fapt, peștera poate fi explorată în întregime, întrucît are mai multe intrări permițînd accesul în diferite sectoare, cu ocolirea marilor obstacole. Astfel, prin Intrarea Certej poate fi explorat traseul cuprins între punctele I și II (vezi schița); dacă se pătrunde prin Intrarea prin Dolină, poate fi explorat traseul cuprins între II și III, iar accesul prin Intrarea Grota Buhui permite explorarea între III—IV.

¹ Speciile dominante sînt cleanul, crapul și linul; păstrăvul indigen e foarte puțin; pescuitul e admis desigur numai în anumite perioade ale anului.

ne-am angajat în această galerie sudică, la confluența pâraielor Certej și Buhui, și continuăm explorarea, de data aceasta spre dreapta față de intrare; la cca 100 m de la intrare remarcăm pe dreapta trei săli fosile alăturate, situate la nivele diferite față de oglinda apei; procesele de concreționare sînt aici foarte avansate; exploratorii bine echipați mai pot înainta, dar la ape mari trecerea printr-o porțiune situată la cca 370 m de la intrare devine imposibilă și se impune abordarea peșterii pe la Intrarea prin Dolină.

Pentru aceasta ne înapoiem la confluența subterană a Buhuiului cu Certejul, ieșim din golul subteran și mergem din nou pe drumul pe care am venit de la Lacul Buhui, pînă la răspîntia din Șaua Cuptoare, de unde o potecă ce coboară spre stînga și înapoi de-a lungul unei văi seci ne vî conduce după vreo 250 m la o dolina în fundul căreia se deschide amintita intrare. Pătrunzînd prin ea, regăsim galeria subterană la aproape 1 km de la Intrarea Certej, și ne îndreptăm spre stînga, în dorința de a ajunge din nou în punctul unde părăsisem explorarea devenită imposibilă; după vreo 50 m întîlnim Cascada Albă, o admirabilă formațiune concreționară; aici apa pîrîului se pierde printr-un sorb; depășindu-l dăm din nou de apă, constatăm că galeria face mai multe coturi importante, întîlnim pe traiectul pîrîului subteran o serie de dorne și, înainte de a reîntîlni obstacolul care ne-a determinat să adoptăm Intrarea prin Dolină, dăm de o importantă surpătură, tavanul peșterii ridicîndu-se la 20—30 m; trecerea devine dificilă din cauza enormelor blocuri de calcar desprinse din tavan și împrăștiate haotic pe planșeul galeriei. Familiarizați oarecum cu traseul, ne putem permite să admirăm acum, cînd ne întoarcem la Intrarea prin Dolină, pîrîul subteran în ale cărui ape negre se reflectă, la lumina ezitantă a lămpii de carbid, bolțile înalte și arcuite gotic, asprile și ascuțiturile nenumăratele urme de eroziune și coroziune, siluetele elegante, ireal mărite și mobilizate ale coloanelor concreționare și stîlpilor de calcar.

Ajunși din nou în dreptul Intrării prin Dolină, explorăm sectorul din peșteră situat în aval față de aceasta. La cca 110 m de la intrare întîlnim un izbuc; din acest punct, apa ne însoțește din nou și nu ne va mai părăsi pînă la extremitatea din aval a peșterii. În curînd ne apare în fața un lac impunător, în care la marile viituri apa poate trece de 3 m adîncime (galeria e aci lată de 4 m și înaltă de 8-10 m); după lac, pe care-l trecem în barca pneumatică, galeria face cîteva cotituri, iar la 230 m de la Intrarea prin Dolina, un fenomen impresinant ne ține pe loc și la propriu și la figurat: printr-o strangulare a galeriei apa pîrîului cade, cu zgomot infernal, de la o înălțime de 3 m, într-un lac cu contur circular, cu adîncime de vreo 2,5 m. Spectacolul e într-adevăr feeric, dar Cascada Mare ne obligă să facem cale întoarsă, să ieșim din nou la suprafață (Intrarea prin Dolina) și să completăm explorarea celui din urmă sector al peșterii utilizînd Intrarea Grota Buhui.

Pentru aceasta vom înainta pe drumul pe care am venit de la Lacul Buhui pînă la răspîntia de drumuri de pe Șaua Cuptoare; din numeroasele drumuri ce se încrucișează aci vom alege drumul Reșița — Anina și vom înainta pe el către vest (adică în direcția cantonului silvic Celnic) cca 500 m, pînă într-un punct din care o potecă destul de obscură și greu de găsit, ce se desface spre dreapta, ne coboară în Valea Buhuiului, mai exact în punctul unde Buhuiul părăsește definitiv subteranul: Intrarea Grota Buhui. Numai cu barca pneumatică putem întreprinde explorarea acestui sector din peșteră. Depășim un lac subteran de baraj plutind contra curentului și, pe stînga, ajungem printr-un culoar ascendent în sala Coloanelor; mai multe coloane concreționare au dat numele acestei săli frumos ornamentate din care se pătrunde în sala Domurilor, de dimensiuni mai mici, caracterizată prin trei domuri concreționare, divers colorate, și prin podeaua de asemenea încrustată și cu bazinașe cu apă. Părăsind cele două săli, ne continuăm drumul pe apă; un nou lac, adînc pînă la 5 m. ne întîmpină; în locul denumit sala Confluenței, un izbuc puternic ce vine din dreapta noastră confluează cu apa pîrîului subteran, urmează Cascada Mică, deosebit de frumoasă, care cade într-un lac rotund, iar apoi, dacă ne încumetăm să ne cățărăm pe peretele din stînga ocolind cascada pe o brînă îngustă și periculoasă, dăm de sala Urșilor; din partea terminală a sălii Urșilor pornește un culoar bifurcat. Încă puțini pași și iată-ne ajunși la Cascada Mare, obstacol pe care am fost nevoiți să-l evităm pătrunzînd prin Intrarea Grota Buhui. Înapoiindu-ne la această intrare, încheiem o explorare obositoare, dificilă, dar plină de satisfacții.

PE VALEA BUHUIULUI LA LACUL MĂRGHITAȘ, APOI LA ANINA

Ne aflăm din nou în Valea Buhuiului care acum aproape nu mai are apă (a fost captată de tunelul de aducție din gura din aval a peșterii), încetul cu încetul însă apa se adună din nou în albia bolovănoasă, invadată de brusturi cu frunza imensă. După cca 1 km parcurs pe un drum de cărută, întîlnim pe stînga confluența Buhuiului cu Valea Popii, mai mult seacă, avînd obîrșia către Dealul Colonovățu Mic; puțin în aval de aceasta, pe dreapta, o văiușă sălbatică plină de blocuri înverzite ne indică intrarea în Peștera Mărghițaș (115 m lungime). Drumul continuă prin chei nu tocmai tipice, dar atrăgătoare, pe malul drept al pîrîului care curge cu zvon domol printre bolovani și brusturi (Cheile Buhuiului, între Grota Buhui și Megiureca, măsoară 8 km). La un moment dat, după ce am trecut prin dreptul deschiderii altor peșteri și al unor vechi halde de mină, albia se lățește și sub ochii noștri apare Lacul Mărghițaș, tot lac artificial de baraj, romantic și pitoresc, dar deosebit de Lacul Buhui atît prin

vegetația malurilor (pe porțiuni întinse, mai ales pe malul stîng, pădurice compactă de corn), cît și prin dimensiunile mai mici și apele mai puțin adînci (adîncime maximă la baraj 7—8 m), cu multă vegetație acvatică mai ales spre coada lacului.

Cine n-a mai fost pe la lac în ultimii ani va avea o surpriză: pe locul fermei „Mărghițașu Mare”, va găsi noile clădiri ale stațiunii turistice Mărghițaș. Nucleul stațiunii, în curs de dezvoltare, se compune deocamdată din hotelul „Mărghițaș” cu 69 locuri și un restaurant, și mai multe vile răsfrate pe coastă. Panglica de asfalt a noului drum leagă stațiunea de Anina, trecînd pe la cantonul Celnic de pe șoseaua Reșița — Anina. În stațiune există debarcader cu bărci pentru plimbări pe lac sau pescuit, precum și alte mijloace de a petrece timpul în mijlocul naturii. După lac, Buhuiul își continuă drumul către Cereșnaia și apoi către Megiureca, unde se produce confluența cu Carașul.

2. DE LA ANINA LA IZVOARELE CARAȘULUI ȘI ÎN JOS PE CARAȘ; PEȘTERILE COMARNIC ȘI POPOVĂȚ; DE LA CANTONUL COMARNIC LA REȘITA

Anina - Lacul Buhui (stăvilar), trecînd pe lîngă cimitirul orașului și Complexul turistic Maial: cca 6 km drum parțial modernizat (1½ oră cu piciorul); Lacul Buhui (stăvilar) - cantonul Cîrneală: cca 4 km drum nemodernizat (1 oră cu piciorul); Cantonul Cîrneală - Izbuclu Carașului: cca 30 minute cu piciorul pe potecă; Izbuclu Carașului - Cereșnaia: cca 8 km pe potecă (cca 2 ore cu piciorul); Cereșnaia - Comarnic: cca 9 km drum nemodernizat (2 ore cu piciorul); Comarnic - Reșița: 14 km drum nemodernizat (4 ore cu piciorul).

Distanța Anina - Celnic - Șaua Cuptoare - Cereșnaia - Comarnic - Reșița: 33 km drum îngust (9-10 ore cu piciorul); asfalt doar între Anina și Celnic.

Peșterile Comarnic și Popovăț (prima cu lungimea totală a galeriilor de peste 4000 m, a doua de peste 1 100 m) pot fi explorate amîndouă în cursul unei singure zile, pornind de la cantonul silvic Comarnic. Nu există marcaje, întregul traseu propus (inclusiv vizitarea celor două mari peșteri) poate fi realizat în 2 zile, cu un popas de noapte în preajma cantonului Comarnic.

ANINA - IZBUCU CARAȘULUI - CANTONUL COMARNIC

E inadmisibil pentru amatorul de frumos să se afle în Anina sau pe malul Lacului Buhui, fără a căuta să dea ochi cu unul dintre cele mai splendide izvoare ale țării: marele izbuc al Carașului. Din drumul care ne-a condus de la Anina pe malul Lacului Buhui se desface imediat în amonte de barajul acestuia un drum forestier care se îndreaptă spre est, ajungînd după ceva mai mult de 3 km în dreptul cantonului silvic Cîrneală, situat în mijlocul pădurii semețe, tăcute și întunecate, care acoperă aproape în întregime munții din jurul orașului cărbunelui. După cantonul Cîrneală drumul forestier pe care am venit dă curînd în drumul ce se îndreaptă spre Văliug. Ne oprim la cantonul Cîrneală; oricine ne va indica aci poteca tănuita care coboară brusc în plină pădure, cam spre nord, către Izbuclu Carașului. Începem coborîrea pe potecuța invadată din toate părțile de vegetație luxuriantă, tăiem îndată drumul Văliugului de care am pomenit, continuăm coborîrea pe poteca ce devine din ce în ce mai nedeșlăuită, în pantă, prin vegetația tot mai abundentă. Deodată se aude un zgomot de apă; zgomotul sporește și în curînd devine puternic. Ne aflăm la aproape 650 m alt., pe malul unui splendid pîrîu carstic cu albia lată de 2—3 m și cu debit mare, amplasat într-o ambianță deosebit de pitorească și sălbatică: pădurea compactă de fag formează aci o adevărată galerie în lungul apei, vegetația pîrîului e foarte dezvoltată și oferă vara adăpost unor roiuri infinite de insecte. Albia pîrîului e puternic încrustată, dovadă că apa e foarte bogată în carbonat de calciu; urcăm în trepte către punctul de unde apa izbucnește din adîncuri: fiecare treaptă e reprezentată de un bazin mai mult sau mai puțin întins, cu un baraj natural de travertin care parcă ar avea rolul de a zăgăzui apa împiedicînd ca cristalul în drumul său spre vale; din baraj în baraj, din bazin în bazin, ocolind pe maluri în locurile în care apa e prea adîncă, ajungem la un impresionant șuvoi ce țîșnește printre blocuri de stîncă într-o îngrămădire haotică. Și mai sus de marele izbuc, tot se mai aude apa vîind în subteran.

Începem o coborîre de-a lungul pîrîului care-și aruncă apele din treapta în treaptă; mai atenți la detalii, observăm că un rol însemnat în alcătuirea albiei întretăiate de baraje îl au cantitățile uriașe de frunzar de fag ce se acumulează în albie și pe care apa foarte bogată în carbonat de calciu, reușește să le „încrusteze”, aducîndu-le la duritatea travertinului.

De la Izbuclu Carașului, pentru a ajunge la cantonul Comarnic, avem de ales între două variante. În cadrul celei dintîi, coborîm de-a lungul Carașului superior pînă în punctul unde apa taie drumul Anina - Comarnic - Reșița; este punctul Cereșnaia (cca 8 km de parcurs prin pădure). În cadrul celei de a doua ne înapoiem, urcînd, la cantonul Cîrneală, de unde ne întoarcem la Anina pe drumul pe care am venit. La Anina intrăm în șoseaua spre Comarnic — Reșița.

Drumul nemodernizat și îngust, străbate pe 33 km locuri de un remarcabil pitoresc (conducătorii auto trebuie să fie însă cu atenția trează). Distanța care separă pe drum Anina de Comarnic e de 19 km, rămînînd aproape 14 km pentru porțiunea Comarnic - Reșița (centru). Ieșind din

Anina pe la cantonul silvic Celnic, șoseaua se îndreaptă mai întâi spre sud-est, pînă la Șaua Cuptoare, dirijîndu-se apoi către nord-est, est, și din nou nord-est pînă la Cereșnaia, urcînd tot timpul printre pădurile a căror frumusețe am mai amintit-o. În punctul Cereșnaia — pe care-l recunoaștem datorită unei vile servind drept colonie de vară pentru copii — drumul trece peste Caraș, merge apoi cam 3 km paralel cu acesta și pe dreapta sa; la un punct drumul și riul se despart, acesta din urmă se îndreaptă în direcția nord-vest pentru a întîlni apele Buhuiului în punctul Megiureca, în timp ce șoseaua se îndreaptă spre Comarnic străbătînd acum un peisaj mai umanizat, cu largi poieni scăldate în toate Culoarele, cu pădure rară și tînără, iar spre stînga cu primele aluzii la aspra măreție a Cheilor Carașului, întîlnim cantonul silvic Navesu Mare (în stînga acestuia Carașul intră în cheile sale) din dreptul căruia o ramificație de șosea ne poate duce către vila Klaus — stațiunea turistică Crivaia — Văliug (cantonul Navesu Mare -Văliug: 16 km); lăsăm pe dreapta o întinsă poiană în fundul căreia Pîrîul Poncova — autorul Peșterii Comarnic — se pierde în subteran, și mai mergem încă 3—4 km prin peisajul devenit din nou întunecat și rece, trecem peste pîrîul ieșit din hăurile Peșterii Comarnic și ne aflăm în dreptul cantonului silvic Comarnic, situat pe ogașul cu același nume, răsîpîntie de seamă care ar merita cu prisosință o cabană turistică de mare capacitate, cu un restaurant modern și posibilități de parcare.

Importanța punctului Comarnic, situat oarecum la jumătatea șoselei Anina - Reșița, consta în următoarele: în imediata sa apropiere există obiective turistice de valoare (Peștera Comarnic, Peștera Popovăț); aci vin două dintre marcasele ce coboară din Semenice, dintre care unul se oprește chiar aci (cruce roșie), în timp ce al doilea (bandă albastră) conduce spre Carașova — Reșița; în fine e un punct excelent plasat pentru parcurgerea (completa sau parțială) a Cheilor Carașului, unul dintre colțurile de natură efectiv sălbatică ale țării.

PEȘTERA COMARNIC

Peștera Comarnic, cea mai mare din Munții Banatului și în momentul de față a 14-a din țară ca lungime cu cei peste 4 km de galerii explorate, se bucură de o binemeritată faimă. Oamenilor de știință ea le-a permis descoperirea unor remarcabile fenomene carstice subterane și a unor animale subterane interesante; turistul se entuziasmează, evident, mai mult de splendorile cu care natura a făcut aci o risipă excepțională. Cel puțin în ce privește galeria principală, lipsită de un curs de apă permanent, parcurgerea acestei admirabile peșteri nu cere nici eforturi fizice deosebite, nici echipament special, fiind la îndemîna oricărui turist.

Peștera este declarată monument al naturii, fiind deci închisă, iar vizitarea ei se face numai cu un ghid de la cantonul Comarnic. În viitor se intenționează electrificarea și amenajarea turistică a peșterii.

Peștera Comarnic are două intrări. Cea din aval este situată în Muntele Navesu Mic, la 440 m alt., în imediata apropiere a cantonului; traversăm șoseaua în dreptul acestuia, intrăm într-o potecă ce urcă cca 100 m pe coasta Navesului Mic, și găsim fără efort intrarea de mici dimensiuni, închisă cu o poartă metalică. A doua intrare, din amonte, o găsim la 470 m alt., în marea poiană din dreptul punctului de pe șosea situat între 3 și 4 km de la canton către Anina; aci pătrundem în subteran împreună cu apele Ogașului Poncova (Ponicva), intrarea fiind ceva mai răsărită decît prima, totuși de proporții meschine față de grandoarea golurilor subpămîntene. Normal ar fi să descriem peștera în sensul în care o străbate și apa, dar pentru că intrarea se face în mod obișnuit prin deschiderea din dreptul cantonului, vom respecta acest sens.

Peștera se compune din două „etaje” distincte, unul superior „fossil”, prin care nu circula apa, și unul inferior „activ”, străbătut de cursul de apă subteran. Lungimea traseului principal al mării galerii fosile măsoară ceva mai mult de 1,6 km (o linie dreaptă care ar uni cele două deschideri ale peșterii ar măsura 780 m). Cum se explică ramificarea foarte redusă a fiecăruia dintre cele două etaje ? Explicația constă în situația geologică: peștera e săpată într-o bandă de calcare jurasice sau cretacice, primele cu incluziuni de silice de culoarea cărbunelui, lățimea benzii nedepășind 300-400 m; ea este orientată sud-nord și „strivită” între masive de gresie atît spre est, cît și spre vest; or dezvoltarea golurilor subterane în gresii e imposibilă. Pe schița etajului superior al peșterii, cititorul va găsi o serie de numere (1-88); sînt puncte de stație care au servit la cartografiere, iar acum, marcate cu roșu pe pereții peșterii, ușurează orientarea celui care o străbate.

Etajul superior („fossil”) al peșterii reprezintă o grandioasă succesiune de galerii de dimensiuni mari sau foarte mari (nu e nevoie să ne tîrîm niciodată prin ele, înălțimile se mențin mai mult în jur de 10 m, coboară mai rar sub 5 m și urcă uneori peste 15 m) care fac legătura între săli vaste sau destul de mari; formațiunile concreționare, cele care dau frumusețea unei peșteri sînt de o mare varietate: din tavan atîrnă stalactite de tipurile cele mai diferite, de la „pădurea de stalactite” mici sau tubulare („macaroane”), pînă la cele în forma de uger sau la cele strîmbe („anemolite”); pe podea întîlnim nenumărate variante ale stalagmitelor, de la cele columnare, care prin întîlnire cu stalactitele dau grațioase coloane, pînă la enormele domuri; tot pe podea, ne mai încîntă încă ochii „baraje”, gururi cu „perle de peșteră” etc., rămășițe ale crustei stalagmitice de odinioară; în numeroase sectoare, pereții sînt

adevărate expoziții de scurgeri stalagmitice de diverse nuanțe cromatice, „văluri” și „draperii”, lame translucide, cristale minuscule de calcită de forme bizare care scînteiază feeric. E regretabil însă că multe formațiuni stalagmitice poartă urmele distrugerii, fiind sparte, murdărite cu funingine sau purtînd chiar numele făptașului.

Peștera n-a dat oamenilor de știință numai prilejur de a descifra fenomene carstice subterane; un șir de animale strîns legate de mediul acesta al beznei și umezelii constante, pot fi găsite aci. Dacă pătrundem în peșteră prin Intrarea Comarnic, sectoarele cele mai frumos ornamentate prin osteneala înceată dar rodnică a apei încărcate de carbonat de calciu au căpătat, în ordinea succesiunii lor, următoarele denumiri: „Orga mică”, în dreptul punctelor 14-15; „Muzeul” (punctele 28-29); „Orga mare” (între 35 și 36); „Zidurile chinezești” (baraje de travertin pe planșeu între 36 și 38); „Opera” (între 40-41). Ghidul nu va pierde, desigur, ocazia de a arată și „nuca de cocos”, „crocodilul”, „lămîia”, „ciupercile”, „amvonul”, „gemenii” sau „cămila”, formațiuni în care, cu puțină fantezie, poți întrezări silueta respectivă. Nu departe de punctul în care vom părăsi peștera (prin Intrarea Poncova) cam în dreptul punctului 59, întîlnim una din puținele ramificații ale peșterii, și în același timp cea mai amplă; o galerie care urcă în permanență conduce la o sală de dimensiuni destul de mari, ea însăși ascendentă; sală e relativ uscată, în întregime concreționată, iar frumusețea formațiunilor împietrite întrece tot ce am putut vedea pînă aci; e într-adevăr o risipă de superbe stalagmite, domuri și coloane, scurgeri parietale și draperii, în colorit dominînd în roz cu nuanțe de ocru; toate formațiunile de aci scînteiază aruncînd puzderie de focuri, și totul arata cam cum arată probabil întregul etaj în urmă cu un secol sau mai bine. Vizitarea „Sălii Virgine” (denumirea sub care e cunoscută) se face cu precauții pentru a se evita degradarea.

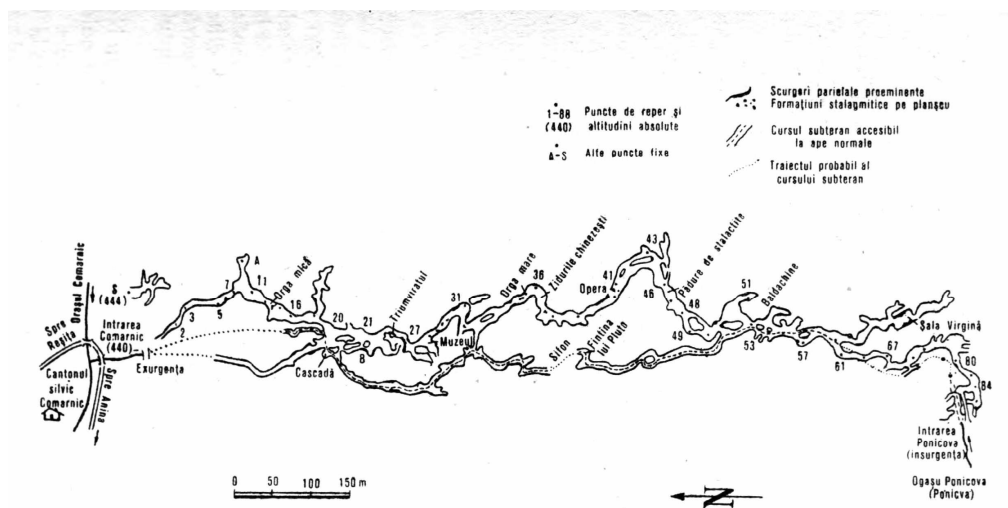

Fig. 8. Peștera Comarnic (după E. Balogh, simplificat).

Fig 08. Peștera Comarnic

Ca și sectorul inițial, cel final se arată zgîrcit în frumuseți. După un pasaj îngust și destul de neplăcut, ne aflăm la Intrarea Poncova, unde pîrîul pătrunde în hăul deschis. Ce se întîmplă cu apa aceasta ?

Ea străbate etajul inferior al peșterii, în care nu poate pătrunde oricine, ci numai cel cu experiență și înzestrat cu echipament de protecție. În acest etaj nu ne mai impresionează atît concrețiunile calcaroase (deși sînt unele splendide și aici — de pildă „Cascada de Lapte”), cît nenumăratele forme de eroziune violentă, în care apa a sculptat pereții, tavanul și planșeul. Fie că am pătruns pe cursul subteran în dreptul punctului 52 sau 34, ajungem în cele din urmă la sifonul „Fîntîna lui Pluto” care ne interzice înaintarea. Pe unele ramificații de galerie se mai poate înainta spre nord pînă la alte sifoane; de aici înainte, pe cai impenetrabile pentru om, apa își continuă lungul drum subteran pentru a răzbate la lumina zilei în punctul notat pe schița ca „exurgență”; aceasta este „sursa” pîrîului peste care am trecut venind pe șosea dinspre Anina, cu puțin înainte de a ajunge la cantonul Comarnic; pîrîul e un scurt afluent al Ogașului Comarnic care vine dinspre est, trece chiar pe lîngă cantonul Comarnic, se îmbogățește cu apele pîrîului ieșit din peșteră, cu ale unui izvor situat lîngă confluența celor doua pîraie (și la care își astîmpără setea toți drumeții), cu ale Ogașului Toplița, pentru a-și continua apoi drumul către Caraș pe o vale sălbatică, singura cale de acces către sectorul cel mai dificil al Cheilor Carașului - cel cuprins între confluența cu Comarnicul și Lunca Prolazului.

PEȘTERA POPOVĂȚ

Un alt obiectiv demn de atenție este Peștera Popovăț, tot rezervație naturală, remarcabilă din mai multe puncte de vedere, dar mai ales pentru splendorile unice ale sălii sale finale. Pornind de la cantonul Comarnic, ne înapoiem 500 m pe drumul care duce spre Anina, ajungând la intersecția șoselei cu terasamentul — acum complet distrus — al unei linii ferate industriale care lega Reșița cu Anina. Pe acest terasament năpădit de buruieni și de sfărâmături care fac drumul destul de dificil, se înaintează 1 km, se trece printr-un tunel, se mai înaintează încă aproximativ 1,5 km și în peretele din stînga terasamentului se observă intrarea peșterii, închisă printr-o ușă metalică.

Peștera Popovăț e săpată în Muntele Popovăț (sau Navesu Mare, al cărui vîrf are 678 m), la 421 m alt. Lungimea galeriilor peșterii însumează 1 121 m. Intrarea este neatrăgătoare că și galeria de acces îngustă și scurtă prin care se pătrunde într-o sală mare (sala-vestibul), descendentă, aproape în întregime ocupată de îngrămădirea cu adevărat haotică a blocurilor calcaroase prăbușite din tavan la care se adaugă concrețiuni căzute. Din această sală se poate pătrunde în cele trei etaje ale peșterii. Etajul superior (botezat „Drumul lui Adam”) prelungește la un nivel mai ridicat sala-vestibul; e ascendent, uscat, și se termină printr-o frumoasă scurgere stalagmitică de dimensiuni uriașe. Etajul inferior prelungește sala-vestibul la un nivel inferior; e accesibil fie pe la punctele 11-12, fie pe la punctul 16, plafonul său e orizontal și destul de jos. Etajul mijlociu constituie partea principală a peșterii; se pătrunde în el, din sala-vestibul, pe la punctul 10, printr-o galerie extrem de îngustă și de joasă, de acces dificil și care poate deveni o periculoasă capcană în cazul unui puhoi venit din interior la precipitații abundente; galeria de care am vorbit ia sfîrșit în „Sala interioară”, destul de mare; în continuare se pătrunde într-un culoar de peste 250 m lungime, foarte șerpuit, îngust și jos, prin care pentru a înainta trebuie să te ții de perete aproape în permanență. Acest coridor dă într-o sală de dimensiuni surprinzătoare, care nu e decît începutul unui mare sistem de diaclaze ce conduce în „Sala finală”. Aceasta are aproape 100 m lungime, mai bine de 20 m lățime și o înălțime ce depășește 20 m. Din extremitatea sa dreaptă se poate coborî prin două puțuri, adînci de 8 și 12 m, la un curs de apă subteran. Sala e impresionantă prin dimensiuni, dar cu planșul colmatat cu argilă. Se face remarcată prin concrețiuni foarte frumoase, dar acestea sînt întrecute de concrețiunile care formează o adevărată colecție de muzeu — practic intactă — într-o succesiune de săli mici pe care le găsim în extremitatea stîngă a sălii mari. Admirația noastră trebuie împărțită între delicatele gururi de pe planșul concreționat, scurgerile monumentale de-a lungul pereților, stalactitele, stalagmitele și coloanele de dimensiuni mari, care toate ornamează „Sala finală”, și zestrea neîntrecută a micilor săli care o continuă pe aceasta: mici stalactite cu ramificații excentrice, stalactite umflate, cu tuberculi, în formă de macaroane, dintre care unele sudate cu stalagmite, apoi mici helictite, podeaua în întregime stalagmitată, albă și strălucitoare, acoperită cu mici stalagmite, cu „lumînări”, cu bazine (gururi) pline de cristale, înconjurînd grupurile stalagmitice. Avem de-a face aici, indiscutabil, cu cîteva din cele mai superbe săli subterane ale țării; să nădăjduim că zestrea lor de frumusețe vă fi păstrată nu numai grație obstacolelor naturale din belșug distribuite pe traseu, ci și grație dragostei de natura și conștiinței vizitatorilor.

Sondajele făcute de specialiști au scos la iveală nu numai resturile uriașului urs de peșteră, ci și unele ale strămoșilor noștri mai îndepărtați sau mai apropiați, pentru care Peștera Popovăț a reprezentat un adăpost.

De la cantonul silvic Comarnic ne vom continua drumul pe șosea spre Reșița. Pe cei 14 km ce despart cantonul Comarnic de Reșița (centru), ne credem adesea nu pe drum forestier, ci pe o veritabilă alee de parc, străjuită de conifere și de fagi maiestuoși. În stînga drumului ne însoțește un timp Ogașu Topliței, cu obîrșia în plină pădure. Peisajul e cînd deschis și surîzător, cînd aspru și întunecat. Mai multe înălțimi se succed în stînga: Cioaca cu Apă, Crăguia Mare, Crăguia Mică, depășind cu puțin 600 m. În dreapta rămîne cantonul Padina seacă, și chiar din acest punct se desface spre stînga drumul accidentat care duce în satul Iabalcea. În continuare, spre dreapta, încep să se profileze înălțimile împădurite ale Dealului Cîrșiei din care răzbat colți și tășuri calcaroase; despre această culme ciuruită de mici peșteri, la baza căreia curge Ogașu Baciului, s-a vorbit în capitolul II (împrejurimile imediate ale Reșiței). Peisajul se umanizează, în dreapta ghicim, peste dealuri, vetrele localităților Cuptoare și Secu, în stînga se desface un drum către Doman și pătrundem în Reșița pe la cantonul Minda.

3. O EXPLORARE COMPLETĂ A CHEILOR SĂLBATICE ALE CARAȘULUI

Cantonul Comarnic — confluența Ogașului Comarnic cu Carașul: 1,4 km (cca 30 minute cu piciorul pe potecă); Confluența Comarnicului cu Carașul — Peștera Socolovăț — Vîrful Socolovăț — Carașova (pe drumul de culme): 3½-4 ore cu piciorul (pe poteci pînă la culme, apoi pe drum de care); Confluența Comarnicului cu Carașul — Peștera Țolosu: 5-6 ore cu piciorul prin chei, în porțiunea lor cea mai sălbatică, lipsită de poteci. Peștera Țolosu, lungă de peste 1 km (cînd e explorabilă în întregime), dus și întors: cca 6-7 ore; Peștera Țolosu - Lunca

Prolazului: cca 45—60 minute (cu piciorul, pe potecă); Lunca Prolazului — Carașova: cca 1½ oră (cu piciorul, pe poteca ce urmărește firul apei prin chei). Numai sectorul Lunca Prolazului — Carașova e prevăzut cu marcaj (bandă albastră).

Traseul pe care îl propunem acum prezintă, în sectorul cantonul Comarnic - Lunca Prolazului, mari dificultăți și nu e decât la îndemîna turistului cu o foarte bună condiție fizică și oarecare experiență. Chiar și așa, pentru că excursia să nu ia aspectul unei goane fără sens peste cleanțuri și ape, omițîndu-se obiectivele cele mai interesante, se recomandă fragmentarea traseului în doua părți, cu un popas de noapte la Lunca Prolazului.

DE LA CANTONUL COMARNIC LA CARAȘOVA PESTE VÎRFU SOCOLOVĂȚ

Pornim de la cantonul silvic Comarnic, în a cărui imediată apropiere confluează Ogașu Comarnic cu pîrîul ieșit din străfundurile Peșterii Comarnic și cu Ogașu Topliței. Pîrîul cristalin care rezultă — păstrînd numele de Comarnic — traversează mai întîi o poiană luminoasă din spatele cantonului, pentru a se afunda însă imediat într-o vale severă, cu versanți abrupti, complet împăduriți, unde soarele pătrunde foarte rar. Poteca, la început destul de comodă, apoi din ce în ce mai dificilă și greu de găsit, trece cînd pe un mal, cînd pe celălalt; bariera de vegetație, aproape niciodată deranjată, coboară pînă în pîrîul a cărui apă ba dispăre, ba reapare în albia nisipoasă și presărată cu bolovani înverziți de alge. Un timp se mai aude sus în stînga zgomotul vreunei mașini pe șoseaua Aninei, apoi numai freamătul pădurii. Traversînd pîrîul în mai multe puncte ajungem la Caraș, în cheile sale (desemnate uneori, vorbind de sectorul Comarnic - Prolaz, cu numele de „Cheile Prolazului”).

Am mers de-a lungul Ogașului Comarnic 1,4 km. Putem încerca să înaintăm puțin spre stînga, adică în amonte pe Caraș; aspectul de cheie, deja foarte bine conturat, cu pereți calcaroși severi și verticali scîldați la bază în unda verzuie a rîului; înaintarea e curînd oprită (nu s-ar putea avansa decît cu o ambarcație). Chiar peste drum de confluența Comarnic — Caraș, o potecuță urcă în serpentine largi pe versantul stîng (la Socolovăț — adevărat “loc de șoimi”); urcușul se face aproximativ în direcția Vîrfului Socolovăț (783 m); destul de stearsă în ultima sa porțiune, poteca duce la deschiderea Peșterii Socolovăț, situată la nord-est de vîrf și cu 250 m mai jos de acesta; din deschiderea peșterii privirea se oprește pe vegetația abundentă, care formează hățșuri greu de străbătut, depășită spre înălțimi de pereți calcaroși semeți. Ne aflăm la peste 200 m deasupra Carașului care se zbuciumă departe, jos, și înțelegem bine de ce locurile acestea au fost adăpostul preferat al unor haiduci cu faimă în regiune. Dacă nu intenționăm să mai coborîm la Caraș, putem urca spre Vîrfu Socolovăț și dăm într-un drum de culme ce ne duce în 2-2½ ore la Carașova, trecînd prin Poiana Socolovăț, Josice, Moghila, Zabălu Mic și Zabălu Mare, Padina Leșcova, Ceopleia.

SPRE PEȘTERA ȚOLOSU

La confluența Comarnic — Caraș ne pregătim pentru explorarea cheilor. Porțiunea care ne desparte de Lunca Prolazului nu are mai mult de 5 km pe firul întortocheat al văii, dar cam trei sferturi din această distanță, adică pînă aproape în dreptul Peșterii Țolosu, nu există nici o urmă de potecă ce ar putea ușura înaintarea; de aceea drumul este excesiv de greu și obositor. Carașul traversează aici o zonă de calcare urgoniene, pe care o taie ușor oblic de la sud-est la nord-vest; în dreptul Peșterii Țolosu însă se produce o cotitură bruscă spre vest. Pe tot parcursul sectorului de chei Comarnic — Prolaz, apele Carașului curg la peste 200 m adîncime sub nivelul general al platformei carstice. E interesantă sărăcia extremă a toponimiei în aceste locuri, dovadă că însuși localnicul, crașoveanul învățat cu toate asprile regiunii carstice, a dat puțină atenție acestor chei sălbatice; versantul stîng poartă peste tot numele de Socolovăț (de-abia către cotul din dreptul Peșterii Țolosu întîlnim două denumiri — Vîrcan și Zubaț - pentru vîrfuri ce depășesc 560, respectiv 520 m). În ce privește versantul drept, o singură denumire se aplică peste tot de-a lungul acestui sector de chei: Crno Pole; abia în dreptul Peșterii Țolosu vom întîlni denumiri noi, Cîrșia Țolosu și Pavana (Paivana); nici un afluent nu alimentează Carașul în cheile acestea, pe care foarte puțini temerari le-au străbătut în întregime. În unele porțiuni putem trece, încălțați cu cizme lungi de cauciuc și sprijiniți în toiege, chiar prin albia rîului, acolo unde aceasta e bolovănoasă și cu apă puțin adîncă; dar cînd aceste vaduri fac loc porțiunilor adînci, în care apa stagnează parcă, prinsă între pereți și fundul de calcar lustruit, numai o barcă pneumatică ne-ar putea scoate din încurcătură; cum însă nu ne-a trecut prin minte să o luăm (și bine am făcut: numai barcă ne-ar fi lipsit aici !), sîntem nevoiți să cîntărim bine pe care din cei doi versanți ne vom cățăra în continuare. O călăuză crașoveană experimentată ne spune că e nevoie de 12 cățărări pe versanți pînă la Peștera Țolosu: credem însă că în realitate ne-am cățărat de mai multe ori. Mai aspru e versantul drept (Crno Pole), în timp ce în cel stîng (Socolovăț) ochiul discerna mai ușor porțiunile cu mai puține abrupturi și cu suficientă vegetație lemnoasă care să poată constitui punct de sprijin. Uneori o urmă, care pare a fi potecă de animale, ne urcă sus pe versant, lăsîndu-ne apoi dezorientați deasupra abruptului, cu Carașul clocotind jos; altori sîntem nevoiți să traversăm grohotișuri periculoase, pentru

că putem provoca o avalanșă de bolovani; se mai întâmplă să traversăm o porțiune împădurită și domoală, care ne conduce aproape de apa, unde avem de ales între traversarea unei dorne adânci (sînt unele adînci pînă la 20 m, ca Sutisca) sau a unui abrupt calcaros cu piciorul scăldat în apă. Pădurea e absolut virgină, securea n-a trecut vreodată pe aci. Cheile au pe alocuri aspect foarte tipic, de adevărat canion cu pereți verticali și paraleli; alteori, aflîndu-ne în fundul văii, am fi tentați să spunem că versanții sînt destul de domoli, dar e destul să urcăm pe ei cîteva zeci de metri prin pădure, ca să dăm de țăncuri sălbătice și fragmentate din preajma cărora fundul văii pare inaccesibil.

Cam la 500 m în aval de începutul cheilor observăm în versantul drept, la 15 m deasupra albiei rîului, o frumoasă gură de peșteră destul de bine mascată de vegetație; descoperită în deceniul trecut de speologi, ea a primit numele de Peștera Racoviță; deși de dimensiuni nu prea mari (cam 250 m pe linia principală), peștera e de o deosebită frumusețe, podoaba ei stalagmitică în culori vii și imaculate, fiind o fală a cheilor. Dealtfel, nu-i singura peșteră greu accesibilă în acest sector al Cheilor Carașului.

La ceva mai mult de 1 km în aval de punctul nostru de pornire constatăm că apa Carașului, și pînă aci destul de sinuoasă, începe să-și sape meandre extrem de adînci, neobișnuit de mari. De pe un mal spre celălalt se lasă, alternativ, o serie de impresionante creste transversale de calcar, denumite local „curmături”. Acești pîteni îmbucați, maiestuoși, care trec alternativ de la versantul stîng la cel drept și invers, accentuează aspectul, și așa sălbatic, al cheilor. Explicația fenomenului constă în panta domoala, în duritatea, direcția și structura formațiunilor calcaroase în care rîul a fost silit să-și sape meandrele acestea exagerat de adînci. Să nu pierdem prilejul de a urca pe una din aceste „curmături”, de pildă pe una „trimisă” de versantul drept; urcăm întîi pe un cleanț vertical și ajungem pe o spinare lungă ce se îndreaptă, tot urcînd, spre marele platou carstic Iabalcea care domină cheile și pe care de-abia zărim, promițătoare, siluetele sălașelor și stogurilor de fîn. Toată spinarea pe care urcăm e lapiez: calcar chinuit, crăpat și modelat în toate chipurile, de un alb orbitor, cu o vegetație pitică, foarte interesantă, de plante suculente (*crasulacee*, *saxifragacee*), rezistente la uscăciunea excesivă. Din mijlocul spinării ne îndreptăm ochii spre marele cot pe care-l fac cheile în dreptul Peșterii Țolosu; o priveliște unică ne așteaptă: valea parcă ar fi complet barată de un șir de culmi transversale legînd versanții Carașului, și dacă n-ai ști că apa și-a croit drum pe la extremitățile (alternativ dreaptă și stîngă) acestor „baraje”, ai putea crede că a fost nevoită să perforze „porți” în mijlocul lor pentru a-și continua drumul. Dacă urcăm pînă la capăt pe muchia tăioasă a „curmăturii”, ajungem de obicei la baza unei stîncării prăpăstioase; un ultim efort, stîncăria e escaladată și ne trezim pe suprafața primitoare și vălurită a marelui platou carstic ciuruit de nenumărate doline; străbătîndu-l, putem ajunge ușor fie la Iabalcea, fie la Carașova.

PEȘTERA ȚOLOSU

Odată scăpați de epuizanta zonă a curmăturilor, ajungem la cotul mare pe care-l face Carașul pentru a porni spre vest, în direcția Prolaz. În versantul drept ne așteaptă unul din obiectivele interesante dar dificile ale excursiei noastre; Peștera Țolosu și marile marmite care se succed în pantă între gura acesteia și albia Carașului (marmite cărora crașovenii le spun „cazane”, peștera fiind cunoscută și sub denumirea de „Trei Cazane” sau de Peștera de la Căldări). Să ne oprim puțin asupra uneia dintre peșterile cele mai interesante (nu însă și cele mai frumoase sau mai lesne accesibile) din țară. Gura peșterii se deschide la cca 330 m alt. Sub un perete sălbatic, înalt de peste 100 m, care coboară dinspre Dealul Pavana (548 m înălțime); pentru a ajunge la ea este necesar ca din malul drept al Carașului să urcăm din greu o pantă de aproximativ 50 m, strecurîndu-ne printre sau pe buza „cazonelor” amintite (cele mai mari de acest fel din carstul nostru); ele sînt așezate în trepte, cele mari către Caraș (adînci pînă la 5—7 m), din ce în ce mai mici spre gura peșterii. Văzînd acest șirag de excavații dăltuite de furia apelor țîșnite pe gura peșterii, ne dăm seama de, ce francezii numesc asemenea formațiuni „ceaune de uriași”. Primăvara, la topirea zăpezilor, precum și după ploile abundente, pe gura Peșterii Țolosu răbufnește un torent violent care poate mătura totul în cale; toate marmitele se umplu atunci cu apă care parcă clocotește și, din treaptă în treaptă, se prăvale cu zgomot asurzitor pînă în Caraș, adăugînd la sălbăticia locurilor elementul sonor. Dealtfel, imediat după intrare, există în peșteră un „lac sifonal”, plin cu apă încă multă vreme după perioadele ploioase, acesta reprezentînd un obstacol de netrecut în calea pătrunderii în interior; numai după îndelungate perioade secetoase explorarea peșterii devine posibilă - rămînînd însă sub semnul unui permanent pericol. Lungă de 1 125 m, Peștera Țolosu reprezintă un mare sistem de „Sifoane” de dimensiuni diferite, cel mai din amonte fiind situat la vreo 25 m mai jos decît cel de la intrare; asta înseamnă că la viituri, în multe sectoare ale peșterii, apa circulă de jos în sus sub presiune, și că mai în amonte (unde peștera devine inaccesibilă din cauza gîtuirii galeriei) ea continuă ascendent — terminîndu-se desigur spre platoul ciuruit de doline al Iabalcei. Fiind vorba de sifoane, deci și de „lacuri de sifon” în care apa stagnează vreme îndelungată, găsim aici mari depozite de nisip. Faptul că apa parcurge deseori peștera ca puhoi, explică prezența, mai peste tot, a stîncăriei lustruite și sculptate de apă în toate chipurile, precum și numărul relativ redus al formațiunilor stalagmitice; trebuie totuși adăugat că în zona mijlocie

a peșterii, într-un „refugiu” deasupra nivelului la care poate ajunge apa cursului subteran, întâlnim formațiuni concreționare: bazine de calcita cu marginile delicat dantelate, diverse stalagmite și scurgeri partetale, și mai ales admirabilul „Baldachin”, splendidă formațiune de un alb strălucitor, lată de cca 6 m și înaltă de peste 3 m.

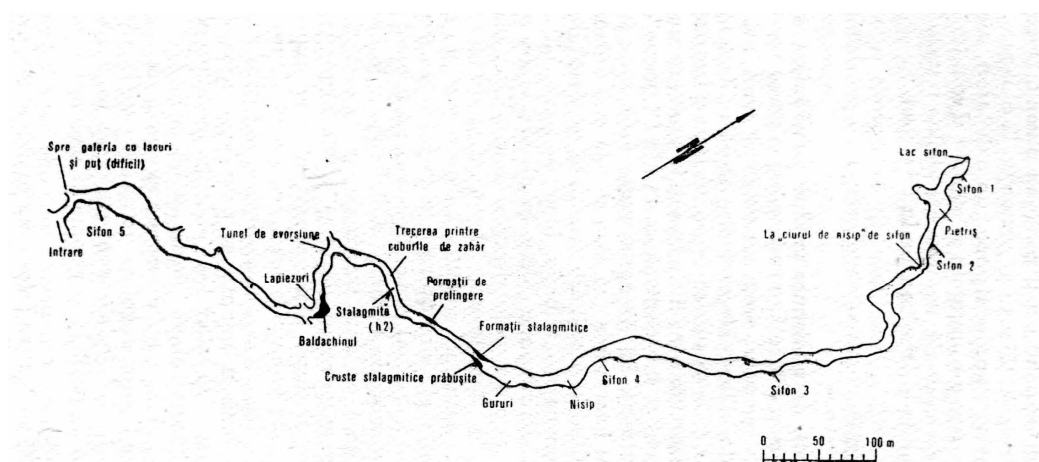

Fig. 10. Peștera Țolosu (după I. Viehmann, simplificat).

Pe lângă satisfacții, peștera oferă însă exploratorului și dificultăți: coborâri în pante alunecoase (și care vor trebui urcate la înapoiere !), sectoare în care haosul de blocuri prăbușite trebuie escaladat, porțiuni înguste în care trecerea trebuie căutată cu grijă (toate acestea nu pot fi făcute fără o pregătire temeinică și un echipament adecvat).

SPRE LUNCA PROLAZULUI

Coborînd de la peșteră, traversînd din nou Carașul și cățărîndu-ne pe versantul său stîng, avem surpriza să găsim o potecuță îngustă, care se pierde pe alocuri, dar devine din ce în ce mai bună: ea ne va înlesni parcurgerea distanței de aproximativ 800 m pe care o mai avem de străbătut pentru a ieși în Lunca Prolazului, părăsind deci sectorul Comarnic — Prolaz al cheilor. Din nou ne farmecă apele ce-și fac loc liniștite printre pereți foarte apropiați, erodînd puternic cînd unul din maluri, cînd celălalt; în adîncimile întunecate ale „dornelor” găsim puzderie de păstrăvi, căci Carașul e o apă excelentă pentru ei, în ciuda altitudinii sale reduse (în Munții Banatului păstrăvul ajunge la altitudinile cele mai mici din întreaga țară). Păcat că păstrăvul face aici obiectul unui braconaj destul de răspîndit.

Drumul devenit acum mai comod ne permite să observăm flora bogată și interesantă de pe versanții scâlțați primăvara în parfumul amețitor al uriașelor tufărișuri de liliac, toamna emailați în toate nuanțele de roșu, galben și verde ale tufelor de scumpie, liliac, mojdrean și altele.

Acolo unde se poate dezvolta o adevărată pădure, ea este compusă în special din gorun, fag, carpen și multe plante, lemnoase sau nu, ca socul, iedera, curpenul. Pe stîncăriile nu prea înclinate întâlnim foarte frecvent hățîșurile atît de caracteristice, alcătuite din liliac, un soi de verigariu (*Rhamnus tinctoria*) mojdrean, scumpie etc. Chiar lângă albia Carașului apar timid sălciile și arinii. Dar particularitatea principală a florei Cheilor Carașului (grație căreia cheile sînt astăzi o rezervație naturală botanică) o reprezintă numărul mare de specii vegetale rare, cunoscute din puține puncte ale țării, unele de origine meridională. Elementele acestea interesante sau rare le vom întîlni în special pe stîncăriile și grohotișurile calcaroase uscate, arse de soarele torid; iată cîteva exemple: *sesieria filifolia*; o specie de colilie: *stipa pulcherrima*; *scabiosa banatica*; o garofiță: *Dianthus kitaibelii*; *Draba lasiocarpa*; o mixandră sălbatică: *Erysimum saxosum*. Specialiștii constată o asemănare destul de mare între flora Cheilor Carașului și Nerei pe de o parte și cea a Defileului Dunării pe de alta; ei vorbesc chiar de existența unui „district floristic” al Cheilor Carașului și Nerei.

Și deodată, după ce am străbătut una din porțiunile cu cel mai tipic aspect de chei, iată-ne ieșiți parcă într-o altă lume: în fața noastră se află Lunca Prolazului.

ÎN LUNCA PROLAZULUI

Prolazul (care în graiul crașovenilor înseamnă „trecătoare”) e o mică depresiune care taie Cheile Carașului în două sectoare aproape egale. Pentru geolog, aceasta este o zonă de roci ușor dezagregabile (argile și marne) și necarstificabile. Geograful ne va atrage atenția asupra faptului că, după ce trece prin micul bazin depresionar al Prolazului, Carașul, încercînd să evite trecerea prin rocile

mai dure care-i stau în cale, face o cotitură bruscă spre nord: pe dreapta sa versantul cade ușor spre firul văii, dar pe stînga se ridică un perete vertical înalt de peste 250 m, de unde se trece treptat spre Vîrfu Zabălu Mare (Veliki Zabel): 625 m; geograful ne va mai spune că totuși cam în dreptul Vîrfului Pașec (înalt de 593 m, ce domină din dreapta Prolazul), riul renunță la încercarea de evadare, se îndreaptă din nou, și tot atît de brusc, către vest, pentru a sapă sectorul din aval al cheilor (sectorul Prolaz - Carașova). Pentru turist însă, Prolazul va rămîne o poiana fermecătoare, vălurită, înghesuită între cîteva înălțimi înverzite, și căreia cîteva gospodării (sălașe) ale țăranilor crașoveni îi adaugă un plus de farmec. Prolazul e și mai agreabil toamna, cînd ciorchinii strugurilor atîrna greu pe garduri, cînd s-au copt piersicile și încep să se scuture nucii, în timp ce toate înălțimile strălucesc în focul nuanțelor de roșu și galben.

CHEILE CARAȘULUI ÎNTRE LUNCA PROLAZULUI ȘI CARAȘOVA

Sectorul Prolaz - Carașova al Cheilor Carașului are o lungime de cca 4,5 km. Tot atît de frumos, ba pe alocuri mai pitoresc chiar decît cel precedent, deoarece versanții calcaroși înalți sînt mai degajați de vegetație lemnoasă, mai vizibili, sectorul acesta e mult mai puțin sălbatic: o potecă excelentă (Drumul Prolazului) duce de-a lungul apei pînă în comuna Carașova; poteca e pe alocuri dăltuită direct în stîncă. Numărul meandrelor rîului e mai redus, nu mai întîlnim în forma lor cea mai tipică „curmăturile” sectorului din amonte. Ne îndreptăm mai întîi spre nord-vest, înălțimea principală care domină aci versantul drept al cheilor fiind Stocic (495 m); se produce apoi o deviere bruscă spre sud-est, și aproximativ în dreptul acestei schimbări de direcție zărim, mai bine-zis ghicim, sus de tot, pe promontoriul înalt de 150 m al versantului drept, cetatea ruinată a Carașovei (Gratul Carașovei), la care ne va conduce traseul 4; dedesubtul Crețului, două peșteri (Peșterile de sub Cetate) - dintre care una se deschide cam la jumătatea distanței între ruinele cetății și Caraș, iar a doua mult mai aproape de albia acestuia - ne invită la traversarea rîului și la o cățărare pe „steaurile” golașe. După Grat, o nouă cotitură spre sud, Carașul se îndreaptă în continuare spre vest, și la o buclă a cursului („Pod Peciom”) orizontul se mărește, o peluză înverzită înviorează malurile mult lărgite, dînd acestui colț de natură un aspect liniștitor, reconfortant; e un punct ideal pentru baie și plajă; un perete calcaros de o extremă dezolare - Dealu Fac, sau simplu „Cîrșă” — domină locul; brăzdat de un număr enorm de scrijelituri, peretele e lipsit de vegetație; în mijlocul său se deschide, la 15 m deasupra talvegului, intrarea maiestuoasă a Peșterii Liliecilor, amintind contururile Africii. Puțin alpinism și sîntem în această promițătoare gură de peșteră, care conduce pe explorator într-o galerie foarte cotită, dar lipsită de ramificații, lungă de 640 m. Înaintarea e ușoară la început, înălțimea galeriei depășind pe alocuri 10 m, dar devine apoi foarte dificilă atît din cauza necesității de a se înainta tîrîș, cît și a unor importante obstacole stalagmitice; mai spre fundul peșterii lucrurile se complică încă prin apariția unui puț subteran adînc de cca 20 m, prin care se poate coborî la un nivel de apă.

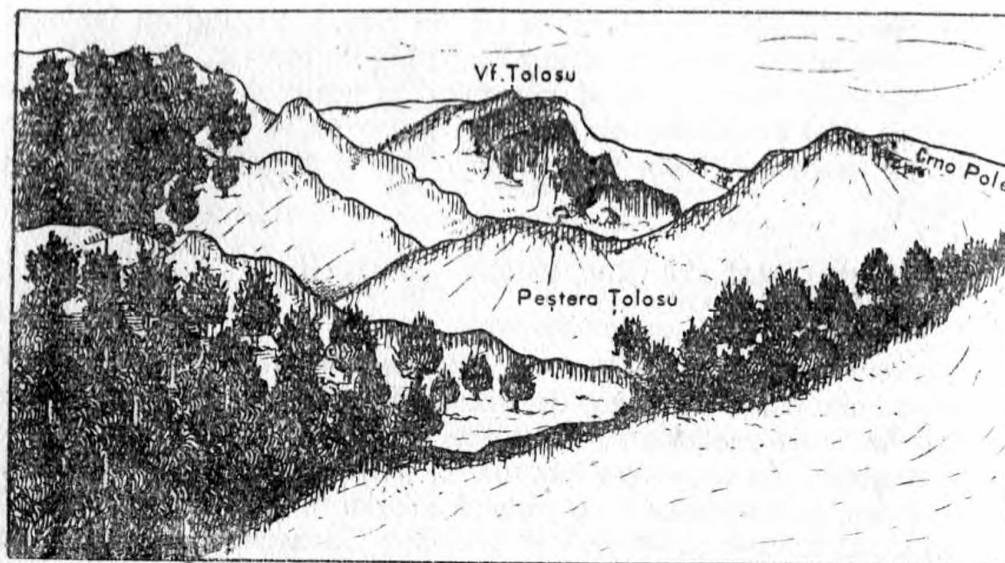

Fig. 11. „Curmăturile” din Cheile Carașului (desen panoramic de Șt. Negrea).

Peștera Liliecilor prezintă, mai mult spre adîncimile sale, bogate formațiuni stalagmitice, numeroase coloane solide care tind să bareze trecerea; după cum sugerează și numele, peștera adăpostește un mare număr de lilieci, izolați sau grupați în colonii, ceea ce explică și depozitele de

guano și de chiropterit pe care le întâlnim. Se discută problema amenajării, probabil parțiale, a acestor peșteri, în scopuri turistice.

Deși mai execută încă unele meandre, Carașul se îndreaptă acum hotărât către sud-vest; caracterul de chei se menține. Cum sîntem în inima „Țării Peșterilor”, mai întâlnim încă peșteri, acum în versantul stîng (Peștera de după Cîrșă). Totul arată că ne apropiem de sfîrșitul călătoriei noastre. Continuînd să mergem pe firul apei, după ce am trecut pe dreapta Carașului, dăm curînd de morile de apă ale Carașovei; măgăruși încărcăți cu saci cu boabe și mînați de crașoveni în costume caracteristice se îndreaptă spre mori; din partea opusă, dinspre Șereniac, se apropie căruțele încărcate de vreascuri. Iar dacă urcăm poteca pe coasta pleșuvă a Cîrșei Lacina, în fața ochilor se desfășoară în întregime Depresiunea Carașovei.

4. DE LA COMARNIC LA CARAȘOVA, PE UN ITINERAR CARE EVITA CHEILE CARAȘULUI

Cantonul Comarnic - peste muntele Crno Pole - Lunca Prolazului -peste Platoul Iabalcei la Iabalcea - peste Platoul Iabalcei la Cetatea Carașovei - comuna și Depresiunea Carașovei: cca 6-7 ore cu piciorul pe poteci și drumuri.

Traseul ocolește dificilele chei ale Carașului, între Comarnic - Prolaz și răspîntia de drumuri din dreptul localității Iabalcea, traseul urmează marcajul bandă albastră; la această răscruce părăsim marcajul (care se îndreaptă în continuare spre Reșița) și continuăm să mergem pe poteci și drumuri nemarcate pentru a face cunoștința cu carstul sălbatic din împrejurimile localităților Iabalcea și Carașova.

Traseul se poate realiza într-o singură zi.

Traseul marcat cu bandă albastră pornește de la stațiunea turistică Semenici (vezi Cap. II), trece pe la Poiana Goznei, stațiunea Crivaia, iese la Poiana Beții în traseul marcat cu cruce roșie, ajunge împreună cu acesta la cantonul Comarnic, dar nu se oprește aci; trecînd prin spatele cantonului, el se angajează în suiș pe coasta muntelui Crno Pole, lăsînd în stînga Valea Comarnicului, și — ocolind atît această vale, cît și sectorul foarte dificil al Cheilor Carașului dintre gura Ogașului Comarnic și Prolaz — ajunge în Lunca Prolazului după un drum prin pădure și pe culme, care cruță forțele.

Din Lunca Prolazului drumețului i se oferă două variante, ambele marcate în continuare cu bandă albastră: una este cea de pe firul Văii Carașului, în sectorul de chei Prolaz — Carașova (Traseul 3). Pentru cei care cunosc acest sector de chei, există o interesantă variantă care permite vizitarea uneia din zonele carstice cele mai tipice ale țării. Acest traseu care leagă Lunca Prolazului de Carașova (și de Reșița) fără a trece prin Cheile Carașului se suprapune dealtfel cu un drum foarte frecvent de crașoveni și de Iabalcenii, mai ales de cei cu sălașe în Lunca Prolazului. Ne ocupăm de această variantă.

În Lunca Prolazului poteca se desenează printre cele cîteva sălașe, trece prin livada sălașului lui Calina, începe să urce pe tăpșanul înverzit și plantat cu pruni. Ea intră apoi în pădure și cotește spre stînga, iese din nou la lumină și după ce trece pe sub niște țăncuri izolate, suie spre platou. Cum am cîștigat înălțime, putem îmbrățișa cu privirea o panoramă întinsă: jos, sub noi, mica depresiune verde a Prolazului Mare, străbătută de panglica de argint a Carașului, și apoi versanții abrupti ai cheilor, atît în amonte, cît și în aval de Prolaz; în fața noastră, toate înălțimile mai importante care separă Valea Carașului de locurile Iabalcei; spre stînga, în imediata apropiere, Stocicul, înalt de 495 m; în dreapta mai întîi Pașecul, cel mai înalt dintre toți, cu cei aproape 600 m ai săi, apoi Cucuiul cu silueta sa caracteristică, mai spre dreapta Spărturile (sau Spărtura), iar în extrema dreaptă ghicim Dealul Pavana (sau Paivana). Poteca noastră trece printre Stocic și Pașec. În curînd ajungem la o răspîntie de drumuri comunale: la dreapta drumul spre Iabalcea, la stînga spre Carașova, drept înainte unul care iese în șoseaua spre Reșița (marcajul merge de-a lungul acestuia din urmă; dar începînd de aci noi nu-l vom mai urma, traseul nemaiprezentînd interes turistic).

IABALCEA ȘI PLATOUL SĂU CARSTIC

De la răspîntia amintită, marcată de prezența cîtorva sălașe, putem porni spre est, către Iabalcea, de care ne separă cam 1 km. Iabalcea aparține grupului de sate locuite de crașoveni. Admirăm casele foarte îngrijite, curate, decorate cu gust; și totuși locurile sînt atît de sărace, oamenii trebuind să depună eforturi mari pentru a smulge unei naturi extrem de avare ceea ce le trebuie pentru existență. Așezată pe carst, Iabalcea e desigur una dintre localitățile cele mai lipsite de apă ale țării. Culturile sînt și ele sărace; în afară de prunii care se dezvoltă destul de bine pe lapiez și în fundurile de doline, mai sînt petice cultivate cu porumb în preajma sălașelor răsfirate mai peste tot în platoul carstic ce poartă numele satului; și tot acolo este și pășunea, mai săracă sau mai bogată — după ploaie — grație căreia se pot ține micile turme de capre și oi.

Ieșim din Iabalcea pe drumul (foarte rău pentru mijloace auto) ce se îndreaptă spre cantonul Padina seacă; curînd după ce am părăsit satul, ne orientăm pe una din potecile ce se îndreaptă peste

platou printre sălașe, la dreapta, înspre buza amenințătoare a versantului drept al cheilor; potecuța coboară chiar între vîrfurile Cucui și spărturile conducîndu-ne pe marginea văgăunii sălbatice chiar deasupra Cîrșiei Țolosu, trecînd peste Dealu Pavana despărțit de această cîrșie printr-o înșeuare. S-ar putea coborî de aci direct spre fundul văgăunii, pînă în gura Peșterii Țolosu și pînă la marmitele sale de uriaș, dar coborîrea e dificilă și chiar periculoasă pentru turiștii neantrenați și nu o recomandăm. O tăbliță a Comisiei Monumentelor Naturii ne avertizează că ne aflăm pe limita Rezervației naturale Cheile Carașului. În direcția E-SE zărim, în ceața albăstruie a depărtărilor, Semenicul cu Piatra Goznei.

Avem de ales între a ne înapoia la Iabalcea pe poteca pe care am venit sau a intra, mergînd cîteva sute de metri spre stînga, în poteca marcată pe care am urcat din Lunca Prolazului. Odată ajunși la răscrucea de drumuri de care am mai vorbit (spre Iabalcea, Carașova și Reșița), fie că o luăm pe drumul ce se desfășoară înainte sau pe cel ce se îndreaptă spre stînga, ajungem după aproape 1 km în șoseaua Reșiței. Înainte de a vizita Cetatea (Gratul) Carașovei, să parcurgem în lung și în lat zona în care ne aflăm, marcată de înălțimile Pateșan (425 m), Gabreniac (420 m) și Zaglavaț (400 m); prima dintre aceste denumiri e binecunoscută în lucrările de specialitate — de Pateșan se leagă descrierea unui vast cîmp de doline; rătăcind pe această suprafața bizar frămîntată și sculptată, putem face cunoștință cu o serie întreagă de aspecte care, împreună, dau ceea ce se numește cu un singur cuvînt: carst. Dolinele sînt cele mai numeroase, le întîlnim cu sutele; localnicii le numesc „vîrcane”; sînt mici și mari, unele ajung la 200 m diametru și 30 m adîncime; n-au aspectul sumbru al dolinelor din zonele împădurite, le întîlnim izolate, dar în cele mai multe cazuri grupate cu zecile laolaltă; pîlniile acestea cu contur circular sau oval, care perforează peste tot platoul, joacă un rol destul de însemnat în economia locală: pe fundul dolinelor mai mari, la adăpost de vîntul uscat și de arșiță, se cultivă puțin porumb sau cartofi, cresc pîlcuri de pruni, iar uneori găsim și sălașe întregi în care sînt adăpostite vitele. Fundul pietros al unor doline permite acumularea prețioasei ape de ploaie, iar uneori, prin săpare trudnică în fundul vreuneia, se ajunge la un nivel sărac de apă, iar norocosul crașovean își arată cu mîndrie „fîntîna” lui: alte doline pietroase furnizează calcarul pe care îl prelucrează cuptoarele de var instalate chiar în dolină. Pe întinse suprafețe aspectul e parcă selenar: blocurile de calcar împlîntate în solul sărac sînt fasonate în fel și chip de apele de precipitații ce șiroiesc pe sol; pe suprafața lor observăm șanțuri, crăpături și riduri; sînt perforate, cu suprafețe netezite și muchii tăioase și ferăstruite; întinzîndu-se uneori cît vezi cu ochii, adăpostind între ele o sărmană vegetație ierboasă și cîțiva arbuști, ele formează cîmpurile de lapiezuri. Semnalăm și existența unor văi seci, trădate uneori docr de cîte un șirag de doline: așa e „valea” Lescie în zona de care vorbim acum, care leagă Iabalcea de Grat (mai sînt multe asemenea văi uscate în părțile crașovenești, dintre care unele sînt probabil urme ale unor vechi cursuri de apă).

Îmbătați de parfumul iute al plantelor mărunte pîrjolite de soarele nemilos (e greu de descris amestecul acesta de parfum de levănțică, cimbru, menta și pelin), avînd în urechi ferăstruiala cicadelor, părăsim Dealu Pateșan, și intrăm în șoseaua modernizată ce vine de la Reșița îndreptîndu-se spre Carașova; înainte că șoseaua să înceapă a coborî în serpentine spre depresiunea în care e cuibărit satul, ne abatem spre stînga (spre sud-est) cu intenția de a vizita „Grat”-ul (Cetatea) Carașovei.

CETATEA CARAȘOVEI

Coborîm prin livezi, urcăm apoi pe un masiv calcaros („La Grat”) și iată ruinele — din păcate prost conservate - ale cetății. Construită pare-se, în sec. al XIII-lea, pe vremea regelui Andrei al II-lea al Ungariei, pomenită în documente la 1230, 1247 și 1266, cetatea ar fi fost distrusă de turci în prima jumătate a sec. XVI; reconstruită de ei pe același loc, a făcut parte din sistemul de fortificații cu care Banatul a fost împînzit de turci, fiind punct de sprijin important în încercarea de a pătrunde spre Europa Centrală. Fără îndoială că cetatea a fost martora luptelor crîncene între turci și austrieci pentru stăpînirea Banatului. Acum e lăcașul favorit al viperelor, cu și fără corn, foarte numeroase la tot pasul. Ici-colo un zid, o poartă, o boltă de beci mai vorbesc de tăria cetății. Urmele unui puț larg, săpat în stîncă, sînt încă distincte; nu este exclus că s-a încercat, cu ajutorul lui, să se ajungă la Caraș, plan extrem de ambițios dacă ne amintim că cetatea domină Carașul cu vreo 150 m, fiind cățărată pe unul din cele mai falnice promontorii ale cheilor. Circulă chiar o legendă conform căreia puțul ajunge în una din Peșterile de sub Cetate (cea mare), în care sînt lacuri și lăcușoare, dar cercetările speologilor n-au dus la descoperirea unei asemenea legături.

genunchi de o fotă neagră foarte lată, cu basmaua înnodată într-un mod atât de caracteristic; de amplexarea și simplitatea cămășii de sărbătoare a bărbatului, brodată la guler și manșete, de uimitorul complicație - fără a fi încărcătură - a broderiei cămășilor și ștergarelor, de meșteșugul excepțional cu care sînt lucrate pălăriile sau cojoacele.

Carașova „umple” literalmente depresiunea cu același nume, lungă de vreo 2,5 km, lată între 600-1600 m, încinsă de curba de nivel de 200 m. Carașul, scăpat din strînsoarea cheilor, străbate depresiunea și comuna, apoi intră din nou în ultima porțiune, scurtă, a acestora. Depresiunea e străjuită din toate părțile de versanți ce se ridică și cu 100—150 m deasupra fundului ei. Aspectul „pereților” depresiunii e dictat de geologia zonei; într-adevăr, spre extremitatea ei vestică se produce contactul între două formațiuni geologice net deosebite - la est depozite calcaroase mezozoice, la vest depozite detritice paleozoice; această situație nu putea să nu se răsfrîngă asupra reliefului, și observăm astfel că în timp ce spre sud-est și nord-est depresiunea e mărginită de abrupturi calcaroase (Lacina, severă culme pietroasă, o străjuiește cam pe toată marginea nord-estică; Șereniacul și Virbița pe cea sud-estică), către nord-vest și sud-vest versanții devin domoli, încununați de înălțimi ca Pinet (349 m) și Goronicea (455 m). Mai ales în versantul sud-estic atenția e atrasă de cîteva fenomene carstice: peșteri ce perforază acest versant, izvoare carstice cu apă rece (amintim Izvoru Sfînta Maria, puternică izbucnire permanentă de apă subterană dintr-o deschidere adîncă în peretele calcaros, chiar în extremitatea de sud-est a depresiunii), vîi cu apă numai după precipitații abundente (Valea Șereniac, de pildă, formează chiar în apropierea comunei chei înguste, sălbatice).

Ieșind din depresiune, prin chei, odată cu Carașul, întîlnim la cca 2 km un drum nemodernizat ce se îndreaptă spre Gîrliște (stînga); după aproximativ 2 km ajungem în satul străbătut de Valea Gîrliștei, pe care putem înainta în amonte alți 2,5 km, pentru a pătrunde în importante chei ale Gîrliștei (vezi Traseul 5, în care însă Cheile Gîrliștei sînt abordate dinspre Anina).

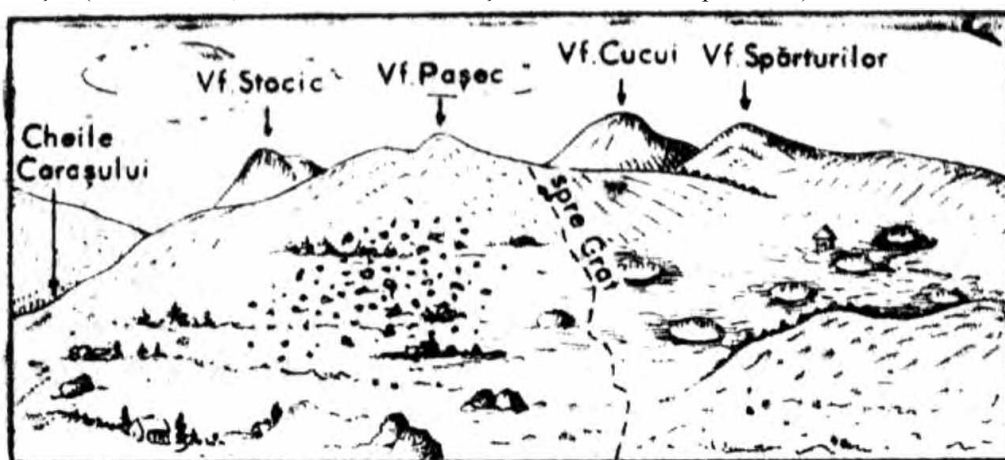

Fig. 13. Privind de pe Cîrșia Țolosului spre înălțimile Platoului Iabalcea (desen panoramic de Șt. Negrea).

Trebuie să amintim de asemenea că există o șosea în curs de modernizare care leagă Carașova de Anina (20 km). Șoseaua pleacă din Carașova printr-o spărtură între cleanțurile Virbiței și ale Șereniacului, urcă tare între înălțimea Repciun și valea seacă Cureacița, se desfășoară tot urcînd în curbe largi, se apropie mult la un moment dat (în punctul „La Cruce”, de pildă) de Cheile Gîrliștei de care o separă Culmea Novațarina, apoi se îndepărtează brusc de chei, în direcția sud-est, pentru a evita Dealu Jejnița (620 m) și o vale seacă ce descrie o largă curbă, în timp ce pe stînga, deasupra șoselei, se ridică vîrfurile Dealu Tisei (618 m); aruncăm o privire în urmă, către înălțimile crașovene care se estompează în depărtări și ne luăm rămas bun de la Valea Carașului.

5. STRĂBĂTÎND CHEILE GÎRLIȘTEI

Anina - Izvoru Periș (deci cheile în întregime): cca 9 km (cca 3½-4½ ore cu piciorul pe potecă); Izvoru Periș - Gîrliște (cca 2,5 km drum de care). Nu exista marcaje; traseul este propus pentru marcare.

Valea Gîrliștei (cunoscută și ca Valea Aninei, ambele denumiri fiind corecte) își trage apele din imediata apropiere a extremității nordice a Aninei. Ea se îndreaptă mai întîi hotărît către nord - fenomen comun multor cursuri de apă din jumătatea nordică a Munților Banatului - dar în dreptul

Culmii Novașarina se produce o foarte bruscă deviere a cursului către sud-vest; după ce primește ca afluent pe stînga Valea Mare, Gîrliștea se îndreaptă în direcția nord-vest, străbate satul cu același nume și se varsă în cele din urmă în Caraș. Încă de la izvor, Vajea Gîrliștei are un caracter de chei extrem de specific și atrăgător pe porțiunea finală a acestora, adică între marea curbură spre sud-vest (de care am pomenit) și Izvoru Periș, situat cam la 2,5 km. în amonte de intrarea în satul Gîrliște. În total, Cheile Gîrliștei se întind pe cca 9 km și, cel puțin în porțiunea lor finală, se numără printre cele mai remarcabile formațiuni de acest fel.

Pentru a intra în Valea Gîrliștei, pornim din vecinătatea Puțului de mină nr. 1 (cel mai nordic) al Aninei, ajungînd de îndată în punctul numit Schlucht. Peisajul e dominat, spre stînga, de o uriașă haldă de steril, mereu îngroșată cu încărcătura trenurilor care, venite din Anina, circulă pe linia ferată industrială suspendată tocmai sus; între calea ferată industrială și fundul văii, cam la mijlocul distanței, e tăiat terasamentul căii ferate Anina — Oravița, despre care se va mai vorbi; un viaduct, frumoasă lucrare de artă a acestor vechi căi ferate, ne încîntă privirea cu silueta sa grațioasă, degajînd totuși o impresie de mare trăinicie. Dincolo de viaduct, în cleanț, se află o peșteră destul de greu de găsit (Peștera lui Schimpfin). O parte din apa izvorului Gîrliștei e împinsă de o puternică pompă sus, la stația de spălare a cărbunelui.

În Schlucht se află un cartier de mineri. Imediat ce l-am depășit, ne aflăm în chei; după ce drumul pe care ne-am angajat în chei se termină (un drum de căruță îl continuă la dreapta vreo 2 km, intrînd în șoseaua Anina — Carașova), va trebui să ne mulțumim — tocmai în porțiunile cele mai dificile ale cheilor — cu o potecută sălbătică care urmărește tot timpul versantul drept, ba coborînd la apă, ba urcînd prin pădure, trecînd peste grohotișuri sau tăind de-a dreptul pe brîne înguste sau prin cleanțurile abrupte (brînele acestea sînt uneori dăltuite în stîncă la 5, 10 sau chiar 15 m deasupra nivelului apei).

Cheile se conturează încă de la Schlucht: valea e străjuită aici, de ambele părți, de cîrșii abrupte. Pe lungă porțiune ce ne desparte de marele cot către sud-vest, cheile nu sînt în general prea falnice; versanții sînt mai mult împăduriți, din loc în loc iese însă la iveală calcarul. Pădurea este din amestec de fag cu mult alun, frasin și corn; nenumărate liane (curpen, hamei și altele) întind brațe noduroase din toate părțile pentru a ne opri în loc. Lăsăm, pe stînga văii, mai multe guri de peșteri (pe una din ele, deschisă chiar în mal, iese un șuvoi destul de puternic de apă); potecuta noastră întretaie o serie de pîraie seci, pe care mai mult le ghicim după grohotișul și bolovănișul înverzit de alge și mușchi de la gura lor; un adevărat afluent al Gîrliștei nu vom găsi pînă la ieșirea din chei.

Cu puțin înainte de marele cot, peisajul se schimbă radical, locul înălțimilor rotunjite și bine împădurite îl iau cîrșii impozante care se ridică cu 100-150 m (poate și mai mult) drept din apă; versantul stîng e mai semeț decît cel drept care pe alocuri e mai demol sau cu grohotișuri; cu răsufllarea tăiată ne plimbăm privirea de la torentul negru ce se zbugiumă în albia bolovănoasă pînă la crestele ferăstruite ale cleanțurilor. Dar admirația nu ne împiedică să facem și unele observații asupra rocii în care e tăiată cheia: calcarele acestea sînt foarte vizibil stratificate, stratele sînt orizontale, verticale sau oblice, cu un mare număr de incluziuni de silex de culoare neagră, contrastînd cu cenușul sau gălbuiul calcarului.

Albia se îngustează pe alocuri la 6, la 3 sau chiar la 2 m. Cîrșiile pe lingă care trecem „se leagă” vizibil între ele, nu sînt bine individualizate; de aci și lipsa practic totală de denumiri de locuri de-a lungul cheilor. Înainte de marele cot, în versantul drept al cheilor, în punctul cunoscut sub numele de Galați, cam la 40 m deasupra Gîrliștei, se deschide o peșteră cu două intrări (Peștera Galațiului); mai trebuie să urcăm, din dreptul peșterii, încă vreo 40 m pe versantul extrem de abrupt, și ne găsim pe „buza” acestuia; ceva mai mult de 0,5 km urmăim un drumeag printre ogoare și acesta ne conduce în punctul „La Cruce”, de pe șoseaua Anina — Carașova, la numai 5 km de Carașova. Chiar în dreptul marelui cot e săpată cea mai importantă dintre peșterile cheilor: Peștera cu Apă, cu o lungime a galeriilor de aproape 400 m, cu deschiderea la 18 m deasupra albiei, care, în pofida numelui său este străbătută de apă numai după precipitații puternice.

Pe cei 2 km care au mai rămas, cheile ne rezervă surprize; cleanțurile iau aspect de turnuri, fortărețe, creste dințate, ace; poteca e continuată de un drum mai larg, trecem printr-un portal frumos și după el printr-un scurt tunel. De mai multe ori am întîlnit pe drumul acesta prin chei, care ne-a cerut patru ore bune, mări de apă de mult părăsite, mărind cu scheletele lor negre romantismul înguste și sălbaticii trecători.

Ieșim acum din chei în punctul „Periș”; pe stînga întîlnim o resurgență destul de puternică; ceva mai la vale devine afluent al Gîrliștei pîrful Valea Mare, dar nici apa sa nu reușește să limpezească Gîrliștea. Valea s-a lărgit mult; prin lunca înverzită, pe drumul Anina — Gîrliște, ne îndreptăm către localitatea Gîrliște situată la 2,5 km în jos de ieșirea din chei.

ANINA - ORAVIȚA – BOZOVICI MINIȘUL ȘI CHEILE SALE

În cele ce urmează ne vom ocupa de obiectivele turistice ce pot fi atinse cu ușurință pornind fie din Anina (excluzînd tot ce intră în Bazinul Carașului; pentru traseele respective vezi Cap. III), fie din Oravița sau Bozovici (fără Cheile Nerei, prezentate la Cap. V).

În întreaga zonă nu a existat nici un traseu marcat pînă în 1975. În cadrul acțiunii „Asaltul Carpaților” au fost marcate traseele colonia Miniș — Lacul Buhui și Poneasca — Lacul Buhui (vezi și Cap. III, traseul 1). Sînt propuse pentru marcarea următoarele trasee legate de acest capitol (altele, comune cu Cheile Nerei, vor fi amintite la Cap. V):

- Oravița — Ciclova Montană — schitu Călugăra — Vîrfu Rol — Peștera de sub Padina Popii — Ciclova Montană.
- Oravița — Ciclova Română — Midia — Cheile Văii Mari — Ciclova.
- Oravița — Izvoru Rece — Marile — Vîrfu Simion - Ciclova Montană.

TRASEE PROPUSE

1. CETATEA HUILEI : ANINA

Anina este în întregime produsul subsolului său. În jurul Aninei se află podișuri calcaroase: spre est Podișul Colonovăț ce se continuă în sud, pînă la Valea Minișului, prin Podișul Uteriș; spre vest avem de-a face cu Podișul Brădet, continuat în sud prin Podișul Țarc-Rol, tot pînă în Valea Minișului. Pe aceste podișuri calcaroase fenomenele carstice se dezvoltă în voie; spre cîteva dintre ele vom călăuzi și pașii cititorului.

Spre sfîrșitul sec. XVIII, Steierdorf — în prezent cartier al Aninei — era așezarea cărbunarilor și tăietorilor de lemne veniți aici în 1773—1774; mangalul și lemnul furnizat de ei ardeau în uzinele de prelucrare a cuprului de la Oravița, pe atunci înfloritor centru minier. La 1790, unul dintre cărbunari găsește o bucată de cărbune cu luciu gras, la rădăcina unui copac doborît de furtuna pe Valea Porcarului; el află că ciobanii de prin părțile Gîrliștei pun pe foc asemenea „pietre negre” ca să-l întrețină mai multă vreme; intrigat, duce piatra la Oravița, la „Direcțiunea Montanistică”; acesta a fost semnalul pentru începerea explorărilor, în urma cărora au fost descoperite marile zăcămintele de huilă excelentă, a căror faimă avea să ajungă departe și care trebuiau să transforme radical viața regiunii.

Din mica așezare a cărbunarilor a luat naștere cu timpul puternicul centru minier de astăzi, împlîntat la alt. de 600—800 m atît pe axul anticlinalului Steierdorf — Anina, cît și pe diversele văi care-l brăzdează. Adîncimea orizonturilor de exploatare ajunge și la 1 100 m (în Europa, numai în Belgia se mai află mine de cărbune atît de adînci). Mai multe aglomerări (cartiere) alcătuiesc Anina astăzi: Anina propriu-zisă, apoi cartierele Celnic, Sigismund, Steierdorf, Ponor și Aurora Banatului la care ajungem urcînd ușor de-a lungul Văii Terezia, și care e un loc plăcut de odihnă; Aurora Banatului e situată la 5 km de centrul Aninei, la cca 780 m alt. În ultimul deceniu în orașul minerilor au răsărit blocuri de locuințe și magazine noi.

Pitoresc așezată în mijlocul unei zone cu numeroase obiective turistice, cu un climat agreabil în timpul verii, înconjurată de păduri compacte de conifere și fag, Anina — cu puțurile sale de mină mereu active, cu forfota centrului, cu liniștea cartierelor de locuințe cu căsuțe surîzătoare, îngrijite și cu grădinițe - este, și mai ales trebuie să fie, un centru turistic de seamă. Anina are un hotel de capacitate mică, dar care merită laude pentru spiritul civilizat în care e primit oaspetele, pentru curățenie și liniște.

2. DE LA ANINA LA ORAVIȚA, PE ȘOSEA ȘI CU TRENUL

Anina (centru) - Oravița, pe șosea modernizată: 20 km (5—6 ore cu piciorul). Anina - Oravița, pe calea ferată: 33 km.

Șoseaua pe care părăsim Anina, îndreptîndu-ne spre Oravița, se desface în dreptul cimitirului Sigismund din șoseaua ce leagă Anina (centru) de Steier (noi apucăm spre vest, la dreapta. În timp ce spre est pleacă drumul către Lacul Buhui); mai putem părăsi Anina și pe un drum nemodernizat care pornește din nordul orașului, trece pe lîngă Puțul nr. 1 (și chiar pe deasupra galeriilor minei), urcă peste Podișul Brădet, trecînd prin așezarea muncitorească Brădet și intră în cele din urmă, la cantonul silvic Lup, tot în șoseaua pe care ne angajăm de la cimitirul Sigismund. Această șosea urcă pe lîngă ultimele case ale Steierului; în stînga se deschide panorama Ponorului și tot în această direcție se desface un drum către Puțul de mină nr. 5 (vezi partea dedicată Minișului); șoseaua de Oravița urcă mereu pe

Podișul Țarc; o incursiune în pădurea umbroasă și cu bogată vegetație de parter, la dreapta său stînga șoselei, ne descoperă un mare număr de doline, din care unele mari și adînci, complet împădurite ceea ce le dă un aspect măreț și sever. Trecem pe lîngă cantonul Lup și urcăm mereu prin pădure pînă în punctul cel mai înalt al șoselei, unde aceasta trece prin fața sanatoriului Marila (construit în 1933). Lîngă sanatoriu se află colonia Brădișor — cîteva vile construite la începutul secolului nostru — servind inițial ca stațiune climaterică. Acum șoseaua începe să coboare în serpentine pe Muntele Simion; în stînga se conturează, înecată în pădurea compactă de fag, Valea Oraviței, a cărei obîrșie e dominată chiar de sanatoriu. O șosea forestieră nouă se desface la dreapta, permițîndu-ne să coborîm către Valea Jitinului, în direcția căii ferate Anina — Oravița. Pădurea fâlnică, mai rece și mai umedă, din părțile Steierdorfului, a rămas în urmă, peisajul e acum mai uscat, pădurea mai mărunță; coborîm continuu către Oravița în care intrăm curînd, trecînd pe lîngă cele două mici lacuri de baraj (Lacu Mare și Lacu Mic), folosite în vremurile de glorie minieră ale Oraviței (sec. al XVIII-lea) pentru spălarea minereului aurifer. Lîngă Lacu Mare se află cabana „7 Brazi” (30 locuri, bar, restaurant, loc de campare); lacul are ștrand și bărci.

Anina e legată de Oravița și printr-o cale ferată construită între 1860-1864 (a doua ca vechime pe teritoriul țării; prima fusese calea ferată Baziaș - Oravița, începută la 1846 - la mai puțin de 20 de ani după prima cale ferată din lume pentru locomotivă cu aburi) pentru a permite transportul la Dunăre al cărbunelui din Anina și al minereului de la Oravița. Drumul pe această cale ferată, lungă de 33 km (distanța în linie dreaptă între cele două localități e de numai 16-17 km), e o adevărată încîntare datorită nu numai peisajului variat ce defilează prin fața noastră, sau faptului că pe porțiuni importante terasamentul urmează o prispă îngustă dinamitată în peretele stîncos, ci și remarcabilelor lucrări de pe parcurs: nu mai puțin de 12 tunele și un mare număr de viaducte (afară de podurile mai puțin însemnate), construite într-un mod care ne umple de admirație față de realizatorii de acum mai bine de un secol. Ieșind din gara Anina (km 33,4) pe la Schlucht, linia trece pe un viaduct, merge o buna bucată paralel cu Valea Gîrliștei în chei, apoi se îndepărtează de ea spre nord-vest. Pînă la halta Gîrliște (km 25) a străbătut deja 5 tunele și porțiuni dificile tăiate în stîncă, la înălțime, pe peretele văii înguste. După o manevră în cel mai lung dintre tunele pentru a schimba direcția cu aproape 180°, trenul se îndepărtează de halta Gîrliște în direcția sud-vest. De aici el coboară mereu pînă la halta Ciudanovița (km 17,4) trecînd prin alte 7 tunele și pe cel mai mare dintre viaducte, înalt de 32 m și lung de 131 m, cel de peste Valea Jitinului (km 19,5). După Ciudanovița intrăm într-un scurt tunel, apoi linia merge paralel cu panglica de asfalt a șoselei Ciudanovița — Oravița, trecem peste un viaduct și oprim în halta Lișava (km 14,1). Linia coboară printre versanții bine împăduriți (în special fâget), dar care lasă la iveală încă de la Ciudanovița colți de calcar. După un tunel, 4 viaducte și cîteva poduri, iată-ne în halta Brădișoru de Jos (km 5,9). Înălțimile sînt mai domoale, mai scunde, parțial împădurite, încă 3 viaducte și la km 0 intrăm în gara Oravița. Am călătorit în vagoane trase de o locomotivă cu axe mobile 150 minute (în sens invers durează 164 minute) pe una din cele mai pitorești linii ferate ale țării, coborînd 338 m (de la cei 556 m alt. ai Aninei la cei 218 m alt. ai Oraviței) și parcurgînd 33 km !

3. PRIN ORAVIȚA ȘI LA CABANELE DIN ÎMPREJURIMI

Dezvoltata pe mai mulți kilometri în lungul Văii Oraviței (marele geograf Vîlsan o consideră drept „cel mai lung oraș din România”), într-o regiune care greu se lasă caracterizată că „munte”, „deal” sau „depresiune”, Oravița se bucură în general de un climat blînd; dar lucrurile se schimbă cînd se pornește fiorosul vînt Coșavei, uscat și violent, care poate bîntui zile de-a rîndul. Oravița este un orașel liniștit, cu cîteva clădiri frumoase, cu cîteva străzi vechi, înguste și întortocheate, mărginite de căsuțe pitorești, cu cartiere mărginașe tihnite în insulele lor de vegetație, așezate pe dealurile domoale din jur (unele din ele cartiere de mineri, cu o vechime de mai bine de doua secole !). În zilele noastre orașul se reînnoiește vîzînd cu ochii. Orașul nou se construiește în zona gării, la ieșirea rîului Oravița dintre dealuri. Pentru turiști menționăm noul hotel „Caraș” (48 locuri și restaurant).

Oravița a fost centru de minerit încă din epoca romană. Mai numeroase sînt însă dovezile de exploatare a zăcămintelor metalifere din jurul Oraviței de către turci, în sec. al XV-lea. Exploatarea e reluată de austrieci după 1703. La 1718 se construiește primul cuptor înalt pentru topirea minereului de fier, iar efectivul minerilor sporește. Se exploatează minereuri de fier, cupru, aur, argint, arsen. În 1730 se înființează aci cel mai vechi oficiu minier de pe teritoriul țării. În 1768 se hotărăște tot aci crearea uzinei de fier de la „Recita”, în 1787 e construit un nou furnal, orașul se întinde și populația lui sporește. La sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, minele de la Oravița, devenind neproductive prin secătuirea treptată a bogățiilor subsolului, sînt vîndute de proprietarii lor.

Dar Oravița n-a avut doar o epocă de glorie industrială. Ea adăpostește cel mai vechi teatru de pe teritoriul țării, inaugurat în 1817 (acum 160 de ani deci). Teatrul poartă pe fațadă o placă din a cărei inscripție rezultă că în 1868 a trecut pe aci (cu trupa lui Pascaly) marele poet Mihai Eminescu. Sala, concepută și ornamentată în stilul barocului vienez, a fost martora unui mare număr de manifestări

culturale importante, adăpostind artiști de seamă ca George Enescu, Irina Vlădaia, Popovici-Bayreuth, Traian Grozăvescu, Aca de Barbu, Agatha Bîrsescu și mulți alții; scena a primit în decursul deceniilor ansambluri muzicale și dramatice de prim rang, atât românești cât și străine, iar teatrul a jucat un rol bine determinat în menținerea flăcării artei pe meleagurile bănățene. Din 1975 în clădirea fostului teatru s-a amenajat muzeul orașenesc.

Dealtfel, paginile despre Oravița, scrise cu căldură și emoție de Virgil Birou, un cunosător al trecutului bănățean, ne semnalează faptul că orașul acesta a fost, în sec. al XIX-lea, un centru de cultură românească de importanță deloc neglijabilă. Aflăm astfel despre existența unui grup de pictori români care au lucrat aici (primii dintre ei cu opere datate încă de la sfârșitul sec. al XVIII-lea), despre o activitate scriitoricească. Astăzi, ne impresionează în oraș și în împrejurimile sale bogăția nesecată a folclorului muzical cu rădăcini străvechi. Demnă de interesul vizitatorilor orașului este și biserica Adormirea Maicii Domnului, ridicată la sfârșitul sec. al XVIII-lea (1781-1784), care prezintă o îmbinare originală a stilului baroc cu elemente specifice arhitecturii din Țara Românească; este monument de arhitectură și pictură.

În împrejurimi, în locul numit Izvoru Rece, există cabana forestieră Voichița situată la cca 4 km de Lacu Mare, pe Valea Oraviței. Se poate ajunge aici pe un drum auto bun (șosea forestieră; cca 1 oră cu piciorul). Drumul se desface la dreapta din șoseaua Oravița — Anina, chiar în dreptul ștrandului; el merge pe fundul împădurit al Văii Oraviței (afluent al Carașului), pînă la izvoare, sub sanatoriul Marile.

Cabana e construită deasupra unei frumoase cascade ce curge pe pat de tuf calcaros. De la cascadă poteca urcă prin pădurea compactă către Marile (¼ oră).

4. DE LA ORAVIȚA LA CICLOVA MONTANĂ ȘI APOI PE MUNTELE ROLU NOU

Oravița (centru) — Ciclova Montană: 5 km drum nemodernizat (1½ oră cu piciorul); Ciclova Montană — schitul Călugăra: cca 5 km drum nemodernizat (1½ oră cu piciorul); schitul Călugăra - Piatra Rolului Nou - Peștera din Padina Popii - Ciclova Montană: cca 3½-4 ore pe poteci de munte.

Aflîndu-ne la Oravița, să vizităm Ciclova Montana, mică localitate componentă a orașului de care ne despart 3 kilometri pe un drum neasfaltat ce se desface din șoseaua Oravița — Anina, în același loc cu drumul spre cabana 7 Brazi. Drumul urcă o culme, în dreapta rămîne cartierul de nord-est al Oraviței, iar în față ne apare după o cotitură Ciclova, la poalele celor doi munți gemeni ce domină întreg peisajul: Rolul și Simionul; coborîm spre ea, avînd în ambele părți ale drumului un peisaj dominat de stîncărie. La Ciclova putem vizita beciurile fabricii de bere construite în 1865, monument de arhitectură. În 1975, a început să funcționeze o fabrică modernă care folosește vechile beciuri.

Simionul (899 m), așezat la nord-est de localitate, e un munte cu aspect mamelonar, bine împădurit; Rolul, care face parte din culmea cu același nume, e extrem de impozant pe fondul înălțimilor modeste cu care ne obișnuisem în împrejurimile Oraviței și Ciclovei; la aceasta contribuie nu numai înălțimea sa mai mare — care se apropie de 1 000 m — ci mai ales cleanțurile sale golașe, culminînd cu Piatra Rolului Nou. Aceste cleanțuri dau muntelui un aspect ruinos, de enormă fortăreață medievală ruinată.

Peste văgăunile și cîrșiile Rolului se pot încerca mai multe drumuri. Propunem următorul traseu (destul de obositor de altfel, mai ales datorită faptului că poteca se poate pierde lesne: o călăuză din partea locului ar fi de mare folos, iar în lipsa ei cel puțin o busolă).

Din Ciclova, un drum carosabil destul de bun ne duce de-a lungul Văii Ciclovei, apoi pe Valea Călugărului pînă la schitul Călugăra (zidit în 1859), pitoresc așezat în zona izvoarelor Ciclovei; o cascadă pe tuf calcaros ne încîntă privirea. Chiar în spatele bisericii observăm două cărări; o alegem pe cea din dreapta și începem să urcăm pieptiș peste stîncărie, ajungînd după cca 1 oră pînă sub cleanțuri (poteca se estompează de mai multe ori). Ne aflăm acum într-o șa, între două vîrfuri ale Pietrei Rolului Nou; în șa se deschide un aven cu aspect sumbru, de 37 m adîncime (Avenul cu Gheață). Urcăm acum în dreapta șei pentru a observa un fenomen curios: Peștera Rol, un tunel natural lung de vreo 10 m - operă din trecut a apelor. Trecem prin acest tunel cotit și ieșim într-un fel de „balcon”, parcă anume instalat pentru a ne oferi o cuprinzătoare vedere panoramică asupra văii și satului Ciclova cu împrejurimile sale. Sub picioarele noastre se deschide un mare hău, iar în jur predomină stîncăria crăpată în fel și chip, acoperită cu vegetație iubitoare de calciu. Ne înapoiem la șaua în care se cascadează avenul și, în dorința de a găsi un drum de coborîre diferit de cel pe care am urcat și de a ocoli abruptul calcaros al Pietrei Rolului Nou, executăm un arc de cerc întîi către nord-est (deci în direcția Rolului Vechi), apoi spre sud-est și în sfîrșit spre sud-vest, ajungînd tocmai sub acest teribil cleanț (Piatra Rolului Nou), curbat în formă de potcoavă. Trebuie să adăugăm că între șa și acest punct nu există nici o potecă (orientarea nu e deci ușoară). De-abia acum prindem o potecă destul de bună sub aceasta, chiar în dreptul cleanțului, observăm cu greu deschiderea Peșterii din Padina Popii (alt. 740 m).

Coborâm acum în serpentine largi pe poteca ce a devenit foarte bună, prindem firul Văii Ghicinului, și în mai puțin de o oră intrăm în Ciclova, întregul traseu (dus-întors) necesită 6—7 ore.

5. ORAVIȚA - CICLOVA ROMÂNĂ - ILIDIA - CHEILE VĂII MARI -ORAVIȚA

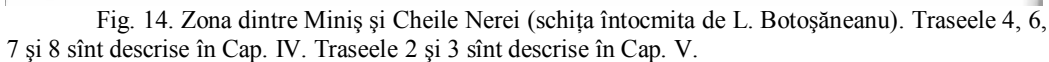
Din Oravița urmăm drumul nemodernizat spre Ciclova Română care ne duce în continuare la Ilidia (9 km). Din părțile Indiei (că și de la Răcășdia, socolari sau Potoc) ni se oferă, către nord, perspectiva Munților Oraviței, cu Rolul în continuare directă spre est și cu sanatoriul Marila împlîntat deasupra obîrșiei Văii Oravița. Un punct de atracție, abordabil din Midia, îl reprezintă Cheile Văii Mari. Valea Mare are un curs oarecum paralel cu al Văii Ciclovei, față de care e situată mai la sud; apele și le adună de sub Culmea Bătătura și formează la est de Midia chei mărginite pe dreapta de Culmea Baca, iar pe stînga de înălțimea Cîrja-Sterpari.

Tot în apropiere de Ilidia se poate vizita „Stînca cu picturi”. Nu vom încheia prezentarea acestui traseu înainte de a fi arătat că Ilidia apare că una din cele mai vechi așezări românești pomenite în documente: într-un act emis de cancelaria papală la 30 martie 1223 era amintită sub numele de Elyad, dar e foarte probabil că localitatea exista cu mult înainte de atestarea documentară, căci la data amintită ea avea deja o importanță destul de considerabilă; în 1454 și 1457, e amintită că sediu al „districtului românesc privilegiat” cu același nume („districtus lleyed” său „illed”). Arheologii au dezvelit, la nord-vest de comuna actuala, fundația unei biserici și cimitirul înconjurător, datate că fiind în funcțiune în sec. XIII și XIV.

DE LA OBÎRȘIILE MINIȘULUI CĂTRE ȚARA ALMAJULUI (GENERALITĂȚI ÎN LEGĂTURĂ CU TRASEELE 6-8).

Minișul, principalul afluent al Nerei, oferă iubitorului de drumeție obiective de mare valoare turistică; nu ne referim numai la Cheile Minișului, ci și la admirabilele trasee care conduc, pe afluenții săi principali, fie de-a lungul unor semețe culmi cu creste ascuțite și fragmentate, fie pe înalte platouri calcaroase frământate că în urma unui cataclism, sau la interesante cascade și peșteri.

Minișul își are izvoarele frontale în versantul estic al Culmii Rolului. Pîraiele acestora se îndreaptă spre est, se întîlnesc în apropierea punctului Plopa, apoi Minișul se îndreaptă spre nord-est pentru a primi ca afluent pe stînga Pîrîul Steier, a cărui obîrșie o aflăm în Steierdorful Aninei.

De acum înainte Minișul se va îndrepta, cu unele ezitări de scurtă durată, către sud-est, curgînd paralel cu șoseaua Anina - Bozovici (32 km de șosea modernizată străbătînd o regiune fermecătoare, frumoasă realizare a tehnicii rutiere la vremea cînd a fost construită). Patru sectoare de chei sălbatice, care pot sta cu cinste alături de cele mai frumoase chei ale țării, au fost tăiate de Miniș în calcarele mezozoice între cantonul C.F.F. Crivina și izbulul de la Bigăr (14 km); aceste sectoare alternează cu altele în care fie că valea se lărgeste la confluente mai importante, fie că versanții se mai domolesc, peisajul devenind un timp mai surizător. La Gura Golîmbului, afluent drept al Minișului, ne vom angaja pe sub impresionanta culme a Liciovacei, străjuită la poale de mari poieni înflorite. Reluîndu-ne drumul de-a lungul Minișului, vom urca pe un important afluent stîng, Poneasca, cu

obârșia sub platoul Semenicultui. Revenind la Minișul care ne călăuzește tot timpul pașii, vom depăși ultimul și cel mai sălbatic sector de chei — cei de la Bigăr (Coronini) — ieșind deodată la lumină în valea largă, cu ogoare și finețe, care ne va scoate în Depresiunea Bozovici (Țara Almăjului) unde se încheie calea Minișului.

Șoseaua Văii Minișului, lucrare îndrăzneată, azi modernizată, asigură o legătură comodă între melegurile Oraviței — Aninei și Țara Almăjului.

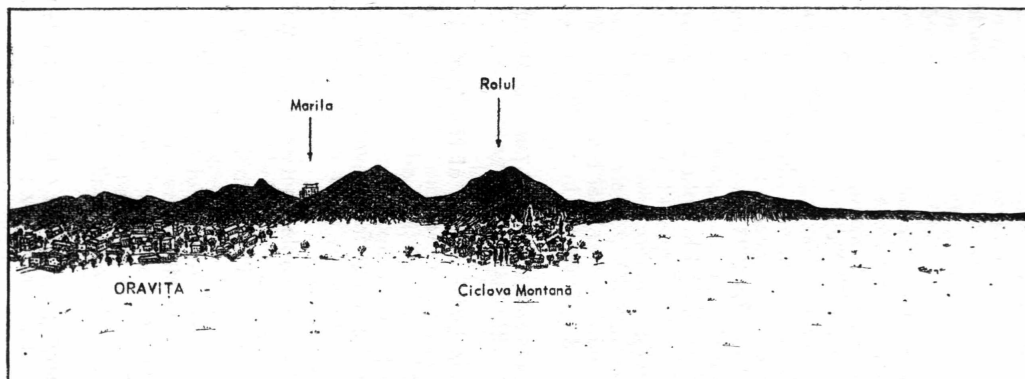

Fig. 15. Spre înălțimile orăvițene (desen panoramic de L. Botoșăneanu).

În munții pe care ne pregătim să-i străbatem, aglomerările umane sînt foarte rare. Automobilistul va putea realiza cam tot ceea ce-i propunem aici, luînd ca bază de plecare Anina (Steierdorf), Bozovici sau Lăpușnicu Mare. Drumețul care intenționează să pătrundă secretul munților dintre Miniș și Nera, va trebui însă să apeleze pentru a înnopta fie la ospitalitatea sălașului vreunui almăjean (sălașe ce urcă pînă la 1 000 m), fie la aceea a unui canton silvic. Confortul nu va fi, probabil, extraordinar, dar ce priveliști i se vor înfățișa cînd vă deschide, în dimineața următoare, ușa sălașului sau a cantonului ! În punctul Poneasca există, într-o plăcută ambianță naturală, un grup de vile servind ca tabără de vară pentru copii; poate că s-ar putea găsi acolo și un colțișor pentru amenajarea unei cabane ? Cu atît mai mult, cu cît în trecut au existat aici cabane turistice.

6. DE LA ANINA LA INTRAREA ÎN CHEILE MINIȘULUI, APOI SPRE IZVOARELE MINIȘULUI; COMPLEXUL DE PEȘTERI PONOR-PLOPA; ÎNAPOI LA ANINA PE VALEA PONORULUI

Cartierul Steierdorf al Aninei - cantonul silvic Iudina: 4,3 km șosea modernizată (1 ora cu piciorul); Cantonul silvic Iudina - punctul Plopa: cca 2 km pe potecă sau pe terasamentul C.F.F. (cca 30 minute cu piciorul). Peștera Ponor-Plopa (partea ce poate fi explorată pe la ieșirea apei din subteran, cunoscută de localnici ca Peștera Plopa) are o lungime a sălilor și galeriilor de 710 m (peștera, accesibilă doar persoanelor cu experiență în explorarea domeniului subteran, necesită barcă pneumatică, iar explorarea durează cîteva ore); Punctul Plopa — cantonul C.F.F. Crivina: potecă prin pădure, cca 30 minute de urcuș cu piciorul; Cantonul Crivina - cartierul Steierdorf al Aninei (trecînd pe la puțul carbonifer nr. 5): cca 7 km drum forestier și șosea modernizată (cca 2 ore cu piciorul), întregul traseu, inclusiv explorarea peșterii, necesită o zi întreagă.

CARTIERUL STEIERDORF - CANTONUL IUDINA

De cum părăsim cartierul Steierdorf al Aninei pe șoseaua spre Bozovici, ne îngînam cu pîrîul Steier. Drumul asfaltat coboară prin pădurea umbroasă, mai ales de brad, ce înveșmîntează flancurile lipsite de cleanțuri ale văii pe fundul căreia clipocește un pîrîiaș cu albia înecată într-o vegetație de plante iubitoare și de umezeală și de calciu. Sîntem la 570 m alt. și ajungem curînd la confluența cu Minișul, străjuită de cantonul silvic Iudina (km 4,3 pe șosea).

CANTONUL IUDINA - PUNCTUL PLOPA (ȘI CEVA DESPRE IZVOARELE MINIȘULUI)

Părăsim șoseaua la cantonul Iudina pentru a explora cursul superior al Minișului în primul său sector de chei. Explorarea e simplă: o cale ferată forestieră merge spre sud-vest de-a lungul Minișului, care aici e un pîrîu cam de trei ori mai puternic decît pîrîul Steier și care curge vijelios pe un pat de lespede calcaroasă. Ne angajăm pe terasamentul C.F.F. ce se strecoară pe malul stîng, de-a lungul peretelui de stîncă străpuns de un tunel. Trecem peste apa unei resurgențe (Izvoru Irma). Valea se

lărgiște pe alocuri, Minișul e mărginit pe o parte de peretele cenușiu din care atârnă campanule și saxifrage, pe cealaltă de pajiști înflorite; din apa păstrăvii sar la tot pasul, mai ales în „dornele” adânci ce apar la intervale. După un nou tunel urmează un mic „canion” care permite terasamentului să se strecoare mai departe; o cîrșie de 40 m înălțime apare pe malul drept, înainte că noi să pătrundem în al treilea tunel; acum aspectul văii e mai strîns și mai sever, de chei veritabile. În dreptul unei poieni terasamentul C.F.F. face o buclă foarte largă, se îndepărtează binișor de Miniș (a cărui vale se adîncește), revine îndată printre parapetele de stîncă (rămînînd însă distanțat de Miniș) și iată-ne, după cca 2 km de la cantonul Iudina, în punctul Plopa: de aci, o coborîre bruscă și destul de incomodă spre stînga, ne duce în fundul văgăunii întunecate în care se deschide ceea ce localnicii numesc „Peștera Plopa”, de fapt, după cum vom vedea mai departe, sectorul Plopa al peșterii descrise de speologi ca Ponor-Plopa.

Înainte de a vorbi despre peșteră, cîteva cuvinte despre posibilitatea de a ajunge la izvoarele Minișului și apoi spre Ciclova Montană. Din punctul Plopa putem înainta de-a lungul apei (tîind o șosea ce vine dinspre Steierdorf și trece pe la cantonul Crivina) pentru a urca apoi fie pe Miniș pînă la obîrșia sa, fie pe Valea Mîndrisagului (confluența acestor două pîraie o găsim la ceva mai mult de 1 km amonte de locul în care apele ieșite din gura Plopa ajung la rîndul lor în Miniș). N-avem acum decît să trecem peste Culmea Rolului, fie în dreptul Rolului Vechi, fie în cel al Rolului Nou, pentru a ne afla în Bazinul Ciclovei, putînd coborî spre Ciclova Montană și apoi spre Oravița.

PEȘTERA PONOR-PLOPA

Ajunși în fundul văgăunii — după o coborîre de-a dreptul peste blocuri răsturnate și trunchiuri de arbori seculari doborîți de furtună sau de bătrînețe - un decor romantic ne înconjoară din toate părțile. În fundul văgăunii împădurite dăm de o frumoasă și largă gură de peșteră. Intrarea Plopa a Peșterii Ponor-Plopa e săpată la baza unei stînci; prin triunghiul înalt de 14 m, se scurg apele albastre ale unui pîrîu pe o albie bolovănoasă cu nisip grosolan. Pîrîul descrie o „curba” în loc și pătrunde în ceea ce s-ar putea numi „Cheile Plopei” - foarte scurte, dar nu lipsite de farmec — și se îndreaptă către Miniș, care-i va înghiți îndată apele.

Nu putem pătrunde în peșteră fără barcă pneumatică sau combinezon impermeabil, pentru că avem de trecut, chiar înainte de a pătrunde în peșteră, un „lăcușor” de 18 m lungime, a cărui adîncime atinge și 1 m. Trecem pe sub frumoasa boltă întunecată; după vreo 50 m în stînga se desface o galerie înaltă de 5-6 m și lată de 1—2 m pe care vine apă multă; putem naviga pe această galerie 150 m, după care înaintarea devine cu neputință: sifon; ne înapoiem la galeria principală și remarcăm acum, înainte de a ieși în ea, un afluent pe dreapta al cursului subteran. Ajungînd în galeria principală, ne continuăm drumul înainte. Acum este rîndul unei serii de 6 baraje stalagmitice așezate în scară, unele de mari dimensiuni, care ne taie calea din loc în loc și păstrează între ele rezerve de apă, formînd lacuri subterane mai mici sau mai mari (unul dintre ele lung de 50 m și adînc pînă la 4 m). În porțiunea aceasta, explorarea cere pricepere în folosirea bărcii, chiar în perioadele secetoase, dar cu atît mai mult la viituri, cînd torentul subteran violent trece peste toate barajele, formînd un adevărat lanț de cascade. Am scăpat de trecerea prin apă și lăsăm barca să ne aștepte. Un obstacol se interpune pe traseu la aproape 200 m de la intrare: o formațiune stalagmitică de dimensiuni ample, care tinde să astupe ca un dop toată secțiunea galeriei, pînă aici înaltă și largă; cu greu găsim o trecătoare pe deasupra acestui dop concreționar (o cătărătură destul de anevoioasă) sau dedesubt - prin apă. În porțiunea din galeria principală pe care o vom străbate acum, ne vom opri nu o dată pentru a contempla frumusețea stalactitelor, „baldachinelor”, scurgerilor stalagmitice de pe pereți (negre, cafenii, roz, albe), a stalagmitelor, domurilor și planșeului stalagmitat. Cîțiva pași încă și pătrundem într-o sală lungă de peste 30 m; este „Sala cu nisip”, denumită așa pentru că are în partea terminală un depozit masiv de nisip, adus de ape; îndată pătrundem în altă sală frumos ornamentată. Ne aflăm în dreptul unui adevărat labirint de galerii, unele fără apă, altele străbătute de apa pîrîului care vine de undeva din amonte. Continuăm drumul pe galeria principală, de data aceasta întovărășiți de pîrîul al cărui zgomot e amplificat de bolțile sonore. În sectorul pe care-l mai avem de străbătut nu ne mai impresionează frumusețea concrețiunilor, ci varietatea formelor în care (prin eroziunea de către apă sau prin ceea ce se numește „coroziune chimică”) au fost sculptați și modelați pereții, tavanul și podeaua peșterii. Călcăm pe un prundiș negru, alcătuit din bucăți de silix (cremene) desprinse din pereții calcaroși. La aproape 350 m de la intrare, galeria cotește brusc; o cascadă mică se anunță cu zgomot mare; un lac-sifon ne împiedică definitiv trecerea. Lungimea galeriilor și sălilor pe care le-am putut aborda prin intrarea Plopa depășește 700 m.

Explorarea peșterii e un prilej de a arunca o privire indiscretă asupra lumii de animale ciudate care sălășluiesc aci în beznă. Iată pe mormanele de nisip alergînd coleoptere de culoarea chihlimbarului, miriapode albe cu mișcări hieratice și altele cafenii care se ascund în crăpături cu mișcări extrem de vioaie; iată în apa pîrîului viermi plăți ca niște frunzulițe albe și roze, înaintînd parcă

prin elegante mișcări ondulatorii ale marginii lor festonate; iar în apa micilor bazine de calcită, crustacei tot depigmentați, cu apendici lungi și delicați, înotînd pe o rînă.

Am vorbit despre peștera Ponor-Plopa; de ce această denumire dublă ? Și de unde vine apa cursului subteran ? Iată întrebări la care nu putem răspunde decît ieșind din văgăuna pitorească în fundul căreia se află Intrarea Plopa, părăsind Valea Minișului și îndreptîndu-ne spre podișul calcaros al Uterișului, deci în direcția Anina (cartier Steierdorf).

DE LA PLOPA LA CARTIERUL STEIERDORF AL ANINEI

Ieșind în terasamentul C.F.F., îl traversăm și începem să urcăm pe versant chiar în fața noastră; o potecuță (să nu ne abatem pe alte poteci, nici la dreapta, nici la stînga) ne duce prin pădurea deasă și printre pîniile dolinelor la o dolină adîncă, cu aspect sălbatic, în peretele căreia observăm o intrare de peșteră. Este ceea ce localnicii numesc „Peștera Ponor” iar speologii Peștera Ponor-Uscată, pentru a o deosebi de Peștera Ponor-Plopa; ne continuăm drumul și în scurt timp ieșim într-o poiană înconjurată din toate părțile de pădure (de o parte Crivina, de cealaltă Plopa). Poiana e străbătută de un drum; spre dreapta el se îndreaptă spre mina Uteriș; noi însă îl urmăm spre stînga cca 250 m, ieșim din poiană și din pădure, și remarcăm la stînga cantonul C.F.F. Crivina¹, dar mergem spre dreapta, pe un drum dublat de o cale ferată forestieră. Dacă examinăm cu atenție locurile din dreapta drumului, remarcăm, la baza unui perete calcaros destul de înalt, o crăpătură orizontală joasă (Intrarea Ponor a peșterii Ponor-Plopa), prin care pătrund în subteran apele Pîrîului Ponor. Putem pătrunde în peșteră odată cu apa și înaintăm cca 50 m, dar nu mai mult, pentru că apa se îngemănează cu tavanul peșterii. Acesta este pîrîul subteran care, trecînd pe sub podișul calcaros împădurit peste care am venit, pătrunde în galeriile peșterii abordată de noi prin Intrarea Plopa, iese din peșteră ca Ogașu Plopa și devine în cele din urmă afluent al Minișului. Sîntem martorii unui interesant fenomen de străpungere de către apă a masivului calcaros, la intrare în subteran apa numindu-se Ponor iar la ieșire Plopa.

Din acest punct, pe drumul ce merge de-a lungul Pîrîului Ponor, ajungem curînd la cantonul silvic Poiana Cerbului, apoi pe același drum forestier, dar părăsind firul văii amintite² ajungem la Puțul carbonifer nr. 5 (dominat de înălțimea Tîlva Zincii, 939 m) și în continuare intrăm în șoseaua modernizată Oravița - Anina, care ne conduce în cartierul Steierdorf (spre dreapta).

7. DE LA ANINA LA LĂPUȘNICU MARE ȘI BOZOVICI, PRIN CHEILE MINIȘULUI, POIENILE DE LA PICIORUL CULMII LICIOVACEA ȘI EVENTUAL, PESTE ÎNĂLȚIMILE ACESTEI CULMI

Anina (cartier Steierdorf) — cantonul silvic Iudina: 4,3 km șosea modernizată (1 oră cu piciorul); Cantonul silvic Iudina — cantonul silvic Păuleasca și înapoi: cca 5 km șosea forestieră (cca 1½-2 ore cu piciorul); Canton silvic Iudina — Gura Golîmbului: cca 8 km șosea modernizată (cca 2 ore cu piciorul). Gura Golîmbului - Lăpușnicu Mare, trecînd prin poienile Brezovacea, Liciovacea, Poiana scocului, Cuceș și coborînd spre Lăpușnicu Mare fie pe drumul de culme ce se desface din Poiana Roșchilor, fie pe cel de vale care începe din Poiana Cuceș - Obîrșia Lăpușnicului: cca 7-8 ore cu piciorul, pe poteci și drumuri de căruță; n-am ținut seama aci de unele ramificații ale traseului, despre care se va vorbi în continuare. Lăpușnicu Mare — Bozovici: 6 km drum nemodernizat (1½ oră cu piciorul).

Drumețul care nu are la îndemîna un mijloc de transport auto și vrea să realizeze tot ceea ce oferă acest traseu cu ramificațiile sale, are nevoie de 3 zile (o noapte la unul din sălașele sau la noile cabane³ de la Gura Golîmbului, a doua la un sălaș din poienile Liciovacea, Scocului sau Cuceș). Două zile sînt suficiente dacă nu se includ Cheile Golîmbului, înălțimile principale ale Culmii Liciovacea și drumul spre Obîrșia Beușniței.

CARTIERUL STEIERDORF - IUDINA - PĂULEASCA - IUDINA

Pentru etapa cartierul Steierdorf - cantonul Iudina: vezi Traseul 6. La 1,2 km în aval de cantonul Iudina, Minișul primește pe dreapta Izvoru Călugăru și tot în dreapta se desface un drum forestier care urcă la cantonul silvic Păuleasca (cam 750 m alt). Nu departe de acesta, dar într-o zonă greu accesibilă, se

¹ Amintim ea acest canton poate fi luat ca punct de plecare pentru o excursie admirabilă spre Valea Beilului (vezi Cap. V consacrat Cheilor Nerei și Văii Beilului). Tot de aici putem ajunge la izvoarele Minișului și apoi la ale Ciclovei (capitolul de față). Șoseaua forestieră ce trece pe la canton ne permite să ajungem la cantonul silvic Păuleasca și de aci, în continuare, la Valea Minișului, în punctul în care aceasta primește ca afluent Izvoru Călugăru.

² Dealtfel există un drum de picior care urmează firul acestei văi și ne scoate tot în Steierdorf.

³ S-au dat în folosință cabanele „Brîndușa” (30 locuri) și „Cerbu” (24 locuri), ambele dotate cu restaurant.

deschide în mijlocul stîncărilor fiorosul aven Păuleasca, în fundul căruia paleontologii au descoperit osemintele unor mamifere interesante, de mult dispărute de pe meleagurile noastre, și care și-au găsit sfîrșitul căzînd în această capcană naturală adîncă (e vorba de animale ca renul - *Rangifer tarandus* — și bizonul european — *Bison bonasus*, se adaugă la acestea nenumăratele schelete de urs brun, cerb și căprioară).

CANTONUL IUDINA - GURA GOLÎMBULUI

Pînă la km 6 al șoselei ce vine de la Steierdorf, Valea Minișului se menține largă, în albia majoră vegetația e abundentă (arțar, frasin, arin, alun), începînd de la km 6 intrăm în al doilea sector de chei, care nu e mai lung de 1 km; versantul drept e măreț, mai mult împădurit; privindu-l, observăm cum printre două înălțimi își face loc cu greu un afluent drept al râului, a cărui vale e fără îndoială extrem de sălbatică, poate impracticabilă; pereții Văii Minișului se înalță cu îndrăzneală la 300 m deasupra firului apei. Peisajul se domolește la km 7; la 200 m mai departe un afluent stîng taie șoseaua în dreptul unui pîlc de brazi. Ne îndreptăm spre așezarea muncitorească Colonia Minișului; chiar în dreptul acesteia, râul primește ca afluent stîng Ogașu Babei, pe care se poate urca multă vreme prin pădurea deasă și umedă. Puțin după km 12 ne aflăm în pronunțată lățire a văii, care ne arată că am ajuns la Gura Golîmbului (400 m alt.)¹. Părăsim aici Minișul pentru o excursie spre Culmea Liciovacea și admirabilele poieni de la piciorul său estic.

GURA GOLÎMBULUI - LĂPUȘNICU MARE - BOZOVICI

Pentru cel care străbate partea de mijloc a enormei benzi de calcare Reșița - Moldova Noua (cu alte cuvinte munții dintre Valea Minișului la nord și Valea Nerei la sud), regiunea se prezintă sub aspectul unor culmi paralele, cu direcția nord-sud.² Cea mai falnică dintre culmi este cea cunoscută de toți almaijeni sub numele de Culmea Liciovacea; pe hărți ea figurează drept Culmea Pleșiva, după numele unuia dintre cele mai înalte vîrfuri, sau ca „Podișul calcaros al Leurdișului”, după vîrfurile cel mai înalt. Desigur, la aspectul impunător al acestei culmi contribuie și faptul că e o culme golașă, foarte fragmentată și cu creasta ferăstruită; de aceea, privind-o de la distanță, ai impresia că e vorba de un lanț de munți semeți. De la nord-est către sud-vest, deci de la Miniș către Nera, vîrfurile principale ale culmii sînt următoarele: Grohanu Mare (1 043 m), Fruntea scocului (1 078 m), Braciia (1 076 m), Vîrfu Albilor (1 136 m), Leurdișului (1 159 m), Cîrșia Mare (1 096 m), Pleșiva (1 144 m), Pleșiva Mică (1 099 m), și culmea continuă pînă la cheile Nerei prin înălțimi mai mici (la chei ajunge în sectorul Cîrșia Albinei — Cîrșia Meliugului). Dacă versantul vestic al culmii coboară în general relativ lin, cel estic formează un abrupt aproape vertical, care privit din Țara Almăjului se impune privirilor.

Pentru a căpăta o imagine asupra acestei frumoase culmi muntoase sub care își au obîrșia mai multe ape, vom porni de la Gura Golîmbului pe un drum de căruță („Drumul Curecichia”), care ne duce mai întîi la Poiana Brezovacea unde sînt cîteva sălașe; drumul deloc dificil urcă prin pădurea de molid (și alte esențe), cu doline numeroase și cu „cîmpuri de lapiez”; el ne conduce în continuare pînă la imensa Poiană Liciovacea; chiar la intrarea în poiană, în dreptul pepinierelor silvice din stînga, găsim „Fîntîna Liciovacea”, mic izvor sub stînci, a cărui apă se pierde într-un ponor pitoresc, un mic canion din pereții căruia răsar în toate direcțiile vîrfuri ascuțite de calcar. Străbatem Poiana Liciovacea, lungă de vreo 2 km, avînd mereu în dreapta imaginea de un alb orbitor a înălțimilor culmii care se detașează net pe cerul de un albastru intens. Poiana Liciovacea (alt. 643 m) și cele care o continuă ca o salbă către sud (Poiana scocului, Poiana Cuceș, Poiana Roșchilor) sînt admirabile locuri de popas. Să fie liniștea acestor poieni elementul care ne atrage, sau finețele bogate și multicolore, albeața înălțimilor golașe care le străjuiesc, pitorescul celor cîteva sălașe ale lăpușnicenilor, sau toate la un loc ?

În dreptul Poienii Scocului (alt. 728 m), culmea e ferăstruită de două văi ce vin dinspre vest și se unesc chiar în poiană; Ogașu Scocului parcurge Cheile Golîmbului — scurte dar cu un farmec aparte — și se unește cu Ogașu Albilor; pe Ogașu Scocului e totdeauna apă, Ogașu Albilor e de obicei lipsit de apă. Cînd e apă puțină, apa Ogașului Scocului se pierde printr-un sorb situat în Poiana Scocului; cînd e apă multă ajunge pînă în Poiana Liciovacea și se pierde acolo într-o dolină. Exista părerea unanimă că apa aceasta nu poate să reapară la lumină decît în pîrîul ce formează Cascada Bigărului din sectorul cu același nume al Cheilor Minișului (vom mai vorbi despre această cascadă); dar prin colorarea apei cu fluoresceină s-a dovedit că ea re apare la Obîrșia Lăpușnicului, adică la peste 1 800 m în linie aeriană de la locul de pătrundere a apei în subteran, și în direcție diametral opusă.

Veți gusta farmecul acestor locuri trecînd prin Cheile Golîmbului, urcînd pe vîrfurile principale (Leurdișu, Pleșiva) și încercînd să coborîți la Obîrșia Beușniței, cea cu multe cascade. Nu e lipsit de interes ca, ajungînd în Poiana Cuceș, să dați ocol izvoarelor de la Obîrșia Lăpușnicului, ușor accesibile din această poiană; chiar din imediata apropiere a Obîrșiei Lăpușnicului, de-a lungul pîrîului,

¹ Golîmb = porumbel, din cuvîntul latinesc columba.

² De la vest către est: Culmea Rolului, Cununa (Piatra Albă), Goruia-Cetățuia, Liciovacea (Pleșiva).

se conturează un drum de vale pe care putem coborî în Lăpușnicu Mare.

Pe de altă parte, dacă nu vrem să coborîm de-a lungul văii, și ne aflăm în întinsa poiană a Roșchilor (situată la sudvest de Poiana Cuceș) putem prinde pentru coborîre un drum de culme spre Lăpușnicu Mare, destul de umblat de localnici; drumul ajunge la o răscruce bine conturată; îl părăsim deocamdată, apucînd pe o potecă ce o ia la stînga, pe sub o creastă stîncoasă, ajungînd în mica poiană a Peșterii, pe care o putem recunoaște după un izvorăș din apropierea potecii: chiar din dreptul izvorului, cu fața la cleanț, urcăm drept către acesta, unde se deschide Peștera de la Vălee, cu o intrare ogivală mare mascată de vegetație și, bineînțeles, cu legenda sa haiducească. Din Poiana Peșterii privirea rătăcește spre fundul Văii Lăpușnicului. De la peșteră ne înapoiem pe poteca pe care am venit, către dreapta, pînă la răscrucea amintită, și ajungem în drumul care coboară mai întîi domol, iar pe ultima porțiune în pantă rapidă, pînă la Lăpușnicu Mare (la urcuș e nevoie de 2—3 ore pentru a ajunge din comună în Poiana Peșterii). În această comună putem vizita biserica Pogorîrea Sfîntului Duh, construită la începutul secolului al XVIII-lea și declarată monument de arhitectură. De la Lăpușnicu Mare la Bozovici avem de parcurs 6 km pe șosea nemodernizată.

8. DE LA ANINA LA BOZOVICI, STRĂBĂTÎND ÎN ÎNTREGIME CHEILE MINIȘULUI - CU O INCURSIUNE PE VALEA PONEASCA

Cartierul Steierdorf al Aninei - Gura Golîmbului: 12,3 km pe șosea modernizată (cca 3-3½ ore cu piciorul); Gura Golîmbului — Gura Poneasca: 3,7 km pe șosea în continuare (cca 1 oră cu piciorul). Gura Poneasca — satul Poneasca — Podișul Vîrfu Teiului (pînă la „Lacu Dracului”) și înapoi la Gura Poneasca: 5-6 ore cu piciorul pe șosea forestieră între Gura Poneasca și satul Poneasca, restul pe poteci de munte. Gura Poneasca - Bozovici (prin Cheile Bigărului): 15,5 km pe șosea modernizată (cca 4 ore cu piciorul). Se recomandă ca traseul să fie parcurs în două zile consecutive, cu un popas de noapte la Poneasca. Evident, pentru automobiliști e suficientă o singură zi.

ANINA (CARTIER STEIERDORF) - GURA PONEASCA

Pentru Anina — Gura Golîmbului: vezi Traseele 6 și 7. Al treilea sector de chei al Minișului începe imediat în aval de Gura Golîmbului; e sectorul cel mai lung, pentru că nu ia sfîrșit decît aproape de Gura Poneasca, adică după 3,5 km. Chiar la ieșirea din Gura Golîmbului, cheile devin înguste, pereții calcaroși înalți de 50-60 m se oglindesc în apa adîncă de 2 m și aparent stagnantă, în care peștii înoată în voie; șoseaua șerpuiește, unele porțiuni sînt înguste și surplombate, tăiate direct în calcarele de culoarea ocrului. În una din numeroasele bucle ale șoselei, apa unui izvor se prelinge, pe peretele din stînga, de la vreo 10 m înălțime. Ne așteaptă o porțiune frumoasă, în care valea se îngustează la 12—15 m, iar albia Minișului la 5-6 m; trecînd printre versanți acoperiți cu liliac, pe alocuri apa nu e atinsă niciodată de soare; ea fierbe într-un punct, pentru a se liniști brusc în cel următor. Sîntem în dreptul „Găurilor lui Miloi”: în malul drept al Minișului, la mică distanță de apă, se cascadează mai multe guri ale unei peșteri, vizibile din șosea; coborînd din șosea la apă, remarcăm sub șosea deschiderea unei alte peșteri, în directă prelungire a celei din versantul opus. Șoseaua, iarăși surplombată, se apropie de Gura Izvorului, lung afluent stîng, cu debit mic, pe care putem urca în direcția Dealului Zabăl; întreruperea cheilor la Gura Izvorului se dovedește neînsemnată, căci intrăm din nou între pereți ciuruiți de găuri circulare, compuși din bancuri calcaroase groase, în timp ce Minișul curge jos, ba violent pe lespedea albă pe care a fasonat-o, ba printre insulițe de bolovăniș pe care se răsfăță menta de apă și brusturii, sau umplînd cîte o dornă lungă, cu apă verzuie ca sticla.

Pe la km 15 caracterul de chei se mai estompează, versanții rămînînd înalți dar bine împăduriți pînă jos. Pe stînga ne iese în cale un izvor, în dreapta o vale scurtă dar adîncă și priporoasă cade perpendicular pe Miniș, și intrăm în lățitura puternică a văii care ține cam între km 15,8—16,8 și care ne anunță că, pe stînga, Minișul își primește principalul său afluent: Poneasca.

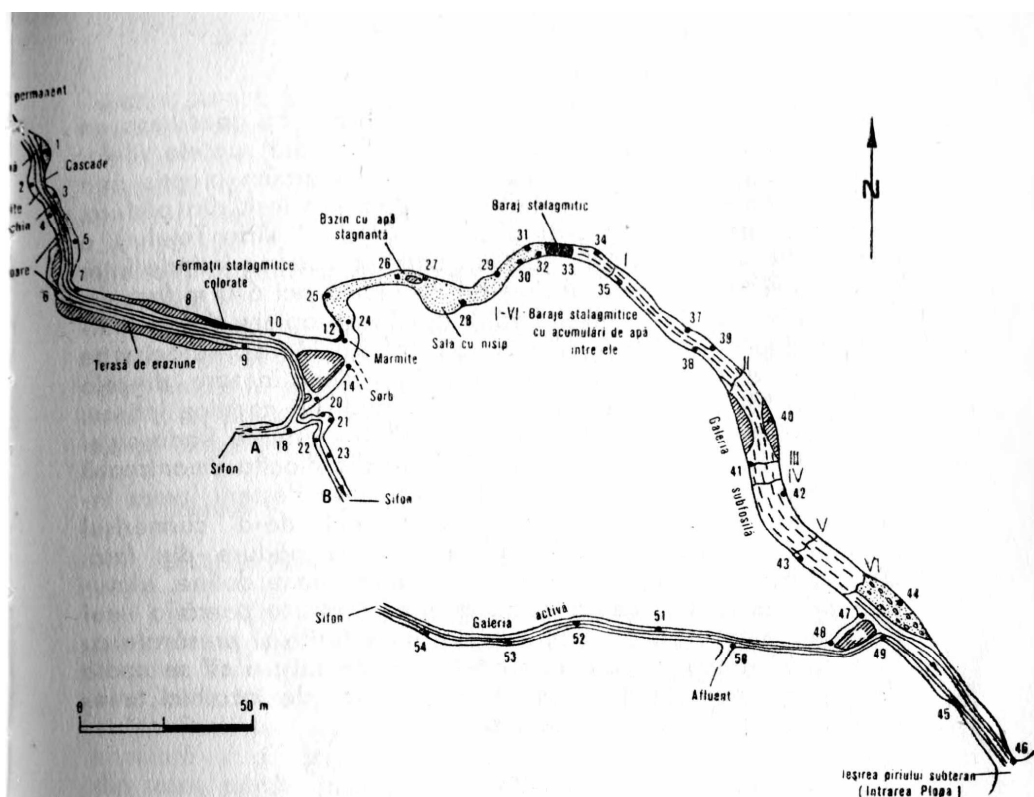

Fig. 16. Sectorul Plopa al Peșterii Ponor-Plopa (după V. Sencu, modificat de Șt. Negrea).

PE ZABĂLU MARE ȘI ÎNAPOI

Pîrîul Poneasca e una dintre numeroasele ape ce pornesc din (sau de sub) „turnul de apă al munților bănățeni” — Platoul Semenicolui (vezi Cap. II). De la Gura Poneasca urcăm de-a lungul văii pe o șosea forestieră care ne va duce (4 km) în satul de muncitori forestieri Poneasca. Cam pe la mijlocul drumului, în dreapta noastră, se înalță Cîrșia Bologii, iar valea, întunecată și destul de îngustă, formează un scurt sector de chei. Și acum mai e vie amintirea haiducului Bologa, care și-ar fi stabilit aici — într-o peșteră și o casă din apropiere — cartierul general, și care, bătrîn și orb, hărțuit de poterași, și-ar fi aflat un sfîrșit crud, zidit de viu de către aceștia în peștera unde-și aflase refugiu. Ajungem în satul Poneasca. De aici ne continuăm drumul prin făgetul amestecat cu brad, în aerul pur care parcă ar veni, odată cu Poneasca, din înălțimile Semenicolui. Iată grupul de vile cochete, ascunse printre brazi, ce găzduiesc an de an copiii veniți în tabăra de vară. Chiar din spatele vilelor prindem o potecută de vînătoare, pe care urcăm pieptiș prin pădure timp de o oră încheiată; de cum am ieșit din pădure, ne aflăm într-un întins platou carstic (Podișul Vîrfu Teiului), o unitate din vasta zonă de podișuri carstice care se întinde între văile Steier și Poneasca. Altimetrul ne indică aci 670 m (am urcat vreo 350 m de la nivelul văii), dar în apropiere sînt și înălțimi ce depășesc 800 m (Zabăl sau Zabălu Mare). Rătăcim pe întinderea dezolantă, de tipic cîmp de lapiez; în zare, dincolo de Valea Minișului, distingem net alte podișuri carstice întinse, tot că cel pe care ne aflăm (podîșul dintre vîrfurile Radoșca și Bradului), apoi Culmea Liciovacea. Stîna din Plocița umanizează puțin peisajul aspru. Trecem prin apropierea Peșterii Izvoru înfundat, traversăm un șanț care taie platoul de-a curmezișul („Șanțu lui Tărianu”) și pătrundem în vasta pădure din față. Deși sălbatic, peisajul ne cucerește: numeroase doline, alăturate prin buza lor, cască pîlnii enorme (urmare parcă a unui bombardament apocaliptic), complet împădurite și presărate cu blocuri de stîncă înecate în verdele mușchiului; e cît se poate de sugestiv numele de „Locu Dracului” dat de localnici tenebrosului cîmp de doline împădurite.

GURA PONEASCA - BOZOVICI

Să ne pregătim acum pentru ultimele surprize pe care ni le rezervă Minișul, înainte de a se îndrepta, cumințit și printre maluri largi, către Țara Almăjului, unde îl așteaptă Nera. La km 16,8 al șoselei intrăm în ultimul sector de chei cunoscut sub numele de Cheile Bigărului. Sectorul e lung doar de 700 m, dar nu se poate vorbi despre el decît la superlativ. Versantul stîng al cheilor poartă numele de

Zăgrade (Grad sau Grat este cetate, și versantul dă chiar impresia unei fantastice cetăți); cel drept este Gozna (Coșna), care culminează cu Cîrșia Goznei, avînd cel puțin 200—250 m deasupra fundului văii. Minișul curge pe un canion comparabil cu cele mai frumoase părți ale Cheilor Nerei. La km 17,1 versantul drept a fost spintecat parcă de o spadă uriașă: este Văleasca, pe care vin apele puternicei exurgențe carstice Bigăr; în Miniș, al cărui canion prezintă aici terase de eroziune aproape de nivelul apei și marmite adînci în albie, se azvîrle de la 7 m înălțime pe un bloc compact de tuf calcaros Cascada Bigărului, parcă totdeauna la fel de violentă, chiar în perioadele de secetă cumplită. Traversăm Minișul pe un podeț și urcăm poteca de-a lungul pîrului, în căutarea „capului apei”; pe albia tăiată în tuful calcaros apa cade din treapta în treaptă, formînd cascade puțin înalte, în care verdele mai întunecat al mușchilor se îmbină cu cel sticlos al apei. Numai 115 m durează urcușul nostru, căci apa iese aci de la baza unui perete înalt de cca 100 m, într-o „pînză” zdrobită sub povara unui enorm grohotiș calcaros care umple Fundul Văleșcailor - sălaș favorit al viperelor.

Coborîm la șosea. De cum lăsăm în urmă, pe dreapta, Cîrșia Goznei (înălțimea maximă a cheilor), acestea iau sfîrșit în mod brusc, în dreptul km 17,5. De acum înainte șoseaua nu va mai oferi privirilor, pînă la Bozovici, decît înălțimi domoale, o lunca destul de largă, ogoare și iar ogoare.

9. EXCURSII PRIN ȚARA ALMĂJULUI

Țara Almăjului său Depresiunea Bozovici e cunoscută de geografi ca una din depresiunile intramontane tipice ale țării noastre. Drumetul care vine fie pe Valea Minișului, dinspre Anina, din Cheile Nerei pe la Șopotu Nou, peste Munții Almăjului prin Valea Rudăriei, sau dinspre părțile Mehadii pe la Borloveni, constată că a pătruns într-o „cuvetă” de întindere apreciabilă, din toate părțile înconjurată de munți mai mult sau mai puțin semeți, care trasează limite nete depresiunii căreia i-a dat numele așezarea omenească principală: Bozovici. Bozovici e o comună urbanizată în care se remarcă frumosul parc central și bustul lui Eftimie Murgu (1805—1870), opera sculptorului Oscar Han. Conducătorul revoluționarilor bănățeni din 1848 s-a născut în Rudăria care, de cîțiva ani, îi poartă numele.

Această frumoasă „Țară” are un contur oarecum eliptic, e orientată NE-SV, lungă de cca 30 km, cu lățimea maximă de 12 km (pe linia Bozovici - Eftimie Murgu); Neargănul (nimeni nu folosește aci denumirea — creație a vechii administrații austriece — de Nera !) curge în lungul axului longitudinal al acestei cuvete — fost fund al unui „ochi” al mării miocene (terțiar), în care aceasta și-a depus sedimentele abundente.

Să presupunem că am pătruns în Țara Almăjului prin extremitatea sa de nord-est, adică venind dinspre Mehadia și trecînd peste cumpăna de ape dintre satele Borlovenii Noi și Borlovenii Vechi. Chiar la Borlovenii Vechi coborîm la Neargănu și pornim acum în aval pe rîu: în lungul depresiunii, malurile Neargănului sînt însoțite de o luncă (Lunca Neargănului), fertilă, largă de 2—3 km, singurul teren bun de agricultură și pe care sînt așezate cîteva dintre comunele mai însemnate. Perpendicular pe luncă vin dinspre nord și sud o serie de culmi alungite (mai reduse ca amplitudine în jumătatea nordică, mai lungi în cea sudică), despărțite prin văile pîraielor destul de numeroase care se îndreaptă către Neargănu fie străpungînd rama muntoasă de la nord (văile Minișului, Bozovici, Lăpușnicului, Mocerîșului etc.), fie tăind-o pe cea de la sud (văile Prigor, Rudăria, Bănia și altele). Către sud, munții cristalini ai Almăjului sînt cei care mărginesc „Țara”, constituind o limită foarte netă; ei se ridică brusc cu 400—600 m deasupra nivelului depresiunii, pe care o domină îndrăzneț prin vîrfuri (de la vest) ca: Prisaca, Popova, Blidariu (897 m), Gorunu Trăznit (739 m), Tilva Găbruțului (992 m), Rudina Mare (826 m). Către nord, „Țara” e ferecată cu tot atîta strășnicie de munți pe care geografia îi încadrează în cei ai Semenului; aici abruptul nu mai e „dintr-o bucată”, ci împărțit în două trepte: prima¹ se ridică cu 200—300 m deasupra depresiunii (vîrfurile sînt în jur de 500—600 m) și ar putea fi asemănată cu solidele contraforturi ale unei construcții medievale, contraforturi ce sprijină treapta a doua, corpul masiv al castelului: marele podiș calcaros împestrițat de poieni și dominat de culmea cu înălțimi de peste 1 000 m, pe care am denumit-o în altă parte „Culmea Liciovacea”.

La sud-vest depresiunea se închide lîngă localitatea Șopotu Nou, unde Neargănul cotește brusc spre nord-vest, intrînd în faimoasele sale chei. În prezent două șosele modernizate leagă de restul lumii „Țara”: una vine pe Valea Minișului dinspre Anina, cealaltă asigură legătura cu Mehadia (Culoarul Timiș — Cerna). Dar stăruie încă vie în memoria almăjenilor vremea cînd „Țara Almăjului” era izolată de restul lumii prin vaste întinderi de munți — cu o lățime pe alocuri de 30 km - acoperiți de păduri nepătrunse, prin care doar pe poteci înguste și accidentate („Calea Mare” de pildă) se putea circula, și cînd doar mici luminișuri în vastele întinderi păduroase permiteau păstoritul.

Mai multe excursii agreabile se pot face pornind din Depresiunea Bozovici. Nu vorbim aci de Cheile Minișului și nici de Cheile Nerei, amintim numai de urcușul de-a lungul Văii Lăpușnicului,

¹ Pe schița pe care o reproducem (fig. 17) poarta denumirea de Piemontul Bozovici.

pornind din comuna Lăpușnicu Mare, escaladînd treapta de jos a ramei muntoase din nordul „Țării”, pentru a ajunge la poienile magnifice de la poalele Culmei Liciovacea (vezi Traseul 7).

Dacă, dimpotrivă, ne vom îndrepta atenția spre sudul depresiunii, vom putea urca din Gîrbovăt la „Gorunu Trăznit”; în poiana aceasta, străjuită de gorunul care în urmă cu 30—40 de ani mai era încă falnic și verde, se întîlneau — după spusele bătrînilor — nu numai ciobanii, ci și haiducii, iar locul era considerat, înainte de defrișarea uriașelor stejărișuri, drept adevăratul „centru” al Țării Almăjului.

Luînd că punct de plecare comuna Bănia, putem urca de-a lungul văii cu același nume către inima Munților Almăjului; putem realiza aceasta și pornind din comuna Eftimie Murgu; Cheile Rudăriei ne vor răsplăti cu prisosință pentru osteneală, iar traseul e descris amănunțit în Cap. VI, consacrat Munților Almăjului (Valea Berzasoa — Svinecea - Valea Rudăriei).

Am fi însă tentați să afirmăm ca atracția principală pe care o oferă Țara Almăjului iubitorului de frumos o constituie posibilitatea de a face cunoștința cu satul bănățean de munte și cu locuitorii săi. În Țara Almăjului (incluzînd bineînțeles și Bozoviciul) sînt 14 sate și comune, toate românești. Pe dreapta Neargănului, satele sînt așezate mai aproape de rîu sau chiar pe el; pe stînga, ele sînt la o distanță mai mare față de rîu. De la est către vest, așezările sînt următoarele: Borlovenii Noi (cunoscuți îndeobște sub vechea denumire de Breazova), Borlovenii Vechi, Pătaș, Prigor, Prilipeț (Pîrlipăt), Eftimie Murgu (vechea denumire Rudăria), Bănia, Bozovici, Gîrbovăt, Șopotu Vechi, Lăpușnicu Mare, Dalboșeț, Mocerîș și Șopotu Nou (pe adevăratul său nume: Bușaua sau Buceaua). Pîrlipețul și Rudăria sînt amintite sub aceste nume într-un document datînd de la 1484. În ciuda faptului că regiunea nu se pretează la o agricultură intensivă, activitățile de bază fiind păstoritul și cultura pometurilor, satele acestea fie mari, fie mici, poartă amprenta hărniciei românului almăjean, cu grupurile lor compacte de case surîzătoare chiar cînd sînt modeste, cu ulițele lor dispuse de obicei geometric. Oamenii, stăpîinii acestor meleaguri, de statură mijlocie, oacheși și uscățivi, inteligenți, veseli și comunicativi, cu gesturi și replică vioaie, te duc în mod firesc cu gîndul la valahii bănățeni despre care învățatul călător italian, F. Grisellini, scria în urma cu aproape doua secole: «... Sînt - că trup — puternici și bine făcuți, și în cea mai mare parte au o înfățișare pitorească și bărbătească; ...ospitalieri față de călători și străini, cînd aceștia sînt siliți a căuta adăpost în modestele lor locuințe. Ce au ei mai bun se oferă oaspetelui...; se poarta cu el din toate punctele de vedere în modul cel mai prietenos, punîndu-i la dispoziție cel mai bun loc de dormit ce-l au în casă... aleargă cu bunăvoință în ajutor cînd sînt chemați și însoțesc călătorul pe distanțe lungi pînă cînd acesta se află în siguranță. Salutul lor e foarte simplu și reprezintă mult mai mult decît formulele emfaticе și goale obișnuite la popoarele civilizate: „Pace și sănătate”, asta e totul”. Și, după ce enumera mai multe „dovezi despre destoinicia valahilor”, italianul nostru nu uita să adauge că „cea mai mare plăcere a acestui popor este dansul”.

Portul almăjean e de obicei destul de simplu, dar elegant și plin de bun gust. Femeia poartă o cămașă de pînză cu „brățare” (manșete) la încheietura mîinii și încinsă cu brăciri (înguste) sau cu brîu (lat); de la brîu în jos, peste cămașă, în fotă, un șorț, care e catrința; la spate fie țin șorț de lînă foarte scurt și cu ciucuri colorați (opriegul), fie un șorț lung țesut în diverse culori (targa). Bărbatul poartă o cămașă destul de lungă și „izmiene” de pînză, atît vara cît și iarna. Iarna, pieptarul de piele și „căputul” de lînă împletită completează portul atît al bărbatului, cît și al femeii. Dar sînt unele sate care justifică aprecierea făcută de Lucian Blaga: „Bănatul reprezintă barocul etnografiei românești”. Nu vom uita niciodată bogăția excepțională a portului din Lăpușnicel (vom pomeni despre comuna aceasta cu ocazia descrierii drumului ce leagă Bozoviciul de Mehadia), cu somptuozitatea parcă exagerată a florilor multicolor brodate într-o mare varietate de aspecte; dacă sfîrșitul primei săptămîni din octombrie vă va prinde vreodată în Banat, nu pierdeți prilejul de a merge la „nedeea” din Lăpușnicel pentru a prinde ceva din adevărata „paradă a modei” folclorice care se desfășoară acolo cu aceasta ocazie.

Graiul almăjenilor e cam ca al bănățenilor, în general, foarte pitoresc.

Folclorul Țării Almăjului e caracterizat în special de doinele duioase și de strigăturile satirice sau nu. Doinile se numesc aici „cîntice dă pră geal”, „cîntice dă pră coastă” sau „cîntice d-ale fiecești”. În peregrinările noastre prin munții care încing depresiunea, vom mai avea poate prilejul să auzim cum răsună „cioacele” și „tîlvele” peste care s-a așternut verdele primăvăratic, de cîntecele fetelor.

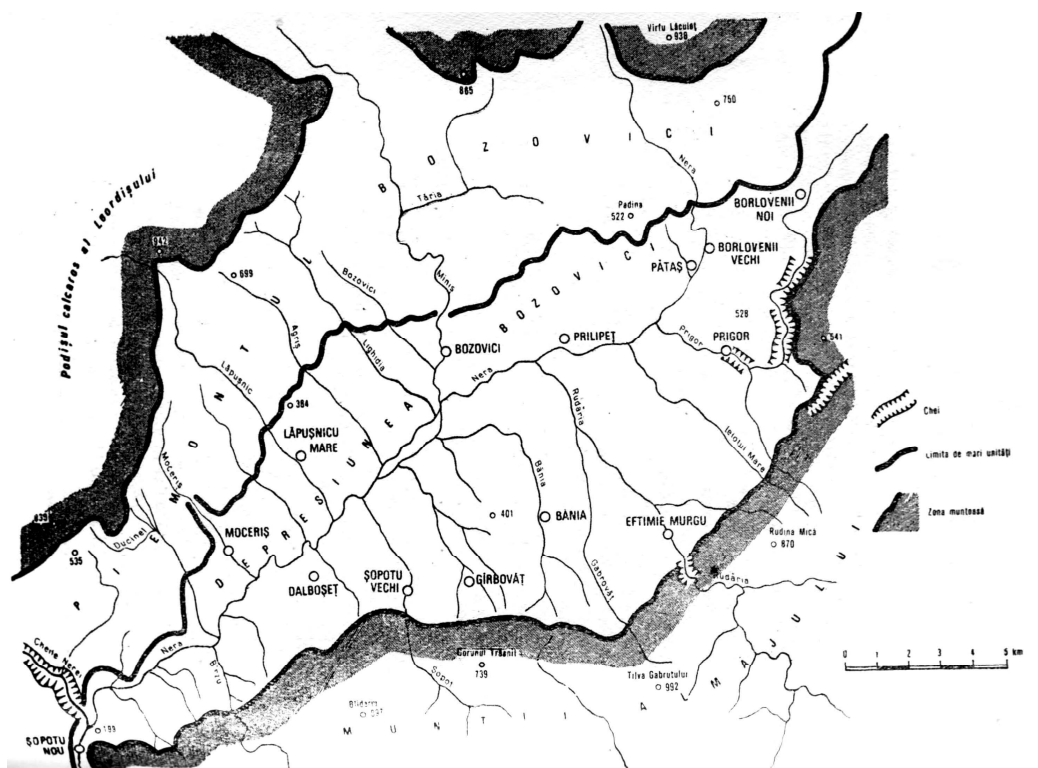

Fig 17. Țara Almăjului (Depresiunea Bozovici) (schița întocmită de L. Botoșăneanu).

10. ÎNTRE BOZOVICI ȘI MEHADIA; CHEILE GLOBULUI

Bozovici - Lăpușnic: 28 km șosea modernizată; Lăpușnic - Petnic: 7 km în continuare pe aceeași șosea; Lăpușnic - Globu Craiovii - Petnic (variantă pentru Cheile Globului): cca 6 km drum auto nemodernizat; Petnic - Mehadia: 20 km șosea modernizată. Bozovici — Mehadia, pe șoseaua modernizată.

O scurtă descrierea drumului Bozovici — Mehadia (pe care circulă zilnic autobuze care leagă Bozovici de Orșova). După Bozovici, șoseaua traversează Neargănul, mergând de-a lungul malului său stîng; taie în drum Valea Rudăriei aproape de confluență și, după 4 km de la Bozovici, ajunge în Prilipeț. Se îndreaptă spre Prigor, lăsînd Nera și angajîndu-se spre sud-est pe Valea Prigorului care prezintă, în unele sectoare situate mai în amonte, frumoase aspecte de cheie (Prilipeț — Prigor: 4 km). La Prigor șoseaua trece peste Valea Prigorului și o părăsește, îndreptîndu-se spre NNE; 9 km separă Prigorul de Borloveni Noi (punct de plecare spre Semenici, vezi Cap. II); trecînd peste cumpăna de ape ce separa Bazinul Nerei de Culoarul Timiș-Cerna (mai precis: de Valea Globului), șoseaua ajunge după 7 km la Pîrvova. Peste alți 4 km parcurși în direcție sud-est sîntem în Lăpușnic, care marchează extremitatea din amonte a Cheilor Globului. 7 km ne despart acum de Petnic. De la Pîrvova la Petnic am mers oarecum paralel cu Valea Globului, șoseaua ocolind cu grijă și de la distanță cheile. La Petnic am coborît în Valea Mehadiței, destul de impresionantă prin dimensiunile sale și pe care o urmărim 5 km pînă la Iablanța (comună și gara pe linia București-Timișoara). Aici ne mai despart 15 km pe asfalt de Mehadia; trecem peste calea ferată a Timișoarei, urcăm pe frumoase serpentine cumpăna de ape ce separă văile Mehadica și Belareca, coborîm tot pe serpentine în Valea Belareca, o traversăm și iată-ne în șoseaua națională asfaltată, aproape de intrarea în Mehadia („Migia” cum îi mai zic bătrînii, care și Orșovei îi spun „Rîșava”).

CHEILE GLOBULUI

Ogașu Globului e un afluent al Mehadiței, și-și trage apele din poala sud-estică a Semeniciului, trecînd apoi prin Pîrvova; cam la 1,5 km în aval de Lăpușnic, pîrîul măricel și cu apă limpede pătrunde în niște chei de toată frumusețea, pe care și le ferăstruiește nu în luptă cu calcarele — cum ar fi fost de așteptat - ci cu roci metamorfice (șisturi cristaline) întretăiate de filoane de roca eruptivă (pegmatite). Cheile nu sînt foarte lungi, ele măsoară de-abia 2,5 km și se termină în capul satului Globu Craiovii (accesibil din Petnic de pe șoseaua Bozovici — Mehadia); și totuși ele reprezintă un obiectiv plin de farmec în calea drumețului prin Munții Banatului. În chei, Ogașu Globului curge mai mult

liniștit, albia luînd aspect de luncă, dar există și porțiuni cu repezișuri, în care albia e plină de bolovăniș și stîncărie, și chiar vreo două cascade mici. Pe toată lungimea sa, versantul stîng al cheilor poartă numele de Glanivîr, cel drept fiind Cioaca Cheii; versanții aceștia, acoperiți pe alocuri de pădure foarte tînără (lăstăriș de fag, arbuști spinoși), nu sînt abrupti, înalți doar de 40-50 m, dar aspectul e destul de sălbatic datorită faptului că stîncăria lor e în cea mai mare parte dezgolită. Un drum de căruță străbate cheile, făcînd numeroase „conveie” (curbe). Și, parcă pentru a contribui la accentuarea romantismului locurilor, omul a risipit în albia Globului un șirag întreg de mici mori de apă, construite în întregime din lemn, cu roți ale căror „cupe” sînt acționate de apa ce vine pe cîte un jgheab; morile acestea, înșiruite între Lăpușnicel și Globu Craiovii, sînt cît se poate de pitorești și se încadrează de minune în peisajul care, și grație lor, pare coborît din basme. Ar fi păcat - și pentru peisaj și din punctul de vedere al etnografiei — că aceste interesante documente de tehnică primitivă să dispară (cum fatal s-ar fi întîmplat, dacă n-ar fi fost declarate recent rezervații etnografice, deci protejate).

Capitolul V. EXCURSII ÎN CHEILE NEREI, ÎN BAZINUL VĂII BEIULUI ȘI ÎN ÎMPREJURIMILE SASCĂI MONTANE

TRASEE PROPUSE

Pînă nu de mult în întreaga zona nu existau marcaje. Primele marcaje au fost executate în 1972—1973 (ing. G. Karban, participant la această acțiune) pe traseele:

- Șopotu Nou — sălașul lui Pura — Poiana lui Trifu (a Meliugului) — Lacu Dracului — sălașul lui Vogiu (Poiana Alunilor) — cantonul Damian — Podu Beiului — Sasca Română (22 km, 10-12 ore, bandă roșie¹).
- Ochiu Beiului — Cascadele Beușniței (3 km, 1 oră, triunghi albastru).
- Sasca Română — Podu Beiului — Ochiu Beiului — cantonul Beiu Sec (Dekrmea) — Anina (22 km, 4-5 ore, bandă albastră).

În afara acestor trasee mai sînt propuse pentru marcarea:

- cantonul Beiu Sec (Delamea) — culmea Pauleasca — colonia Valea Minișului.
- Lacu Dracului — cabana Șusara - Sasca Montană.
- Cascadele Beușniței — Pleșiva — Vîrfu Habîd - Mocerîș.
- sălașul lui Pura — Vîrfu Habîd.
- Lacu Dracului — Poiana Țircoviței — izvoarele Tisului.
- Sălașul lui Pura — Cleanțu Priodului — Poiana Stancilova — Sasca Montană.

Înainte de a trece la descrierea traseelor propuse de noi, reamintim că ne aflăm pe teritoriul rezervației naturale „Cheile Nerei — Beușnița” cu perspectivă de a deveni parc natural. Așa cum este marcat și pe panoul indicator din rezervație, aici sînt ocrotite obiective peisagistice - chei sălbatice, cascadele Pîrului Beușnița, Ochiu Beiului — cît și botanice, flora constituind un relict preglaciar cu mulți componenți sudici.

1. CHEILE NEREI, DE LA UN CAPĂT LA CELĂLALT

Bozovici - Șopotu Nou: 22 km șosea modernizată; Șopotu Nou - Ogaxsu Bresnic: 2,2 km drum de care și potecă (30 minute cu piciorul); Ogașu Bresnic - Poiana lui Trifu: 3,2 km pe potecă cu trecere prin vaduri (1 oră cu piciorul); Poiana lui Trifu (a Meliugului) - Lacu Dracului (fie peste Culmea Lacului, fie pe firul apei) - Poiana lui Vogiu (fie peste Cracu Iordanului, fie pe firul apei): ceva mai mult de 4 km (1 oră cu piciorul, urmînd poteca peste Culmea Lacului și Cracu Iordanului; dacă se urmează firul apei, trecîndu-se de mai multe ori de pe un mal pe celălalt al Nerei, distanța și timpul de mers prin vad se prelungește și sînt greu de precizat); Poiana lui Vogiu (a Alunilor) — cantonul silvic Damian (Despedea): 6,5 km mai întîi pe potecuță, apoi traversînd Nera o singură dată (La Cîrlige) și în fine pe drum de care (cca 2½-3 ore de mers)²; Cantonul Damian - Podu Beiului: aproape 4 km drum forestier nemodernizat (1 oră de mers); Podu Beiului - Sasca Română: 2,5 km pe poteca dăltuită în stîncă (45 minute - 1 oră de mers); Sasca Română - Oravița: cca 25 km șosea auto modernizată.

Între Șopotu Nou și Sasca Română distanța este de cca 22 km, dintre care 18 km de chei propriu-zise (pe schiță: între punctele A și B). Recomandăm celor ce vor să-și facă o imagine completă asupra Cheilor Nerei parcurgerea acestora (în sezonul favorabil !) în 3 zile, nopțile urmînd a fi petrecute în cort (prima în Poiana lui Vogiu, a doua în Șaua de pe Cîrșia Ciochinii — în apropierea cantonului Damian); cheile pot fi parcurse însă și în 2 zile.

¹ Ulterior, în cadrul acțiunii „Asaltul Carpaților” s-au executat de asemenea următoarele marcaje derivate din acest traseu: La Halinga (Sălașul lui Pura) — Peștera Cutezătorilor (cruce roșie); Poiana lui Trifu — Lacu Dracului (bandă albastră); La scaune — Lacu Dracului (cruce albastră); sălașul lui Vogiu — Peșterile de la Farua (cruce galbenă); La Cîrlige-Peștera Dubova (bandă galbenă).

² Sectorul de chei dintre Poiana lui Vogiu și Cleanțurile La Cîrlige poate fi evitat, urmîndu-se o potecă de culme ce pleacă din Poiana lui Vogiu, trece peste Cîrșia Căprariului și coboară în cele din urmă la Cleanțurile La Cîrlige.

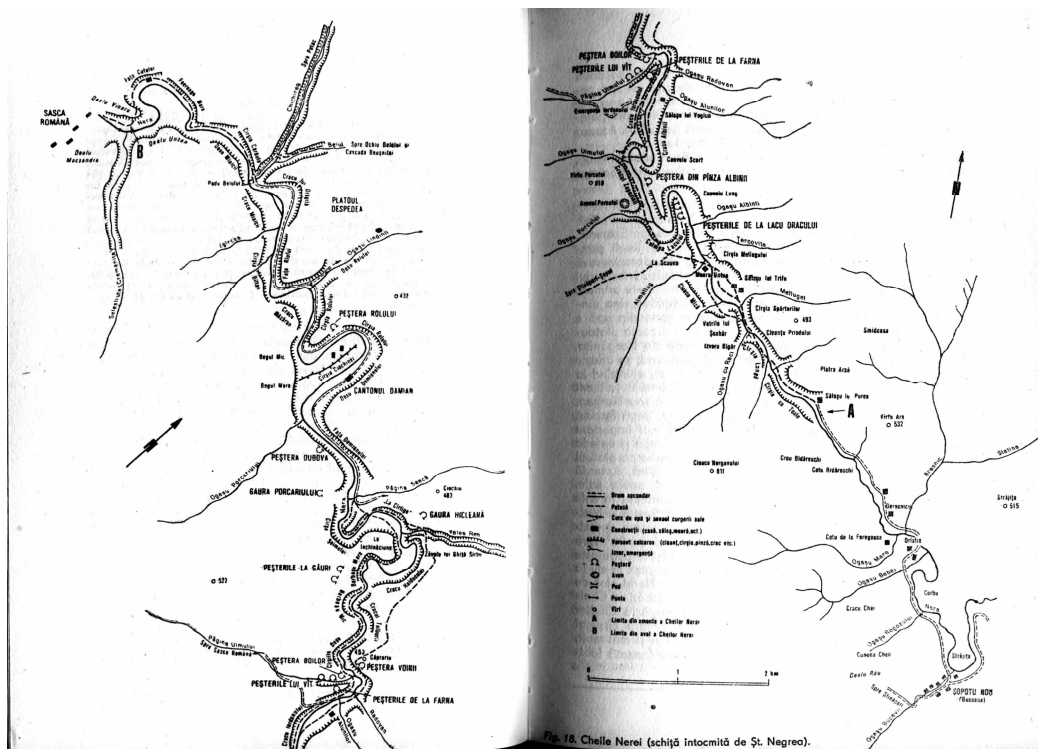

Fig 18. Cheile Nerei

Cheile sălbatice ale Nerei nu sînt amenajate turistic; de aceea parcurgerea lor de la un capăt la celălalt o recomandăm numai drumeților obișnuiți cu astfel de excursii, însoțiți eventual de cunoscători ai locurilor și echipați corespunzător. Din echipament (care e de dorit a fi redus la strictul necesar, avînd în vedere distanțele și dificultățile) nu trebuie să lipsească: o pereche de cizme care pot oferi lungi, un sac de dormit și un cort (pe parcursul celor 18 km de chei există numai cîteva sălașe care pot oferi doar podul cu fin !). Amatorii de peșteri și avene vor trebui să renunțe la vizitarea lor din cauza echipamentului voluminos și greu pe care ar trebui să-l poarte în spinare (scări de funie, coardă, lămpi de carbid etc.). În schimb o mare satisfacție ar putea avea cei care ar parcurge cheile cu barca pneumatică (recomandabil de 2 persoane, fără chilă), sau iarna pe patine dacă gheața permite. În schimb primăvara, și ori de cîte ori sînt perioade prelungite de ploi, Cheile Nerei trebuie evitate; apa tulbure și învolburată urcă amenințător, uneori pînă deasupra potecii, rupînd copacii din cale și ducîndu-i la mari depărtări. Așadar să alegem cu grijă momentul excursiilor în chei !

Alpiniștii pot găsi aci pereți verticali, cu fisuri și surplombe, înalți pînă la 200 m (Cîrșia Rolului, Turmu Begului, Cîrșia Șoimului, Cîrșia Căprariului etc.).

Bănățenii din partea locului evită de obicei cuvîntul Nera. Ei prefera să alinte acest rîu legat de viața lor zilnică cu nume că Nergănița, Nergana, Nergheș sau Neargăn. Sus, pe Semenici, „acoperișul” Banatului, sub Piatra Goznei (1 447 m), lîngă complexul de cabane, există un număr de izvoare (alt. aproximativ 1 340 m): un grup formează Zănoaga Roșie, celălalt Zănoaga lui Limpie (vezi Cap. II). Unindu-și mai jos apele, Zănoagele primesc cîteva pîrîiașe sau pîraie, dintre care cel mai vijelios vine dinspre Poiana Prilucilei lui Moț. Aici, după ce o parte din apa e condusă la Bîrzava printr-un canal îngust ce dă tîrcoale platoului, ogașul sprinten și capricios primește numele de Nergănița. Mai departe, străbătînd pădurile seculare dinspre sud, se unește cu Nergana izvorîită din Obîrșia Zănoagei. În sfîrșit, ajungînd la marginea Depresiunii Bozovici, se unește cu Prigorelu (afluent stîng mai important) și capătă numele de Neargăn sau Nergan, pe care și-l păstrează pînă la vărsarea în Dunăre, lîngă Baziaș. La Bozovici (alt. 235 m) primește pe dreapta cei mai importanți afluenți al său, Minișul, și se îndreaptă leneș prin largă și netedă depresiune spre Șopotu Nou. Născut ca pîrîu cristalin pe platoul golaș al Munților Semenici și devenit rîu de cîmpie mîlos, cu unda molcomă, nimeni n-ar putea bănuia vigoarea din apele sale. Într-adevăr, după Șopotu Nou (alt. cca 200 m), întîlnind în cale impunătoarea masă de calcare mezozoice a zonei Reșița — Moldova Nouă (benzi cretacice, jurasice și triasice orientate aproximativ nord-sud), își schimbă brusc direcția, cotînd cu 90° spre nord-vest și, ajuns la o nouă tinerete, Neargănul își ferăstruiește cu vigoare, pe o lungime de cca 20 km, un defileu îngust. În ciuda unei energii de relief nu prea accentuată, Cheile Nerei sînt de o măreție și un farmec fără seamăn. Ele întrunesc sălbăticia Cheilor Carașului, grandoarea Cheilor Bicăzului și gingășia Cheilor Turzii. Strecurîndu-se meandru după meandru, printre cîrșii și cleanțuri semețe cu vîrfuri înalte pînă la 400—

600 m și mai mult, Neargănul și-a rostuit cheile: adevărată chemare lansată iubitorului de drumeție, de liniște și frumos.

E drept că ele nu oferă nici un drum confortabil și deseori nici măcar o potecă rarilor drumeți temerari care străbat colțul acesta de o aspră măreție. Drumul trebuie uneori dibuit prin hățșul de pădure în care „șerpii” încolăciți ai lianelor întretes parcă năvodul care să-l rețină pe călător. Abrupturile calcaroase înalte, cu frunțile zimțuite și cu piciorul scufundat în oglinda apei, pot fi câteodată urmărite pe potecuța îngustă, dăltuită în stîncă; dar de câte ori nu se pierde această potecuță, lăsîndu-te, lipit de perete, să calculezi cu grija locul unde vei așeza pasul următor pentru a nu cădea în apele, aici învolburate, aici suspect de liniștite.

De îndată ce scapă de încleștarea stîncilor de calcar, la Sasca Româna (alt. 145 m), Neargănul își pierde interesul turistic: ocolind pe la nord Munceii Locvei (vezi Cap. VI), își găsește definitiv liniștea în apele Dunării.

PĂTRUNDEM ÎN CHEI PE LA ȘOPOTU NOU (ȘOPOTU NOU - OGAȘU BRESNIC).

Din Bozovici putem ajunge la Șopotu Nou, de care ne despart 22 km de șosea modernizată, cu o cursă locală de autobuze.

Șopotu Nou cuprinde trei sate: Ravensca și Stancilova, acuate pe înălțimile Almăjului, și Buceaua, înșirată pe firul văii cu același nume. Coborînd pe ulița principală a Sucevei, de-a lungul ogașului, ajungem la confluența acestuia cu Nera, lîngă casa „drumarului” Brebu. Este locul în care riul leneș, lovindu-se de Dealu Rău, capătă forțe nebănuite, se răsuțește în loc, descriind un convei uriaș de aproape 360°, apoi trecînd prin locurile denumite Străjița și Brețcu, se îndreaptă spre nord-vest. Valea largă, în formă de U, ne permite și nouă să pătrundem odată cu riul pe drumul de căruțe din stînga lui. Lunca, destul de largă, e peticită cu ogoare de porumb și pomi fructiferi. Versanții întrerupți de ogașe sînt împăduriți pînă în vîrf; pe alocuri din păduri răsare cîte o înălțime mai golașă, cu pășune pe ea. Peste tot, peisajul poartă pecetea muncii țăranelui, valea pîrînd că n-are de gînd să se sălbăticească prea curînd. Depășind Ogașu Rogozului, ce-și aduce puțina sa apă din Cununa Cheii, drumul se înfundă în pădure, tot mai înghesuit între versant și albia Nerei. Brusc, riul cotește spre dreapta și în față se întinde o terasă largă, numită Driștie. Cîteva familii din Buceaua și-au construit aci sălașe solide. În capătul din amonte o punte din birne permite trecerea peste Nera cu căruța, între sălașe cresc nuci, meri, pruni, găsim petice semănate cu porumb, poieni cu iarba și stoguri de fîn care umplu aerul cu arome minunate. Pînă aici, la Driștie, versanții fiind împăduriți, dominați de înălțimi pînă la 500 m (ca Vîrfu Străjița), roca eruptivă (granite) e mascată; dacă trecem însă pe malul drept al apei și depășim confluența cu Ogașu Bresnic, valea se strîmtează treptat, calcarele înlocuiesc granitele, urmele omului se împuținează și caracterul de chei începe să se contureze. Din Șopot pînă la Bresnic, sînt mai bine de 2 km pe firul apei și se poate ajunge aici cu piciorul în jumătate de oră, fără grabă și efort.

SPRE PORȚILE MELIUGULUI

Nu departe de Bresnic, Nera încearcă din nou să cîrmească spre Dunăre, dar botul dealului Șestu Stancilova i se împotrivesc, determinînd-o să formeze Cotul de la Feregoasa. Pe nesimțite, culmile împădurite de pe ambii versanți se apropie tot mai mult de unda riului și, mai jos de sălașul lui Negruș (sau Pura), pereții calcaroși strîng atît de puternic riul între ei, încît ne dăm seama că de aici încep cheile propriu-zise, înainte de Cotul Bidăreschii, un mic izvor situat sub Fața Arsă ne îmbie cu apă rece. După cot, valea se lărgeste puțin: sîntem în Poiana Crovu Bidăreschii, sub poalele Ciociei Nerganului, cea mai mare înălțime din partea locului (611 m), în pădurea de fag și de stejar ce-i acoperă versanții se ascund doline. Jos, în luncă, numai arini și sălcii bătrîne. În capătul poienii, drumul de căruță, obosit parcă, dispare în ograda sălașului lui Pura. Dincolo de Nera, în fața sălașului, sub Cîrșia cu Joale, șopotește un izvor pe „piatră moale”. Tot aici, în spatele unei mici mori de apă, se întrezărește o falsă gură de peșteră, un adăpost natural pentru vite.

De aici, Nerg se strecoară la vale printr-un culoar strîmt, format de pereții Cîrșiei cu Țoale, ai Cîrșiei Lungi și ai Cleanțului Priodului (pe stînga) și de cei ai Cîrșiei Piatra Arsă și Cîrșiei Spărturilor (pe dreapta). Această porțiune nu poate fi parcursă decît cu piciorul, prin mai multe vaduri, numai pe timp de secetă și cu cizme lungi. Poteca dispare adesea prin plajele cu pietriș sau cu nisip ale riului. La confluența dintre Ogașu cu Raci și Nera întîlnim apa care nu seacă niciodată a izvorului Bigăr, o izbucnire la suprafață a apelor subterane prin fisurile stîncilor de calcar. Din acest punct privind peste oglinda Nerei prin „poarta” strîmtă de numai 30 m, tăiată de apele riului în roca dură a pereților, vedem în față, în capătul de dincolo al unei poieni, frumoasa și pleșuva Cîrșie a Meliugului. Această „Poartă a Meliugului”, formată de abrupturile Cleanțului Priodului și ale Cîrșiei Spărturilor, este monumentală și unică în felul ei.

POPAS ÎN POIANA LUI TRIFU

Dincolo de Poarta Meliugului peisajul sălbatic al cheilor se îmblînzește pentru o clipă. Ieșim

din apă pe partea stîngă a Nerei, urcăm pe o potecă pe sub Vetrile lui Șoabăr și ieșim pe țăncurile ameteitoare ale Cleanțului Priodului. De sus, Nera cu meandrele ei pare o panglică argintie desfășurată între cîrșii golașe sau împădurite. Revenind la rîu, după atîta umblet prin coclauri, trecem puntea aruncată peste vîltoare. Această punte mirosind a rășină și coajă de fag este totdeauna nouă, din cauza viiturilor care o mătură cel puțin o dată pe an. Traversînd pajiștea înflorită, dominată de abruptul semeț, alb, ciuruit de găuri, cu cinci contraforturi golașe și trei împădurite al Cîrșiei Meliugului împlîntată solid la nord-estul poienii, ne îndreptăm direct spre sălașul lui Trifu Crăciun. Privind spre cerul tărcat adesea de nori albi, agățați parcă de cele mai înalte cleanțuri ale cheilor, poți avea norocul să vezi în zbor planat sau agitat șoimi, stîrci cenușii și chiar rațe sălbatice. Sălașul lui Trifu, ca și cel din imediata sa apropiere, sînt două din puținele așezări omenești din Cheile Nerei. Ele aparțin unor locuitori tot așa de înrădăcinați aici ca și fagul sau stîncea. De pe prispa înaltă a sălașului clădit pe malul Ogașului Meliugelului (totdeauna cu apă) cuprindem cu ochii întreaga depresiune mică delimitată de versanți împăduriți la SV și NE, și de cleanțuri albe în celelalte direcții. Poiana lui Trifu (sau a Meliugului) este cea mai mare din Chei (lungă de aproape 1 km), cu luncă de sălcii bătrîne, cu fînețe întinse, cu petice de ogor cu porumb, cu livezi de nuci bătrîni și meri în jurul sălașelor. Sînt ultimele așezări și pămînturi ale celor din Buceaia. De la Meliug la vale intrăm pe meleagurile celor din Sasca Română. Dacă ajungem în poiană odată cu amurgul, osteniți de drumetrie, vom fi întîmpinați de gazda bucuroasă de oaspeți; apoi cînd vor prinde a se depăna legende și povestiri despre Lacu Dracului, Peștera Porcului sau peștera ascunsă în spatele Bigărului, ne vom ospăta sub un nuc din livadă cu lapte proaspăt, caș și coleașă fierbinte puse de gazdă pe măsuta de lemn, joasă și rotundă, alături de o lingură de lemn cu încrustături. Iar cînd luna se va fi înălțat de mult, și va fi vremea odihnei rîvnite, ne vom face un culcuș în podul cu fîn de-abia cosit.

CHEILE ÎNTRE POIANA LUI TRIFU ȘI POIANA LUI VOGIUN

Dimineata ne continuăm călătoria. Trecem din nou puntea elastică pe malul stîng și după cîteva minute ne oprim lîngă moara Untan sau Aimeliug, după numele ogașului care o pune în mișcare înainte de a se contopi cu Nera. Micuța moară n-are nici morar și nici încuietoare. Țăranul sau țărana, veniți pe ogaș dinspre Lacu cu Trestie sau tocmai din Șopot, cu sacul de boabe în spinare (altfel nefiind cum !), pun moara în funcțiune, macină boabele și, după ce rînduiesc totul la loc, pleacă sub povara aceluiași sac.

De la moara Untan avem două posibilități de a ne continua drumul:

A. urmărim Nera prin fundul Cheilor, trecînd apa prin vaduri de cîte ori este cazul.

B. urcăm pieptiș pe poteca ce duce la Scaune, sus, peste Culmea Lacului.

În ambele cazuri ajungem la confluența Nerei cu Ogașu Porcului.

A) De la moară, sprijiniți într-un baston și atenți să nu ne smulgă șuvoiul puternic, trecem prin vadul de sub Cîrșia Meliugului și o luăm la vale de-a lungul Nerei care scaldă cu apele sale verzui și limpezi peretele Culmii Lacului pe mai multe sute de metri, înaintăm astfel pe lîngă un izvor temporar fără nume, sărîm peste albiile vara seci ale ogașelor Țercovița și Albina, pînă ne apare în fața Conveiu Lung. În acest colț profund liniștit, pereții Culmii Lacului ne apar ca niște ziduri de cetate, țîșnind parcă direct din apa rîului, adîncă pînă la 3 m în perioadele secetoase. Aici este ascunsă prima peșteră dintr-un complex mai mare, Peștera din Culmea Lacului. În ciuda deschiderii sale mari mascată de fagi și arini, peștera este puțin adîncă și lipsită de interes turistic, înaintînd încă vreo cîteva zeci de metri, pînă unde Nera se descleștează de pereții Culmii Lacului, putem reveni pe malul stîng (atenție la bolovanii din albie și la nivelul apei) și, dacă avem noroc, putem găsi gura minusculă a unei alte peșteri din complex, Peștera Mică de la Lacu Dracului. Dar și această grotă, interesantă pentru speologi, este complet lipsită de interes pentru turiști, fiind mică, rece, argiloasă și cu apă. Dacă mai înaintăm în aval vreo 20 m, ajungem în aVeptuiI Peșterii de la Lacu Dracului, ascunsă în munte. Urcînd din acest punct, prin pădurea de fag, un mic dîmb al versantului, rămînem muți de uimire și de admirație. În fața ochilor apare nefiresc de brusc luciul unui mic lac încremenit la vreo 12 m sub noi, pe jumătate vîrît sub bolta enormă și înnegrită a peșterii ce-l adăpostește. Apele sale au reflexe verzi-albăstrui sau violet-negre, după cum cerul este înnorat sau senin. De sus, din balconul natural tăiat de ape în stîncea de la intrarea în peșteră, de la 8 m înălțime, cuprinzi toată oglinda lacului: în ciuda pereților negri și reci ai grotei, un petic de cer și cîțiva fagi înalți de pe buza vîgăunii întunecate în care e cuibărit lacul reușesc să se reflecte în ea. Peștii înoată vioi în unda străvezie. Lacu Dracului are numai 9 m adîncime și este alimentat de apele Nerei fie direct printr-un sistem de canale subterane, fie prin intermediul unor galerii inundate ale peșterii. Privitor la numele lacului, am avut prilejul să culegem o legendă cu tîlc.

Cîndva, într-o zi pierdută în negura vremurilor, un moș hîtru își păștea caprele în colțul liniștit de lîngă lac, ascultînd cum clipește unda Nerei la rădăcinile arinilor și fagilor bătrîni din marginea pădurii. Pe neașteptate se ivi în fața sa, ca ieșit din pămînt, un soi de omuleț cu un pește în mînă. După ce-i dete binețe, omulețul îl rugă să-i frigă peștele pe jar de vreascuri uscate, avînd grijă să nu care cumva să i se strîmbe coada. Moșul cugetă o clipă și primi bucuros, invitîndu-l la rîndul său să-i frigă

un cap de țap fără ca acesta să „rînjească”, învoiala fiind făcută, moșul se puse pe treabă, înfigînd peștele într-o țăpușă îl fripse fără să i se strîmbe coada. Musafirul său, care nu era altul decît diavolul, se chinui însă în zadar legînd botul țapului cu curmei de tei: arzînd teiul, botul se desfăcu arătîndu-și dinții. Și, furios că moșul l-a păcălit, diavolul se aruncă în lac. „Ptiu, zise atunci moșneagul, te pomenești că tu ai fost dracul !” Și Lacu Dracului i-a rămas numele...

Acum, după ce am zăbovit destul la peșteră și lac, să coborîm din nou la Nera și să ne îndreptăm, cînd prin apă, cînd pe lîngă ea, spre Conveiu Lung. E unul din cele mai mari coturi ale rîului, în unghi de 180°; el ocolește pîntenul ascuțit al Culmii Lacului. Apele rîului, pînă aici de o liniște înșelătoare, se reped dintr-o dată furioase spre peretele înalt al Cîrșiei Albinei, rozîndu-l la bază neîncetat. Acest perete calcaros abrupt, de un alb orbitor în bătaia soarelui și cu reflexe roșietice-cenușii în asfințit, are creasta zimțuită și fața brăzdată în toate sensurile de crăpături și cute care îi conferă acel aspect atît de tipic cheilor rîurilor bănățene. La poalele peretelui vizibil și frumos stratificat, albia devine bolovănoasă și îngustă, curentul apei violent și trecerea dîncolo foarte problematică. Celui care știe să le descifreze hieroglifele, cleanțurile acestea îi spun totul despre felul în care au luat naștere cheile și peșterile din ele. Trecînd cu admirație pe sub pereții surplombați înalți pînă la 150 m, observăm pe Fața Cîrșiei Albinei - acolo unde Nera se răsucesce în loc — un tunel natural de peste 10 m lungime dispus aproape vertical; cățărîndu-ne prin el, ieșim prin gura de sus la 20 m deasupra apei, într-o mică firidă cu perspectivă largă spre Chei.

Părăsind tunelul și coborînd cu rîul pînă acolo unde se răsucesce din nou în loc, vedem sus în peretele Culmii Lacului un portal natural avînd o deschidere de cca 15 m, arcuit peste albia unui ogaș. Puțin mai jos, la confluența cu Ogașu Porcului, pe stînga rîului, dăm de poteca folosită în cadrul variantei B.

B. De la moara Untan urcăm tare pe o potecă nu prea bine conturată și ajungem la Curmătura de La Scaune, sau, pe scurt, La Scaune. Ne odihnim pe o bancă de lemn cioplit cu barda, la umbra fagilor înalți, și observăm răscrucea de poteci la care am ajuns. Cea din dreapta, bătătorită cu piatră spartă mărunț, serpuiește printr-o pădurice de liliac ce acoperă o bună parte din versant și se oprește la Lacu Dracului. Poteca din stînga urcă ușor prin pădurea de fag spre vest, pînă la Ogașu Porcului; aici, devenită drum de căruță, se îndreaptă spre sud — sud-vest și, străbătînd păduri, văi și dealuri, se termină în șoseaua Știnăpari — Stancilova, la distanță egală de cele două localități (4 km), în locul denumit La Logor; un indicator ne invită „Spre Lacu Dracului”. Traseul Logor — Lacu Dracului se recomandă turiștilor ce vor să admire lacul fără să străbată cheile. De la Logor, pe jos prin pădure, mai întîi coborînd, apoi urcînd și din nou coborînd lin spre Culmea Lacului, se fac 1½-2 ore. Ar fi foarte bine dacă între Logor și Lacu Dracului s-ar construi o șosea, iar nu prea departe de lac o cabana turistică. Amintim în treacăt că de la Logor mai pleacă un drum spre punctul forestier „Cheile Nerei”; de la acest punct, lemnele sînt transportate la Știnăpari.

Urmînd în continuare poteca pe care am venit de la moară la „Scaune”, în mai puțin de un sfert de ceas ajungem la confluența Nerei cu Ogașu Porcului, în apropierea acesteia, bine ascunsă în coasta dealului, se deschide gura mică a unui puț natural denumit Avenu Porcului. Tot în apropierea confluenței mai există un sorb mare care fură o parte din apele Nerei, ducîndu-le pe sub pămînt cine știe unde.

Indiferent ce variantă am adoptat (A sau B), de la Ogașu Porcului pornim din nou la drum prin Chei, pe sub Cracu Zapodini, pe poteca tăiată pe alocuri în stîncă, deasupra rîului; în fața ochilor se deschide întreaga panoramă a cheilor dintre cele două mari conveie: Conveiu Lung și Conveiu Scurt. În pacea adîncă a acestor meleaguri, întreruptă doar de zborul unui stol de rațe sălbatice, de tipătul strident al unei păsări de pradă sau de ferăstrăul fierbinte al unei cicade, totul se contopește într-un peisaj armonios: și roca aspră a Cîrșiei Albinei în care se ascund peșteri cunoscute sau nu, și plaja aridă de nisip, și hățîșul de pe versanți, străbătut doar de căprioare și mistreți.

În dreptul Conveiului Scurt, la confluența cu Ogașu Ulmului sînt iarăși două posibilități de înaintare: pe firul apei (a) sau scurtînd peste Cracu Iordanului (b).

a) Pe firul văii, de-a lungul pereților de calcar nefiind poteci, trecem apa dintr-o parte în cealaltă de mai multe ori, pe alocuri cățărîndu-ne chiar pe pereții care oferă prize. Vara și toamna, la secetă, în apa limpede a dornelor putem pescui cu undița. Localnicii mai folosesc în acest scop „cristașul” — un fel de crîșnic și „coșurile” - instrumente din împletitură de nuiele ce seamănă cu vintirele. Astfel se pot prinde toate soiurile de pești care trăiesc în Neargăn: cîrșuș, scobar, fisa (*Cobitis elongata*, relict preglaciatic care la nord de Dunăre trăiește numai în Nera), clean, ghețar, porcoi sau porculean, zglăvoacă etc.

În dreptul celei de a doua răsuciri a Nerei în Conveiu Scurt, pe frontispiciul celui mai îndrăzneț pînten al Cracului Iordanului, parcă o mîna de uriaș a șlefuit peretele de stîncă pentru o

inscripție gigantică pe care n-a mai apucat s-o scrie. Aici peretele vertical se împlîntă direct în apă, nemaioferind piciorului nici o priză. Rămîne să găsim un vad sau să ne întoarcem la Ogașu Ulmului.

b) Dacă am adoptat această din urmă soluție, urcînd cărarea întortocheată de pe Cracu Iordanului, ajungem pe culmea împădurită; de aici o cărare duce pe spinarea curmăturii, unde avem o priveliște asupra Conveului Scurt, din același punct, o alta cărare coboară pe sub coastă la cea mai puternică resurgență din Chei, Izvoru Iordanului, situat pe stînga Nerei, în dreptul Poienii lui Vogiu.

IZVORU IORDANULUI. POIANA LUI VOGIUN ȘI ÎMPREJURIMILE SALE

Izvoru Iordanului este o emergență foarte puternică, cu nivel constant în tot cursul anului și — am zice în glumă — cel mai scurt pîrîu din țară. Apa, țîșnind cu vigoare la baza stîncii se varsă după numai cîțiva metri în Nera. Minunat loc de popas, care te îmbie la odihnă.

Puțin la vale de izvor un drum de căruță se desface din cărare spre stînga în direcția Sasca Română (2 ore). Noi urmăm însă în continuare poteca, ajungem sub Cleanțurile de la Farna, o cîrșie găurită de peșteri și avene - toate suspendate în pereți verticali, inaccesibili turistului. O ramificație a potecii ne conduce peste o punte improvizată, măturată la fiecare viitură a Nerei, și iată-ne în pragul modestului sălaș al lui Sîrbu, cunoscut sub numele de Vogiu, în mijlocul unei mici livezi.

Dacă ne prinde înserarea fără cort, podul cu fin este singurul refugiu pentru noapte. Moșul sfătos își povestește bucuriile și necazurile. Aflăm de oi atacate de lupi; de mistreți care îi pradă porumbul toamna; de apele umflate care tocmai i-au smuls puntea și cîte altele. Tot de la el aflăm că rațele sălbatic pe care le-am observat în Conveiu Lung, la Izvoru Iordanului sau la Cotu Tulburii, aici își fac veacul din toamnă pînă în primăvară.

Dacă dorim să urcăm pe Cîrșia Căprariului din versantul drept al Cheilor care domină poiana în capătul ei din aval, obligînd Nera să cotească de la nord spre vest, e bine să luăm cu noi pe cineva care cunoaște cleanțurile și ogașele. De la sălaș, pe partea dreaptă a rîului, trecînd de Ogașu Alunilor și Ogașu Radovanului (de obicei seci vara), începem urcușul pe un grohotiș și apoi prin pădurea deasă ca peria care acoperă Cracu Ioșchii. Din cauza lăstărișului din parterul pădurii de fag, cărarea se pierde și călăuza devine indispensabilă. Aproape de culme, unde liliacul începe să înlocuiască fagul și alte esențe, ne apar în toată mărișoarea lor meandrele Nerei șerpuind printre versanții golași sau împăduși. Pădurile acestea sînt alcătuite din fag, gîmiță, gorun, cer, stejar, frasin, carpen, cîrpiniță, ulm, tei pucios, tei argintiu, sorb, paltin, jugastru, arțar, plop, plută (plop piramidal), între care se amestecă și meri, peri, vișini turcești, cireși sălbatici; în etajul arbuștilor găsim liliac, frăsiniță, scumpie, păducel, sînger, corn, alun, salbă moale, salbă rîioasă, călin, clocotiș, diferite specii de trandafir sălbatic. Mai întîlnim și liane care adesea formează o junglă de nepătruns (curpen, iederă), iar în luncă cresc sălcii și anini negri.

De pe Cracu Ioșchii trecem pe spinarea Cîrșiei Căprariului și urcînd mereu ajungem pe Vîrfu Căprariu (453 m). De aici poteca urmează linia de creastă, îndreptîndu-se spre NNE către Ogașu Văii Rele și Cleanțurile „La Cîrlige”. Coborînd cu atenție abruptul dinspre Poiana lui Vogiu, pe firul unei văiugi cu grohotiș care desparte două cleanțuri, poposim în gura Peșterii Voinii, o grotă mică de 50 m, în care se adăpostesc caprele, și care ascunde cîteva stalactite mai frumoase și scurgeri de calcită pe pereți. Spre S și SE peretele Cîrșiei Căprariului este neted și accesibil numai cățăraților care știu să folosească fisurile și pe care nu-i sperie surplombele. De aceea noi trebuie să ne înapoiem și să coborîm în Poiana lui Vogiu tot pe unde am venit.

CEA MAI SĂLBATICĂ PORȚIUNE A CHEILOR: DE LA VOGIUN LA CANTONUL DAMIAN

Începînd de la Cîrșiile Dese și Cîrșia Căprariului, Nera străbate mai bine de 6 km de chei pînă sub Turnu Mare al Begului, lîngă cantonul Damian. Este cea mai spectaculoasă, cea mai sălbatică și cea mai lungă porțiune a cheilor, în care nu întîlnim nici poieni și nici sălașe pentru popas.

Așadar, să pătrundem în inima Cheilor Nerei. Părăsind Poiana lui Vogiu și scurțînd prin pădure, pe versantul stîng al Nerei, ajungem la Pagina Ulmului, o vale de obicei seacă, ce desparte cleanțurile de la Farna de Cîrșiile Dese. Din potecă, urcînd anevoie printre stîncile ce stau parcă să se desprindă din albia foarte înclinată a torentului, ajungem la Peșterile lui Vîț — peșteri mici, unde s-au găsit oase de urs de peșteră (*Ursus spelaeus*) și de rîs fosil (*Felix lynx*). Revenind la Nera, dăm chiar în potecă de gura Peșterii Boilor, o grotă rece, cu mici băltoace, cu pereții dăltuiți de apă; cei peste 100 m lungime sînt greu de explorat fără echipament special. Poteca se angajează pe sub Cîrșiile Dese cu stîncăria lor cenușie, pe alocuri acoperită de vegetație, pe alocuri cu țancuri semețe care împung cerul. Neavînd loc pentru potecă, omul a săpat în stîncă tunele sau prispe înguste care ulterior s-au surpat ici-colo. Călcăm, așadar, cu atenție: un pas greșit și putem aluneca de la cîteva metri înălțime într-o dornă a Nerei sau să fim striviți de stîncile care se prăvălesc în albie. Trecînd prin două tunele, ieșim dintre Cîrșiile Dese și Cîrșia Căprariului și iată-ne la Cotu Tulburii, unde Nera scaldă poalele pereților

verticali ai Cracului cu aceeași nume. Angajându-ne pe sub Cîrșia Barbeșu Mic, unde poteca devine roșcată ca și stîncă, ajungem la Cîrșia Barbeșu Mare, cu peretele puternic surplombat, reflectat în apă. Aici Nera, izbindu-se de stîncă dură, cîrmește spre est și, lovindu-se din nou de Cracu Haiducului descrie un meandru enorm pentru a intra în cea mai spectaculoasă strîmtoare a cheilor formată din cîrșia „La Închinăciune” (stînga) și Pînza Văii Rele (dreapta). Stîncăria prăbușită în mijlocul râului, potecuța tăiată în peretele calcaros chiar deasupra oglinzii apei, posibilitatea de a urca, prin anumite locuri, sus pe platoul împădurit ce domină abruptul și de unde ochiul poate cuprinde într-o largă panoramă panglica ondulată a Nerei, toate fac din acesta unul din colțurile cele mai pitorești ale Cheilor. Iar cei care își continuă drumul prin chei pot admira după Pînza Văii Rele, cleanțurile „La Cîrlige”, Pînza lui Clean (pe dreapta) și Cîrșia Șoimului (pe stînga).

În punctul La Cîrlige poteca noastră trece printr-un vad pe dreapta râului. Motivul ? Cîrșia Șoimului îi barează trecerea cu „pînza” sa. Aici, în Pădurea Vulpița, în dreptul unor ostroave, sînt cîteva izvoare care ies din albia râului numai la secetă.

De la Pînza lui Clean putem folosi o potecă de creastă din versantul drept al Nerei, pentru a ne înapoia la Vogiu pe altă cale decît pe firul apei. Această potecă părăsește Cheile Nerei sub cleanțurile „La Cîrlige”, urcă în serpentine prin pădure apoi coboară la albia de obicei seacă a ogașului Văii Rele, în apropierea marilor marmite (numite „La Coveți”), adîncite mereu de apele acestui ogaș înainte de a se arunca de la înălțime în Nera. De aici, cale de 400 m mergem în amonte pe ogaș, printre pietrele albe, rulate, ale albiei, pînă cînd o cărare ce se desface pe dreapta ne conduce pe creasta cleanțurilor Pînzei Văii Rele. Din vîrfurile Pînzei Văii Rele, poteca urcă tot mai pieptiș pe Cracu Haiducului. Din loc în loc se deschid printre ramurile copacilor priveliști de neuitat, cînd spre Cheile Nerei (dreapta), cînd spre Valea Rea. În drumul nostru prin pădure ocolim fagi bătrîni doborîți de furtuna (secură n-a intrat pe aici !), străbatem poieni cu fragi parfumați și rugi de mure, întîlnim doline cu diametrul între 30 și 100 m. Apoi, după ce am coborît pe o înșeuare, reîncepem urcușul și mai pieptiș pe muchia Cracului Tulburii. În sfîrșit dăm de o pepinieră de pini. Ne aflăm în poienița „La Pogări”, de unde se deschide panorama cheilor spre Barbeșu Mic. Mai departe poteca începe a coborî, apoi urca pe Cîrșia Căprariului și de aici, coborînd pe Cracu Josenii, dă în Poiana lui Vogiu (sau a Alunilor). Urmărind poteca de creasta, este recomandabil să n-o părăsim pentru potecile ce coboară în dreapta spre Nera sau în stînga spre Valea Rea.

De la cleanțurile La Cîrlige ne putem urma drumul prin chei pe poteca săpată în stîncă, pe malul drept, pînă la Păgina Seacă, iar de aici, prinzînd drumul de care, să ajungem pe sub Fața Demianului (sau Damianului), la cantonul Damian. Dar la fel de bine putem alege drept mijloc de locomoție barca pneumatică, Nera fiind navigabilă la ape nu prea scăzute, de la Șopot pînă la Sasca, inclusiv în porțiunile cu repezișuri. Satisfacțiile vor fi mai mari pentru că ambii pereți ai cheilor vor putea fi văzuți din unghiuri pitorești. Evident, navigația în asemenea condiții diferă „oarecum” de cea pe un lac sau pe un rîu de cîmpie. Depășind învolburările primejdioase, prin fața ochilor prind să defileze alte comori ale Cheilor Nerei: Cîrșia Șoimului (alt. 522 m), de o lungime și înălțime impresionantă, găurită de peșteri accesibile doar alpinistilor. De-a lungul malurilor, în timp ce barca își continuă drumul pe coama repezișurilor înspumate sau pe unda lină a dornelor adînci, vedem haosul hățîșurilor de rădăcini de arin, replică bizară a pădurilor de mangrove¹, transplantate parcă pe meleagurile bănațene. În dreptul Păgini Seci, nu departe de un izvor, tragem la malul stîng pentru a vizita două peșteri: Gaura Porcariului și Dubova.

Peștera Gaura Porcariului este bine ascunsă în pădure, dar o potecă ce pornește din Zăvoiu! Peșterii ne conduce drept la ea. Dacă pătrundem pe brînci în galeria de după primele săli, dăm de niște săpături adînci din care s-au scos colți de urs de peșteră. Tot aici trăiește un remarcabil coleopter cavernicol. Peștera este rece, împodobită cu stalactite și coloane uriașe care scînteiază la lumina lămpilor, precum și cu mari bazine cu margini de travertin; după 150 m galeria se înfundă. Puțin mai la vale, înainte de a se ajunge la Ogașu Porcariului se află cea mai mare peșteră din chei, Dubova (lungă de peste 380 m și avînd gurile suspendate la 20 m în peretele mascat de coroanele copacilor). Ajungem la intrarea principală cățărîndu-ne cu trudă, prin stînga, pe stîncile în parte instabile, acoperite de mușchi și pămînt. Peștera se compune dintr-un sistem întortocheat de galerii. S-au găsit aci oase de urs de peșteră și amoniți (faună fosilă caracteristică jurasicului). În sală mare trăiește o colonie mare de lilieci. Pe stîncile prăbușite, în stratul gros de guano care emană miros de amoniac, colcăie rîme de peșteră avînd pînă la 20 cm lungime. Galeria ascendentă din stînga sînt mai uscate și au tunele de presiune și formațiuni stalagmitice destul de frumoase.

Trecînd de Ogașu Porcariului, în față ne apare în toată splendoarea Turnul Mare al Begului,

¹ Formație vegetală tropicală, caracteristică țărmurilor maritime mlăștinoase, alcătuită din arbuști cu rădăcini adventive ce coboară în apă ca niște parîme.

străjerul cheilor, impresionantă piramidă de calcar, cu vârful aureolat de ceața legendelor romantice. Privit din diverse unghiuri, își schimbă forma, dar de pretutindeni răsare dintre celelalte înălțimi.

Legenda spune că, pe vremuri, o fata din partea locului (bineînțeles, cea mai frumoasă), fiind urmărită de un comandant de oști turc, pe nume Ali Beg, a urcat muntele până în vîrf și s-a aruncat în Nera. După o variantă, însuși Ali Beg, părăsit de iubită, și-a ascuns comorile în cleant, apoi s-a aruncat în apele învolburate.

Pe abruptul Begului, mai sus de mijlocul peretelui, se mai vad încă rămășițele unei scări de lemn. Acum 30 de ani, un zidar din Sasca Română, vrînd să găsească comorile ascunse acolo de turci sau de haiduci, a montat cu riscul vieții această scară și s-a urcat pînă la presupusa tainiță a comorilor; mare i-a fost dezamăgirea cînd a găsit în scobitura stîncii doar un cuib de șoim. Peretele, înalt de aproape 200 m, a fost escaladat de alpiniști pentru prima dată în 1964.

Begu Mare este continuat de Begu Mic. Perpendicular pe aceste cîrșii pornește un pinten, o curmătură lungă — Cîrșia Ciochinei — care obligă Nera să facă un ocol dintre cele mai mari, spre nord. Atît pe spinarea rotundă a Ciochinei, cît și la poalele Begului, pe terasa Nerei, pînă la cantonul Damian, există pajiști întinse cu ierburi înalte pînă la brîu, minunate locuri pentru întins cortul. Mai sînt asemenea pajiști și aiurea, dar aici avem la îndemînă o fîntîna, cantonul și un drum care ne leagă cu satul Potoc.

Cercetătorul găsește și el aici — ca dealtfel pe toată lungimea cheilor - un cîmp larg de activitate în care aproape totul a rămas încremenit în forme primare, nemodificate de activitatea omului. O lume nebănuit de bogată sălășluiește în Nera însăși, în nenumărate tainițe ale albiei sale bolovănoase sau nisipoase. Nu e vorba numai de speciile de pești amintite. Cu fiecare piatră smulsă din apă, cu fiecare fileu tras pe fundul albiei, cercetătorii scot la iveală forfota unei lumi de animale în permanent zbuluc, în care, ca nicăieri în țară, predomină gasteropodele (melcii de apă) și bivalvele (scoicile).

Nu mai puțin atrăgătoare sînt și cohortele de insecte din pădure și din pajiștile întinse care-ți iau ochii cu paleta unei flore luxuriante.

POPAS LA CANTONUL DAMIAN (DEPEDEA)

Cantonul silvic Damian, renovat în 1966, e așezat pe malul drept al Nerei, în lunca delimitată de Turnu lui Beg, Cîrșia Ciochinei și Cîrșia Dosu Demianului. Cantonul are cameră de oaspeți la dispoziția personalului silvic. În poiana de sub Beg sau pe șaua de pe Cîrșia Ciochinii, de unde se deschid orizonturi admirabile, ar fi utilă o cabană turistică mică, pe care un drum modernizat s-o lege de Potoc și de Oravița.

Înainte de a părăsi cantonul Damian, să spunem cîteva cuvinte despre aspectul cheilor în perioada viiturilor de primăvară și la începutul verii. La ploi Nera crește rapid și se întunecă la culoare, dar tot așa de brusc poate să scadă și să se limpezească. Cînd apele vin tulburi și umflate, vadurile de la Cîrlige sînt greu de găsit, apa trecînd de brîu și curentul fiind destul de puternic; a doua zi însă poți avea surpriza să treci relativ ușor prin același loc, cu cizme lungi. Vadurile dintre Trifu și Vogiu sînt mai accesibile chiar la viituri. Este bine să traversăm riul în diagonală, prin locurile unde apa curge pe repezișuri bolovănoase. Pentru a da un exemplu de ceea ce se poate întîmpla la viituri, în primăvara anului 1966 apele au ajuns sub ferestrele cantonului Damian, la 5 m deasupra nivelului obișnuit al apei. Poteca rămîne după viituri cu urme greu de înlăturat: sălcii prăbușite peste cărare, bușteni proptiți în gura tunelurilor sau barînd prispele tăiate în stîncă, rețea de liane în care crengile și frunzarul s-au prins ca într-un năvod.

Spre toamnă totul reintră în normal. Apa Nerei, limpede ca lacrima, reflectă albul stîncilor de calcar sau verdele cîrșiilor împădurite. În porțiunile cu dorne adînci, riul rămîne întunecat și misterios; în cele cu apă puțin adîncă, prin transparența apei se vede nisipul grosier sau prundișul mărunț de pe fundul albiei, deasupra căruia peștii foarte numeroși își caută hrana prin mișcări zvîcnite. Porțiunile liniștite alternează la strîmtori cu repezișuri cu bolovani mari, acoperiți cu biodermă, sau chiar cu stînci enorme, prăbușite în albie.

CANTONUL DAMIAN - PODU BEIULUI

De la cantonul Damian la Podu Beiului sînt mai puțin de 4 km. Prezența drumului și a mai multor sălașe face ca acest sector al cheilor să pară mai puțin sălbatic. Cîrșia Rolului, masivă și impunătoare, cu turnuri de piatră (432 m alt.), este prima înălțime ce ne apare în față, pe dreapta riului. Pereții ei măsoară cca 270 m, dintre care vreo 200 m de abrupt golaș. Unul din turnurile sale a și fost escaladat de alpiniștii din Arad, în primăvara anului 1966. Tot în Cîrșia Rolului există o mică peșteră (Peștera Rolului) ce pare să fi servit drept ascunzătoare vestitului haiduc Adam Duma-Neamțu, învățător la Sasca, unul din ultimii haiduci bănățeni care s-a ridicat, împreună cu ceata sa, împotriva exploatarelor poporului, printre care nemeșul de la Mesici. Faptele sale mai trăiesc în memoria oamenilor din partea locului, iar numele lui e legat de numeroase văi, peșteri și alte locuri în care a

haiducit. În anii revoluției din 1848 îl găsim în fruntea unei cete de haiduci, cutreierînd munții dintre Sasca și Dunăre și împărțind dreptate. După anul 1860 învățătorul haiduc este prins și spînzurat.

Pentru a ajunge în Poiana Lindinii, unde Nera primește pe dreapta un ogaș ce-și are obîrșia sub Cornetu înalt (893 m), ea trebuie să treacă printr-o strîmtoare de numai 50 m, formată de Cîrșia Rolului și Turnu Mic al lui Beg. Șerpuind printre Fața Rîului și Cîrșia Bîltan, ajunge în Poiana Miaica — o depresiune mai largă — înconjurată de Cracu lui Drăgilă (cu stîncărie pe creștet) și Cracu Miaicii. Aici Nera primește cel mai important afluent al său în chei, Beiul.

Drumul pe care am venit de la cantonul Damian (și care, începînd de la Poiana Lindinii e drum forestier) trece podul de beton spre Potoc, urmînd Valea Chichiregului. Sub pod este un izvor.

Părăsim drumul la podul amintit și apucăm spre stînga pe o potecă îngustă, cu intenția de a parcurge Cheile Nerei pînă la capăt. Poteca străbate prin numeroase tunele săpate de mîna omului ultima porțiune a Cheilor Nerei, care se termină la Sasca Română. Parcă simțind că se apropie sfîrșitul și că intrînd curînd în roci eruptive și metamorfice va fi împiedicată să-și exercite fantezia modelatoare căreia calcarele i s-au pretat afît de bine, în această porțiune finală Nera se întrece pe sine.

Sub Cîrșia Caraula, împodobită cu tancuri și turnuri de piatră, observăm un con uriaș de grohotiș; din el ies adesea vipere cu corn care pot fi întîlnite chiar pe potecă. Fueroaga Mare este numele cîrșiei principale din această porțiune a cheilor. Aruncîndu-și un pinten spre Dealu Untan, ea obligă apele rîului să treacă printr-o deschizătură îngustată la aproximativ 20 m. Drumetului poate continua drumul numai printr-un tunel de 40 m săpat în Fueroaga și apoi pe o prispă ce trece la mai bine de 15 m deasupra Nerei. Ajunși aici, putem vedea, cu puțină imaginație, dintr-un anumit unghi, un cap de om în profil, cu nas coroiat și gura întredeschisă: e Sfînxul Nerei. Trecînd pe lîngă colțuri stîlcoase cu plante suculente sau țepoase și pe lîngă pajiști multicolore, ajungem la Fața Cutului, un deal înierbat și cu arbuști; sîntem la granița dintre calcare și roci eruptive. După Fueroaga și Dealu Untan, scăpată din strîmsoare, Nera își sapă un canal foarte îngust și adînc, umbrit de un zăvoi des. Apoi valea se lărgeste treptat. De pe o cornișă, la capătul unei excursii pline de neprevăzut, farmec și noutate, mai aruncăm o ultimă privire înapoi peste cîrșii și cleanțuri și peste conveiele rîului, apoi înaintăm spre primele case din Sasca Română din apropiere. Numai 2 km ne despart de șoseaua modernizată ce leagă Sasca Montană de Oravița.

2. DE LA ORAVIȚA LA ANINA PRIN VĂILE BEIULUI, BEUȘNIȚEI ȘI BEIULUI SEC

Oravița - Răcăjdia - Ciuchici - Slatina-Nera (mai precis pînă la răscrucea de drumuri dintre satul Macoviște și Slatina-Nera): 24 km de șosea asfaltată; Oravița — Răcăjdia - Slatina-Nera pe vechiul drum nemodernizat: 14 km. Slatina-Nera - satul Potoc: 5 km șosea forestieră neasfaltată (ceva mai mult de 1 oră cu piciorul); satul Potoc - Podu Beiului: 1 oră de mers cu piciorul pe același drum forestier; Podu Beiului — Ochiu Beiului: cca 5 km pe potecă și drum forestier (1½-2 ore); Ochiu Beiului - Cascadele Beușniței - Ochiul Beiului: cca 2 km pe poteci (1-1½ oră); Ochiu Beiului - cantonul silvic Beiu Sec (Delameea): cca 3,5 km drum forestier (cca 1 oră cu piciorul); Cantonul Beiu Sec — cantonul C.F.F. Crivina: cca 3 ore cu piciorul pe un fost drum forestier; Cantonul Crivina — Anina (cartier Steierdorf) (trecînd pe la Puțul carbonifer nr. 5): cca 7 km drum forestier și șosea asfaltată (cca 2 ore cu piciorul). Dacă se merge cu mașina de la Oravița pînă la Slatina-Nera sau Potoc, traiul poate fi făcut într-o zi; e preferabil însă să fie făcut în două zile, cu un popas de noapte lîngă cantonul silvic Beiu Sec, pentru că toate obiectivele interesante să poată fi văzute pe îndelete.

Cîteva cuvinte despre bazinul Beiului. De sub Culmea Goruia — Cetățuia (vezi fig. 14) izvorăsc cîteva pîraie (Răcăjdel, Seleștiuța și altele) care dispar repede prin fisurile substratului calcaros și curg mai departe subteran. Din acest punct, valea, cu apa numai la viiturile mari, primește numele de Beiu Sec. Primul aport permanent de apă va fi abia la întîlnirea (pe stînga) cu Beușnița care-și adună apele de sub Culmea Pleșiva (Liciovacea). Aici, lîngă confluența Beiului Sec cu Beușnița, se adaugă o însemnată cantitate de apă din Ochiu Beiului, izbuc important și permanent. Puțin mai jos apa se angajează pe albia uscată a Beiului Sec, căpătînd numele de Bei. Deci Beiu Sec + Beușnița + Ochiu Beiului = Beiu propriu-zis.

DE LA ORAVIȚA LA PODU BEIULUI

Din Oravița, pe una din șoselele ce se îndreaptă spre Moldova Nouă, parcurgem distanța ce ne desparte de răscrucea de drumuri dintre satul Macoviște și Slatina-Nera. Aci apucăm drumul forestier ce se desface la stînga către satul Potoc (5 km). Din Potoc ne angajăm în continuare pe același drum forestier care se îndreaptă spre Podu Beiului; la început, el coboară pe versantul drept al Chichiregului Mic, ogaș ce curge între dealul Săcăneasca (versantul drept) și Cracu Lațcului (versantul stîng); în depărtare începem să zărim silueta piramidei Begului Mare, străjerul Cheilor Nerei; după confluența cu

Valea Chichiregului Mare intrăm în porțiunea mai frumoasă a Văii Chichiregului — vale destul de pitorească, adevărate chei înguste, sălbătice și adânci: firul minuscul al apei a scobit în calcar un jgheab cu marmite, bolovani rulați și lame tăioase, versanții fiind din calcar sterp. Din punctul unde Chichiregul se varsă în Bei, mai înaintăm puțin pînă la Podu Beiului, aruncat peste apa acestuia chiar înainte de a deveni afluent al Nerei.

PODU BEIULUI - OCHIU BEIULUI

Părăsim drumul forestier urmat pînă acum (cel care se îndreaptă spre Poiana Lindinii din Cheile Nerei) și ne angajăm pe poteca ce însoțește pe dreapta apa Beiului către izvoarele sale. Treceam un podeț peste Ogașu Chichiregului ce se varsă aici în Bei, și după mai bine de 1 km ajungem în locul numit „La Mori”, o lărgire a văii, cu cîteva sălașe pe coastă. O luăm pe drumul forestier ce vine din stînga, tot de la Potoc, și se angajează pe versantul drept al Beiului. La vreo 30 m sub noi curge apa limpede, verzuie-albastră, a pîrîului, pe pat de calcar; porțiunile liniștite alternează cu săritori înspumate determinate de baraje de tuf. Între punctul „La Mori” și cantonul silvic ce urmează, pe o distanță de 1,5 km, sînt trei cascade mai importante, una mai frumoasă ca alta. Apa pîrîului, adunată în bazine cu margini de travertin, se aruncă de la cîteva metri cu zgomot puternic. În această porțiune lățimea albiei variază între 5 și 15 m. Ici-colo cîte un cleanț mai îndrăzneț se înalță stingher deasupra copacilor. Pe alocuri remarcăm exemplare de *salix argentea* cu siluete grațioase, și pîlcuri de pin plantat. După cantonul silvic înconjurat de brazi plantați, drumul nostru se unește cu cel ce vine de la Ilidia — Socolari, face aici un unghi drept și merge spre cantonul Beiu Sec (Delameea), urmînd în continuare Valea Beiului. După mai bine de 1 km pe acest drum, printre pereții înalți ai văii, ajungem la Ochiu Beiului. Spre sud, pe Cracu Cerboanea, apar gorunete impunătoare.

REZERVAȚIA NATURALĂ BEUȘNIȚA; OCHIU BEIULUI ȘI CASCADELE BEUȘNIȚEI

Iată-ne lîngă Ochiu Beiului, puternică emergență carstică, care ne apare ca un lac în miniatură. Cuveta izvorului, în formă de crater, are diametrul mare de 20 m și o adîncime de cca 2 m. Apa transparentă, verzuie-albastră, lasă să se vadă fundul stîncos, tapizat cu bolovani. Din adînc țîșnesc vinișoare de apă antrenînd nisip și bule de aer. Spre maluri există o centură incompletă de papură și Callitriche, precum și covor verde de mușchi (*Fontinalis*). Păstrăvi zlobii populează fundul izvorului dar pe măsură ce cutiile de conserve și sticlele de bere s-au înmulțit pe fundul lui aceștia s-au împuținat ! Și asta, în ciuda tablei din apropiere care ne avertizează că sîntem pe teritoriul unei Rezervații naturale !

Rezervația naturală Beușnița, creată în 1943, cuprinde 100 ha din Căldarea Beușniței și, ca păduri de protecție, pădurile din Valea Beiului Sec și din alte văi ale bazinului. Subsolul regiunii este alcătuit pretutindeni din calcare. Clima e deosebit de blîndă, fapt dovedit de prezența pe țăncurile proeminente ale Pleșivei (sălbatic platou calcaros acoperit parțial de codri seculari, ridicat din mare în cretacic) a cîtorva arbori și arbuști meridionali iubitori de căldură: liliacul, scumpia și alunul turcesc. Și încă o dovadă, Ochiu Beiului, care nu îngheață, găzduiește rațe sălbătice și alte păsări migratoare ce-și petrec iarna aici, în loc să-și continue călătoria spre miazăzi.

Vegetația subtropicală care acoperea aceste locuri în terțiar a fost înlocuită treptat de păduri euro-siberice cu ulm, stejar, frasin, fag, la care s-a adăugat mai tîrziu alunul turcesc. În timpul glaciațiilor din pleistocen, în căldări ca cea a Beușniței s-au păstrat, printre altele, alunul turcesc și specii relict de fag. În postglaciar, pe culmile și fețele munților cu expunere sudică li s-a adăugat acestora vegetația de origine ilirică-carstică, migrata dinspre sud-vest (liliac, mojdrean, cărpiniță, scumpie etc.).

Înarmați cu aceste cunoștințe să pătrundem în miezul rezervației, de-a lungul văii pline de făgăduințe a Beușniței. Chiar de jos, de la confluență, și pînă aproape de obîrșie, Beușnița reprezintă un șir neîntrerupt de cascade așezate în trepte, a căror apa curge pe un pat foarte înclinat, de tuf calcaros. Apele Beușniței sînt adevărate „ape crescătoare”, cum denumesc bănățenii apele ce dau naștere la tuf calcaros. Procesul de concreționare, prin depunerea carbonatului de calciu în exces, este aici foarte puternic, lot ce se găsește în albie este încetul cu încetul încrustat: perne moi ale mușchi, frunziș, crengi, pietre și chiar mici vietăți. Așa se naște și crește tuful calcaros. O secțiune în albie ne-ar dezvălui o grosime apreciabilă a tufului; la suprafață vedem însă doar barajele de travertin și fagurii gururilor adînci care închid apele limpezi a pîrîului. Dacă am avea deasupra albiei un tavan de calcare cu stalactite și pe margini pereți cu scurgeri de calcită, ne-am afla într-o peșteră de o splendoare ce ar întrece orice închipuire.

Căderile de apă ale Beușniței pot fi grupate astfel:

1. Cascadele din porțiunea inferioară, cuprinse între Ochiu Beiului și poiana din mijlocul rezervației — un șir neîntrerupt de căderi de apă prelungi, dar nu atît de verticale, curgînd prin jgheaburi înguste, serpentiforme, sub pădurea deasa. Cea mai din aval prezintă o

parte superioară șerpuită și lungă, iar alta, chiar în dreptul Ochiului Beiului, e scurtă dar dezvoltată în lărgime.

2. Cascadele din porțiunea superioară, începînd cu marea cascadă din marginea poienii centrale și pînă în punctul unde urmărirea pîrului în amonte devine aproape imposibilă (cam la 1 km de confluență): Aceste cascade sînt verticale și zgomotoase, apa lor căzînd în dorne adînci și tivite cu baraje de travertin. Prima și cea mai mare din acest grup, situată în marginea poienii amintite, cade ca o perdea transparentă de la 12—15 m peste abruptul de tuf, înverzit lateral de mușchi și sfredelit la bază de nenumărate cotloane. Prin stînga ei, niște trepte tăiate în tuf ne conduc prin făgetul bătrîn amestecat cu arbori iubitori de căldură (*Corylus colurna*, *Padus mahaleb*) spre cea de a doua cascadă, mai vijelioasă, desfăcută în trei șuvoaie; e mai puțin înaltă decît prima, dar frumos dezvoltată în lărgime. După o bucată mai lungă de suiș prin pădure ajungem la a treia cascadă, cea mai sălbatică. De pe un prag crescut din tuf între doi pereți, apa alunecă în numeroase perdele și șuvițe, printre perne de mușchi, pe un mare bloc de travertin înnegrit. Cînd apele sînt umflate de ploi, efectul fonic este uluitor. E simfonia nescrisă, mereu alta, a naturii dezlănțuite. Cățărîndu-ne anevoie cîțiva metri pe peretele din stînga cascadei, deslușim parcă zgomotul înfundat al unei alte căderi; căderile de apă continuă probabil pînă la obîrșie, sub Pleșiva.

Cu părere de rău revenim la cascada mare, aruncăm o ultimă privire Beușniței și intrăm în poiana largă, plantată cu o alee de pomi fructiferi. În capătul opus al poienii, un drum de căruță de pe dreapta Beușniței ne scoate în valea Beiului Sec, la cîteva sute de metri în amonte de Ochiu Beiului.

DE LA OCHIU BEIULUI LA ANINA

Pornind de la Ochiu Beiului, după o oră de mers pe drumul forestier ce urcă de-a lungul Beiului Sec (cca 3,5 km) ajungem la cantonul silvic Beiu Sec, situat pe locul denumit Delameea. În jur admirăm frumoasele exemplare bătrîne de alun turcesc, mesteacăn și nuc canadian.

La vreo 2,5 km după Ochiu Beiului se desface în dreapta o potecă ce urcă pe Dosu Stîncos (numit și Dosu Mare, 542 m). Dacă urmăm această potecă prin pădurea de fag bătrînă de aproape 200 de ani, ieșim deasupra Văii Beușniței, într-o plantație de pin. Pădurea amintită are exemplare bătrîne de alun turcesc, înalte pînă la 30 m, de 70 cm în diametru, diseminate printre fag, tei argintiu și alte esențe, pe o suprafață de 187 ha. De pe culmea unde am ajuns se deschide, printre coroanele arborilor, o priveliște largă spre versantul de vest, abrupt, al Pleșivei, acoperit în parte de codri seculari; muntele acesta e plin de doline, peșteri neexplorate, cascade pitorești, colți și pereți de stîncă prăpăstioși. Aici e mai mult alun turcesc decît în toate celelalte puncte cunoscute în țara (Sirinea, Cazane, Domogled, Tismana).

Ne înapoiem la cantonul Beiu Sec; în amonte de acesta valea, orientată tot nord-sud ca pînă aici, e mărginită de masive calcaroase acoperite de pădure de fag amestecat cu alte esențe, neexploatare pe culme. La viituri, albia de calcar primește apă care curge vijelios printre bolovanii albi, rulați. Dar acest torent ocazional reușește foarte rar să depășească cantonul.

Ajungînd la confluența cu Răcăjdelul, ale cărui ape dispar în bolovănișul Beiului Sec, urcăm pe acesta pînă la poiana cu doline „Omu Mort”. De aci, peste Culmea Răcăjdeana, prin Padina Seacă, pe lîngă Valea Mîndrișagului, ajungem la cantonul C. F. F. Crivina, apoi pe la puțul minier Ponor (puțul nr. 5) la Anina (cartier Steierdorf). Poteca dintre cantonul Beiu Sec și Crivina, cu aspect de drum extrem de accidentat în unele locuri, a fost cu ani în urmă o bună șosea forestieră. (Pentru sectorul canton Crivina — Anina: vezi Cap. IV, Traseul 6).

3. DE LA ORAVIȚA, TRECÎND PRIN VĂILE BEIULUI ȘI BEUȘNIȚEI, PE LA RUINELE CETĂȚII TEREZIA, ȘI DIN NOU LA ORAVIȚA

Oravița - Slatina-Nera - satul Potoc - Podu Beiului - Ochiu Beiului - Cascadele Beușniței - Ochiu Beiului: cca 34 km pe șosele, drumuri forestiere și poteci (vezi pentru detalii traseul precedent); Ochiu Beiului - Cetatea Terezia: cca 1 ora cu piciorul pe drum forestier și apoi comunal. Cetatea Terezia - Ilidia (prin satul socolari): cca 7 km pe drumuri mai rele sau mai bune (1½-2 ore cu piciorul); Ilidia - Oravița (prin Ciclova Româna): cca 10 km șosea nemodernizată.

În mare parte traseul se suprapune peste cel precedent. Deosebirile constau în faptul că e un traseu circular, înapoierea făcîndu-se tot la Oravița, precum și în aceea că permite vizitarea ruinelor Cetății Terezia.

Din minunatul parc al Beușniței coborîm pînă la prima bifurcație pe drumul forestier pe care am venit la Ochiu Beiului, iar de aici, urmînd ramificația ce urcă spre dreapta, ieșim din pădure pe la jumătatea coastei Dealului Cetățuia. Pe vîrfurile acestuia, în dreapta, zărim ruinele Cetății Terezia (alt.

664 m), reședință de prin sec. al XVII-lea a unui „bei”, stăpînul regiunii. Dealul stîncos și sterp, din calcare cretacice, avînd pereții abrupti și scrijelati de torenți, pare el însuși o enormă cetate; de departe e greu de spus unde se termină stîncă și unde încep ruinele.

Coborînd în continuare pe drumul spre socolari, la sud privesc se deschide largă spre munceii de la Sasca, în fața spre Dealurile Vîrșetului care maschează Cîmpia Tisei, la nord spre Munții Oraviței. De la Socolari intrăm în șoseaua neasfaltată care ne conduce, la dreapta, spre Ilidia — Oravița.

4. PE VALEA ȘUȘAREI, PORNIND DIN SASCA MONTANĂ

Sasca Montana - Cheile Șușarei - Sasca Montana: 2-3 ore pe poteca. La Sasca Montană se poate ajunge pe doua căi principale: fie din Oravița (prin Răcăjdia - Slatina-Nera pe șosea nemodernizată: 22 km, sau prin Răcăjdia - Ciuchici pe șosea asfaltată: 28 km), fie din Moldova Noua (prin Cărbunari pe șosea nemodernizată: 40 km, sau prin Naidăș pe șosea modernizată: 52 km).

Sasca Montană — cunoscută pe vremuri datorită poziției sale pitorești — este o localitate cu veche faimă minieră, populată inițial de olteni. Griselini la sfîrșitul sec. al XVIII-lea nota că la Sasca se extrage minereu de cupru, plumb, argint și admitea că unele din minele vechi trebuie să fi fost lucrări romane. Astăzi n-a mai rămas nimic din vechile exploatare miniere și din cuptoarele de topit arama. Prin intrările prăbușite ale minelor nu se mai poate pătrunde, în schimb au fost amplasate galerii noi, puturi și foraje care au explorat în detaliu Dealul lui Gheorghe pînă în Platoul Știnăpări — Cărbunari.

Șușara (sau Valea Morilor) își are obîrșia sub dealurile Sporescu și Cărbunari; după ce primește cîțiva afluenți pe stînga, Șușara străbate Sasca Montană și se varsă în Nera la Vîrîți, cartierul din aval al Sascăi Montane. Valea rămîne îngustă pînă la confluență.

Să pornim din capătul de sus al Sascăi (cartierul Spînzurați — după casele urcate pe versanți), pe drumeagul care se angajează pe dreapta Șușarei. Trecem pe lîngă trei mori de apă țărănești cu baraje, pe lîngă niște izvoare puternice care alimentează Șușara și, după cca 1 km de urcuș lent pe valea împădurită, ajungem la o clădire înconjurată de un pîlc de conifere, fosta casă turistică, apoi tabără de copii. Dincolo de această clădire prin frunzișul pădurii se înalță cleanțuri ascuțite, într-adevăr, după ce trecem pe lîngă o gură de mină părăsită, săpată în malul stîng, după numai 0,5 km de urcuș pătrundem printre abrupturi impunătoare de adevărate chei. Pereții din dreapta rîului, cu pînteni ascuțiți, au înălțimi verticale de peste 100 m, pe o lungime de cca 200 m; ei țin de Cioaca Înaltă (alt. 394 m). După încă 0,5 km în amonte, înainte de confluența celor două pîraie ce formează Șușara, întîlnim din nou o porțiune de chei unde pereții se apropie pînă la 3—4 m. Urmează punctul La Cascadă, denumit astfel din pricina pîrîiașului din stînga noastră, care, înainte de a se uni cu cel din dreapta, cade de la înălțirre printre stînci și grohotișuri. După 1 km de urcuș anevoios pe lîngă albia acestui pîrîiaș ajungem la obîrșia sa din Dealul Sporescu. Pîrîiașul din dreapta noastră își are sursa în Dealul Cărbunari, la numai 0,5 km de la cascadă. Părăsind valea răcoroasă, cu caracter montan, a Șușarei, putem urca spre stînga la Peștera Hoților situată în imediata apropiere a Poienii Țigăncii și a Poienilor Mari (la numai cîteva sute de metri). Efortul este răsplătit de privesc largă ce ni se oferă: în fața Dealul Calvariei (514 m) cu Crucea Osmanului, iar în spatele lui, spre stînga, Țilva samuelii (581 m). Poienile sînt la numai o oră de urcuș în continuare pînă la Știnăpări (608 m) și Cărbunari (563 m), sate așezate pe dealurile calcaroase din sud, ciuruite de doline.

Cheile Șușarei merită osteneala unei excursii de 2—3 ore, pornind din Sasca Montană; deși mici, ele sînt chei autentice cu o alcătuire și un farmec aparte.

5. EXCURSIE DIN SASCA MONTANĂ SPRE CLEANȚU CĂTANEI ȘI CRUCEA OSMANULUI DIN CÎRȘIA CALVARIEI

Sasca Montana - Cleanțu Cătanei (peste Priporu lui Gheorghe): cca 1 oră de urcuș pe potecă.
Sasca Montană - Cleanțu Cătanei — Crucea Osmanului: cca 2 ore de urcuș pe poteci.

Tot din Sasca Montană, pornind din capătul ei din amonte, putem sui prin pădure, pe lîngă Ogașu lui Gheorghe, pe Priporu lui Gheorghe din dreapta ogașului, avînd grija să nu alunecăm pe grohotișul în pantă foarte înclinată. Ajungînd sub abruptul Cleanțului Cătanei (unde se termină grohotișul), ne strecurăm printre stînci pînă la gura unei peșteri mici. De aici putem admira în stînga noastră Dealul Calvariei, o cîrșie impresionantă ce domină împrejurimile și din vîrfurile căreia se vede în depărtare puzderia de sate din Cîmpia Banatului.

Excursia durează o oră și este destul de istovitoare din cauza grohotișului de la poalele abruptului pe care trebuie să ne cățărăm; de aceea se recomandă numai turiștilor antrenați.

6. DIN SASCA MONTANA SPRE MOLDOVA NOUĂ, PESTE MUNȚI ȘI

AȘEZĂRILE CĂRBUNARI ȘI ȘTINĂPARI

Sasca Montană - Știnăpări - Cărbunari - Moldova Nouă: 25 km șosea auto nemodernizată.

Părăsind Sasca Montană, să urmăm spre Moldova Nouă pe șoseaua ce vine de la Oravița. Ea urcă mai întâi panta extrem de înclinată a Dealului Gheorghe care barează calea spre sud, ajunge pe Platoul Știnăparilor și Cărbunarilor, apoi coboară spre Dunăre pe înălțimile Locvei. Acest drum șerpuitor folosește în multe porțiuni traseul vechiului drum roman.

Chiar din capătul din amonte al localității Sasca Montana, șoseaua desfășoară serpentine largi, apoi tot mai strânse, urcând mereu pînă pe spinarea stîncoasă a dealului. Privind înapoi, peisajul ne captivează. La picioarele noastre se înșiră pe strîmta vale a Șușarei casele din Sasca, înaintînd mereu spre sud, șoseaua serpuiește prin poieni largi, apoi pe măsură ce verdele pădurilor se retrage, apare pe coastă stîncăria dezolantă a platoului sărăcăcios al Știnăparilor.

Din satul cu același nume, un drum relativ bun se desface din șosea către Șopotu Nou. Drumul se strecoară mai întâi prin poieni și pădure, puțin fi asemuit cu o alee de parc; apoi se angajează pe serpentine dese, printre cleanțuri mascate de copaci, stînci scrijelate și doline, pînă la Stancilova. La jumătate distanța între Știnăpări și Stancilova, în punctul „La Logor”, un indicator ne invită „Spre Lacu Dracului” din Cheile Nerei. Drumul coboară în continuare spre Șopotu Nou, tot în serpentine largi, prin pădure de fag amestecată cu tei, arțar și alte esențe.

DAR SĂ REVENIM LA ȘTINĂPARI

Cîndva, platoul acesta dezolant a fost centrul unor mari făgete care furnizau lemnul necesar pentru galeriile minelor și pentru cărbunii necesari „topitoarelor” (furnalelor) de la Sasca. Știnăpării și Cărbunarii sînt sate locuite de „bufeni”¹, adică de olteni veniți în Banat prin sec. XVII-XVIII, mai ales pe vremea cînd ambele provincii erau sub dominația otomană și nu exista graniță între ele. În perioada 1718—1739, cînd Banatul și Oltenia sînt ocupate temporar de austrieci, imigrarea continuă. Oltenii sînt aduși cu forța și folosiți la exploatarea lemnului necesar minelor și „topitoarelor” de fier și aramă de la Moldova Noua și din Valea Radimnei. Mai tîrziu, cînd pădurile Radimnei s-au împușinat, furnalele s-au mutat la Sasca Montană (1750—1753), iar oltenii au rămas de izbeliște prin localitățile din apropiere (Moldova Noua, Baron, Alibeg, Padina Matei), sau au format așezări noi ca Știnăpării și Cărbunarii, muncind pentru minele și furnalele din Sasca. Se cunosc azi cam 20 așezări bănățene, populate de urmașii oltenilor de atunci, dintre care amintim Cozla, Pescari (Coronini), Moldovița, Sasca, Oravița, Ciclova, Dognecea, Văliug etc.

De la Cărbunari, șoseaua coboară în serpentine în Valea Radimnei, încrucișîndu-se cu linia ferată îngustă ce duce la fabrica de cherestea Zăvoi. Părăsind valea, șoseaua coboară în serpentine dese, trecînd din culme în culme pînă în Valea Boșneagului (Valea Baronului); odată cu această vale ea intra în Moldova Nouă.

¹ La rîndul lor, oltenii le spuneau bănățenilor „frătuți”.

Capitolul VI. DEFILEUL DUNĂRII ÎNTRE BAZIAȘ ȘI ORȘOVA. EXCURSII PRIN MUNCEII LOCVEI ȘI MUNȚII ALMĂJULUI

NATURĂ ȘI ISTORIE ÎN CLISURA¹ DUNĂRII

Dunărea taie în Carpați un defileu grandios, obiectiv turistic spectaculos, unic în felul său în Europa. Intrând în țară pe la Baziaș (km 1 075), ea își croiește în șisturile cristaline de Locva primul sector al Defileului. După depresiunea de la Moldova Veche, la Pescari (km 1 039), începe lupta sa titanică cu munții calcaroși, iar la Gura Văii (km 940) iese din impunătorul defileu dăltuit în piatră. El a fost tăiat pe fosta strâmtoare marină din oligocen-miocen dintre bazinele panonic și ponto-caspic, la începutul cuaternarului.

Defileul Dunării, această măreață vale transversală cu versanți înalți, cu pantă accentuată și albia presărată cu stînci, apare sub diferite nume ca: „Sectorul Cataractelor și al Porților de Fier”, „Sectorul Cazane — Porțile de Fier”, „Clisura Dunării” și altele, după cum se desemnează întregul său anumite sectoare.

Caracteristice pentru Defileu sînt, în primul rînd, lungimea sa neobișnuită (135 km), apoi înălțimile abrupturilor de calcar (Știrbațul Mare, 768 m). Masa uriașă a apelor prinsă în strâmtoarea defileului curge printr-o albie cu aspecte variate în secțiune. Astfel înainte de formarea lacului de baraj lățimea varia între 150 m în Cazanele Mici și 2 150 m în aval de Greben (km 998), iar adîncimea de la 6,5 m (la sud-vest de Tisovița), la 45 m (în punctul Prigrada Calinic din Cazanele Mari). În funcție de rezistența rocii, zonele înguste (Baziaș, Pescari, Greben, Cazane, Porțile de Fier) alternează cu largiri depresionare (Moldova Veche, Liubcova, Milanovaț, Dubova, Ogradena, Orșova). Viteza curentului în defileu putea atinge pe alocuri pînă la 5 m pe secundă.

Formațiunile geologice tăiate de Dunăre sînt dintre cele mai variate, un adevărat mozaic de strate de diferite vîrste. La bază sînt șisturile cristaline (Berzasca, Cozla, Dubova etc), apoi rocile eruptive (între Valea Iuții și Plavișevița, Ogradena etc.). Calcarele apar între Pescari și Liborajdea (capătul de sud al zonei Reșița - Moldova Nouă), apoi la Svinița și în Cazane. Datorită acestui mozaic geologic, munții din zona Defileului conțin diverse minereuri; în graiul local minereul acestor munți e numit ruda, minierul — rudar, iar locul de extracție — rudărie (de aici și nume proprii ca Rudăria, Rudărica etc.). Cleanțurile de calcar sînt perforate de peșteri — adevărate ferestre spre adîncuri — permițînd specialiștilor să descifreze taine privind originea lor și a rețelelor de apă subterane, sau să studieze fauna adaptată la aceste goluri subterane.

La gura afluenților apar șesurile aluviale pe care oamenii și-au întemeiat mici așezări, cu pășuni, livezi și ogoare. În trecut pădurile ocupau mult mai mult loc, coborînd pe culmi pînă la Dunăre; pe coaste erau mai puține podgorii, dar în livezi, pe lîngă nuci și castani, creșteau migdali și smochini.

Cele mai atrăgătoare peisaje din Defileu sînt cele cu abrupturi de calcar dezgolit, ciuruite de guri de peșteri sau acoperite cu vegetație caracteristică ce conține elemente meridionale.

Fără îndoială, solul și peșterile din Defileu mai tănuiesc numeroase dovezi arheologice care așteaptă să fie descoperite pentru a ne vorbi despre trecutul zbuciumat al acestor meleaguri. Cercetări intensive au efectuat colectivele Academiei R.S.R., înainte ca apele lacului de acumulare să acopere totul. Defileul oferă privirilor cetăți și ruine de origini diferite; majoritatea sînt castre romane, refăcute în evul mediu de către turci sau austrieci, unele fiind declarate monumente arheologice sau istorice.

Dovezile existente arată că Defileul a fost locuit din cele mai vechi timpuri. În ciuda lipsei unui drum amenajat, el a servit dintotdeauna ca mijloc de trecere dintr-o parte în alta.

Săpăturile de la Cuina Turcului (Cazane), au scos la iveală unelte din piatră cioplită și alte obiecte folosite de pescarii și vînătorii veniți pe aceste locuri dinspre Marea Mediterană, acum 15-20 000 de ani.

Dovezi arheologice din neolitic, păstrate în muzeul „Porțile de Fier” de la Drobeta-Turnu Severin, arată printre altele că sciții în drumul lor spre Marea Adriatică au trecut prin Defileu în sec. al VII-lea și al IV-lea î.e.n.

Herodot în scrierile sale, amintește pe agatîrși ca locuitori ai Banatului în sec. al V-lea î.e.n. Alte dovezi, în special ceramică scoasă din săpături, atestă că grecii aveau legături comerciale cu locuitorii din Clisură încă de acum 2500-3000 de ani și că, mult mai tîrziu, o ramură tracă - albocensii — întreținea relații cu romanii care ajunseseră la Dunăre.

Romanii leagă fortificațiile din lungul graniței de răsărit a Imperiului cu un drum strategic din Panonia pînă la gurile Dunării, exceptînd însă o parte din Defileu. Drept mărturie stau două tabule dăltuite în masivul stîncos Gospodin, pe malul drept al Dunării, în aval de confluența cu Sirinea:

¹ Clis-clido=chei (în limba elină).

Tabule lui Tiberiu (33—34 e.n.), pe timpul căruia s-a făcut drumul între Singidunum (Belgrad) și riul Porec, și Tabula lui Domițian (75-80 e.n.), sub care drumul a fost îmbunătățit, împăratul Traian, în vederea ocupării Daciei, continuă drumul pe dreapta Dunării de la pîrîul Porec pînă în dreptul Drubetei (Drobeta-Turnu Severin), construind de-a lungul lui noi castre. E cunoscutul drum roman săpat în piatră, atît de îngust încît carele abia puteau trece pe un singur șir. Găurile din stîncă arată că în unele porțiuni drumul trecea chiar pe deasupra Dunării, fiind suspendat pe traverse de stejar. Stîncă era sfărîmată numai cu ajutorul focului și daltei; din această cauză lucrarea a durat foarte mult. În anul 101 e.n. Traian trece Dunărea pe poduri de vase, ocupă Dacia și apoi, într-un singur an, folosind munca sclavilor și a legionarilor, Apollodor din Damasc clădește podul care lega țara cucerita de Moesia. Tot atunci se sapă canalul de la Porțile de Fier (canalul din veacul trecut fiind adîncit pe urmele celui roman). În anul 104 e.n., drept mărturie a acestor isprăvi, se dăltuiește în stîncă Tabula Traiana (peste drum de golf de la Ogradena, la ieșirea din Cazanele Mici, km 965). Din păcate, datorită focului pe care pescarii turci îl aprindeau sub perete cu veacuri în urmă, abia dacă i se mai pot distinge astăzi primele rînduri¹. Înainte de formarea lacului de acumulare, „tabula” a fost înălțata cu cîteva metri deasupra nivelului maxim al apei.

Principalele drumuri din Banat au fost executate de ingineri romani pe vremea lui Septimius Sever (193-211 e.n.). Unul din drumuri avea cam următorul traseu: Baziaș — Moldova Veche — Știnăpări — Socolari — Vărădia — Berzovia — Caransebeș — Sarmizegetusa - Deva - Alba Iulia - Cluj - Odorhei - Oituz - Valea Trotușului - Valea Siretului - Dunărea. Aceste drumuri dăinuiesc peste veacuri, servind tuturor popoarelor care s-au perindat prin Defileu, pînă în secolul trecut cînd s-a construit drumul pe stînga Dunării, folosit pînă la formarea lacului de baraj.

Dovada continuității elementului daco-roman pe meleagurile acestea o constituie mărturiile existente despre voievodatul lui Glad, care se întindea în Banat între Dunăre, Timiș și Mureș; celebra cronică „Gesta Hungarorum” menționează existența românilor, numiți în cronică valahi, pe teritoriul Banatului la începutul secolului al X-lea.

Migrațiile popoarelor (goți, huni, longobarzi, avari, slavi etc.) nu ocolesc Clisura. La fiecare val migrator, băștinașii Defileului își caută refugiu în codrii Munților Almăjului. La 1241 se ivesc tătarii, la 1392 turcii. În cîteva rînduri, cetățile din Defileu servesc la apărare contra înaintării otomane (de pildă în 1419 cînd Mihail I, Domnul Țării Românești, aliat cu regele Ungariei, reușește să alunge pe turci pentru un timp). La 1552 Clisura cade sub Imperiul otoman și timp de 164 de ani va fi o parte a unui pașalîc; perioadă de cruntă înrobire, cînd, spun cronicile. Clisura s-a transformat într-un ținut sălbăticit, mulți locuitori români retrăgîndu-se prin sălașele din munți. De aceea, pînă tîrziu, în Clisură nu apar decît nume de cetăți — nu și de așezări. În 1716, după bătălia de la Timișoara cu austriecii, otomanii sînt alungați din Banat, pe care nu-l vor mai reocupa decît parțial și pentru scurte perioade. Cu doi ani mai tîrziu, Banatul e alipit Austriei; curînd începe colonizarea cu supuși din toate colțurile Imperiului (austrieci, sîrbi, cehi, dar și cu italieni, francezi, spanioli); această operație care va continua pînă după războaiele napoleoniene avea rațiuni politice (întărirea frontierei cu turcii) și economice (mîna de lucru pentru exploatarea pădurilor, a minelor, și pentru metalurgie), înrobirea acestui colț de țară românească se accentuează: „închirierea” Banatului unui consorțiu bancar din Viena, biruri din ce în ce mai grele, recrutări forțate pentru armată.

Lucrările pentru drumul de pe malul românesc al Dunării încep la 1833, la Orșova; după 1848 el ajunsesse pînă la Baziaș.

În 1856, prin Tratatul de la Paris, Dunărea capătă statut internațional și navigația prin Defileu este reglementată prin activitatea „Comisiei Europene a Dunării”. Lucrările executate în veacul trecut nu mai satisfăceau cerințele de azi; construirea „Sistemului hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier”, a rezolvat însă definitiv problemele navigației. Barajul româno-iugoslav dintre Gura Văii și Șip are 60 m înălțime și 441 m lungime, fiind prevăzut cu ecluze la ambele maluri. El a modificat mult peisajul în Defileu prin formarea lacului de acumulare care se întinde în amonte pînă la vărsarea Timișului în Dunăre, nu departe de Belgrad. Pe parcursul celor 135 km dintre Baziaș și Gura Văii, adică pe toată lungimea Defileului, oglinda lacului dă un spor de frumusețe. După prima etapă a inundării (20—30 martie 1971) nivelul apei s-a ridicat la cota de 63 m. De atunci nivelul lacului este reglat după necesități, ținîndu-se seama de cota de retenție maximă de la baraj (69,50 m față de 39,15 m a Dunării în același punct).

Inundarea a afectat în special zonele depresionare din Defileu, unde apele au găsit suprafețe întinse la cote mai joase. Astfel vechea lunca inferioară de la nivelul de 2-4 m a fost complet acoperită, iar cea superioară de la nivelul de 6-8 m parțial. Cea mai mare lățime a luat naștere în bazinetul de la Moldova Veche. Ostroavele de la Moldova Veche, Ogradena, Ada-Kaleh au fost afectate de inundație.

¹ „Împăratul Caesar Nerva Traian Augustus, fiul divinului Nerva, învingător al germanilor, Pontifex Maximus, avînd pentru a patra oară puterea tribunicară, părinte al Patriei, consul pentru a treia oară, a refăcut drumul, după ce l-a adîncit în munți și i-a înlocuit podeaua”.

La vărsarea unor afluenți ca Mraconia sau la Orșova, s-au format „golfuri” adânci. Numeroase localități și vechea șosea care îngina Dunărea în Defileu au fost de asemenea afectate. După cum vom vedea, aproape toate localitățile au fost reconstruite în apropiere; o șosea modernizată în curs de construcție leagă Moldova Veche de noua Orșova.

În legătură cu crearea lacului de baraj s-au pus importante probleme de ocrotire a naturii (de pildă, salvarea unui pește pe cale de dispariție, cega, care găsea în Dunăre între Pescari și Svinîța condiții optime) și a monumentelor arheologice și de arhitectură, prin strămutarea sau prin protejarea pe loc (tabulele lui Tiberiu, Domițian și Traian, cu o porțiune a drumului roman; mai multe cetăți printre care Golubac, Tri Cule, Drencova; picturile din biserica ortodoxă română din Berzasca — cea mai veche biserică românească din Clisură etc.).

Defileul Dunării poate fi abordat mai ușor prin unul din capetele sale: Orșova sau Moldova Nouă. Cursele NAVROM leagă Orșova de Dubova — Tisovița — Svinîța — Drencova — Moldova Veche. La terminarea noii șosele autobuzele vor circula din nou între Moldova Nouă — Orșova, trecând prin localitățile Moldova Veche — Pescari — Liubcova — Berzasca — Drencova — Cozla - Svinîța — Tisovița - Plavișevița — Dubova — Ieșelnița - Orșova. De pe vapor se pot admira mai bine contururile ambelor maluri cu cleanțurile și așezările lor. Călătorind pe șosea, turistul poate însă observa îndeaproape vegetația și stîncăria, drumul tăiat în piatră; poate vizita peșterile și localitățile sau poate pătrunde cu piciorul în văile laterale.

Pe unii afluenți (Berzasca, Sirinea, Tisovița, Plavișevița) urca linii de C.F.F., iar pe alții (Camenîța, Liubotina, Mraconia etc.), drumuri comunale sau forestiere, acestea din urmă excelente.

Excursiile se pot face în tot timpul anului: primăvara, cînd liliacul îmbălsămează aerul; vara, cînd apele lacului oglindesc pereții defileului; toamna, cînd pădurile sînt colorate în arămiu și galben; iarna, în perioada formării și scurgerii sloiurilor.

TRASEE PROPUSE¹

1. PRIN MOLDOVA NOUA ȘI ÎMPREJURIMILE IMEDIATE

Orașul Moldova Nouă (82 m alt.) este un vechi centru minier; în săpături, în zgura minelor străvechi, s-au găsit aci unelte, lămpi de mină și monede romane. Nu fără motiv susținea deci Grisellini la sfîrșitul sec. al XVIII-lea că unele din vechile mine din „Boșniak” sînt rămase de la romani (colonia minieră „Centum Puteum”).

Romanii exploatau aici fier, aramă, argint și chiar aur, care se extrăgea prin spălat, dar și prin zdrobirea „rudei” în pive mari (de felul celor care mai există prin Banat). Se pare că spălaturile aurului pe Valea Nerei și pe a Zlatiței datează tot de pe atunci. Turcii au exploatat și ei în cîteva rînduri vechile mine. Resturi de canalizare și de băi atestă existența unei așezări romane pe locul orașului de azi. Săpăturile mai vechi au scos aci la iveală ziduri și obiecte de proveniență romană.

Actuala așezare a luat ființă în urma colonizării unor olteni în sec. al XVII-lea. Ea este amintită în scris, în vechile documente, sub nume ca Poșneazi, Peșnak sau Boșneac; în 1756, localitățile Boșneac și Baron fuzionează, formînd Moldova Nouă.

Cu vremea, așezările localității se întind între munți de-a lungul Văii Boșneag sau a Baronului și Văii Mari iar astăzi s-au contopit cu Moldova Veche. Pînă nu de mult, sub zgura veacurilor mai dormitau fostele mine de fier și arama. Un suflu nou a cuprins însă în anii României socialiste aceste meleaguri, trezind la o nouă viață pe localnici. Minerul extras azi din Valea Mare este transportat la portul industrial Moldova Veche. Datorită dezvoltării unor ramuri ale mineritului și ale metalurgiei, orașul devine un important centru industrial cu mari perspective de dezvoltare economică dar și turistică. Deocamdată există cabana „Dunărea” (24 locuri, restaurant) la 500 m de Moldova Veche în direcția Baziaș și un mic hotel în centrul orașului Moldova Nouă.

De pe Cracu Meszaros privirea ne poartă peste culmile domoale din jur. Cît cuprinzi cu ochii, pe dealurile dinspre Dunăre se înșira livezi și mai ales podgorii întinse, cu struguri aurii din care se fac apreciatele vinuri de Moldova Nouă.

Unul din cartierele orașului se dezvoltă de-a lungul Văii Boșneag (Baronul); el e străbătut de drumul Oraviței pe care am venit de la Sasca Montană (vezi sfîrșitul Cap. V). Pe această vale există și un Cleanț al Baronului; în acesta și în alte cleanțuri din împrejurimi se deschid niște guri de mine părăsite, unele datînd de pe vremea romanilor; ele sînt mai bine păstrate decît cele de pe Valea Mare. Avertizăm turiștii că în general, minele părăsite trebuie evitate din cauza prăbușirilor ce pot avea loc pe neașteptate și din cauza aerului neprimenit care poate produce asfixiere (și, dacă există grisu, chiar explozie).

¹ În întreaga zonă nu există nici un traseu cu marcaj. Este propus pentru marcarea traseului Berzasca - Eftimie Murgu, peste Svinece.

2. DE LA MOLDOVA NOUA LA MOLDOVIȚA ȘI APOI PRIN CÎRNIC LA DUNĂRE

Moldova Nouă - Moldovița: 7 km drum nemodernizat; Moldovița - Cîrnic - Sichevîța - Dunăre: 24 km drumuri nemodernizate; Dunăre - Pescari — Moldova Nouă: 29 km șosea modernizată. Traseu accesibil automobiliștilor mai temerari.

Din Moldova Noua ieșim prin cartierul Baron (de-a lungul Văii Boșneagului sau Baronului) urcînd pe drumul Oraviței către Cărbunari (vezi sfîrșitul Cap. V). Cam la jumătatea distanței dintre Moldova Noua și Cărbunari un drum pitoresc se desface din șosea pe dreapta, ducînd prin Moldovița — Cîrnic — Sichevîța și Cornea la Dunăre, în amonte de Liubcova.

Moldovița (azi înglobată în Moldova Noua) a fost înființată în 1773 de cîteva familii de „cărbunari” și „stîinjenari” din Austria, numindu-se Steierdorf (oficial Karlsdorf). Ulterior li s-au adăugat acestora șvabi, tirolezi și francezi. O parte din populație s-a răspîndit mai tîrziu prin localitățile învecinate (Moldova Nouă, Sfînta Elena, Zăvoi, Radîmna). Localitatea e așezată în Poiana Moldovița, sub muntele cu același nume. De pe vîrfurile muntelui se poate face un tur de orizont. La nord se vede Țara .Almăjului apoi Semenicul și chiar Muntele Mic; la vest spinările Munceilor Locvei care se pierd spre Baziaș-Socol; la sud, peste Dunăre, culmile Carpaților Transdunăreni (de unde primăvara și toamna suflă tare Coșava în Defileu); la est se vad vîrfurile Almăjului.

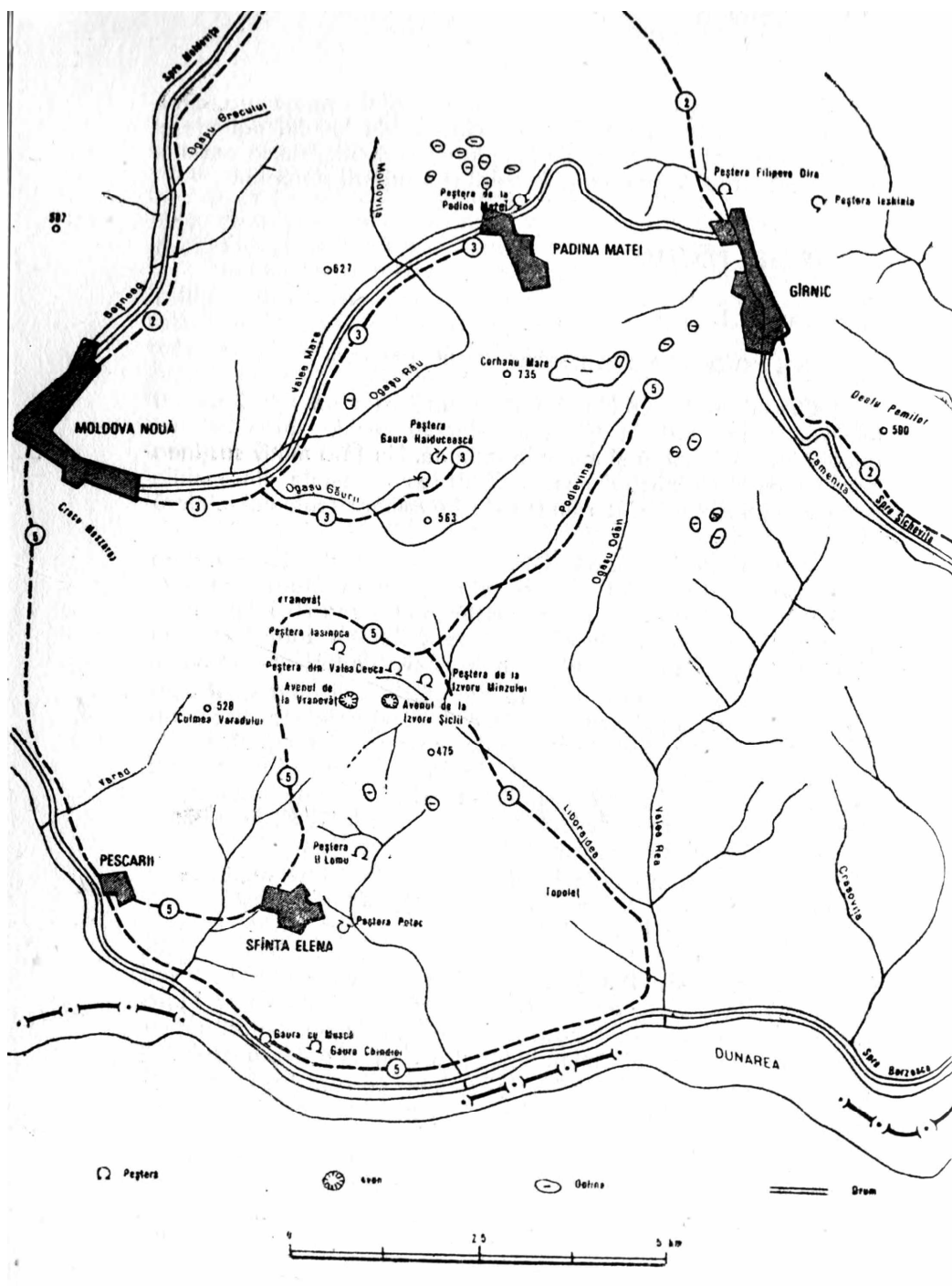

Fig. 19. Platoul calcaros de la est de Moldova Nouă (schiță întocmită de Șt. Negrea). Traseele 2, 3 și 5 sînt descrise în Cap. VI.

Gîrnicul este situat între Dealu Moșului și Dealu Gîrnicului, pe Valea Cameniței, în locul în care - povestesc bătrîni — era odinioară o baltă numită „Scăldătoarea Mistreților”. Relieful în împrejurimi este foarte frămîntat, bogat în fenomene carstice (doline, peșteri etc.).

Tot pe Valea Cameniței, mai în aval, sînt înșirate localitățile Sichevița și Gornea. Aici calcarele sînt înlocuite cu șisturi cristaline. Poieni, livezi și ogoare încîntă ochiul. La vest de Sichevița a fost un castru roman. În apropiere de Gornea, la „Păzăriște” și „Țîrviște”, erau cîndva mine de aramă (unele probabil romane) și se spăla chiar aur. Gornea datează din 1738. Aici se află un muzeu etnografic și arheologic.

3. LA PADINA MATEI, ÎN REZERVAȚIA VĂII MARI ȘI LA PEȘTERA GAURA HAIDUCEASCĂ

Moldova Noua - Padina Matei: 8 km pe drum nemodernizat (cca 2½ ore cu piciorul); Padina Matei - Gura Ogașului Găurii: cca 5 km drum accidentat (cca 1 oră cu piciorul); Gura Ogașului Găurii - Peștera Gaura Haiducească: cca 3 km drum forestier (cca 45 minute cu piciorul); Peștera Gaura Haiducească - Gura Ogașului Găurii - Moldova Nouă: cca 6 km (cca 1½ oră cu piciorul, pe drum forestier). Pentru vizitarea porțiunii din Peștera Gaura Haiducească accesibilă turiștilor, 30 minute sînt suficiente.

Pornind din Moldova Nouă în direcția est, pe Valea Mare, ne apare în față silueta zveltă a clădirii-turn din incinta minei de cupru. Pe lîngă el locomotivele electrice de mină își încrucșează drumul. Jur împrejur, între cei doi versanți ai văii, construcțiile împînzesc terenul, conturînd că pe o hartă vie imaginea incintei miniere.

Dincolo de instalațiile miniere drumul (de aici neasfaltat) urmează în continuare Valea Mare, pe fundul căreia apa curge pe pat de calcar, pînă la confluența cu Ogașu Găurii. Aici, o tablă a Comisiei Monumentelor Naturii ne informează că sîntem pe teritoriu! rezervației botanice Valea Mare. În pădurea de fag de pe Cîrșia Dosu Suvarovului și pe văi, în zona confluenței cu Ogașu Găurii, trăiește *Daphne laureola*, un arbust mediteranean foarte rar la noi, înalt de cca o jumătate de metru, cu frunze mari, lucioase, dispuse în buchete pe ramuri și cu fructe ca niște bobîțe negre.

După confluență, drumul cotește odată cu valea spre nord — nord-est, devine din ce în ce mai îngust, urcă tot mai sus serpentinele pe buza de prăpastie și, după 8 km din Moldova Nouă și respectiv 500 m diferență de nivel, ajungem la Padina Matei, sat situat pe o padină de munte, la început numindu-se „Padina lui Matei” după numele primului oltean stabilit aici.

În această porțiune Valea Mare primește doi afluenți mai Importanți: Ogașu Rău (pe stînga) și, ceva mai în amonte, Ogașu Moldovița (pe dreapta). Aici, la confluența cu Moldovița, la poalele Dealului Amalia, acoperit cu pădure de fag tărcată de molizi plantați, era locul de odihnă al minelor care scormoneau burta dealului și locul de dans al tineretului. În acest decor minunat s-ar putea amenaja o cabană, loc de odihnă pentru muncitorii din Moldova Nouă și punct de popas pentru drumeți.

În marginea acestui sat izolat de lume este o peșteră lungă de 84 m, de sub care țîșnește și se prăvale o puternică vîină de apă (alt. 580 m). Peștera aproape că nu prezintă interes turistic; doar sălița din fund conține concrețiuni demne de luat în seamă. Urmînd drumul spre est, după 4 km de mers pe un platou săj-batic și împădurit, ajungem la Girnic (vezi traseul precedent).

Acum, revenind la confluența Văii Mari cu Ogașu Găurii, pornim în susul acesteia din urmă, pe un drum forestier, prin pădure de fag, fără a ne abate pe vreunul din drumurile ce se desfac la dreapta. Cîrșiile care mărginesc valea Ogașului Găurii îi conferă un caracter de chei. După o oră de urcuș (3 km de la confluența cu Valea Mare), poposim în Poiana Peșterii, înaintînd pe sub liziera din stînga poienii pînă în capătul ei din amonte, și coborînd apoi vreo 20 m, zărim printre fagi intrarea monumentală a Peșterii Gaura Haiducească (alt. 540 m).

Un pîrîiaș zglobiu pătrunde în peșteră pe sub o poartă înaltă de 10 m și largă de aproape 20 m și parcurge o sală uriașă de peste 100 m lungime, 60 m lățime maximă și cca 25 m înălțime. Cupola sălii este sprijinită de un imens stîlp de calcar. Aici vorbește capătă o rezonanță stranie, ecoul se amplifică; într-o nișă a cupolei își are sălașul o colonie de sute de lilieci. Vara o ploaie de excremente cade pe planșeul lunecos, iar la apropierea lămpilor liliecii se agită, umplînd bolta de sunete ascuțite, caracteristice. Anumite cotloane ale sălii sînt împodobite cu depuneri albe de calcită puternic reliefate, frumoase născociri ale apei în acțiune. Altele au pereții lustruiți sau dăltuiți. Pîrîiașul se pierde printr-un sifon în fundul sălii pentru a ieși în cealaltă parte a muntelui, la aproximativ 300 m în linie dreaptă, puțin mai jos de poiana prin care am ajuns aici. Ieșirea Ogașului Găurii din peșteră se face printr-o deschidere mult mai mică, mascată de copaci. Și pe aici se poate pătrunde în munte, cîteva sute de metri, înaintînd prin apa pîrîului, printr-o galerie strîmtă și cotită, împodobită cu gururi sclipitoare și concrețiuni care spînzură deasupra apei; dar este periculos: la o ploaie puternică nivelul apei poate crește rapid, blocînd ieșirea. În total, peștera are 714 m de săli și galerii explorabile și încă unele neapătuns pentru om.

4. O LUARE DE CONTACT CU MUNCEII LOCVEI; DUNĂREA ÎNTRE BAZIAȘ ȘI MOLDOVA VECHIE

Moldova Noua - Baziaș: 30 km șosea modernizată pînă la Pojejena, apoi vechiul drum nemodernizat; Baziaș - Belobreșca: cca 12 km pe aceeași șosea dar în sensul invers; Belobreșca - Vîrfu Locva - Zlatița - Vîrfu Locva - Belobreșca: 22 km drum nemodernizat; Belobreșca - Moldova Nouă: 18 km șosea modernizată de la Pojejena.

De la Moldova Noua mergem cu un mijloc auto pînă la Baziaș, cu intenția de a face o excursie de-a lungul Dunării și prin Munceii Locvei.

La Baziaș, malul românesc al Dunării prezintă un relief colinar cu spinări domoale orientate nord-sud, acoperite în cea mai mare parte cu livezi și păduri. Sînt Colinele Baziașului, continuate spre est de Munceii Locvei.

Înainte de regularizarea cursului Dunării, satul Baziaș (comuna Socol) era un port pentru transbordarea mărfurilor. Astăzi se compune din cîteva case răsfirate pe o bandă îngustă la poalele unui deal, lîngă Dunăre (km 1 075). La vest de sat, aproape de Nera, a fost un castru roman, Lederata; pe aici au pătruns în Dacia în anul 101 e.n. legiunile romane.

De la Baziaș se poate ajunge la socol (8 km pe șosea nemodernizată spre nord) și de acolo, urmînd Nera, la Zlatița și Naidăș, apoi pe asfalt la Oravița. De pe Dealu Vragolia de lîngă socol se poate admira panorama Munceilor Locvei, panglica lată a Dunării pe o întindere foarte mare, precum și cea a Nerei, care formează la confluența cu Dunărea o luncă mlaștinoasă.

Începînd de la Baziaș Dunărea are albia îngustată pînă la 500 m. După cîteva km de defileu, despletindu-se, forma ostroave, cum ar fi Ostrovu Calinovăț, situat la 8 km în aval de Baziaș, astăzi afectat de nivelul lacului.

Treptat, spre Moldova Veche, Munceii Locvei se depărtează de Dunăre, lăsînd o luncă tot mai largă - mai ales în dreptul afluenților. Satele sînt așezate chiar în aceste lunci, iar de-a latul întregii zone, de la Dunăre și pînă la versanții domoli ai munceilor, se întind livezi de pomi fructiferi și podgorii.

Și acum pornim de la Baziaș pe șosea spre Belobreșca. În stînga observăm munceii cu vîrfuri conice, împăduriți sau cu pășuni pe versanți. Boturile lor împung cu roca dezgolită Dunărea și obligă șoseaua să șerpuiască peste ele. Este primul sector al Defileului Dunării. Ici-colo, ogașe temporare sau cu apa puțina taie văiugi adînci în aluviunile de pe terasa inferioară a Dunării.

La Belobreșca avem prilejul să străbatem Munceii Locvei de la sud la nord, de la Dunăre la Nera, pe drum nemodernizat (11 km). Pentru aceasta ne angajăm pe drumul destul de bun ce urcă 7 km pînă în Vîrfu Locvei (549 m), apoi coboară 5 km spre Zlatița, pe Nera, unde romanii au avut un castru și au exploatat aur. Valea Locvei, larg deschisă lîngă Dunăre, devine tot mai strîmtă spre culme. Pădurea este destul de compactă. Din vîrfu împădurit perspectiva este redusă din cauza copacilor.

De la Belobreșca, șoseaua trece prin Șușca. Aici un drumeag se angajează 1 km pe Ogașu Șușchii, alimentat de Valea Mare și Valea Mică.

La 2 km în amonte de Pojejena întîlnim confluența cu Ogașu Radimnei; izvoarele sale se găsesc sub Cracu Orbului, nu departe de Padina Matei (2 km spre nord), iar afluentul ei, Radimnuța, vine de sub localitatea Cărbunari. De la Pojejena la Radimna sînt 2 km pe noua șosea modernizată care leagă punctul de frontieră Naidăș de șoseaua prin Defileu! Dunării (serpentinele noii șosele trec Munții Locvei peste dealul Piatra Albă - 725 m).

La Pojejena de sus s-au descoperit ruinele castrului roman Bacunis.

În aval de Pojejena, Munceii Locvei se depărtează treptat de Dunăre în direcția nord-est, iar lunca se lărgeste.

După satul Măcești intrăm în Moldova Veche (km 1 048). Pe malul Dunării, lîngă portul vechi, s-au ridicat construcțiile noului port industrial și ale unui nou cartier de locuințe. Moldova Veche e așezată în apropierea fostului castru roman cu nume dac, Mudava (plasat strategic înainte de strîmtura de la Pescari). Săpăturile mai vechi făcute în raza localității au dat la iveala cărămizi purtînd inițialele Cohortei a III-a Dalmatine, altare romane și diverse obiecte, într-un document din 1749 se notează că „Oppidum” de odinioară a devenit un sat cu port românesc.

În aval de port, ostrovul Moldova Veche, lung de 5 km și lat de cca 2,5 km, acoperit de sălcii dese, pășune și ogoare, obligă Dunărea să-l îmbrățișeze desfăcîndu-și brațele; în urma instalării lacului de baraj, acest ostrov și lunca inferioară au fost afectate de inundație. Lunca situată la 65-70 m alt., larg extinsă, este inundată numai cînd nivelul lacului crește spre cota maximă.

Din Moldova Veche, după 5 km revenim în Moldova Noua.

5. UN TRASEU PENTRU AMATORII DE PEISAJ CARSTIC: PLATOUL DE LA SFÎNTA ELENA

Moldova Nouă - Pescari: 12 km șosea modernizată; Pescari - satul Sfînta Elena: 4-5 km drum de care accidentat, în urcuș; Sfînta Elena - Vranovăț - Valea Ceuca - Valea Podlevina - pe Valea Liborajdei pînă la Dunăre: cca 7-8 ore cu piciorul pe drumuri de care și poteci; Gura Liborajdei - Pescari - Moldova Nouă: 20 km șosea modernizată.

Se recomanda: Moldova Noua — Pescari cu un mijloc auto; Pescari - Sfînta Elena și excursia în platoul carstic, pînă la Gura Liborajdei, cu piciorul; înapoierea la Moldova Noua cu un mijloc auto.

Pentru a ajunge la Pescari (localitate cunoscută înainte vreme sub numele de Coronini),

urmăm șoseaua Moldova Noua — Moldova Veche până la bifurcație, apoi cotim la stînga pe șoseaua Clisurii. Ocupația de predilecție a locuitorilor din Pescari era, în trecut, pescuitul, aici existînd una din vestitele cherhanale din Defileu. Astăzi, mulți dintre foștii pescari au devenit muncitori la Moldova Noua. Deasupra comunei străjuiesc ruinele cetății sf. Ladislau, pomenită în cronicile mai noi și ca Cetatea Coronini. „Cula din Pescari”, cum i se mai zice, este declarată rezervă arheologică.

Din comuna Pescari, urcînd pe un drum de care îngust și impracticabil pe vreme de ploaie, după 4-5 km intrăm în satul Sfînta Elena, așezat pe teren calcaros care sughe apa meteorică ca un burete și o duce pe cine știe ce căi spre Dunăre, împrejurimile prezintă bogate forme carstice de suprafață. Chiar la marginea satului, pe ulița Slepă, întîlnim unul din cele mai caracteristice cîmpuri de karre din țară — stînci de mari dimensiuni, lustruite și adînc brăzdate de șanțuri, unele lungi de mai bine de 2 m.

Satul Sfînta Elena este unul din cele cîteva sate colonizate cu „pemi”¹, adică cu cehi din Boemia, aduși aici pentru exploatarea pădurilor virgine din Munții Almăjului. Cehii din Sfînta Elena — lemnari, fierari și tîmplari — au sosit pe aceste meleaguri, împreună cu cîteva familii de nemți din Boemia, prin 1823-1825.

De jur împrejur, cît cuprinzi cu ochii, se întinde un foarte larg platou calcaros cu înălțimi domoale, acoperit în bună parte de depozite pleistocene. Acesta este sudul zonei carstice Reșița — Moldova Nouă. Oriunde am merge — spre Culmea Varadului (la vest), spre Dealu Vranovăț, pe drumul ce duce la Gărlina (la nord), sau spre Topoleț (la est), ne impresionează întinderile dezolante, cu fața ușor vălurită și ciuruită de numeroase „dolicii” — izolate sau unite mai multe între ele, formînd vîi oarbe. Ele au diametrul între 20 și 200 m și sînt mai toate despădurite. Pe fundul celor mai mari, cu ponoarele astupate de depozite recente, se seamănă porumb său cresc pomi. O astfel de dolină, numită Vîrtacu lui Pitra, nu departe de sat, e plină cu apă formîndu-se un mic dar tipic lăcușor carstic. Alte doline au pe fund sau în pereți avene (numite aici „praveț”-uri sau „propasti”), astupate la gură cu bolovani sau cu lemne, ca vitele să nu cadă în ele. Avenele deja explorate (după ce mai întîi li s-a degajat gura de crengi și bolovani) n-au mai mult de 30 m adîncime și nu-s continuate de galerii. Văile carstice care brăzdează platoul sînt înguste, avînd pe alocuri aspect de chei. Pitorești sînt văile Ieskinia, Ceuca și Cicalovăț. Un pod natural, de dimensiuni modeste dar remarcabil, își aruncă arcul său peste Valea Ceuca, în apropierea peșterii cu același nume. Zona este relativ bogată în peșteri („ieskine”); ele sînt de obicei mici, fără podoabe de calcită care să ne atragă atenția. Excepție face Peștera de la Izvoru Mînzului, o mica grotă într-un masiv de tuf calcaros, de pe valea pîrîului cu același nume. Cea mai mare este Peștera Ceuca (132 m), cu baraje de travertin și gururi pe traiectul pîrîiașului care o irigă. Pîrîiaș subteran are și Peștera Topolița.

Platoul este irigat de mai multe pîrîiașe cu debit redus, de obicei temporare. Ele își au obîrșia în resurgențe — mici izvoare carstice („pramen”-uri) și își pot pierde apa pe parcurs, intrînd în rețeaua subterană prin ponoare sau sorburi; de acolo pot ieși din nou la suprafață sau nu. Unele pîrîiașe formează în cale depozite de tuf care se exploatează pentru construcția caselor din sat. Regimul instabil al apelor determină lipsa cronică de apă în anii secetoși, fenomen tipic regiunilor carstice întîlnit și pe platoul Iabălcea (vezi Cap. III).

Din Sfînta Elena se pot face excursii în locuri pitorești. Să pornim, de exemplu, spre nord, pe drumul ce duce la Gărlina. La Vranovăț părăsim acest drum și coborîm pe o potecă la dreapta în Valea Ceuca (sau Vranovăț) pentru a vizita micul pod natural, peștera și gura avenului cu același nume. Coborînd mai departe, ajungem la confluența Văii Vranovăț cu Valea Podlevinei (sau a Poleviei) și urcăm în amonte pe aceasta din urma cale de 3 km, pînă la obîrșia sa de sub comuna Gîrnic. Născut din izvoare minuscule, pîrîiașul nostru străbate păduri de fag și poieni cu iarba grasă; unindu-se cu Pîrîul Vranovăț primește numele de Liborajdea, și, cu forțe sporite, curgînd printre versanți înierbați și sălașele celor din Sichevița, se varsă în Dunăre. Reîntorși la confluența văilor Podlevinei și Vranovăț avem două posibilități: sau ne înapoiem la Sfînta Elena pe unde am venit, sau coborîm pe Valea Liborajdei pînă la Dunăre, unde prindem șoseaua de pe malul lacului, spre Moldova Nouă.

6. DEFILEUL DUNĂRII ÎNTRE PESCARI ȘI COZLA; PEȘTERILE GAURA CU MUSCĂ ȘI GAURA CHINDIEI

Moldova Noua - Pescari: 12 km șosea modernizată; Pescari - Peștera Gaura cu Musca: 3 km șosea modernizată (30 minute cu piciorul); Peștera Gaura cu -Musca — Liubcova — Berzasca: 23 km șosea modernizată; Berzasca - Cozla: 6 km șosea modernizată. Total = 44 km șosea auto. Pentru Moldova Nouă - Pescari, vezi Traseul 5.

DE LA PESCARI LA PEȘTERA GAURA CU MUSCA

La 3 km în aval de Pescari, abrupturile de calcar se apropie între ele, apele Dunării ascund praguri de stîncă înnegrită: începe sectorul calcaros al Clisurii Dunării: „Strîmtura Pescari - Alibeg”. El

¹ Celelalte sînt: Cîrnic, Ravensca, Bigăr, Eibenthal, Șumița.

are 450-470 m lățime și malurile abrupte, înalte până la 120 m, formate din calcare jurasice și cretacee. Pe fundul albiei minore există marmite adânci până la 36 m. Chiar la intrarea în acest sector, din apa lacului la cote minime, mai apare solitar și maiestuos un pînten remarcabil, format din calcare cretacee. E stîncă Babacai care odinioară se ridica din apă cu 6-7 m, martor al stîncăriei ascunse în albia Dunării. Privită la asfințit de pe parapetul șoselei, părea cînd degetul unui uriaș arătînd spre apus, cînd soclul unei statui căzute în valuri. În trecut, de ea se prindea un odgon-barieră, ca nu cumva vasele ce intrau în Defileu să scape nevămuite. Marinarii care vedeau pentru prima dată Defileul, în dreptul acestei stînci erau „botezați” (udați cu apă) în numele celor mai periculoase locuri din Clisură: Islaz, Tachtalia și Greben.

În jurul stîncii Babacai s-au țesut felurite legende, unele încercînd să explice etimologia cuvîntului¹.

După una din legende, un voievod sîrb și-a legat necredincioasa soție de această stîncă, și zicîndu-i „Babo kaise” (nevastă, căiește-te), dus a fost. Sfîrșindu-și zilele în chinuri și plîns, femeia a rugat vîntul să sufle mai cu furie pentru a aminti oamenilor nelegiuirea săvîrșită. De atunci, Coșava suflă și se tînguie mai cu tărie în dreptul stîncii, punînd adesea în pericol vasele intrate pe canal².

Legenda cu cea mai largă circulație povestește de un căpitan al cetății din Coronini (de fapt cetatea sf. Ladislau, numita popular „Culă”) care ar fi furat o cadîină din haremul pașei din Golubac și ar fi fugit cu ea peste Dunăre. În dreptul stîncii a fost însă prins și scurtat cu un cap, iar fata ținută de stîncă, pradă corbilor, cu capul căpitanului legat de grumaz. Varianta turcească a acestei legende susține că favorita pașei din Golubac, o fată ce pica de frumusețe - „era în dragoste” cu mai-marele cetății Coronini. Prinzînd de veste pașa, se repede peste Dunăre, ucide întreaga garnizoană, dă foc cetății, decapitează pe comandantul ei, iar pe cadîină o leagă de stîncă Babacai, lăsînd-o pradă foamei, vîntului și vulturilor.

Cetatea Golubac, pomenită atît de des în legende și cronici, este situată dincolo de stîncă Babacai, într-un punct strategic de mare importanță: ea își înalță cele 7 turnuri semețe pe stîncile malului drept (iugoslav) al Dunării, la intrarea în Defileu. Această cetate medievală, cu așezarea și aspectul atît de romantice, e menționată în cronici încă din sec. XIV sub diferite nume ca „Golumbatz”, „Golumbaț”, „Golubaci” „Columbaria”, „Cetatea Dracului” etc. Se pare că este construită pe ruinele unui castru roman (Vicus Cuppae). O legendă afirmă că în cula cea mai de sus a cetății a fost închisă odinioară „Elena cea frumoasa, împărăteasa Bizanțului”, și că numele cetății ar veni de la pasiunea acesteia de a crește porumbei.

PEȘTERILE GAURA CU MUSCĂ ȘI GAURA CHINDIEI

Pe malul românesc, mai jos de stîncă Babacai, la cca 30 m înălțime în peretele calcaros, se deschide gura celei mai remarcabile peșteri din zonă, Gaura cu Muscă (numita eronat și Peștera Coronini).

Ajungem la ea urcînd din șosea în dreptul unui izvor cu apa de băut, pe o potecă tăiată în stîncă sub formă de trepte. Prin deschiderea principală — de unde putem privi Dunărea curgînd dinspre cetatea Golubac — intrăm într-un vestibul nu prea larg. Printr-o spărtură practică într-un zid vechi (se pare că peștera a fost fortificată prin anul 1800) pătrundem într-o galerie ascendentă și uscată, luminată de o „fereastră” naturală imensă prin care se vede Dunărea. După cca 40 m galeria se înfundă. Revenind la intrarea în peșteră, putem înainta la stînga pe galeria inundată de pîrîiașul subteran (numai cu cizme lungi de cauciuc). La primul cot spre dreapta noastră, o dornă adîncă și periculoasă barează înaintarea în susul pîrîiașului. În stînga observăm un prag lunecos (din cauza guano-ului ud depus pe luciul pragului); dacă reușim să escaladăm cei 2 m ai pragului, printr-o galerie joasă ajungem din nou la cursul subteran, deasupra dornei. După 80 m pe acest pîrîu, prelîngerile de calcită astupă galeria, lăsînd doar la baza o mică fantă prin care abia reușește să se strecoare apa. În total peștera are 254 m și este lipsită de concrețiuni de calcită spectaculoase. Reținem doar „barajele” de travertin între care se aduna apa, prezența „laptelui de piatră”, a buzunărașelor de calcită suprapuse (odontolite), a stalactitelor. Nota specifică a acestei peșteri e dată însă de mirosul foarte penetrant de amoniac, provocat atît de marea cantitate de guano căzut în apă sub numeroasele și masivele colonii de lilieci cît și de înșiși lilieci care se agită la apropierea omului, apoi, luîndu-și zborul, filfîie în jur ca niște arătări din altă lume. Pîrîiașul ieșit la lumina zilei coboară printre stînci, iar aproape de baza abruptului se infiltrează într-o firidă de

¹ În limba turcă „baba” înseamnă tată, iar „kaia” piatră, stîncă.

² Coșava (sau Gorniacul) bîntuie zile de-a rîndul mai ales primăvara, nimicind recoltele de fructe, sau toamna, după căderea zăpezii în munți. E un curent de aer care vine din S-SE, creat de diferența de temperatură dintre munți și șesul Tisei. Aici se suprapune adesea cu un vînt local numit Gura Balcanului (sau Bogăzul) care suflă de la est; el e provocat de diferența de temperatură dintre Munții Defileului și șesul care-l precede la vest. De aici impresia că vîntul Coșava suflă mai tare cînd ajunge în dreptul stîncii Babacai.

tuf calcaros, complet concreționată în interior și tapisată cu mușchi verzi; în fine, lângă șosea este captat într-un „vălău” (chiar lângă micul izvor cu apă de băut). Nu se cunoaște originea pîrîului subteran. Localnicii cred că vine tocmai dinspre Șopotu Nou, străbătînd măruntaiele întregului Almăj și că pe vremea „potopului din 1921” ar fi adus obiecte ale almăjenilor din Valea Nerei — ceea ce este absurd.

Menționăm că numele Peșterii Gaura cu Musca este legat de cel al muștei columbace (*Simulium colombaschense*). De peșteră e legată larg răspîndită legendă a lui Iovan Iorgovan „braț de buzdugan”, care a învins balaurul cu 12 capete; ultimul cap, scăpînd pe Cerna în jos, înota pe Dunăre în sus și se ascunse în Gaura cu Muscă; de atunci, pentru a se răzbuna pe oameni, el sloboade mereu muște otrăvitoare. Realitatea este că periculoasa musca columbacă (femelele înțeapă animalele domestice, dar și omul, sugîndu-le sîngele, și puțînd — în cazul atacurilor masive — să provoace mari pagube) n-are nimic comun cu peștera: dezvoltarea acestei musculițe avea loc numai în apele Dunării între Moldova Veche și Vîrciorova; aceasta în ciuda legendelor și a părerilor naive exprimate în diverse lucrări. Plaga muștei columbace a dispărut odată cu crearea lacului de baraj, în care larvele nu se mai pot dezvolta.

Cam la 3 km în aval de Gaura cu Muscă, într-un abrupt din strîmtura Pescari — Alibeg, la circa 80 m altitudine față de Dunăre, există o mică peșteră compusă dintr-o singură sală și cîteva cotloane. Este Gaura Chindiei, declarată în 1973 rezervație arheologică și închisă cu grilaj de fier. Dar ce comori ascunde fiind astfel protejată ? Este vorba de un monument de artă rupestră unic în țara noastră. Pe pereți se află motive picturale în culori roșii: păsări și motive florale, semne și simboluri singulare sau grupate, însemnări cu caractere chirilice și latine, impresiuni de mîini și degete etc. O parte din aceste motive (printre care păsările) sînt atribuite sfîrșitului epipaleoliticului (acum aproximativ 14000 de ani) și începutului neoliticului. Altele (de exemplu motivele solare) aparțin epocii metalelor, probabil populațiilor protodacice și dacice. Interesante sînt semnele grupate care par a reprezenta o scriere din aceeași epocă, dar care își păstrează încă enigma. În fine sînt și motive din epoca prefeudală și feudală timpurie (de pildă crucea bizantină și poligonul stelat)¹.

ÎNTR-UN LIUBCOVA ȘI COZLA

După Pescari (km 1 040), prima așezare pe Dunăre este Liubcova (km 1 023), localitate plasată în zona depresionară cu același nume, în pîlnia de vărsare a Pîrîului Oravița, harnic cărauș de nămol și prundiș. Înainte de Liubcova șoseaua veche este părăsită pentru una nouă, modernizată, terminată pînă la Cozla, care va lega Moldova Nouă de Orșova prin Defileu. La Liubcova, un indicator de șosea arată spre „Ravensca, 18 km”, sat situat în munți, în direcția Șopotu Nou.

Între km 1 030 și 1 028 Dunărea sare peste numeroase praguri stîncoase formînd cataracta Stîncă. Pentru navigație a trebuit în secolul trecut să se adîncească aici în albie un canal. După aceste praguri, fluviul se lățește, iar apele făceau vîrtejuri, clocotind ca într-un cazan; era primul „cazan” al Dunării. După 1971 „cazanul” și-a terminat activitatea, astăzi odihnindu-se pe fundul lacului de baraj. Apoi culmile domoale se îndepărtează de fluviul devenit lac și care curge tot mai liniștit printr-o albie destul de largă.

La km 1 019 întîlnim localitatea Berzasca, numită astfel după râul care o străbate. Ea a avut mai multe vetre succesive — atît în sus pe Valea Berzasca (sau Valea Mare) cît și spre confluența cu Dunărea. Prima și cea mai din amonte vatra a fost la Debelilug. Actuala vatra datează de la sfîrșitul sec. XVIII și este întemeiată de primele familii coborîte din munte să spele aur în locul numit Gura Abrilei. Biserica sf. Arhangheli din comună, cu picturi influențate de stilul baroc, este cea mai veche biserică românească din Clisură (1836) și este declarată monument de arhitectură. Cu ocazia săpării unor temelii de casă s-au găsit în Berzasca obiecte romane (brățări, lămpi, săgeți, ceramică, monede). Așezarea a existat și sub dominația otomană, păstrîndu-se documente scrise încă din 1692. În acele timpuri, mulți români trăiau feriți de necazuri în mici sălașe izolate prin pădurile neumblate de pe Valea Mare. La Dragosele, loc bun de refugiu, s-a descoperit un cimitir care atestă locuirea văii din timpuri și mai depărtate; puțină agricultură, creșterea vitelor pe luncă, vînatul și pescuitul erau ocupațiile celor retrași acolo.

Atît în trecutul îndepărtat, cît și mai recent, Valea Mare a jucat un rol important nu numai că loc de refugiu, dar și ca legătură directă între Depresiunea Almăjului și Defileu. Prin Valea Mare trec drumurile care vin din nord (de la Șopotu Vechi, Bănia, Eftimie Murgu sau de la Prigor), îndreptîndu-se spre sud (spre Berzasca, Bigăr, Plavișevîța sau Ieșelnița), împinzînd culmile Almăjului cu poteci și drumeaguri de munte. Călea ferată forestieră înlesnește astăzi pătrunderea pe Valea Mare pînă la obîrșiile sale, precum și pe afluenții mai importanți; drum carosabil nu există.

La 4 km în aval de Berzasca este situat ceea ce a mai rămas din Drencova (km 1 015) port afectat de apele lacului de baraj. Era un punct important pentru navigație, prin care treceau cărbunii exploatați de la minele din Cozla, de care era legată prin cale ferată îngustă. Astăzi portul este în curs

¹ Informațiile ne-au fost puse la dispoziție de arheologul V. Boroneanț.

de modernizare.

Pe vremuri se ridica aici cetatea Dranco. În 1451 la adunarea conducătorilor „celor șapte districte valahe”, Iancu de Hunedoara recunoștea dreptul de proprietate asupra acestei cetăți unui român, Nicolae Ciornă, și preciza că valea Dunării aparține „districtului românesc al Almăjului și Mehadiiei”.

După Drencova, Dunărea se lovește de stînca Cozla și începe marele ei ocol spre sud-est, evitînd pîntenul trimis de Munții Almăjului spre suprafața Miroci din Iugoslavia. Aici începe cea de a doua porțiune calcaroasă a Defileului, cu cleanțuri și cu cataracte rămase astăzi pe fundul lacului; prima cataractă era chiar la Cozla.

Mina de huiță Cozla a luat ființă tîrziu, în vremea lucrărilor de canalizare a Dunării pentru navigație și construirii șoselei pe stînga fluviului.

De la Cozla (cunoscută în trecut sub numele de Cozia, Cojdea etc.) un drum de 18 km urcă la Bigăr, una din cele mai izolate așezări din Munții Almăjului (vezi Traseul 9). Din cauza formării lacului, Cozla s-a mutat puțin în aval, acolo unde versantul calcaros este tăiat de apa Sirinei ce devine afluent al Dunării; localitatea se întinde în amonte pe versantul drept al Sirinei. Noua șosea, asfaltată deja pînă aici, trece peste Sirinea și se îndreaptă spre Svinița.

Recomandări pentru drumeți: e de preferat să se încheie traseul în Berzasca (centru) — adică la cca 6 km amonte de Cozla, deoarece posibilitățile de cazare sînt mai multe.

7. DE-A LUNGUL CELUI MAI MARE AFLUENT AL DUNĂRII ÎN DEFILEU: VALEA BERZASCA (VALEA MARE) PÎNĂ LA OBÎRȘIE

Comuna Berzasca - halta C.F.F. Rudăria (terminus): 47 km pe calea ferată forestieră sau pe potecă ce o însoțește; Halta C.F.F. Rudăria -Poiana Bregăta (Obîrșia Văii Mari): 4 km pe potecă, întregul itinerar, dus-întors, totalizează 94 km pe C.F.F. și încă 8 km pe poteci, de la și pînă la capătul C.F.F.

Trenulețul forestier pleacă de la Berzasca în zorii zilei și se întoarce încărcat seara. Se poate merge de-a lungul văii cu acest trenuleț (după ce s-a cerut autorizația întreprinderii forestiere). În funcție de timpul pe care-l putem acorda acestei excursii, putem coborî la una din haltele de pe parcurs: fie la Poiana Debelilug, fie la Chiacovăț, la Voinicovăț, la Lalea sau la Rudăria (pentru obiectivele ce se pot vizita, vezi mai jos sau Traseul nr. 8); înapoierea se poate face în seara aceleiași zile, dar șederea în Valea Mare se poate prelungi, ținînd seama însă că posibilitățile de cazare sînt foarte reduse (cortul și sacul de dormit se vor dovedi aci mai folositoare cî oriunde).

Să presupunem că, deplasîndu-ne din Berzasca ne-am instalat în zorii zilei pe platforma unui vagon al trenului forestier. Calea ferată îngustă se angajează pe Valea Mare. Viteza redusă ne permite să observăm pe îndelete valea largă pe care casele pătrund adînc în amonte, cale de 2—3 km. Culmile împădurite și culturile avansează odată cu noi pe lunca încă largă, pînă în Poiana Hotarului (km 9). Prin pădure apar cleanțuri izolate de rocă metamorfică.

La km 10 pătrundem în Poiana Zaglaț, o poiană lungă, cu haltă C.F.F. În acest punct Valea Mare primește pe dreapta Ogașu Camenița, afluent important care își trage apele de sub Poienile lui Buzău. După un mare cot spre sud, care ne duce cam 1 km în sens contrar celui în care am mers pînă acum, valea se îndreaptă spre est și înconjoară șerpuind poala sudică a Dealului Camenița (347 m), pentru a străbate transversal prima fișie de depozite sedimentare din „Zona Svinița — Svinecea”. După 1,5 km intrăm din nou în șisturile cristaline, albia râului se lărgește simțitor iar la km 17 apare Poiana Vîrciclaui. Aici Berzasca primește pe dreapta apele Ogașului Fajii, iar puțin mai în amonte, pe stînga, ale Ogașului Tulinecii.

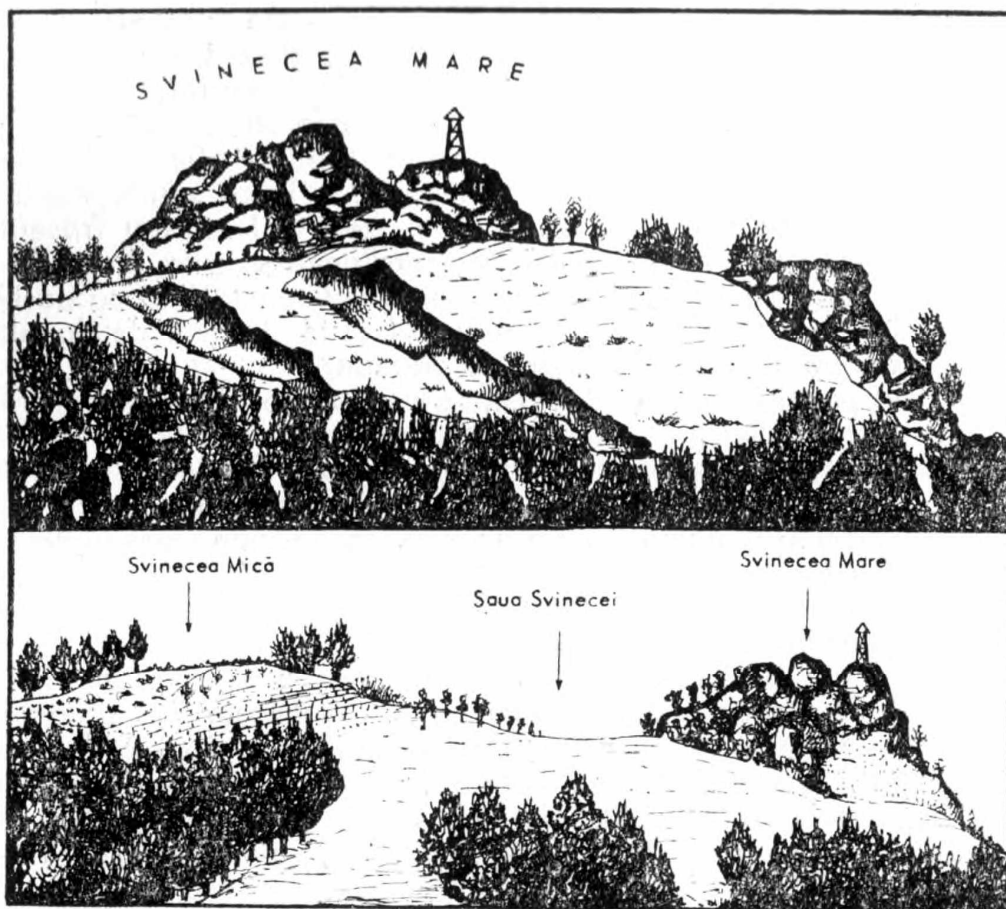

Fig. 21. Înălțimile maxime ale Munților Almăjului (desen panoramic de L. Botoșăneanu).

La km 20 este întâlnirea cu Valea Dragosele, un afluent important al Văii Mari. Urmind o ramificație de cale ferată forestieră pe valea aceasta până la capătul ei (3 km) și avansind în amonte încă vreo 800 m, ajungem la Peștera Zamonița (vezi Traseul 9). La km 21 al căii ferate principale, în Poiana Debelilug, trecem pe lângă confluența cu Ielova, alt afluent important. Pe valea Ielovei se construiește un drum forestier care va permite vizitarea ei. La km 23,4 urmează confluența cu Valea Voitan (Boichan), cu ramificație de linie C.F.F. pe ea. La 1,5 km din acest punct încep calcarele carstificabile, Valea Mare devine îngustă, iar pe malurile pârului se îndesesc tufe de „ropani” (brusturi), plante calcifile, caracteristice vegetației din cheile calcaroase ale Banatului. Cu 2 km mai sus de Valea Voitan intrăm în Poiana Vulpiei, cu sălașe modeste, apoi după încă 2 km poposim la resurgența presupusă a pârului ce se pierde în Peștera Gaura Cornii, resurgență numită de localnici „La Pișătoare”. Apa iese din stîncă și cade de la 5—6 m înălțime, ca o perdea fină și transparentă. Din acest punct Valea Mare prinde aspect de chei tăiate în calcare mezozoice, aspect ce se accentuează vizibil pe măsură ce trenulețul ne poartă spre Poiana Bertina (km 28,4) - o poiană îngustă, cu sălașe micuțe și punți peste apă. La km 29,5 pereții cheilor se apropie pînă la 20 m, stratificarea și cutarea stratelor fiind bătoare la ochi. După o jumătate de kilometru sosim în punctul Chiacovăț. Nu tocmai aproape se deschide Peștera Gaura Cornii, unde ajungem urcînd o potecă din dreapta Văii Mari pînă la culme (drum obositor), apoi coborînd în continuare într-o falsă vale formată prin unirea incompletă a unor doline. Gura remarcabilă a peșterii se deschide în fundul unei doline, mai jos de un izvor amenajat, apele acestuia se infiltrează în subteran și reapar în peșteră, în creștetul unei cupole înguste și înalte de 12 m, un adevărat „turn de răcire”, de unde cad sub formă de ploaie fină. Pîrîiașul firav care se formează la baza turnului se strecoară prin galerii întortocheate, sare peste praguri înalte, dispare printr-un sorb în fundul peșterii și (probabil) reapare după 2 km în resurgența „La Pișătoare” amintită mai înainte. Peștera este greu de găsit și de vizitat fără călăuză.

Tot de la Chiacovăț putem face o excursie pe Valea Chiacului (afluent stîng al Văii Mari) spre peșterile din Cleanțu Pinzei (alt. cca 670 m) și Cleanțu Zbegului (alt. cca 560 m), însoțiți neapărat de un cunoscător al acestor locuri sălbatice și puțin umblate. Vom întîlni în cale păduri dese, poieni cu

iarbă înaltă, versanți despăduriți, zmeurișuri încâlcite, câmpuri de rugi de mure și parchete tăiate, pline de fragi. De la înălțimea gurilor peșterilor (care sînt mici și neinteresante) vom da frîu liber privirii să cutreiere văile și munții pînă hăt departe în zare.

La km 32,8 pe Valea Mare, în cleanțul din dreapta văii, zărim printre copaci, suspendată deasupra apei, gura scundă dar foarte alungită a Peșterii Voinicovăț (numită și Peștera lui Boja). Pe parcursul a 77 m conține stalactite și stalagmite foarte groase. Sala de la intrare pare să fi fost un minunat adăpost pentru omul primitiv. Nu recomandăm urcarea la peșteră fără o asigurare „în coardă”, deoarece piciorul poate aluneca foarte ușor pe brîna îngustă și întreruptă din abrupt.

În amonte față de peșteră se află Poiana Voinicovăț (km 34,2) și cantonul C.F.F. cu același nume. Aici Valea Mare primește pe dreapta importantul afluent Comorișnița, care izvorăște de sub Cioaca Comorișniței (alt. 1 013 m). Urcînd pe Valea Comorișniței pe poteci și drumeaguri bătătorite se poate ajunge la Bănia, frumoasa comună almăjană unde se poate vizita un muzeu al satului, creația unui învățător.

După km 36 Valea Mare se lărgeste, aspectul de chei luînd sfîrșit odată cu ieșirea din calcare și pătrunderea în sisturile cristaline; versanții sînt acoperiți cu pădure deasă de fag, iar apa are aspectul unui pîrîu zglobiu, lat de 1—2 m, cu unda limpede și bătînd în verde din cauza pădurii oglindite în ea. La km 38,9 din stînga noastră o vîină de apă se prăvale zgomotos pe un pat de lespezi calcaroase, cu bolovăniș cimentat în albie și cu pernițe de mușchi moale pe margini; ea vine de la cca 150 m mai sus, din coasta stîncoasă dar împădurită a Cioacei Bigărului. Apa e rece și bună de băut.

La km 39,1 Valea Mare face o nouă curbă spre est și primește pe stînga noastră Ogașu Lalea (sau Crivi Berzasca), care izvorăște de sub Tîlva Lalcii (1 031 m). Aici, la adăpostul muncitorilor forestieri, se poate găsi la nevoie un pat pentru noapte. E important de știut aceasta, pentru că Lalea este cel mai nimerit punct de plecare pentru excursia pe Vîrfu Svinecea Mare și în Cheile Rudăriei (vezi Traseul 8). Dar să ne urmăm calea spre Obîrșile Văii Mari. Poiana Ramnilor (km 41) este sediul cantonului brigăzii silvice „Cloța”, unde se poate de asemenea poposi la nevoie. Sîntem în plină exploatare forestieră. Valea, largă în dreptul poienii, e străjuită lateral de pereți cu țancuri de calcar; înălțimile însă se domolesc brusc, înveșmîntate în pădurea de fag bătrîn. Apa, doar cu puțin mai lată de 1 m, primește dinspre sud Ogașu Poieniței, pe valea căruia C.F.F.-ul înaintează 200 m. Firavul pîrîiaș vine de sub Vîrfu Poienița (alt. 923 m), dincolo de care dăm în Bazinul Mraconiei. Mai departe, Valea Mare face un cot brusc spre nord și apoi spre nord-est (în sensul în care urcăm). La km 43 găsim confluența cu Ogașu Cloța și cantonul C.F.F. Cloța Veche. De aici, Valea Mare se numește Valea Rudăriei. După încă 1 km se simte apropierea obîrșiei: chiar la secetă, apa mustește de peste tot pe flancurile împădurite ale văii.

Pînă la km 47 valea se menține între înălțimi domoale, împădurite cu fag. La acest km este stația C.F.F. terminus — Rudăria. Dacă mai urcăm pe vale 4 km, ajungem în Poiana Bregăta. Sîntem la Obîrșia Văii Mari, locul unde mai multe ogașe formează Valea Mare. De la Bregăta, poteci umblate duc peste cumpăna de ape în Bazinul Mraconiei (vezi Traseul 11); prin Valea Mraconiei, pe șosele forestiere, putem ajunge la Dunăre în Cazane. Un drumeag ce se desface din același punct ne poate scoate la Fîntîna lui Dănuț, punct de plecare pentru Svinecea Mare și Cheile Rudăriei (vezi Traseul 8).

8. PE VALEA MARE SPRE INIMA MUNȚILOR ALMĂJULUI (VÎRFU SVINECEA); ÎN ȚARA ALMĂJULUI PRIN CHEILE RUDĂRIEI

Comuna Berzasca - halta C.F.F. Lalea: 39 km pe calea ferată forestieră sau pe potecuța ce o însoțește; Lalea - Crivi Berzasca - Poiana lui Moș Pete - Fîntîna lui Dănuț: 1½-2 ore pe poteci și drumuri de munte; Fîntîna lui Dănuț - Vîrfu Svinecea Mică - Vîrfu Svinecea Mare: 1 oră pe poteci de munte; Vîrfu Svinecea Mare - „La Varniță”: 1 oră pe potecă și drum de pădure; „La Varniță” - comuna Eftimie Murgu: 15 km pe șosea forestieră (cca 3-3½ ore cu piciorul); Eftimie Murgu - Bozovici: 13 km drum nemodernizat pînă la Prilipeț, apoi modernizat.

Desigur, traseul poate fi realizat într-o singură zi, dar în fuga. Recomandăm de aceea oprirea la Lalea, excursie spre Obîrșia Văii Mari în după-amiaza aceleiași zile (vezi Traseul 7), iar în ziua următoare, pe îndelete, urcușul pe Svinecea și coborîrea în Țara Almăjului prin Cheile Rudăriei.

În Munții Almăjului nu exista marcaje, ci numai poteci și drumeaguri destul de încâlcite¹. Să pornim totuși la drum cu rucsacul în spate, cu schița și eventual cu busola la îndemînă, pe acest traseu care taie Munții Almăjului de la Dunăre la Nera.

Pentru Berzasca — Lalea, vezi Traseul 7.

LALCA - SVINECEA

De la punctul Lalea (din Valea Mare) înaintăm în direcția nord-est pe traversele C.F.F. Crivi Berzasca

¹ Există o propunere de marcarea a traseului nostru (Berzasca — Lalea — Eftimie Murgu).

pînă în dreptul unor rampe, apoi părăsim valea pentru poteca largă din stînga noastră, care urcă de-a coasta pe Tîlva Lalachii pînă la Poiana lui Moș Pele. În spate am lăsat țancurile calcaroase ale Cioacei Bigărului și Valea Mare din care ne-am înălțat cu 200 m. Din poiană apucăm drumul din dreapta noastră, evitînd trei ramificații succesive către stînga; prima dintre ele, care se desface chiar din poiană, duce la Poiana Prilipcioane; a doua duce prin pădure spre Bănia și Eftimie Murgu (pe drum de creastă); a treia, tot prin pădure, coboară pe Valea Rudărica Mică spre comuna Eftimie Murgu (pe drum de vale). După ultima ramificație mai mergem cîteva zeci de metri prin pădure pînă la o bifurcare. Ramura stîngă a drumului (destul de șters și înierbat în această porțiune) coboară la Rudărica Mică, în punctul unde sînt amplasate niște halde de mină și două barăci. Ramura dreaptă urcă ușor pînă la Fîntîna lui Dănuț — un izvorăș ce abia curge de sub o lespede de calcar. De aici zărim prin răriștea de fag, în direcția nord — nord-est (în stînga noastră, dincolo de Rudărica Mică), golul de munte cu stîncăria de calcar de pe vîrfurile Svinecea Mică (în stînga) și Svinecea Mare (în dreapta, cu piramida geodezică pe stîncă centrală), iar între vîrfuri, o șa înierbată.

Odată sosiți la Fîntîna lui Dănuț coborîm drept în jos, în stînga, prin lăstăriș de fag, la Rudărica Mică (care își are obîrșia cu 2 km în amonte). Am ajuns astfel la cele două barăci amintite mai înainte și urmăm firul văii, trecînd pe lîngă halde și pe lîngă gurile galeriilor săpate de geologi în căutare de cărbune, pînă la confluența cu pîrîul Crou cu Groși. Părăsim aici Valea Rudărica Mică și înaintăm pe micul pîrîiaș în sus, pînă apare din stînga noastră Crou Stoinii care izvorăște de sub șaua dintre cele două vîrfuri ale Svinecei. Mai departe urcăm pieptiș prin pădure, avînd grijă să lăsăm mereu în dreapta noastră ogașul Crou Stoinii (numeroasele cărări ce se întretaie nu ne mai sînt de nici un folos) și ajungem în Poiana cu Clăi, sub Vîrful Svinecea Mică. Din poiană pornim din nou la drum, scurtăm calea printr-o limbă de pădure, înconjurăm obîrșia Croului Stoinii pe deasupra și, pe o cărăruie abia vizibilă, ajungem pe șaua dintre vîrfurile Svinecei — o sa netedă, acoperită cu iarbă măruntă și deasă; în spate, Svinecea Mică, pe sub peretele căreia am urcat mai înainte, iar în față Svinecea Mare, spre care ne îndreptăm. Pe o potecă bătătorită suim acum un cleanț împădurit, apoi, ieșind pe golul muntelui, suim mai departe spre prima din cele trei spinări de piatră dezgolită, ca trei ruine de cetăți îngemănate, orientate sV-NE, care alcătuiesc împreună stîncăria de calcar a vîrfului Svinecea Mare. Prima stîncă la care ajungem are fața crăpată și brăzdată de cute în toate direcțiile, între ea și stîncă centrală pe care se înalță piramida geodezică (cota 1 224 m) este o cheie în miniatură, azi colmatată cu stîncărie lapiezată, desprinsă de pe micii versanți expuși vîntului, ploilor și gerului. Spre nord-est micul nostru defileu este barat de o muchie de calcar, aidoma unui zid de cetate străveche. De pe acest zid natural, pe deasupra abisului, privirile ne poartă către Semenice, deci spre nord. Spinarea centrală e despărțită de următoarea printr-o ușoară lăsătură. De lîngă schelăria de lemn a piramidei geodezice priveliștea se deschide larg de jur împrejur: la sud, dincolo de Rudărica Mică, se profilează pe cer Tîlva Lalachii și în continuarea ei Tîlva cu Rugi, iar după ele ghicim Valea Mare și chiar Defileul Dunării; la nord-vest păduri dese ascund Cheile Rudăriei; la est, dincolo de buza de piatră a peretelui vertical pe care stăm, pădurea e mai rară, urmare a unui vechi incendiu. Cu sufletul plin de poezia înălțimilor coborîm stîncile colțuroase. Pe solul depus în strat subțire printre stînci crește o frumoasă vegetație căreia nu-i pasă de vînt și de furtună: *Nardus stricta*, iarba golurilor de munte, graminee înalte, saxifraga cea iubitoare de stîncărie, garofițele și pansellele sălbatice; fagii pitici, cu rădăcinile înfipte adînc în fisurile din rocă, simbolizînd triumful vieții pe aridul vîrf de munte.

Cît privește vînatul, în pădurile Svinecei că și în ale Almăjului în general, trăiesc jderul de piatră, pisica sălbatică, vulpea, lupul. Ursul, dat multă vreme că dispărut de pe meleagurile almăjene, și-a făcut de peste un deceniu reîntoarea în zona.

SVINECEA - CHEILE RUDĂRIEI - BOZOVICI

Coborînd de pe Svinecea Mare în Valea Rudărica Mică, urmăm poteca și apoi drumul ce coboară odată cu firul apei pînă în locul numit la Varniță (situat cu cca 2 km în aval). Dacă vrem să ajungem în comuna Eftimie Murgu direct de la Lalea, fără a urca pe Svinecea, după ce trecem de Poiana lui Moș Pele apucăm primul drum la stînga (prin pădure, adică drumul de creastă ce se va bifurca după cca 2 km spre localitățile Bănia și respectiv Eftimie Murgu), iar în dreptul „Varniței” coborîm pe o potecă în fundul văii, pînă la aceasta. De la „Varniță”, pe valea îngustă a Rudăricii Mici, o șosea forestieră tăiată în roci eruptive și metamorfice șerpuește la vale. Cinci km mai jos, Rudărica Mică se unește cu Rudărica Mare (care vine din dreapta, de după Svinecea), formînd Pîrîu Rudăriei; de la confluență acest pîrîu parcurge 10 km printr-o vale minunată și intră în localitatea ce purta același nume. La numai 3 km de la confluența celor două pîraie, valea se strîmtează și devine meandrată din pricina munților care se înghesuie. Deși săpată în roca metamorfică și nu în calcar, Valea Rudăriei capătă un caracter de chei tot mai pronunțat; ea devine îngustă, cu pereții denudați; debitul apei crește, albia se strîmtează și se adîncește. Peisajul amintește de Valea Mare la Voinicovăț, după intrarea în chei. La 4—5 km înainte de comună, pe dreapta văii, se desprinde o șosea forestieră care merge 4 km pe Valea Presacina; mai departe un drum o leagă cu Poiana Bregăta de care am mai vorbit.

La 1 km înainte de comuna Eftimie Murgu, Cheile Rudăriei sînt tipice și sălbatice. Pereții cenușii și golași se apropie între ei, abia lăsînd loc șoselei; țăncuri ascuțite împodobesc cleanțurile și zdrențuiesc creasta. Pîrîul formează cascade înspumate și zgomotoase, pline de farmec; omul le folosește pentru măcinat în mici mori țărănești. Printre cleanțuri — sau deasupra lor - fagul alternează cu liliacul dătător de miresme în luna mai. Cheile se termină și mai brusc de cum au început, la primele case din comuna Eftimie Murgu. Este fosta comună Rudăria; în trecut se extrăgea aici aur și mai recent cărbune. Aici s-a născut revoluționarul Eftimie Murgu, unul dintre dascălii lui N. Bălcescu, și istoricul bănățean Ioan Sîrbu, ultimul avînd și o casă memorială. Dincolo de comună se întinde largă Depresiunea Almăjului (său a Bozoviciului). La Bozovici, șoseaua ne duce prin Prilipeț.

9. PE VALEA SIRINEI

Berzasca - Cozla: 6 km pe noua șosea modernizată; Cozla — Podu Sirinei - confluența Sirinei cu Pîrîu Mosnic (km 13,5 pe C.F.F.): cca 4 ore cu piciorul pe poteca ce însoțește terasamentul C.F.F.; Confluența amintită - comuna Bigăr - Valea Dragosele și Poiana Zamonița - Bigăr: 5-6 ore cu piciorul pe drumuri de care și poteci prin pădure; Bigăr - confluența amintită - cabana I.M. Cozla (km 15 pe C.F.F.): cca 1 oră cu piciorul pe poteci; Cabana I.M. Cozla - localitatea Cozla: 13 km pe C.F.F. Sau pe poteca ce o însoțește; Cozla - Berzasca: 6 km pe noua șosea modernizată.

Recomandăm parcurgerea acestui traseu în 2 zile, astfel: în prima zi urcușul de-a lungul Văii Sirinei, pe lîngă calea ferată îngustă (cu autorizație se poate urca și cu trenul forestier, dar valea e prea frumoasă și drumul prea ușor și relativ scurt) și apoi pe Valea Mosnicului la Bigăr și mai departe în Poiana Zamonița (eventual de aci spre Debelilug în Valea Mare - vezi Traseul 7); noaptea se poate rămîne în Bigăr, a doua zi coborîm de-a lungul Mosnicului, apoi urcăm pe Sirinea spre obîrșia sa (atenție: cabana de la km 15 nu e turistică !), și în sfîrșit coborîm în Cozla — Berzasca.

Formată la origine din unirea mai multor ogașe, Sirinea străbate zona de calcare mezozoice Svinița-Svinecea în direcția generală est-vest, primește pe dreapta Pîrîu Mosnic (mai bine-zis se întîlnește cu valea acestuia) și se varsă în Dunăre la Cozla. Deși mult mai scurtă ca Valea Mare, nu e deloc lipsită de interes, atît pentru turist cît și pentru omul de știință. Pe abrupturile de calcar geologul citește istoria văii ca într-o carte deschisă; aici întîlnim secțiuni naturale bine conservate, cu stratificație evidentă ca nicăieri în țară. De-a lungul văii urcă o cale ferată îngustă, instalată pentru exploatarea pădurilor și transportul cărbunelui de la Bigăr.

Valea Sirinei are versanții acoperiți cu făgete; pe cleanțuri există liliac și pe alocuri chiar exemplare de alun turcesc. Apa pîrîului e bogată în pește și raci (*Astacus torrentium*). Această minunată vale a servit în trecut ca loc de refugiu populației și ca ascunzătoare haiducilor. Au ajuns pînă în zilele noastre legende legate de cleanțurile și peșterile Sirinei. În Cîrșia Dumbrăvița (situată în aval de Podu Sirinei, între Valea Sirinei și Dunăre, și care în imaginația poporului a devenit „Cetatea Cozlei”), există o peșteră mică, un tunel natural de cca 30 m, colmatat la capătul din amonte; peștera e considerată ca intrarea în „Cetate”; cleanțul prăpăstios și parțial împădurit dinspre Dunăre este greu de învins; de aceea e mai ușor de urcat pe vreo poteca ce duce din Valea Sirinei în Poiana lui Forst (de aici, printre stînci, se poate coborî la peșteră). Din gura peșterii, printre tufe de liliac și fag pipernicit ale abruptului apare Defileul în toată măreția lui.

Să pornim de-a lungul Sirinei. În amonte de Dealu Pepa valea devine îngustă și adîncă; Sirinea curge la 10—15 m sub terasamentul căii ferate, de-a lungul căruia vom merge de aci înainte. La Podu Oțului sînt mai multe „găuri” neexplorate încă. Praguri mai mari peste care se rostogolește apa Sirinei poarta nume sugestive ca Bobot și Jgheab. O cascadă, Pișătoarea, e formată de un mic afluent al Sirinei, în amonte de confluența cu Mosnicul sub Dealu Socolovăț (km 14,5) și curge pe pat de tuf calcaros (ca toate apele cu acest nume); în tuf sînt goluri — mici caverne — cu minuscule stalactite și stalagmite de toată frumusețea. Depozitul a fost exploatat, dar se va refăce, fiind ceea ce oamenii de aci numesc „izvor crescător”.

În mai multe porțiuni valea capătă aspect de chei. „Falezile” de calcar dezgolit sînt găurite, unele din aceste găuri conduc probabil în labirinturi subterane încă neexplorate. Mai cunoscută pe Sirinea este Peștera Socolovăț (330 m alt.), situată în dreptul km 12,5 cam la 1 km aval de confluența cu Mosnicul; de la linia C.F.F. se urcă pe o cărare foarte înclinată, cam 90 m diferență de nivel, pe un cleanț impresionant din stînga văii, prin pădure. Gura peșterii, mascată de vegetație, nu e ușor de găsit. Dealtfel peștera, care are doar 35 m lungime, nici nu e prea interesantă pentru turism; paleontologilor însă le-a dezvăluit lucruri interesante, printre care prezența ursului de cavernă.

De la km 13,5 (confluența Sirinei cu Mosnicul), pornește a cărărie spre satul Bigăr; ea urmează valea adîncă și împădurită a Mosnicului ce-și are obîrșia la nord de localitatea amintită. Apa pîrîului n-ajunge la Sirinea fiindcă se pierde treptat prin fisurile albiei calcaroase. Urcînd prin Poiana lui Moș David, la cîteva sute de metri de confluența cu Sirinea, observăm în dreapta noastră un cleanț

înalț; de pe versantul opus al acestui cleanț zărim, printre fagi, gura înaltă a Peșterii Mosnic (cca 450 m alt.) deschizându-se neagră la jumătatea peretelui. Nu e deloc ușor de ajuns acolo. Acum vreo 30 de ani în peșteră s-au făcut sondaje paleontologice, descoperindu-se printre altele oase de *Capra ibex*, azi dispărută la noi.

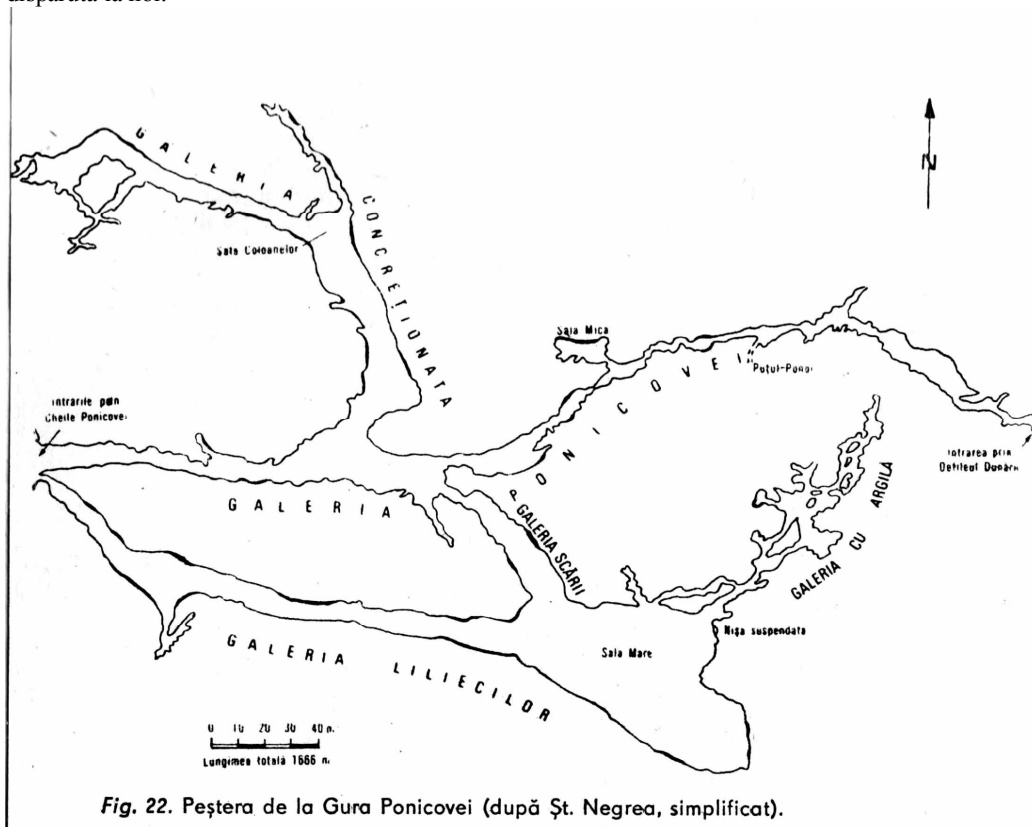

Fig. 22. Peștera de la Gura Ponicevei (după Șt. Negrea, simplificat).

După un urcuș anevoios și destul de obositor pe cărări ce se pierd adesea, intrăm în satul Bigăr. Numele acestei localități izolate s-a dat după cel al Izvorului Bigăr din apropiere. Spre sud-est orizontul e dominat de Țilva Mosnicului (700 m alt.). Bigărul este legat de Clisură printr-un singur drum accidentat care urca de la Cozla (18 km). Izolarea geografică a satului în creierul munților ne amintește de celălalt sat singuratic, situat tot pe un platou carstic între culmi împădurite — Padina Matei.

De la Bigăr, mergând printre gospodăriile îngrijite și cu multe flori la ferestre, apucăm pe un drum de căruță care intră în pădurile nesfârșite dinspre nord, către Valea Dragoselca. Coborâm mai întâi pînă la albia pîrîului, în dreptul unei varnițe părăsite, trecem dincolo, urcăm pieptiș pe cărări ce se pierd în pădurea de fag, mereu spre nord, pînă pe culme. Aici, fără ca orizontul să se deschidă (din pricina pădurii dese), pornim la vale spre pîrîul Mpragosele (afluent al Văii Mari). În potecă dăm de Izvorul Mistreșilor, unde într-o seară de toamnă am avut chiar prilejul să ne întîlnim cu un grup de mistreți veniți să se adape. De la acest izvor, coborînd spre firul văii, întîlnim Poiana Zamonița (cca 330 m alt.). De aici pînă la peștera cu același nume nu mai e mult; urmărind în amonte pîrîul din poiană, observăm că apa iese printr-o gură mică de peșteră, abia lăsînd un om să se strecoare înăuntru pe deasupra apei. E Peștera Zamonița, o grota activă, pe care nu o recomandăm turiștilor și în care, după vreo 60 m, o prăbușire relativ recentă interzice accesul mai departe. Pîrîul subteran, cu debit destul de mare și curs rapid, crește brusc după aversele puternice, blocînd ieșirea din peșteră. În galeria cu apă speologul remarcă numeroase terase de eroziune suprapuse, stalactite, coloane, gururi cu apă scînteind feeric la lumina lămpilor de carbid.

Din Poiana Zamonița nu e greu să răzbatem spre Valea Mare, și anume la Poiana Debelilug (vezi Traseul 7). Dar ne putem întoarce la Bigăr, excelent punct de plecare într-o excursie spre Obîrșia Sirinei. Coborînd pe Valea Mosnicului pînă la confluența cu Sirinea, mergem acum în amonte pe aceasta 1,5 km și dăm de cabana întreprinderii miniere Cozla; poiana din jurul acesteia îmbie la odihnă și meditație; păcat că nu-i aici și un mic adăpost turistic ! De la cabană putem continua drumul spre Obîrșia Sirinei, sau, dimpotrivă, putem coborî la Cozla și de aci la Berzasca.

10. DUNĂREA ÎNTRE COZLA ȘI PLAVIȘEVIȚA. PE VĂILE PLAVIȘEVIȚEI ȘI TISOVIȚEI

Berzasca - vechea vatra a Plavișevici: 48 km pe noua șosea prin Defileu¹; Vechea vatră a Plavișevici - Culmea Znamănului (prin Valea Plavișevici) — satul Eibenthal — portul Tisovița (prin Valea Tisovici): cca 6—8 ore cu piciorul, de-a lungul căilor ferate înguste Plavișevici și Tisovița, precum și pe poteci de munte între acestea; Portul Tisovița — vechea vatră a Plavișevici: 7 km pe noua șosea prin Defileu. În sus pe Valea Plavișevici și în jos pe Valea Tisovici s-ar putea merge eventual cu trenurile forestiere (cu autorizație), dar recomandăm mersul cu piciorul.

DEFILEUL ÎNTRE COZLA ȘI PLAVIȘEVIȚA

În aval de Cozla, cale de 18 km Dunărea este tot mai strânsă între munți, în acest sector a trebuit să se sape în albie un canal lat de 60 m, pentru navigație. Era cel mai greu sector, porțiunile de canal puse cap la cap totalizând vreo 9 km. Chiar la începutul sectorului, între Cozla și Doica (km 1 014—1 011), vasele treceau cu băgare de seamă printr-o porțiune a canalului lungă de 3,5 km. În această zonă, pe malul românesc, noua șosea străbate la înălțime, deasupra lacului de baraj, roci marnoase și calcare de culoare brun-roșcată. Șoseaua, stîncile și vegetația, Dunărea devenită lac - toate se contopesc într-o imagine armonioasă care încînta privirea, în dreptul punctului Munteana (km 1 010,4) din versanții împăduriți răsar stînci albe.

Mai departe, în dreptul Islazului, acolo unde începeau cataractele și canalul pentru navigație Islaz-Tachalia (km 1 004-1 001), pe masivul stîncos Gospodin, de pe malul drept (iugoslav), sînt daluite tabelele lui Tiberiu și Domițian. La km 1 001 ne apare în față impresionantul pînten calcaros al Grebenului, format din roci jurasico-cretacice, cu stratificație evidentă. Aici lacul, strîns între Greben (pe dreapta) și Cernavîr (pe stînga) își reduce lățimea sub 400 m. După confluența Dunării cu Povalina, la Grebenul românesc găsim un punct fosilifer clasic pentru jurasicul mediu.

În aval de pîntenul Grebenului, lacul se lățește la peste 2 km; aici Dunărea trecea printre diguri longitudinale care o făceau să-și mențină adîncimea necesară navigației. La km 996 întîlnim noua localitate Svinița, așezată mai sus de fosta Svinița, pe coasta Muntelui Veligan. Aici, în apropierea Ogașului Stariște, au fost descoperite urmele unei întărituri romane. Odată cu vechea Svinița, sat cu veche tradiție pescărească, au dispărut și enormele vîrșe metalice instalate la malul Dunării, special pentru prinderea cegii. Mai departe, după gura văii Iardumovacina, se mai văd ruinele parțial cufundate în apa lacului ale turnurilor cetății Tri Cule (Tri Kule sau Triculi), vechi bastion în calea expansiunii otomane (din sec. XVII-XVIII), situat la 6 km în aval de Svinița, în continuare ne îndreptăm spre confluența cu Ogașul Iuți (km 989), unde Dunărea își schimbă brusc direcția dinspre sud-est spre nord-est, încheind astfel marele său cot. Înainte de a ajunge la Tisovița, facem popas la un izvor cu apă rece și bună la gust: șuvița de apă fișnește cu putere din travertin, chiar la marginea șoselei.

Tisovița (km 983) era o mică localitate situată pe o terasă aluvionară la confluența Pîrîului Tisovița cu Dunărea. Aceasta localitate, legată în trecut de exploatarea serpentinitelor (azbest), după formarea lacului a rămas doar ca port pentru pasageri și încărcarea cărbunilor. Localnicii au fost mutați la Dubova și Svinița. După Tisovița urmează portul de mărfuri Liubotina și sălașe izolate rămase din vechea comună Plavișevici (km 976)².

În aval de vechea Plavișevici, se văd impresionante abrupturile albe ale Ciucarului Mare, care mai că se ating cu cele ale sîrbatului de dincolo de apă, formînd Cazanele Dunării (vezi Traseul 11). Șoseaua nouă ocolește Ciucaru Mare prin stînga (prin spate) și de aceea pentru Cazanele Mari ne rămîne să luăm o ambarcație de la Tisovița.

O EXCURSIE SPRE CULMEA ZNAMĂNULUI. CUMPĂNA DE APE ÎN MUNȚII ALMĂJULUI

Urcăm pe Valea Plavișevici, pornind de la sălașele ce supraviețuiesc în vechea vatră a comunei cu același nume. Imediat în dreapta cum urcăm, de remarcat sectorul de chei destul de impresionant, cu pereți întunecați, al Plavișevici. Diverși afluenți neînsemnați defilează prin fața ochilor. Traversăm un fâget compact. Curînd valea pierde mult din adîncime. La 5-6 km în amonte de confluența cu Dunărea sîntem la capătul liniei ferate forestiere, într-un loc deschis, întîlnire a mai multor pîraie mici care formează Plavișevici.

¹ Noua șosea prin Defileu, asfaltată între Pojejena și Cozla, va fi în cele din urmă modernizată în întregime. Deocamdată sectorul Cozla-Svinița este încă în lucru; sectorul Svinița-Tisovița-Dubova (ocolind Cazanele Mari) — Ieșelnița (prin Cazanele Mici) — Orșova este terminat ca drum forestier, încă nemodernizat.

² Com. Plavișevici a fost strămutată la 1,5 km sud de satul Dubova, în spatele Ciucarului Mare, în apropierea Văii Ponicea (Valea Morii).

Continuăm drumul de-a lungul pârâișului din extrema stîngă (în sensul urcușului nostru), adică pe Plevișevița propriu-zisă. La cca 1 km în amonte de capătul C.F.F. - o bifurcație; apucăm pe cracul din dreapta noastră; drumul devine curînd potecă, trece printr-o poiană și ne duce sub o culme destul de înaltă, care barează calea în mod neașteptat: e culmea împădurită Znamăn. Peste tot făgete bogate, înălțimi în jur de 600 m. Această culme reprezintă cumpăna de ape între Plavișevița și Tisovița, spre sud-est, și Sirinea spre nord-vest. Izvoare alimentînd pîraiele amintite se află aici la distanțe extrem de mici între ele: unele izvoare ale Plavișeviței și ale Tisoviței sînt la doar 100 m unele de celelalte ! Dacă trecem în acest punct peste Culmea Znamăn, intrăm în Poiana Znamăn unde există o modestă cabană de vînătoare și un izvor al Sirinei. Trecînd înapoi peste culme spre sud-vest, dăm de pîrîiașe care formează Tisovița nu mai departe de 200—300 m de cel al Sirinei. Coborînd pe Valea Tisoviței, spre Dunăre, ajungem la localitatea minieră Eibenthal, unde se exploatează huilă: aici o bună parte din populație e alcătuită din pemi (cehi). De-a lungul căii ferate forestiere coborîm acum către Dunăre. De la Tisovița ne înapoiem la vechea Plavișevița pe șoseaua nouă.

11. ÎN CAZANE. CIUCARU MARE ȘI PEȘTERILE SALE. PE VALEA MRACONIEI

Vechea vatră a Plavișeviței - noua vatră a comunei Plavișevița - satul Dubova: cca 9 km soseau în curs de modernizare; Dubova - gura Văii Mraconia: 3 km pe aceeași șosea; Gura Mraconiei - spre Obîrșia Mraconiei: 18 km șosea forestieră (+2 km șosea forestieră pe Ogașu Rîu Morii + 8 km șosea forestieră pe Ogașu Neamțului); Gura Mraconiei - Ieșelnița - Orșova: cca 17 km șosea în curs de modernizare.

Distanța care separă vechea vatră a Plavișeviței de Orșova prin Cazanele Mari și Cazanele Mici merită să fie străbătută pe puntea unui vapor. Pe noua șosea și pe cele forestiere ale Mraconiei distanțele mari fac necesară folosirea automobilului pentru parcurgerea lor în întregime. Pentru vizitarea porțiunii din Peștera de la Gura Ponicevei accesibilă turiștilor, se poate face o excursie specială pornind de la Orșova prin Dubova și noua Plavișevița, pe noua șosea încă neasfaltată pînă ce aceasta intersectează Valea Ponicevei, apoi coborînd prin Cheile Ponicevei pînă la intrările în peșteră; pentru intrarea din Cazane și pentru peștera Veterani se poate folosi o șalupă luată din portul Orșovei.

CAZANELE MARI

Rîuri de cerneală au curs pentru a descrie Cazanele Dunării, mii de aparate s-au declanșat pentru a immortaliza pe peliculă frumusețile acestui unic colț al naturii. Realitatea însă depășește închipuirea sau orice imagine statică, fie ea și în culori. Cel mai nimerit este să luăm rucsacul și să venim la fața locului, după ce în prealabil ne-am informat despre Cazane.

Ieșind din zona cristalinului, Dunărea se pregătește să ia cu asalt cea de a treia și cea mai dificilă bandă calcaroasă din calea sa. La cîțiva kilometri în aval de vechea Plavișevița, întinerită, cu forța unui rîu vîguros de munte, ea izbește de milenii în colțurile de piatră ale pragurilor subacvatice și în maluri, măcinîndu-le încetul cu încetul.

Apropiindu-ne de Cazane din amonte, cu vaporul, avem impresia că înclăștarea dintre stîncă și apă e așa de puternică, încît orice trecere pe uscat sau pe apă a devenit imposibilă. Dar omul a scobit în stîncă un jgheab pentru șosea, iar în pragurile subacvatice un canal pentru vapoare. Astăzi șoseaua este înecată, dar lacul de acumulare permite o navigație fără probleme.

Cazanele Mari sînt tăiate în calcarele jurasice și cretacice ale Ciucarului Mare, stratificate frumos în partea inferioară și masive în cea superioară (cota maximă 318 m), și în cele ale Știrbașului Mare (cota maximă 768 m) de pe malul iugoslav. Dunărea și-a dăltuit între cele două masive pereți verticali, pe alocuri surplombați, de peste 200 m înălțime, izbutind să le despartă. Albia are aici lățimea minimă (150-200 m) și adîncimea maximă (45 m înainte de formarea lacului). Chiar la intrarea în Cazanele Mari (km 973,8), Dunărea trece peste pragul Calinic, o „prigradă” care înainte de formarea lacului ieșea la iveală în timp de secetă, iar iarna oprea cu colții ei ascuțiți scurgerea ghețurilor, baînd astfel temporar calea vaselor.

CIUCARU MARE ȘI PEȘTERILE SALE

În Ciucaru Mare sînt două peșteri mai importante: Gura Ponicevei și Veterani.

Prima este importantă prin mărimea sa (în total cca 1 700 m de săli și galerii) și prin varietatea problemelor pe care le pune sistemul său subteran complicat. De fapt peștera este opera Pîrîului Ponicevei, care își are obîrșia sub o culme ce-l desparte de unele pîraie tributare Sirinei. După ce-și parcurge cheile scurte, foarte strîmte și sălbatic, acest pîrîu intră în peștera Gura Ponicevei, o străbate și se varsă în lacul care îi inundă periodic o parte din galerii. Apa Ponicevei despică astfel Ciucaru Mare în două: în dreapta văii, Cracu Turcului iar în stînga Vîrfu Ciucaru Mare (318 m).

În peșteră se poate intra fie prin imensa deschidere din Defileu, cu o șalupă, fie prin una din cele două guri din Cheile Ponicevei. Să pătrundem pe această din urmă cale venind dinspre Svinița sau

dinspre Orșova pe noua șosea. Ajunși la capătul cheilor, dacă albia Pîrîului Poniceva nu are apă, escaladăm cîteva blocuri enorme prăbușite din tavan și intrăm pe sub largă și înaltă deschidere a sistemului inferior. După mai bine de jumătate kilometru prin galeria înaltă ieșim la Dunăre chiar pe malul lacului care pătrunde în peșteră mai mult sau mai puțin în funcție de nivelul apei. La averse mari, Pîrîul Poniceva vine cu furie și cu zgomot amplificat de pereții cheilor, pătrunde în acest uriaș tunel, lăsînd lemnele și crengile cărate printre stîncile prăbușite din peștera, pierde o parte din apă prin ponoare și sorburi și se arunca în lac. Dacă am venit cu barca pe lac nu este prudent să rămînem sub pereții surplombați ai „Pînzei” Ciucarului, pentru că în permanență se desprind de sus pietricele și chiar bolovani mari care ne pot lovi.

Partea cea mai frumoasă a peșterii este, desigur, cea fosilă, părăsită definitiv de torentul subteran. Pentru a ajunge la ea, presupunînd că am pătruns în peșteră pe la intrarea Pîrîului Poniceva, coborîm prin galeria-tunel pînă la prima ramificație pe stînga și urcăm cam jumătate din înălțimea peretelui respectiv. Acest sistem cunoscut că Galeria Concreționată are mai multe galerii care se întretaie între ele în unghi drept și o sală, sala Coloanelor, unde mîna măiastră a naturii a înghesuit toate „comorile”: stalactite de toate felurile și mărimile, uriașe domuri scînteietoare, coloane drepte că lumînarea sau răsucite în spirală, podea de calcita alba, complicata cu gururi ale căror baraje de travertin rețin perle de cavernă. Aceste comori sînt încă aproape intacte, pentru că însăși peștera le-a păzit de oameni.

Pentru a pătrunde în celelalte galerii fosile, urcăm din Cheile Ponicevei pe peretele drept (difícil !) pînă la intrarea în Galeria Liliiecilor. Această galerie ne conduce într-o sală uriașă, lungă de peste 100 m, lată de cca 60 m și înaltă pînă la 30 m. Pe podeaua ei întîlnim unele formațiuni stalagmitice și movile de guano de lilieci, care servesc drept depozite de hrană diverselor viețuitoare mărunte. În Peștera de la Gura Ponicevei s-au găsit oase de urs de peșteră, de hienă de peșteră și fragmente de ceramică neolitică - halstatiană. Peștera merită să fie ocrotită și amenajată parțial; astfel ea vă deveni una dintre perlele zonei turistice din jurul marelui lac de baraj.

Cea de a doua peștera din Ciucaru Mare are deschiderea în abruptul numit Pînza Curii, cu 500 m în aval de Peștera de la Gura Ponicevei, fiind mai cunoscută sub numele de Peștera Veterani. Locuitorii Clisurii îi mai spun Peștera din Pînza Curii sau Peștera Maovăț. Dacii considerau, pare-se, peștera drept sanctuar al zeului Zamolxis. Romanii o cunoșteau de asemenea. În popor circula mai demult o legenda după care peștera ar fi fost săpata de soldații lui Traian, îndată după cucerirea Daciei. După formarea lacului peștera este accesibilă numai venind cu o șalupă pînă în dreptul peșterii și de aici urcînd cîteva metri pînă la intrarea joasă, mascată de copaci. Printr-o galerie scurtă intrăm într-o sală de mari proporții, cu o bolta de cca 20 m și, spre Dunăre, cu o „fereastră” naturală care o luminează difuz. Sala e rece și bîntuită de curenți; spre vest o galerie urcă și se înfundă; aceasta e toată peștera - în total 87 m de săli și galerii. Concrețiunile sînt puține, banale și distruse (pe vremea lui Griselini erau încă frumoase). Peste tot căutătorii de comori, concurînd cu arheologii și paleontologii, au făcut săpături. La gură și în sală se mai văd ruinele unor vechi ziduri de apărare.

În amonte de Peștera de la Gura Ponicevei, la baza abruptului, este săpată în stîncă de la Cuina Turcului, o peșteră al cărei cozoroc uriaș de piatră a oferit omului primitiv adăpost natural; arheologii au descoperit aici pentru prima oară în Clisură două faze de dezvoltare a epipaleoliticului dar s-au găsit și numeroase unelte neolitice. Astăzi Cuina Turcului se află sub oglinda lacului.

În dreptul Cazanelor Mari, observăm din loc în loc tăblițe C.M.N. cu indicația „Rezervația Cazane”. Ce se ocrotește oare aici ? Pe versanții calcaroși abrupti ai Cazanelor se dezvoltă o flora de o mare diversitate, cu caracter ponto-mediteranean-balcanic însă și cu accentuate influențe central-europene, și care cuprinde multe endemisme și relice amatoare de căldură și uscăciune, care au putut supraviețui aici din perioadele preglaciare, poate chiar de la sfîrșitul pliocenului. Este vorba în primul rînd de o întregă serie de specii de arbuști: liliacul (*Syringa vulgaris*), cărpinița (*Carpinus orientalis*), arțarul bănățean (*Acer monspessulorum*), mojdreanul (*Fraxinus ornus*), scumpia (*Cotinus coggygria*). Dar printre elementele floristice cele mai prețioase ce și-au găsit un adăpost durabil în stîncăriile în aparență inospitaliere ale Defileului, sînt specii mărunte că „lalea” bănățeană (*tulipa hungarica*), al cărei galben smălțuiește primăvara abrupturile, stînjinelul *Iris reichenbachii*, clopoțelul *Campanula crassipes* apoi feriga *Ceterach officinarum*, *Coronilla emerus*, *saturela kitaibelii* etc.

CAZANELE MICI ȘI VALEA MRACONIEI

După Cazanele Mari, la km 970, lacul se lățește brusc, formînd un golf larg, semicircular, în care se oglindește Vîrfu Ciucaru Mare (318 m). Sîntem în Depresiunea Dubovei, iar la marginea ei vestică, pe colinele împădurite, e amplasat noul sat Dubova. Valea satului este un mic pîrîiaș cure străbătea vechea localitate; valea pîrîului e foarte îngustă, tăiată în rocă calcaroasă vîntă, masivă; apa e obligată să curgă pe alocuri printre bolovani enormi și să sară praguri înalte, formînd mici cascade.

În aval de Dubova, la km 968,6 încep Cazanele Mici, tăiate între Ciucaru Mic de 313 m înălțime (masiv calcaros insular ca și Ciucaru Mare) și Știrbațu Mic (626 m). Albia atinge aici lățimea

cea mai mică din Defileu (150 m) și adâncimea maximă de 40 m. Atît de strîmt pare Defileul în Cazanele Mici, că în imaginația poporului s-a născut legenda despre haiducul Harambașa care, fiind urmărit de cătane, s-a sprijinit în bîta și a sărit pe celălalt mal. Pe o lungime de 3,6 km pereții verticali și apropiați, priviți mereu din alte unghiuri, încîntă ochii. Dunărea, gravă și turbure, macină impasibilă stîncile de calcar, foști recifi ai unor mări dispărute, ducînd în suspensie spre marea de dincolo de Delta rezultatul acestui continuu efort.

La km 967,3 peretele Ciucarului Mic este despicat în două de Valea Mraconiei, care separă Cracu Petrile (în stînga sa) de Vîrfu Ciucaru Mic (în dreapta). Un drum forestier modern desprins din noua șosea din Defileu ne permite să avansăm adînc în interior (18 km) de-a lungul acestei agreabile văi pînă aproape de Obîrșia Mraconiei (aflată nu departe de obîrșia unor pîraie tributare Sirinei, dincolo de Dealu Urzica, 873 m alt.). De la Obîrșia Mraconiei, pe o potecă știută de localnici, se ajunge foarte ușor în satul Bigăr.

Coborîm dinspre Obîrșia Mraconiei către Dunăre. La km 13,7, pe șoseaua forestieră se află punctul numit Trei Mraconițe. Valea are pe alocuri aspect de chei. La km 10 o cabană forestieră situată chiar la confluența Rîului Morii cu Mraconia ne poate oferi cazare la mare nevoie. De-a lungul Rîului Morii, afluent pe stînga, plin de păstrăvi, o șosea forestieră merge 2 km pînă la punctul de exploatare; pădurea fiind tăiată, aspectul e dezolant. La km 7,7 Mraconia primește alt afluent stîng, Ogașu Neamțului, o șosea forestieră urcă pe valea sa cale de 8 km; mai întîi valea are aspect de chei, apoi se lărgeste și isprăvește prin a se îngusta din nou în amonte; fîgetul des ca peria înecă în verdeață valea strîmtă și sălbatică.

În aval de Ogașu Neamțului, Valea Mraconiei se lărgeste treptat. Cu 300—400 m înainte de Dunăre valea se îngusta luînd aspect de chei, iar apa dispărea în patul calcaros. Astăzi Depresiunea Mraconiei este ocupată de un „golf” al lacului, care amintește aspectul și frumusețea unui fiord.

Cazanele Mici iau sfîrșit la km 965. După relieful frămîntat și maiestuos, cu forme variate și impunătoare care ne copleșesc prin măreția lor, urmează brusc un relief cu înălțimi relativ mici alcătuite din granitele de Ogradena. Lacul scapă din nou la lărgime. Chiar aici, se observă dincolo de apă „Tabule Traiana”, ridicată cu cca 30 m mai sus de locul unde o fixaseră romanii. Urmele drumului roman și Ostrovu Ogradena (km 962) rămîn undeva în apa lacului. Ogradena Veche și Ogradena Nouă erau două sate situate în șesul format de Dunăre și de cei doi mici afluenți care se întîlnesc aici: Valea satului și sohodolul. Astăzi din cele două sate au mai rămas cîteva sălașe, locuitorii fiind mutați la Ieșelnița. Urcînd pe văiugile amintite, facem cunoștință cu granitele de la Ogradena care se exploatează.

La km 960 era vechea Eșelnița. Astăzi lacul trimite pe valea cu aceeași nume un braț. La capătul său s-a ridicat noua așezare urbanizată Ieșelnița. Noua șosea, părăsind lacul la Ieșelnița, trece prin spatele muntelui și intră în noua Orșova. Orașul vechi era construit la Dunăre (km 955) pe locul castrului roman Dierna (Colonia Zermensis) din ale cărui ruine s-au păstrat cărămizi cu inscripții, vase, medalii etc. Fiind situată la confluența Dunării cu Cerna, Orșova a avut o istorie foarte frămîntată (în special în sec. al XVII-lea și al XVIII-lea, cînd ciocnirile dintre turci și austrieci erau în toi). De prin sec. al XV-lea așezarea s-a numit Irșova, apoi Hîrșova. În zilele noastre bănățenii lîncă îi mai zic Rișava. Locuitorii și-au clădit orașul nou pe marginea întinsului golf al lacului de la gura Cernei, pe locurile fostului Jupalnic. Orașul modern este și va rămîne punct de plecare pentru excursii în Defileu, pe Valea Cernei și în toți munții Banatului. În acest scop există în oraș un hotel de prima categorie, ambarcații pentru excursii și pescuit pe Dunăre, autogară, iar dincolo de golf gara și portul fluvial. Deasupra orașului, pe Dealu Moșu (Moșului) există un camping.

Capitolul VII. LA PORȚILE RĂSĂRITENE ALE MUNȚILOR BANATULUI

A. CU TRENUL SAU PE ȘOSEA, DE LA ORȘOVA LA CARANSEBEȘ

Dacă parcurgem distanța Orșova - Caransebeș pe calea ferată (90 km) sau pe șoseaua națională modernizată (92 km), nu facem altceva decât să urmărim fidel limita răsăriteană a Munților Banatului propriu-ziși. Sectoarele pitorești nu sînt rare de-a lungul acestui „Culoar Cerna — Timiș” care oferă obiective turistice demne de interes; mai important încă e faptul că din numeroase puncte ale Culoarului se desfac, spre vest sau spre est, căi de acces ce duc către obiective turistice de mare însemnătate; ne vom mulțumi, în acest punct al capitolului, cu simpla lor semnalare, urmînd că în punctele B și C să ne ocupăm mai îndeaproape de doua nuclee turistice situate la răsărit de culoar, zona Băilor Herculane și cea a Muntelui Mic, în timp ce zonele turistice aflate la vest de culoar ocupă toate celelalte capitole ale cărții noastre.

Pornim din Orșova (Dierna romanilor; Rîșava contemporanilor noștri mai bătrîni); lăsăm în urma orașul nou cu siluetele clădirilor sale moderne reflectate în oglinda golfului cu același nume al marelui lac de baraj, și ne angajăm pe cursul inferior al Cernei, linia ferată și șoseaua șerpuiind împreună cu râul printre înălțimile domoale ale Munților Mehedinți dinspre est și ale Munților Almăjului dinspre vest; după 12 km sîntem la Topleț, unde se pot vedea vechi instalații de morărit cu turbina de apă, iar după încă 7 la Gara Herculane. Semnalăm pe acest tronson al parcursului:

- a) două resturi încă impresionante ale unui apeduct turcesc construit în 1739—1740 și destinat să dreneze apele Cernei, resturi pe care le remarcăm în stînga șoselei și căii ferate, mai întîi în punctul „Sub Iorgovan” și apoi la km 371 al șoselei, în punctul „Podu Turcilor”;
- b) un izbuc carstic destul de puternic pe teritoriul satului Bîrsa ce ține de Topleț (pentru a ajunge în sat, situat pe malul stîng al Cernei, trecem râul pe un pod); izbulc e alimentat de apa Ogașului Feregarilor ce se pierde în subteran tocmai pe Platoul Domogledului - v. Traseul 1 de la punctul B);
- c) de cum am lăsat în urma Toplețul, exact la km 377 pe șosea, căutam un loc din care să putem observa, printre arbori și dincolo de Cerna, stînga acum binecunoscută ca „Sfinxul bănățean”; blocul de șist cristalin, înalt de aproape 10 m, este situat în imediata apropiere a apei; observat din punctul menționat, el prezintă aspectul unui profil uman cu craniul teșit;
- d) în fine, gara Herculane care merită o vizită: frumoasa clădire plasată lîngă confluența Cernei cu Belareca și jătît de diferită de banalele clădiri ale majorității gărilor, se armonizează perfect cu remarcabilul complex arhitectonic al Băilor Herculane (situate la aproape 6 km de gara, la capătul unei șosele în bună măsură mărginite de trandafiri și care urca de-a lungul Cernei, în timp ce șoseaua națională vă continua acum de-a lungul Belarecâi, importantul afluent pe dreapta al Cernei). Cîțiva kilometri încă și sîntem în Mehadia (Ad Mediam sub romani; e impresionant că locul și-a păstrat pînă azi denumirea Media — care în gura bănățeanului a devenit Megia). Avem aici prilejul de a arunca o privire modestelor ruine ale castrului roman (în punctul „La Zidărie”) și celor ale unei cetăți medievale cătărate pe versantul dezgolit al Văii Ogașului și a cărei poarta semeață încă mai înfrunta vremurile; aspectul neînsemnat al comunei nu trebuie să ne facă să uităm că e vorba de una din cele mai vechi localități din Banat, cu trecut istoric foarte frămîntat, reședința medievală a unui district autonom românesc și pînă în secolul al XIV-lea sediul Banatului Severinului, apoi teatru al înfruntărilor habsburgo-otomane.

Odată Mehadia depășită, din șoseaua națională se desface la stînga drumul de legătura către Țara Almăjului și mai departe către Anina și către Oravița (vezi Cap. IV). Șoseaua națională se desparte acum de calea ferată: ea urmează firul Văii Belareca pînă la Plugova, de unde se desface un drum carosabil nemodernizat care permite o incursiune prin Globu Rău și Bogîltin pînă la Cornereva, minunata așezare bănățeană de munte, și apoi la izvoarele Frasîncei și mai departe spre culmea Munților Cernei (Traseul 5 de la punctul B al acestui capitol). În acest timp, calea ferată înaintează pe valea Belarecâi, iar înainte de confluența acesteia cu Valea Globului (ce formează cheile din aval de lablanița), oferă privirii - pe stînga — spectacolul de o aspră măreție al unei vaste coaste de deal, total lipsită de vegetație, în ale cărei argile liasice de culoare cenușie-neagră, eroziunea torențială a sculptat un colosal labirint de șanțuri denumit „Rîpa Neagră” (obiectiv abordabil per pedes din Mehadia).

La Crușovăț, șosea și cale ferată se apropie din nou. Trecem prin Cornea și Domașnea, în plină zonă a livezilor de meri de soi bun și de pruni din al căror rod se distilează o țuica de binemeritată

faimă; din gara Domașnea - Cornea, trecînd spre est peste Culmea Cănicei și pe lîngă Piatra Ilisovei - legendară stîncă de eruptiv permian, cu presupusele ei comori ascunse - se poate ajunge după o excursie agreabilă, dar destul de obositoare, la Cornereva — Frăsîncea.

Urcăm acum către trecătoarea cunoscută ca Poarta Orientală, înșeuare situată la cca 500 m alt., cumpănă de ape ca un soi de punte înaltă ce leagă, de-a curmezișul Culoarului Cerna — Timiș, Munții Semenicii și Țarcu - Godeanu. Indiscutabil că una din cele mai atractive părți ale călătoriei noastre e tocmai acest tronson cuprins între Domașnea și Teregova; coborîm înșeuarea, lăsînd definitiv în urmă Bazinul Cernei pentru a pătrunde în acela al Timișului (gara Poarta e punctul culminant al cumpenei de ape pe care șoseaua o trece pe deasupra, coborînd apoi în serpentine, iar trenul printr-un tunel lung de cca 1,5 km).

Imediat după Teregova se adună, ca niște mari mustăți, cele două fire principale ale bazinului superior al Timișului: ramura vestică ce vine dinspre Semenici și cea estică, mai importantă (Rîul Rece), ieșită din flancul Țarcului. Din Teregova, o frumoasă cale de acces duce spre vest, către Semenici (v. Cap. II A, Traseul 3); tot de aici, o altă cale de acces (spre est) duce către Țarcu, pe Valea Rîului Rece, trecînd prin satul Rusca apoi prin Poiana Ruschii cu cabana sa; din drumul de pe Rîul Rece, înainte de Poiana Ruschii, se desface spre sud un alt drum ce duce la Cornereva: Teregova — Cornereva 29 km; din Teregova pornește și o cale ferată forestieră pînă la poalele Muntelui Băran -cca 23 km.

Șoseaua și calea ferată se împletesc acum pe porțiunea ce ne separă de Armeniș; așa-zisele „Chei ale Teregovei” sînt străbătute de calea ferată printr-un tunel (al 4-lea începînd de la Herculan), încadrat de poduri la cele două extremități, în timp ce șoseaua e tăiată în stîncă, înainte de Armeniș, Timișul primește un afluent de seamă, realizat prin contopirea pîraielor Rîu Lung și Rîu Alb, a căror apă e furată tot Țarcului (pe aci duce principala cale turistică de acces spre Munții Țarcului: traseul marcat cu cruce albastră pe șoseaua forestieră Rîu Alb -Rîu Lung - spre refugiul Cuntu; din gara Armeniș pînă la Poiana Lupului se poate călători și pe C.F. forestieră, cca 25 km; din Poiana Lupului cca 9 km pe drum de căruța pînă la refugiul și Punctul meteorologic Cuntu).

Urmează sectorul de defileu al „Cheilor Armenișului”; trecem pe calea ferată prin al 5-lea și ultimul tunel, în timp ce șoseaua descrie arabescuri, urmărind strîns Timișul. La intrarea în chei, trepte săpate în piatră duc la „Piatra scrisă” (inscripție slavonă veche pe peretele unei adîncituri în stîncă; adîncitura pare a fi rest al unei cavități naturale mai mari, ce a adăpostit un schit). În imediata apropiere, se află campingul „Piatra Scrisă”.

Iată-ne acum la Sadova și Slatina-Timiș; din șoseaua națională se desprinde aici un drum în curs de modernizare ce se îndreaptă spre Brebu Nou și Gărița, deci spre Semenici (Cap. II A, Traseul 9). Nimic deosebit nu ne mai solicită acum pînă la Caransebeș, altă poartă răsăriteană a Munților Banatului, de unde vom călăuzi pașii drumetului către Muntele Mic (punctul C al capitolului de față).

B. EXCURSII AVÎND CA PUNCT DE PORNIRE BĂILE HERCULANE SAU MEHADIA

BĂILE HERCULANE CA OBIECTIV TURISTIC

Băile Herculanee nu sînt o „stațiune balneoclimaterică” precum atîtea altele și ni se pare indispensabil să-i închinăm un paragraf introductiv, fără a intra în multe detalii, adesea eronate, pe care le oferă broșurile dedicate stațiunii. Ce individualizează această localitate și-i conferă caracter de unicat ?

În primul rînd ambianța naturală particulară. Stațiunea este situată la doar 160—170 m altitudine, dar (prim lucru care izbește) într-un magnific decor montan, pe cursul mijlociu al Văii Cernei care este indiscutabil una din cele mai serioase candidate la titlul de „cea mai frumoasă vale a Carpaților”; Herculaneele, plasate într-o îngustă depresiune, sînt îndeaproape încinse de Munții Cernei (Culmea Mehadiiei sau a Seseminului) pe dreapta văii, de cei ai Mehedinților pe stînga; în special aceștia din urmă îi creează un falnic meterez, abruptul de calcare mezozoice al munților Domogled, Șușcu și Hurcu ridicîndu-se dintr-o dată cu 800-1 000 m deasupra fundului văii și nefiind tăiat decît de foarte înguste despicături; țăncurile calcaroase sălbatice încununate de podoaba negrelor siluete „în umbrela” ale pinului bănațean și pădurea densă de fag cu luxuriant dezvoltatele parîme ale iederei și curpenului, pădure ce îmbracă poalele munților calcaroși (acoperind în întregime spinările mai domoale cu substrat de roca eruptivă sau metamorfică), te fac să uiți cu desăvîrșire altitudinea mai mult decît modestă la care te afli. Climatul cu puternice nuanțe meridionale e un element esențial în înțelegerea fenomenului de concentrare în munții din imediata apropiere a Herculanelor (și mai ales în Domogled) a celui mai mare număr de specii de plante și animale meridionale din tot ansamblul munților Banatului (Herculaneele se înscriu printre cele mai „calde” puncte ale României).

Un alt element natural ce concură la originalitatea Herculanelor, constituind chiar rațiunea principală de a fi a stațiunii, este termalismul. Conform unei ipoteze cunoscute, apele de suprafață se infiltră în joncțiunea între marea și profunda falie longitudinală a Cernei și o serie de falii (fracturi)

transversale, ce caracterizează această zonă de o mare complexitate tectonică și litologică; pătrunzînd la foarte mari adîncimi, aceste ape se încălzesc considerabil și țîșnesc la suprafață - pe o linie de cca 5 km, adică între punctul „Porumbu” („7 izvoare calde”) în amont și „Izvorul de ochi” în aval - sub aspectul unor izvoare mai puternice sau mai slabe, cu apă puțin atinge în unele cazuri și 55°C, dar de obicei înregistrînd temperaturi cam între 35-45°C, cu un înalt grad de mineralizare - rezultat al acțiunii dizolvante a apelor fierbinți asupra rocilor pe care le străbat în drumul lor spre suprafață și mai ales asupra argilelor din așa numitele „strate de luta” — iar în unele cazuri chiar radioactive, fenomen legat de prezența în zona a granitelor. Compoziția chimică a apelor termale variază de la izvor la izvor. Un element important îl constituie sulful, mirosul caracteristic al emanațiilor sulfuroase te însoțește peste tot; observatorului atent nu-i scapă coloritul albastru-intens sau alb-lăptos al substratului pe care se scurge apa termală (fie acolo unde gurile de canalizare o aruncă în Cerna, fie acolo unde mai sînt izvoare necaptate sau foraje), colorit datorat în primul caz algelor cianoficee, în al doilea sulfobacteriilor *Beggiatoa*. Dar cu pomenirea izvoarelor termale, nici gînd să se fi epuizat subiectul termalismului de la Băile Herculane (vezi și Traseul 2 din cadrul acestui capitol).

În al treilea rînd, pe cartea de vizită a Herculanelor se înscrie aspectul arhitectonic, căci rareori în munții noștri mîna omului a lucrat în asemenea armonie cu cadrul natural și utilizînd atît de judicios spațiul distribuit cu zgîrcenie. Din păcate din epoca romană n-a mai rămas aici aproape nimic (cîteva tabule votive sînt adăpostite de micul muzeu de istorie; cîteva alte piese, de muzeele din Lugoj sau Caransebeș; tot ce a fost mai remarcabil se păstrează în colecții vieneze, sau zace în fundul Dunării, în dreptul Budapestei). Dar miezul stațiunii - mai precis toată partea cuprinsă între biserița catolică și cea ortodoxă, pe ambele maluri ale Cernei, incluzînd și podurile peste aceasta - reprezintă un complex de arhitectură balneară demn de admirat care are statut de monument de arhitectură și dă Herculanelor un accentuat aer de „Kurort” central-european, unic la noi. Acest complex de clădiri este în mod esențial opera secolului al XIX-lea și a începutului sec. al XX-lea (din nefericire, ce s-a construit în sec. al XVIII-lea a fost nimic în cursul războiului turco-austriac din 1788—89). Atrag atenția în special trei grupuri arhitectonice: Baia Neptun (Horia), de pe malul drept (începutul sec. al XIX-lea); întregul complex de clădiri ce înconjoară Piața Hercule tot pe dreapta Cernei (realizare din sec. al XIX-lea, ca și statuia de la 1847 a lui Heracles); în fine, ansamblul celor 3 mari clădiri ce înconjoară parcul central și care datează din primii ani ai sec. XX (în acest parc: atenție deosebită nu atît la prea mult-pomenitul exemplar de sequoia, cît la superbul exemplar de tisă). Ansamblul amintit e fericit întregit de cele 2 biserițe și de podurile Cernei. Se încadrează bine pe lîngă aceste ansambluri arhitectonice, și unele realizări ale perioadei interbelice (Hotel Cerna), și ale timpurilor noastre (Hotel Hercules, complexul balnear din extremitatea de nord a stațiunii, adică de pe teritoriul Băii Romane); în cele din urmă, stațiunea Herculane se recomandă și ca centru pentru drumeție, aspect la care ne vom referi în rîndurile ce urmează (Traseele 1—5). În mod intenționat nu ne vom ocupa acolo de unele scurte trasee cu caracter de „promenadă”, în imediata apropiere a orașului, și care n-au nevoie de comentarii (poteci bine știute urcă pe versantul drept al Cernei către Platoul Coronini, spre izvorul Dr. Munk, spre Peștera Hoților).

În viitorul foarte apropiat afluxul turistic în zonă va spori enorm, odată cu încheierea construcției șoselei în curs de modernizare din lungul Văii Cernei, șosea care în ultimă instanță va lega Herculanele de Petroșani. În legătură cu creșterea ponderii funcției turistice a zonei, s-a dezvoltat sistemul de marcaje; Considerăm situația actuală ca fiind un provizorat pe care cartea de față nu intenționează să-l reflecte decît ici și colo; în faza imediat următoare, se poate spera că se va merge pe calea unificării, simplificării și creșterii eficienței marcajelor. Pe de altă parte, dacă exceptăm stațiunea Herculane, Valea Cernei duce lipsă de adăposturi turistice; locul unde se află astăzi modestul „Motel km 14” ar putea fi utilizat pentru un motel cu capacitate ridicată; iar Platoul Coronini e parcă destinat să vadă înălțîndu-se o adevărată „stațiune satelit” a Herculanelor. Sperăm că planurile legate de ridicarea turistică a Văii Cernei vor ține seama de prevederile Legii Mediului înconjurător, de necesitatea ocrotirii cu fermitate a Rezervațiilor naturale și a versanților împăduși sau stîncoși ai Cernei pe întregul parcurs al acesteia (avem în vedere, de pildă, proiectele construirii de teleferice sau telescaune). În felul acesta, se va evita fenomenul de „eroziune turistică” a acestei veritabile nestemate a munților noștri.

1. SPRE MUNTELE DOMOGLED PRIN „CANIOANELE” PROLAZ („VALEA ÎNTRE PIETRE”) ȘI SĂLIȘTE

Băile Herculane (centru) - Fabrica de var Pecinișca: 3 km drum auto; Fabrica de var - Cheile Prolaz („Valea între Pietre”) - „La Șipot” -sorbul Ogașului Feregarilor: cca 1-1¼ oră pe potecă de munte; Fabrica de var — Cheile Prolaz („Valea între Pietre”) — ramificarea potecilor situată puțin înainte de izvorul „La Șipot” — Padina Șoroniște: cca 2½-3 ore pe poteci de munte; Padina Șoroniște — Fabrica de var — satul Pecinișca: cca 2½-3 ore cu piciorul pe poteci și drum auto; Pecinișca - Cheile săliștei - Pecinișca: cca ¾ oră dus-întors pe potecă, din

și pînă în capătul localității; Pecinișca - Băile Herculane (centru): 4,5 km drum asfaltat.

Muntele Domogled domina Băile Herculane pe stînga Văii Cernei, fiind prima înălțime cu adevărat impresionantă ce întîmpină în dreapta pe călătorul care vine de la Gara Herculane spre centrul stațiunii. Versantul dinspre Valea Cernei are aspectul unui abrupt calcaros cu pereți înalți pînă la 500 m și despicat în două prin îngusta trecătoare a Prolazului; dincolo de acest meterez, muntele se continuă către est cu înălțimi din ce în ce mai mari (Vîrfu Domogled: 1 105 m). Spre sud, înălțimile descresc, iar în zona Pecinișcăi, Săliștea taie în stîncă niște chei scurte și sălbatice. Acesta e, în linii mari, muntele pe care urmează să-l cunoaștem în cadrul acestui traseu.

De la fabrica de var apucăm pe poteca ce trece pe lîngă fosta carieră de calcar ce a măcinat multă vreme frumusețea muntelui. Potecuța ne duce în îngusta despicătură a muntelui, cunoscută ca „Prolaz” („Prolazu Pecinișcăi”, „Zgău Prolazului”), ca „Valea între Pietre” sau ca „Valea Feregariilor” (credem că această din urma denumire ar trebui păstrată doar pentru un pîrîiaș pe care-l vom întîlni mult mai încolo); urcușul în pantă accentuată, printre stînci, e răsplătit de pitorescul trecătorii, dominată de țăncuri înalte, cu grohotișuri la poale și încununate de siluetele de stampă japoneză ale pinului bănățean. Cîteva neînsemnate peșteri se deschid în pereții trecătorii. Urcușul obositor încetează curînd, iar acum potecuța ne duce în continuare la loc drept și printr-un peisaj devenit dintr-odată prietenos, pe firul văiugii de obicei fără apă, formată odinioară de Ogașu Feregari, în stînga noastră găsindu-se în permanență limita Rezervației Naturale Domogled. La aproximativ 1 oră de la începerea urcușului, poposim în punctul „La Șipot” (izvor și ogașel chiar lîngă potecă, cu bancă și masă pentru popas). Putem continua cam 1 km pe aceeași poteca, prin pajiștea străjuită de ambele părți de pădure, pînă lîngă un sălaș: aici, în plină pădure de fag, un sorb înghite apele Ogașului Feregari (pîrîu permanent ce-și trage izvoarele de sub culmea ce ne desparte de valea mehedinteană a Bahnei); după unele cercetări se pare că această apă nu mai apare la suprafață decît în „Bigărul” (adică izbulcul) din satul Bîrsa al Topleșului, deci în valea Cernei (vezi punctul A al acestui capitol).

Cu puțin înainte de a fi ajuns la „Șipot”, ne-a atras atenția un indicator plantat chiar în potecă, și care ne îndrumă „cătredomogled” (adică spre stînga atunci cînd urcăm). Vom urma acum aceasta indicație, părăsind poteca de pe firul văii pentru una mai obscură, ce se îndreaptă spre nord, trecînd de-a dreptul prin Rezervația Naturală; ducînd pe lîngă un izvor al unui mic ogaș affluent al văii pe care am părăsit-o, potecuța ne scoate după 700 m la înșeuarea dintre Vîrfu Domogled — situat la dreapta - și Vîrfu Șoimului (771 m alt.) - la stînga. Din ce în ce mai greu de urmărit, potecuța ocolește pe la obîrșie valea suspendată de la nord de Vîrfu Șoimului și, după cca 500 m dacă ne îndrumă o buna călăuză localnică — atingem Padina Șoroniștei. Ne aflăm deasupra unui abrupt orientat spre sud-vest, înalt de numai 10 m, în baza căruia se ascunde Peștera Mare de la Șoroniște. De aici putem cuprinde cu privirea Valea Cernei cu Băile Herculane către nord-vest.

Peștera de care am amintit, cunoscută și sub numele de Gaura Dracului sau Peștera lui Tatarci (în nici un caz „Peștera Tătarilor!”), este una din cele mai mari din zonă (aproape 200 m lungime). Galeria de acces, pe alocurea frumos împodobită cu concrețiuni, conduce la gura largă a unui puț. Cu echipament alpin se poate coborî în sala cu prăbușiri — foarte argiloasă — și de aici, prin alt puț, într-o sală circulară din care pleacă o galerie îngustă, colmatată cu argilă. De la intrarea în peșteră pînă aici se coboară în total 91 m. Peștera este importantă pentru stîlpii stalagmitici în formă de „teanc de farfurii” descriși pentru prima dată de aici de către Emil Racoviță și R. Jeannel. Se cunosc de aici cinci specii de animale troglobii, unele chiar endemice (două de coleoptere, un păianjen, un pseudo-scorpion și un miriapod-diplopod). Săpăturile au dat oseminte de urs de cavernă.

Bineînțeles că din înșeuarea menționată sînt accesibile și cele 2 vîrfuri, al Șoimului și al Domogledului. Calea pe care am urmat-o a fost un excelent prilej de trecere în revistă a mediilor de viață pe care le oferă plantelor și animalelor zona cea mai înaltă a uneia dintre cele mai valoroase rezervații naturale ale României, a cărei faimă a depășit de mult hotarele țării. În prezent rezervația este bine delimitată de borne și tăblițe ale Comisiei Monumentelor Naturii, care atrag atenția chiar din Băile Herculane, limita inferioară a Rezervației fiind reprezentată chiar de Cerna; în viitor, probabil parte componentă a unui Parc Natural de amploare, național sau internațional; să nu uităm că și traseul 3, pe care-l descriem în continuare, trece în buna măsură prin aceeași rezervație. Rezervația este un sanctuar al unei flore și faune de o deosebită varietate, foarte bogată în elemente rare, endemice sau cu răspîndire meridională (balcanică etc.). Pe țăncurile greu accesibile și stîncăriile calcaroase, pe grohotișuri, în pajiștile și poienile puternic însoțite și bătute de vînt, în văiugile adînc tăiate în stîncă sau umezite de apa izvoarelor și ogașelor, s-a stabilit o floră excepțională ce alcătuiește asociații variate; dacă multe din elementele acesteia le vom putea reîntîlni și în munții ce continuă Domogledul pe Valea Cernei spre nord, sau chiar și în alte zone ale Munților Banatului, concentrarea lor nu-i nicăieri atît de izbitoare cît aici. Cu riscul de a omite multe elemente remarcabile, iată cîteva din plantele ce fac fala Domogledului, și pe care le-ar putea recunoaște și nespecialistul. Am mai vorbit de pinul bănățean (*Pinus nigra* var. *banatica*). Alți arbori demni de atenție sînt: cîrpiņa (*Carpinus*

orientalis) care constituie adevărate arborete; alunul turcesc (*Corylus colurna*) reprezentat și prin exemplare magnifice; tisa (*Taxus baccata*); fagul oriental (*Fagus orientalis*) - cele două din urma nu chiar pe Domogledul propriu-zis, ci pe vîrfurile Șușcu și Hurcu. Dintre arbuști, admirabil se dezvoltă liliacul sălbatic (*Syringa vulgaris*). O specie de scoruș (*Sorbus borbis*) crește în România doar aici. Dintre plantele mai mărunte, dar în cea mai mare parte endemice, caracteristice și cu flori frumoase: specii de garofiță (*Dianthus banaticus*, *D. kitaibelii*), o ciuboțica-cucului (*Primula auricula*), o campanulă (*Campanula crassipes*), o albăstriță (*Centaurea triniaefolia*), o brîndușa (*Colchicum haynaldi*), cele două specii de ghimpe (*Ruscus aculeatus* și *R. hypoglossum*), un stînjinel (*Iris reichenbachii*).

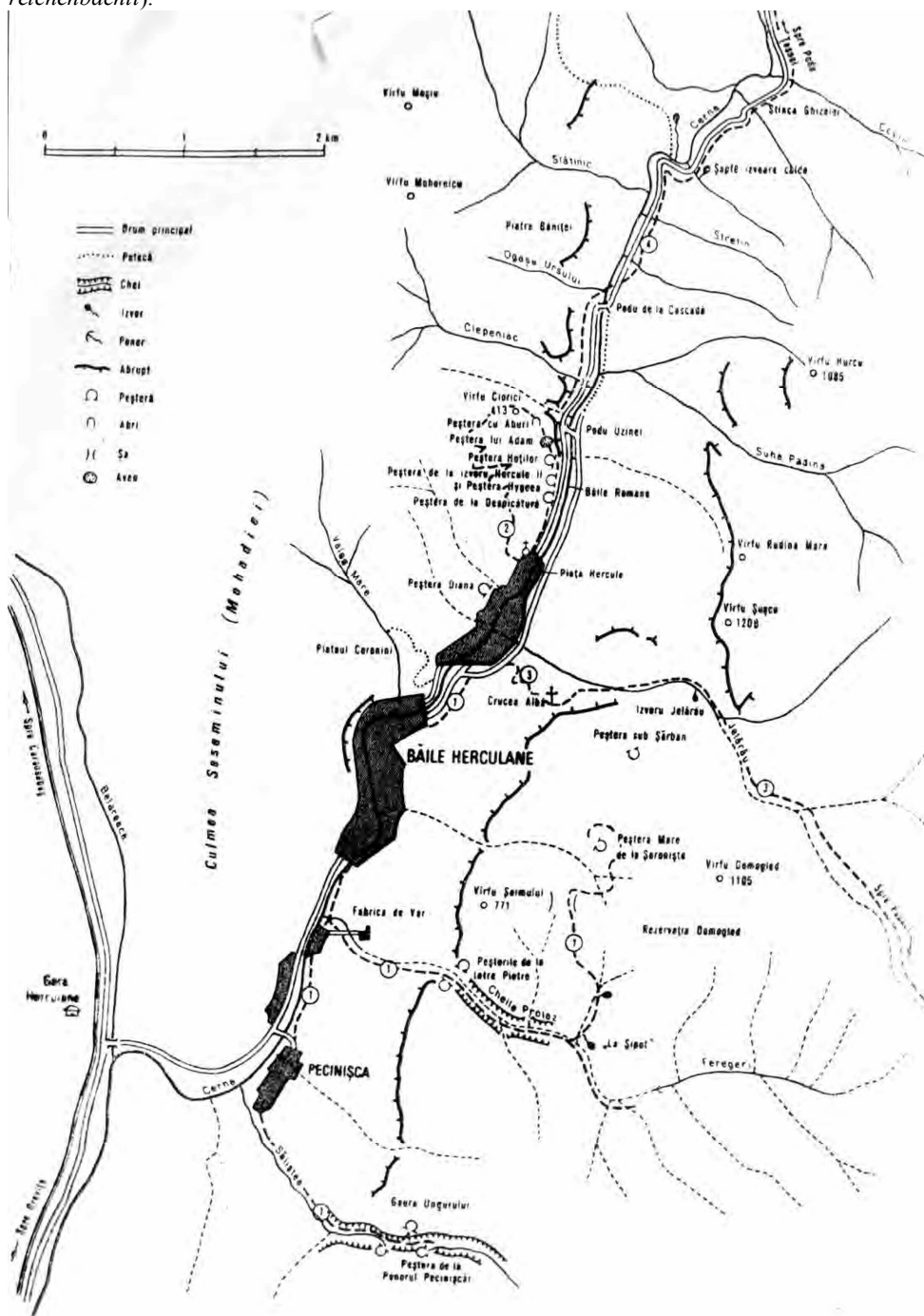

Fig. 23. Băile Herculane și împrejurimile sale (schiță întocmită de Șt. Negrea). Traseele 1-4 sînt descrise în Cap. VII.

Specii de animale interesante întâlnim și printre nevertebratele terestre (scorpioni, coleoptere), și printre cele de apă (în izvoare trăiesc câteva specii de insecte răspândite în Balcani dar la noi rare sau rarisime), și printre vertebrate (șerpi de pildă). Dar gloria de necontestat a Domogledului o reprezintă fauna sa de fluturi, muntele acesta fiind unanim recunoscut drept una dintre zonele Europei cu cea mai bogată și remarcabilă faună de lepidoptere, își dă seama de aceasta și drumețul care colindă poienile Domogledului într-o zi frumoasă de vară sau care înnoptează acolo cu un felinar aprins. Uluitoarea revărsare de „petale zburătoare” s-ar putea concretiza în modul științific, astfel¹: în rezervația Domogled au fost semnalate până în prezent cca 1 500 specii de lepidoptere, adică aproximativ 45% din numărul total al speciilor cunoscute pe întreaga țară; se consideră că cifra totală trebuie să fie însă în jur de 2000 de specii (adică 60-65% din totalul faunei noastre de fluturi!). Din punct de vedere biogeografic, centrul de greutate cade pe elementele „euro-siberiene”, caracteristice pentru Europa Centrală, dar la acestea se adaugă procente însemnate de specii pontice, est-mediteraneene-balcanice, sau caracteristice Carpaților Meridionali (inclusiv specii subalpine). Tocmai aceasta caracterizează Domogledul: întâlnirea într-un singur punct a unor elemente biogeografice foarte diferite, și mai ales faptul că acest munte reprezintă punctul cel mai nord-vestic în care au pătruns elementele balcanice, pontice și mediteraneene în drumul lor spre Europa Centrală (într-adevăr, la cca 5 km spre nord de Herculanе întâlnim o adevărată „barieră ecologică și biogeografică” dincolo de care dispar brusc cel puțin 100 de specii de fluturi pentru a nu mai reapărea nicăieri către nord-vest; iată câteva exemple: *Coenonympha leander*, *Kirinia roxelana*, *Erebia melas*, *Notodonta horbi fierculana*, *Lemonla balcanica*, *Xylena mercki*, *Hydraecia moesiaca*).

Din Rezervație coborâm din nou la fabrica de var și de aici pe drum până în Pecinișca. Din capătul satului putem urca pe o potecă ce urmează malul drept al săliștei cca 1,5 km până în chei, la resurgența pîrîului. De aici urcăm mai departe printre stînci pe versantul drept al cheilor până ce dăm de cele 4 intrări ale peșterii Gaura Ungurului. Deși este cam de aceeași lungime cu Peștera Mare de la Șoroniște (196 m), ea are un puț de numai 13 m care leagă etajul superior cu cel inferior, mai concreționat. În afara de oseminte de urs de peșteră s-au identificat fragmente de ceramică din epoca de bronz. De la peșteră revenim în localitatea Pecinișca și de aici la Băile Herculanе.

2. CIRCUITUL PEȘTERILOR „FIERBINȚI” (SAU NU) DE LA BĂILE HERCULANE

Băile Herculanе - Peștera cu Aburi: 1-1½ oră urcuș pe poteca (marcaj triunghi albastru); Peștera cu Aburi - Peștera lui Adam - Peștera Hoților: ¾-1 oră coboriș printre cleanțuri pe pantă înclinată puternic, cu arboret sau grohotiș (fără marcaj); Peștera Hoților - Peștera de la Despicătură - Băile Herculanе: cca 600 m potecă (marcaj cruce albastră) și pe strada Uzinei până în Piața Hercule: în total ¼ oră.

Întregul traseu se desfășoară pe versantul drept al Cernei în care sînt ascunse cele câteva peșteri influențate de apele ter-mominerale precum și Peștera Hoților. Toate se află pe o linie de fractură sub Vîrfu Ciorici (413 m) al Culmii Mehadia (Culmea Seseminului).

Din Piața Hercule urcăm scările din stînga bisericii romano-catolice și dăm în Aleea Liliacului. De aici, urmînd marcajul „triunghi albastru”, suim serpentinele unei poteci prin pădure pînă la chioșcul de lemn de pe Vîrfu Ciorici. După un scurt popas pentru a privi de sus Valea Cernei și Muntele Domogled de peste apă, coborîm poteca ce duce sub stîncă la Peștera cu Aburi (14 m lungime). Aici, la semiobscuritate, printr-o crăpătură în piatră, ies aburi fierbinți (52°C) făcînd un zgomot înfundat; emansiunile sulfuroase fierbinți au creat aici condițiile pentru dezvoltarea unui mușchi pe care nu-l întâlnim decît în această localitate: este *Philonotis schliephackei*, pentru protejarea căruia s-a propus chiar crearea unei rezervații în acest punct. Părăsind poteca, vom coborî brusc printre două cleanțuri pe o pantă foarte înclinată și plină de grohotiș pînă dăm, la 295 m altitudine, de gura unui aven din care uneori ies aburi calzi. Este Peștera lui Adam, numită astfel după descoperitorul ei, Nicolae Adam din Băile Herculanе. Coborînd cu echipament speologic cei 11 m ai avenului, pătrundem în sistemul de galerii și săli, dificil de explorat din cauza cantității mari de guano de liliac și a temperaturii ridicate (în jur de 30°C atît iarna cît și vara în sala cu Guano și pînă la 45°C în Galeria cu Aburi). Această peștera încălzită de aburi fierbinți veniți din adîncuri, conține concrețiuni unice, printre care stalactite gelatinoase care pendulează la suflul aburului fierbinte. Din cauza condițiilor de peșteră tropicală (pungă de aer cald și umed și depozit masiv de guano de liliac) s-a dezvoltat pe acest guano o fauna în care domină speciile de acarienți (dintre care unele noi pentru știință, descrise de aici). Fauna cavernicolă, cantonată numai în anumite zone ale peșterii, conține specii de păianjeni și de izopode troglobionte.

După ce escaladam un mic vîrf de lîngă Peștera lui Adam, coborîm în aceeași direcție spre apa

¹ Informațiile ne-au fost puse la dispoziție de lepidopterologul F. König (Timișoara) căruia îi adresăm mulțumirile noastre.

Cernei, printre cleanțuri, pe panta abruptă, cu grohotiș sau arboret, pînă ajungem la Peștera Hoților — cunoscută de localnici și sub numele de Gaura Tîlharului sau Gaura Hoților (în nici un caz „Grotă Haiducilor” !). Peștera are trei deschideri care conduc într-un sistem de galerii și săli totalizînd 143 m. Ea nu atrage prin podoaba concreționară, ci prin pereții încărcăți cu inscripții (unele cu embleme și chenare artistice meșteșugite în culori, altele de un oarecare interes istoric datînd din sec. XVIII-XIX — din care pricina ar trebui protejate). Un interes particular îl prezintă și fauna terestră (specii troglobii și endemice de izopode și diplopode, unele descrise chiar de aici) și cea din apa care umple gurile (specii subterane de crustacei microscopici, găsite pentru prima dată aici). Săpăturile sistematice ale arheologilor au scos din peșteră numeroase dovezi de locuire (unelte din paleoliticul mijlociu - adică de cca 50.000 de ani — și din epipaleolitic - cam acum 14.000 de ani - nivele de locuire din neolitic cu ceramică de tip Coțofeni etc.), din care cauză peștera este declarată „Rezervație arheologică”.

Ieșind din Peștera Hoților, coborîm treptele scării de beton și apoi poteca pînă la drumul de pe malul Cernei (Str. Uzinei), îndreptîndu-ne spre oraș. În apropierea „Băilor Romane” se înalță clădirea noului complex balnear care folosește apa termală a vechilor băi.¹ Chiar aici, în dreapta drumului, există Peștera Hygea (18 m lungime) și două peșteri cu apă termală: Peștera de la Izvorul Hercule I (12 m explorată) și Peștera de la Despicătură (105 m). În această din urmă peșteră, închisă cu poarta metalică, este captat Izvorul Hercule II și există cruste de gips lamelor. Din cauza temperaturii ridicate a apei (49-53°C) și a aerului (40-45°C) este greu de rezistat mai multă vreme, iar fauna nu s-a putut instala.

Trecînd de Piața Hercule și urmînd în continuare strada ajungem, după primul pod și pe același mal, la Izvorul Diana, captat în peștera cu același nume (24 m lungime, din care 14 m de galerie artificială, închisă cu poartă metalică).

3. LA CRUCEA ALBĂ ȘI APOI LA IZVORU JELĂRĂU ȘI SPRE PODENII MEHEDINȚILOR (CU O VARIANTĂ SPRE VÎRFU DOMOGLED)

Băile Herculane (Hotel Cerna) - Crucea Albă, pe poteca marcată în fel și chip: cca 2,5 km în urcuș (cca 1-1½ oră); Crucea Albă - Izvoru Jelărău, pe „Cărarea Pisicii”: aprox. ¾-1 oră. De la Izvoru Jelărău, poteci de munte spre stînga către Vîrfu Șuscu și apoi spre dreapta, către Vîrf u Domogled (Izvoru Jelărău - Domogled: cca. 1½-2 ore). Izvoru Jelărău - Poiana Lunca Știubeiului și Izvoru Șușoare, pe drumul de coborîre către Podeni: cca 2-2½ ore.

Din noua șosea a Văii Cernei, aproximativ în spatele hotelului Cerna, se desprinde o bună potecă ce urcă în serpentine comode, prin pădure amestecată (carpen, fag, gorun etc.). Cu acest urcuș intrăm într-un traseu ce ne va permite să luăm contact cu alte aspecte ale Muntelui Domogled decît cele pe care le-am cunoscut din traseul 1. Semnalăm că aceasta este calea pe care o iau muntenii din comuna mehedințeană Podeni, cînd vin cu diverse produse la piața Herculanelor.

La un moment dat, dirijîndu-se net către stînga, poteca iese de sub pădure și se angajează pe cleanțul calcaros, îngăduind priviri peste Herculane și mai ales — din primăvară pînă în toamnă — admirarea frumoasei flore de stîncărie de care am pomenit anterior. Poteca se cațără acum pînă la Crucea Albă (530 m alt.), în apropierea căreia se deschide mica Peșteră sub Șărbă (Peștera lui Șerban), și de unde privirilor li se oferă o apreciată panoramă a Văii Cernei, de la Pecinișca pînă înspre uzina electrică. Accesibilă aproape oricui în sezonul cald, poteca devine greu practicabilă pe zăpadă și mai ales cînd e acoperită de gheață sau polei.

De la Crucea Albă, poteca cunoscută sub numele de „Cărarea Pisicii” se afundă din nou în pădure, urmărind acum, spre est, firul Văii Jelărău (Jelărăul e pîrîiașul care, la suprafață sau în subteran, străbate impresionanta despicătură în munte pe care o vedem aproximativ în spatele clădirii Consiliului Popular Herculane). Urcăm acum o panta, printre pereți de stîncă, pentru a ajunge la izvorul carstic Jelărău, situat într-o mică poiană, cunoscut loc de popas (altitudine cca 600 m) și punct de ramificare a potecilor.

O potecă nu tocmai comodă se desprinde către stînga, în direcție aproximativă nord, către Vîrfu Șuscu, cea mai importantă înălțime a Muntelui Domogled, cu cei 1 200 m ai săi (și acest vîrf e situat pe teritoriul Rezervației Domogled). Lăsînd deoparte . Vîrfu Șuscu, continuăm mai bine de 1 km pe poteca bine bătătorită ce duce spre Podeni, urmărind permanent albia, mai totdeauna seacă, a Pîrîului Jelărău; aici, la o ramificare a văilor, se desface spre dreapta o poteca ce conduce spre Vîrfu Domogled, asigurîndu-se astfel legătura cu traseul 1; poteca străbate Poiana Mușuroaie (Mușuroane); pînă la altitudinea de cca 1 000 m ea taie prin pădure, pentru a ieși apoi în „golul de munte” al Domogledului, atingînd Vîrfu Domogledu Mic.

Ne putem continua drumul drept înainte pe firul Văii Jelărău (total lipsită de apă în perioadele

¹ Complexul se compune din hotelul „Roman” (301 locuri), restaurant și piscină termală acoperită, cabinete pentru consultații și tratament.

mai uscate), prin admirabila pădure seculară de fag; lipsit de elemente de senzație, acest drum e totuși o încântare; trebuie urmărită cu atenție poteca ce însoțește firul principal și evitate cărările secundare. După cîteva km pe sub cupola verde a pădurii, ieșim în fine în întinsa Poiană a Știubeiului, cu bogata ei vegetație (multă ferigă; liliac alături de ienupăr) și cu cîteva doline. Drumul către Podeni și Valea Bahnei străbate poiana spre stînga, ajunge la o mare resurgență („Șușoare”), dincolo de care ne putem lasă privirile să lunece spre munții domoli și cu versanții mai adesea împăduriți, ai Mehedinților.

4. PE VALEA CERNEI, ÎNTRE BĂILE HERCULANE ȘI VALEA ȚESNEI

Nu este cîtuși de puțin în intenția noastră să facem descrierea turistică a Văii Cernei: această superbă vale cu o direcție impresionant de rectilinie pe cea mai mare parte a lungimii sale (peste 50 km !), obiectiv turistic major în sine și — în viitorul apropiat - poartă mare spre și dinspre Munții Cernei, Godeanu și Retezat, Bazinul Jiului și al Motrului, ea nu poate face totuși obiectul unei descrieri mai ample în cadrul unei lucrări dedicate Munților Banatului. Ne mulțumim să indicăm aici, extrem de sumar, cîteva puncte de reper pentru drumețul care, pornind din Băile Herculane, are la dispoziție una sau două zile pentru sectorul de vale cuprins între orașul termelor și Valea Țesnei; această limită pe care ne-o impunem nu-i chiar cu totul arbitrară: Țesna, afluent stîng al Cernei la km 13,8 amont de Herculane, e limita unei excursii de o zi pentru drumețul ce intenționează să poposească peste noapte la micul motel de la km 14, construit la confluența Țesnei cu Cerna. Bătrînii își mai amintesc că pe aici trecea odinioară frontiera între România și Austro-Ungaria.

La ieșirea din Herculane, primul lucru de remarcat pe aleea ce trece pe lîngă noul complex balnear (Hotelul Roman): poteca cu trepte ce urcă spre Peștera Hoților. Tot ceea ce menționăm în continuare este accesibil direct din șoseaua carosabilă a Văii Cernei.

Chiar lîngă Uzina electrică prindem capătul marcajului bandă galbenă ce indica poteca permițînd urcușul, în cca 2½ ore, pînă în poiana Șaua Padinei dintre vîrfurile Șușcu (spre sud) și Hurcu (spre nord); în continuare poteca deviază spre dreapta (sud-est) pînă în Poiana Mușuroaie (Mușuroane), unde dă în traseul 3 (Herculane-Podeni).

Ceva mai departe, trecem Cerna pe malul său stîng pe care nu-l mai părăsim; o scurtă zonă cu caracter de „cascadă”, cu albia în întregime stîncoasă, atrage aici privirile (Cascada Bobot). Puțin mai încolo, atenția e fixată, dincolo de apa Cernei, de mogîldeața pietroasă a Pietrei Baniței.

La km 4,8, în punctul „Porumbu”, cele „7 izvoare calde”, acum rudimentar captate; la cîteva zeci de metri în aval de locul acesta, un foraj executat în urmă cu cîteva ani a scos la iveală o puternică vîină de apă termo-minerală și radioactivă; iar pe malul drept al Cernei, oarecum peste drum de acest punct, cîteva izvoare fierbinți au rămas încă necaptate — interesantă „relicvă” nealterată a unui mediu de viață foarte particular. La cca 1 km în amont, mult pomenita Cruce a Ghizelei (n-a mai rămas nimic din ea, însă de pe micul promontoriu stîncos de aici putem obține o buna fotografie a Cernei și a văii sale).

N-am întîlnit pînă acum decît neînsemnate izvoare pe drum; dar la o cotitură bruscă a șoselei, aceasta taie un ogaș ceva mai important (Ogașu Codului = Coșuiului, sau al lui Roșet), cu loc de popas chiar lîngă șosea; prin stînga pîrului (în sensul urcușului !), printr-o poiană, se îndreaptă spre piciorul falnicului cleanț (cu Vîrfu Coșuiului și Vîrfu Colțu Pietrii) o potecă marcată cu bandă albastră ce duce spre creastă și apoi dincolo, spre plaiurile mehedințene (Gornenți, 3-3 ½ ore).

Cam la 8—9 km în amont de Herculane, intrăm într-o zonă dominată cu autoritate, în dreapta șoselei, de peretele calcaros al Inelețului, fisurat, încununat de pini, sprijinit de grohotișuri la poale. La un cot al șoselei, chiar sub taluzul acesteia, puternicul grup de izvoare carstice cunoscut ca „7 izvoare reci” în perspectivă de a fi captate total (în ciuda faptului că adăpostesc o remarcabilă faună). Pe malul opus al Cernei, gospodării liniștite, rariți de gorun cu aspect ciudat (sînt „ciolpăniți” de rarii locuitori ai văii, care le recoltează frunzele pentru capre).

Nimic nu ne mai reține pînă cu puțin înainte de km 14 unde întîlnim modestul motel (posibilă bază a unui hotel turistic de mare capacitate) ridicat la confluența cu Valea Țesnei. La km 14,6 întîlnim Podu Țesnei (peste Cerna); de lîngă acest pod se conturează o potecă de legătură spre plaiurile mehedințene din Valea Coșuștei (Izverna — Baia de Aramă), poteca ce străbate locuri fermecătoare (o porțiune frumoasă de chei).

Cu titlu informativ: dincolo de Țesna, șoseaua în curs de modernizare trece prin dreptul gurii sălbaticii văi a Presacinei (afluent pe dreapta la km 18), pe la sălașele de la Tamburu (km 25), Gura Iaunei, la Bobot (km 29; vezi traseul următor), Cerna-Sat (km 42), intrarea în faimoasele Chei ale Corcoaiei, ocolite de șosea (km 43), și de aici pe serpentine strînse, după 3—4 km, ajungem la coloniile de la Belmezu și Lunca Larga; puțin mai sus, la confluența văilor Cerna și Ivanu, se construiește un baraj; apa lacului format va fi dirijată printr-un tunel spre Motru.

5. BĂILE HERCULANE - MEHADIA - CORNEREVA - FRĂSINCEA; EXCURSIE LA

IZVOARELE IAUNEI MARI, ADICĂ PE CULMEA MUNȚILOR CERNEI, CU COBORÎRE LA CERNA ÎN PUNCTUL BOBOT

Herculane - Frăsınca: 39 km pe șosea (modernizată până la Plugova, apoi nemodernizată); Frăsınca - Culmea „Cracu cu Calea” — Gura Plaiului - izvoarele Iaunei Mari de la „Fața Iablăniceanului” — Vîrfu Vlaicu Mare: 3-4 ore pe poteci de munte: Vîrfu Vlaicu Mare - „La Bobot” pe Valea Cernei: 3—4 ore pe potecă de munte (o oră în plus pentru sensul invers l). Traseul nu este marcat; există însă un proiect de marcare a traseului Cornereva - Vîrfu Vlaicu Mare (triunghi roșu), traseu ce vă continua pe creastă spre Vîrfu Godeanu, și a porțiunii Vîrfu Vlaicu Mare - Bobot (triunghi roșu).

Curse regulate de autobuz leagă Orșova și Băile Herculane de întinsa și pitorească așezată comuna de munte Cornereva (trecînd prin Mehădia — Plugova - Bogîltin). Cornereva e un sat pitoresc și va deveni desigur o frumoasă etapă în diverse trasee spre Munții Cernei și Godeanu. Traseul pe care-l propunem e una dintre posibilitățile relativ comode de abordare a crestei Munților Cernei.

Pornim din satul Frăsınca al comunei Cornereva urcînd pe Valea Frăsınca (unul din „cracii” Văii Ramna, afluent al Belarecâi) pînă la confluența cu Ogașu Ulmului; aici facem la dreapta pe o potecuța ce traversează cîteva poieni și coborîm din nou la Frăsınca pe care o traversăm, urcînd acum pe culmea ce se cheamă „Cracu cu Calea”. Ne așteaptă o oră bună de urcuș pieptiș și obositor pe îngusta potecă ce străbate pădurea de fag care îmbracă culmea total lipsită de apă. Poteca ne scoate deodată în golul de munte, și anume la Gura Plaiului, unde întîlnim pîrîiașele „Fîntîna lui Ghiță Stanciu”. Ne continuăm drumul prin golul acoperit cu pășune și tufe de ienupăr, trecem cumpăna apelor între Frăsınca (deci Belareca) și Iauna (deci Cerna) și intrăm într-un admirabil circuit în forma de potcoavă, desigur glaciari („Fața Iablăniceanului”), expus către est și din care, la altitudine de 1 400—1 600 m, țîșnesc izvoarele Iaunei Mari (Iauna e afluent de seama al Cernei pe dreapta, în punctul Bobot); aceste izvoare se îndreaptă rapid spre limita superioară a pădurii. Diverse cărări de munte, pe care ni le indică ciobanii, ne duc fie la „Stîna în Povoii Roșu”, fie la Vîrfu Vlaicu Mare (1 608 m), înălțime maximă a acestei zone tipic subalpine, cu aspect destul de sălbatic și o bogată rețea de ape reci și cristaline. Din vîrf putem îmbrățișa cu privirea o vastă zonă montană.

Din Vîrfu Vlaicu Mare începem coborîrea spre Cerna pe o potecă bună și destul de frecventată. Coborîșul e la început foarte brusc, apoi ceva mai lin, de-a lungul Culmii Vlaicului (Valea Iaunei Mari o avem mult în stînga noastră); în ultima porțiune, printre modestele așezări de la Stepan („Culmea Stepanului”), coborîrea devine agreabilă pînă la Bobot, unul din punctele deosebit de pitorești ale Văii Cernei. De aici putem lua drumul Herculanelor pe șosea (29 km) său, după noaptea petrecută la vreo gospodărie de muntean (micile așezări din zona țin administrativ de Cornereva), putem lua calea-întoarsă spre comuna de dincolo de munți.

Cîteva note cu privire la alte poteci de care se leagă cea indicată de noi:

- a) Tot la Bobot (Gura Iaunei) și tot pe dreapta Cernei, o potecă urcă, mai mult pieptiș, pe Culmea stîncii, atîngînd Vîrfu Opleșata (1 570 m) din care se poate admira o priveliște frumoasă; în continuare, poteca schimbă brusc direcția și se îndreaptă — pe Culmea Prisloapelor ce separă bazinele Iaunei și Craiovei - spre culmea principală a Munților Cernei, pe care o întîlnim lîngă stîncă menționată adineauri; aici intrăm în poteca pe care am descris-o și care ne va coborî în Frăsınca (timp necesar: Bobot — Opleșata - Frăsınca: 8 - 11 ore).
- b) Iarăși de la Bobot, de data aceasta însă pe stînga Cernei, o potecă umblată asigură legătura cu localitatea oltenească Obîrșia-Cloșani (și în continuare cu Baia de Aramă), urmărind pîrîul Arșasca, apoi urcînd pe versant și atîngînd cumpăna apelor în punctul „Mazdroni”, de unde se coboară spre satul Godeanu și comuna Obîrșia-Cloșani (timp necesar: Bobot — Obîrșia-Cloșani — Baia de Aramă: 7—8 ore).

C. MUNTELE MIC: UN TRASEU ÎN CIRCUIT

Caransebeș - satul Borlova: cca. 13 km pe șosea modernizată; în continuare, urmînd marcajul bandă roșie pînă la stațiunea turistică Muntele Mic: aprox. 3 ore¹. Muntele Mic. Coborîrea spre Poiana Mărului în două variante: a) stațiunea Muntele Mic — cursul superior al Văii sucului — Poiana Mărului, pe marcajul bandă galbenă: aprox. 4 ore; b) stațiunea Muntele Mic — Piatra Scorilei — Poiana Mărului, pe marcajul bandă albastră: aprox. 3½ ore (în sens invers: aprox. 4 ore); Poiana Mărului - Măru — Zăvoi: 21 km pe șosea nemodernizată (Zăvoi este stație C.F.R. pe linia Caransebeș - Hațeg - subcetate).

Traseul pe care îl propunem aici, oferă drumețului o cuprinzătoare imagine asupra Muntelui

¹ După Borlova, la 7 km pe șosea, dăm de noul teleferic ce urcă la stațiunea turistică Muntele Mic.

Mic și zonei montane înconjurătoare, în 3-5 zile de drumeție. Evident, el poate fi parcurs și în sens opus celui în care-l descriem.

CARANSEBEȘ - STAȚIUNEA MUNTELE MIC, PRIN BORLOVA

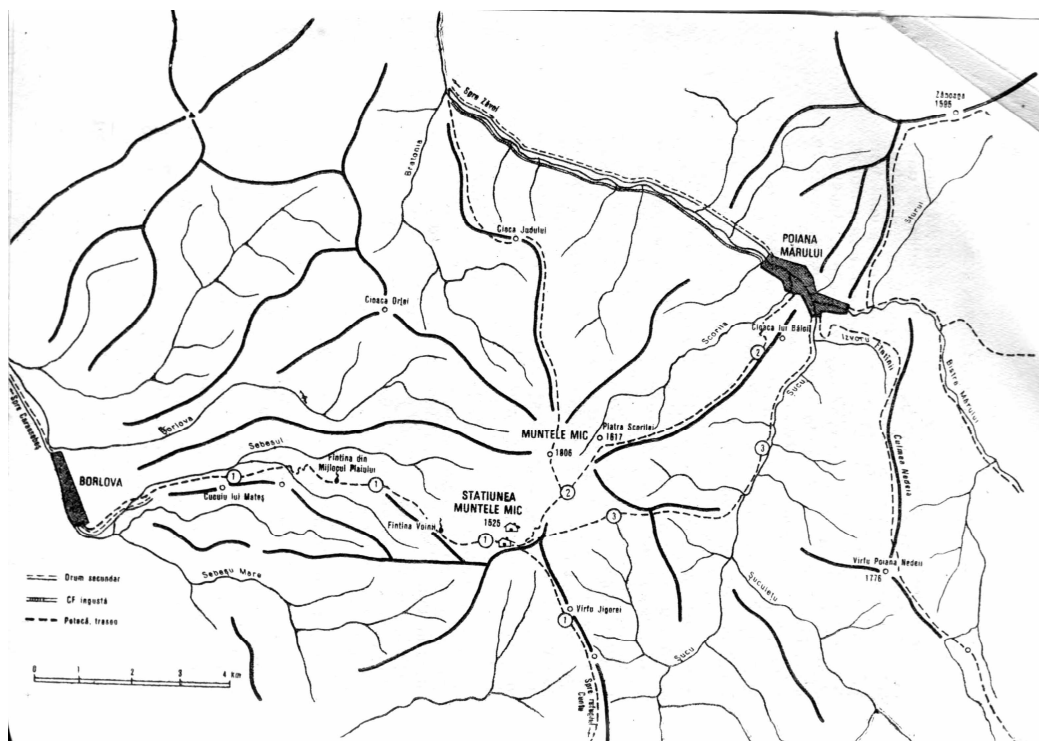
Satul Borlova, situat la 360 m alt., e accesibil din Caransebeș cu cursele locale de autobuze sau alte mijloace auto (13 km pe șosea, trecînd prin Zervești și Turnu-Ruieni, de-a lungul Văii Sebeșului; la 2 km de Turnu-Ruieni, ruinele unui turn medieval, pe o înălțime. Aici începe importantul traseu marcat cu banda roșie, care conduce la Muntele Mic și în continuare în inima Masivului Țarcu și apoi la cabana Gura Apei, legată de rețeaua de poteci turistice a Retezatului și Godeanului.

Din Borlova ne așteaptă aproximativ 3 ore de urcuș prin pădure (pînă la stațiunea turistică Muntele Mic avem de înfruntat o diferență de nivel de cca 1 200 m). Din extremitatea satului continuăm mai întîi tot pe șoseaua care avansează acum de-a lungul malului drept, apoi stîng, al Văii Sebeșului (Sebeșu Mic), pînă în punctul în care un stîlp de marcaj ne îndeamnă să părăsim șoseaua, luînd drumul de care ce urca spre Muntele Mic. Urcăm pe sub Cucuiu lui Mateș, pe sub Culmea Ursului; traversăm Valea Rugului, urcăm cîteva serpentine prin pădurea deasă; în continuare, poteca ne îndrumă pașii pe sub culme, crușînd pe cît posibil efortul; ea e însoțită de un culoar despădurit, ceea ce permite să aruncăm din loc în loc o privire spre stînga, către Depresiunea Caransebeșului și Munții Semenicolui, Trecînd pe lîngă izvorul cunoscut ca „Fîntîna din Mijlocul Plaiului”, ajungem în Poiana Voinii (cca 1 240 m alt), cu binecunoscuta Fîntîna a Voinii și cu vedere spre Muntele Mic (cître nord-est), ce apare ca o domoală calotă emisferică, fără pădure, de la care pornesc în toate direcțiile culmi prelungi. La marginea de sus a amintitei poieni, părăsim drumul de care și urmăm, spre stînga și prin pădure, poteca marcată ce ne scoate la prima dintre cabanele stațiunii turistice.

MUNTELE MIC ȘI SEMNIFICAȚIA SA TURISTICĂ

Masivul Muntele Mic este situat lateral (la nord-vest) față de culmea principală a Masivului Țarcu. E perfect delimitat către est (adică față de Țarcu) prin adîncă și frumoasă vale a Pîrîului Șucu, spre sud îl delimitează Valea Sebeșului, spre nord cea a Bistrei Mărului, spre vest Depresiunea Caransebeșului. Din vîrfurile lui (1 806 m) pornesc ca niște raze o serie de culmi; de importanță turistică este îndeosebi culmea punctată de vîrfurile Jigora și Șeroni și însoțită de poteca marcată cu bandă roșie, ce se îndreaptă spre sud, conducînd la refugiul și punctul meteorologic Cuntu și apoi la culmea principală a Țarcului - aceea dominată de vîrfurile Țarcu (2 186 m), Căleanu (2 190 m), Mătania (2 160 m), Baicu (2 119 m), Bloju (2 165 m).

Boltit și acoperit de pășune alpină, Muntele Mic nu e deosebit de arătos, însemnătatea sa constă însă în primul rînd în existența unei stațiuni turistice de capacitate destul de mare, care funcționează în tot cursul anului (cabanele sale relativ confortabile sînt situate în jur de 1 525 - 1 550 m alt.; în condiții de bună întreținere și gospodărire, ar putea intra în categoria celor mai frumoase complexe turistice montane ale țării; stațiunea pune la dispoziția turiștilor și sportivilor un hotel cu 400 locuri, precum și cca 300 locuri în diverse vile și căsuțe). Se adaugă la acestea faima pe care o au pantele sale, cu înclinări diferite, pentru practicarea schiului de către schiorii cu grade diferite de experiență (menționăm existența unui schi-lift ce leagă cabanele de vîrf) faptul că pîrțile de schi se țin lanț între stațiune și satul Borlova și faptul că muntele, acoperit cca 5 luni pe an de zăpadă, beneficiază iarna de condiții atmosferice favorabile, cu calota sa ce răzbate adesea deasupra stratului de nori ce înecă zonele mai joase. În fine, acest punct ușor accesibil reprezintă o adevărată placă turnantă pentru turism atît în Masivul Țarcu (el însuși practic lipsit de o bază turistică proprie) cît și într-o întinsă și atrăgătoare zonă montană ce devine accesibilă dacă se ia ca punct de plecare Poiana Mărului. Să nu uităm că Vîrful Muntele Mic e situat la peste 200 m deasupra cabanelor, la nord de acestea; urcușul spre vîrf, urmărind la început marcajul bandă albastră ce conduce spre Poiana Mărului, merită osteneala: cu prilejul său obținem - pe vreme bună și mai ales de sub vîrf, adică de pe pantele ce-l înconjoară la 1 700—1 750 m alt. — o cuprinzătoare perspectivă către vest (spre Depresiunea Caransebeșului și Munții Semenicolui), către nord (spre Depresiunea Poiana Mărului și Valea Bistra Mărului), spre est (cître culmile Țarcului de care sîntem despărțiți prin profunda despicătură a Văii Șucu) și în fine către sud, spre Munții Cernei, pe deasupra înălțimilor ce țin de Țarcu. Cu riscul de a ne repeta, semnalăm că exploratorilor Masivului Țarcu (și celor mai întreprinzători, al căror obiectiv final este Godeanul sau Retezatul) le stau la dispoziție traseul marcat cu bandă roșie care conduce la Vîrful Țarcu (cca 4—5 ore de drum), iar apoi la cabana Gura Apei (încă cca 7—8 ore), precum și o serie de poteci marcate sau nu ce comunică cu acesta.

km de parcurs pe șoseaua forestieră de-a lungul Văii scorilei, pentru a ajunge în Poiana Mărului.

POIANA MĂRULUI; ÎNCHIDEREA CIRCUITULUI SPRE ZĂVOI - CARANSEBEȘ

Carpații României nu duc câtuși de puțin lipsă de locuri cu vocație turistică mare cărora nu li s-au oferit încă toate posibilitățile de afirmare, dar e indiscutabil că printre acestea Poiana Mărului ocupă un loc de frunte. O simte orice îndrăgostit de natură care ajunge aici fie coborînd dinspre Muntele Mic, fie urcînd pe Valea Bistra Mărului de la Caransebeș - Zăvoi. Situată la 600-650 m alt., într-o depresiune cam de 5 km lungime, localitatea e înconjurată din toate părțile de munți cristalini cu relief frământat, care se apropie de 2000 m sau depășesc această limită și care, acoperiți la poale cu dense păduri de fag și molid, îi formează un magnific fundal. Situată într-un nod hidrografic de toată frumusețea (aici confluează 2 mari pîraie ce-și trag seva din Țarcu: Bistra Mărului și Șucu care capătă în amont de Poiană un enorm număr de afluenți), Poiana Mărului beneficiază de o atmosfera de perfectă puritate, departe de orice sursă de poluare a aerului, apei și solului, fiind în același timp așezată la numai 21 km de calea ferată Caransebeș — Hațeg -Subcetate (față de Caransebeș: 60 km) și legată de aceasta printr-o șosea modernizată. În prezent, localitatea e utilizată ca bază aproape exclusiv pentru excursii în Muntele Mic, eventual și pe traseul nemarcat de pe Culmea Nedeia pînă la Vîrfu Mătania (unde se intră în traseul marcat cu bandă roșie pe care l-am amintit de mai multe ori) sau pe acela ce leagă vîrfurile Zănoaga — Sturu — Murgani — Cununii — Pietrii — Custurii (care și el se leagă de amintitul traseu marcat); însă ea vă putea deveni punctul central al unei dense rețele de marcaje. Mai amintim că Poiana e plasată în apropierea unui sat bănățean de frumoasă tradiție - Măru - în care ceea ce numim folclor a rămas încă un element viu al vieții oamenilor. Localitatea ar putea fără nici o îndoială să devină dintr-o așezare încă modestă cea mai frumoasă stațiune de munte a Banatului, și una din cele mai frumoase și mai frecventate ale țării.

Odată străbătuți cei 21 km ce despart Poiana Mărului de Zăvoi, trecînd prin satul Măru pe care l-am amintit puțin înainte, traseul nostru în circuit se încheie.

GLOSAR

de termeni științifici și de termeni cu circulație locală, folosiți în text

abri „adăpost”, că o scobitura mai mare, la baza pereților de calcar.

abrupt perete stîncos foarte înclinat sau chiar vertical. alveole mici scobituri cu contur oval în pereții peșterilor (lingurițe)

anemolite stalactite strîmbe din cauza curenților de aer din peștera. anticlinal cuta convexa (boltită) a scoarței terestre.

aurignacian subdiviziune (fază) a epocii pleistocene (cuaternar), aven peșteră verticală.

barremian-apțian subdiviziune a cretacului inferior.

bigăr v. izbuc.

biodermă peliculă de alge pe suprafața pietrelor din albia apelor curgătoare.

bunar puț

calcita formă cristalină, frecvent întilnită, a carbonatului de calciu.

carbonifer perioadă a erei paleozoice, cuprinsă între devonian și permian.

carst (relief complex de fenomene geomorfologice și hidrografice de carstic) suprafață și subterane, caracteristic în primul rînd zonelor calcaroase.

chiropterit zăcămint de fosfați realizat în peșteră pe seama unor depozite vechi de guano.

cioaca înălțime domoală, foarte pietroasă și acoperită numai cu vegetație mărunță.

cîrșie (cîrșă) înălțime mai adesea calcaroasă, împădurită sau nu, prezentînd neapărat și porțiuni abrupte (cleațuri sau pînze).

cleaț abruptul golaș al unei cîrșii, sau „țanc”, mai adesea calcaros (pînză, stean).

concreționare procesul prin care apa încărcată cu bicarbonat de calciu care pătrunde sub formă de picături în peșteri depune pe tavanul, pereții și planșeul acestora carbonat de calciu (stalagmitare).

concrețiuni formațiuni de carbonat de calciu ce iau naștere prin procesul de concreționare și care alcătuiesc podoaba peșterilor.

convei (covei) cot sau meandru, de mare amploare, pe traseul apelor curgătoare sau ai potecilor în serpentine.

coralite frumoase concrețiuni roz sau ocru, imitînd aspectul scheletului unor corali.

coroziune chimică procesul prin care apa încărcată cu bioxid de carbon ataca calcarul, dizolvînd carbonatul de calciu (iau naștere galerii și săli subterane și diverse forme de „sculpturi”).

crac culme, versant împădurit (dar se folosește și pentru o ramură a unei văi).

cretacic perioadă a erei mezozoice.

crîsnic instrument de pescuit în rîuri, o plasă pătrată ale cărei colțuri se leagă pe capetele a 2 prăjini lungi îndoit în arc și legate la mijloc în cruce.

crou groapă mare

curmături (în Cheile Carașului) „pinteni” pe care îi trimit alternativ cei doi versanți ai văii.

cuaternar era geologică ce urmează terțiarului.

dolic (v. dolină).

dolina scufundătură în formă de pîlnie, cu contur circular sau oval, caracteristică pentru suprafața zonelor carstice (dolic, vîrtac, vîrcan, vîrtop).

dom formațiune concreționară masivă, de aspect caracteristic (deseori hemisferică).

dornă porțiune cu apă adîncă și liniștită pe traseul cursurilor de apă (subterane sau de suprafață).

dos versant orientat spre nord (sau NV, NE).

emergență (v. izbuc).

endemic (plantă sau animal) întilnit numai într-o anumită regiune.

exurgență (v. izbuc).

falie ruptură în scoarța terestră, provocată de mișcările de contracție sau dilatare ale scoarței terestre.

fața versant orientat spre sud (sau SV, SE).

grisu gaz de mină.

guano (în cazul peșterilor): acumulări de excremente de lilieci.

gur bazinaș cu fundul și marginile din calcită, cu apă care picură din tavanul peșterii.

helictite stalactite, de obicei foarte fine, al căror ax își schimbă de mai multe ori direcția.

horn „suitoare” verticală sau aproape verticală într-o peștera.

jurasic perioadă de mijloc a erei mezozoice.

ieskin peșteră.

incrustanță capacitatea unor ape („incrustante”) de a depune în albia lor calcar, formîndu-se depozite de tuf calcaros.

izbuc ieșirea la suprafață, că într-un izvor puternic, a apelor din zonele carstice care au circulat prin

goluri subterane (emergență). Există două cazuri particulare: prin resurgență se înțelege ieșirea la

suprafață a unui curs de apă care a pătruns în subteran printr-un ponor; prin exurgență înțelegem apariția la suprafață a apei ce s-a acumulat pe alte căi în golurile subterane. Izbucuri pot exista și în peșteri.

izvoare frontale izvoarele de la obârșia unui curs de apă.

înșeuare (v. șa)

karre (v. lapiez).

lapiaz (lapiez) șanțuri și crăpături, găuri și excavații pe suprafețele calcaroase, rezultate din eroziunea apelor de precipitații („câmpuri de lapiez”, „câmpuri de karre”).

lapte de piatra (v. montmilch).

liasic epoca cea mai veche a perioadei jurasice.

limnocren izvor a cărui apă se aduna într-un bazinaș.

lingurițe (v. alveole).

marmită excavație, emisferică sau cu contur oval, sculptată de ape în suprafețe de calcar.

mezozoic eră geologică (secundar), cuprinsă între cea paleozoică și cea terțiară.

miocen epocă a erei terțiare, cuprinsă între oligocen (mai vechi) și pliocen (mai nou).

montmilch (mondmilch) depozite albe și moi de calcită îmbibate de apă, care se formează în anumite condiții pe pereții peșterilor.

musterian subdiviziune a epocii pleistocene (cuaternar).

odontolite buzunărașe minuscule de calcită suprapuse pe muchiile pereților în peșteri; seamănă cu șiraguri de „dinti”.

ogaș pîrîu.

paleozoic eră geologică (primară) precedînd erele mezozoică (secundară), terțiară și cuaternară.

parter (vegetație de) asociațiile de plante din etajul inferior al pădurii.

perle de peșteră mici concrețiuni sferice sau ovoide, găsîte de obicei în gururi.

permian perioadă cu care se încheie era paleozoică.

peșteră activă peșteră (sală, galerie) străbătută de un curs de apă permanent.

peșteră fosilă peșteră (sală, galerie) pe care nu o (mai) străbate un curs de apă.

piemonturi înălțimi foarte joase, care parcă „sprijină” munții și dealurile la periferia lor.

pînză (v. cleanț.)

ponor locul în care un curs de apă de suprafață, dintr-o zonă carstică, dispare în subteran (sorb).

Ponoare pot exista și pe traseul unui curs de apă subteran.

pramen izvor.

pravăț (v. aven).

preglaciari (relict preglaciari) specie de animal sau planta datînd din terțiar și care a supraviețuit marilor glaciațiuni din cuaternar.

prilucă (prelucă) poiană.

propasti (v. aven).

resurgență (v. izbuc).

rudă minereu.

sifon sector al unei peșteri, în care tavanul coboară atît de jos încît atinge luciul apei (rîu sau lac).

sinclinal cută concavă (scobită) a scoarței terestre.

sorb (v. ponor)

stalagmitare (v. concreționare).

steau stîncă, abrupt stîncos (oarecum același lucru cu cleanț).

steril rocile nefolositoare scoase din mine și acumulate la exterior în halde (haldine).

șă zona depresionară, cu aspect caracteristic de șă de călărit, care desparte două înălțimi (prin înșeuare se desemnează de obicei o șă deosebit de domoală).

terțiară era geologică (neozoică), cuprinsă între cea secundară (mezozoică) și cea cuaternară.

tîlvă culme, deal.

travertin varietate compactă de tuf calcaros.

triasic cea mai veche perioadă a erei mezozoice.

tuf calcaros rocă buretoasă de duritate mică („piatră moale”) realizată de apele incrustante (v. incrustanță).

tunel de presiune sector al unei peșteri, cu secțiune circulară sau ovală,

urgonien care trădează faptul că aci apa a lucrat sub presiune, denumire dată calcarelor formate în cursul barremian-apțianului.

vîrcan (v. dolină).

vîrtac (v. dolină).

vîrtop (v. dolină).

zănoaga (în Semenici): pîrîiașe și pîraie din golul de munte.

CUPRINS

Prefață

Capitolul I. Generalități

Capitolul II. Excursii în Semenici și în Munceii Domanului, Arenișului și Dognecei

A. Semenici - nodul de munți și ape al Banatului .

Principalele cai de acces în Semenici

Aspecte din Semenici

Traseul 1. Spre Poiana Păroasa Mare

Traseul 2. Un drum de culme către Țara Almăjului

Traseul 3. Către Certeja Haiducilor și mai departe spre Teregova

Traseul 4. Un prilej pentru a face cunoștință cu izvoarele Neargănelului (Nerei)

Traseul 5. Peste Platoul Semeniciului, către cantonul silvic Cosava (și, dacă vrem, în continuare spre Poneasca și Valea Minișului)

Traseul 6. De la stațiunea turistică Semenici la cantonul silvic Comarnic

Traseul 7. Traseu de coborâre din Semenici (prin Crivaia și cantonul Comarnic) spre Cheile Carașului și Depresiunea Carașovei

Traseul 8. De la stațiunea turistică Semenici la Reșița, prin Văliug

Traseul 9. De la stațiunea turistică Semenici la Slatina—Timiș prin Gărina și Brebu Nou

B. Munceii Domanului

Traseul 1. De la Reșița la stațiunea turistică Crivaia, trecând pe lângă cel mai adânc aven din Banat

Traseul 2. O excursie în carstul din împrejurimile Reșiței

C. Munceii Arenișului și Dognecei

Traseul 1. Prin Munceii Arenișului cu automobilul

Traseul 2. Prin Munceii Dognecei cu automobilul

Traseul 3. Excursie spre lacurile Vîrtoape

Traseul 4. Excursie spre lacurile Dognecei

Capitolul III. Prin Valea și Munții Carașului

Traseul 1. De la Anina la Anina, trecând pe la Lacul Buhui, Peștera Buhui și Lacul Mărghițaș

Traseul 2. De la Anina la izvoarele Carașului și în jos pe Caraș; peșterile Comarnic și Popovăț; de la cantonul Comarnic la Reșița

Traseul 3. O explorare completă a cheilor sălbatice ale Carașului

Traseul 4. De la Comarnic la Carașova, pe un itinerar care evita Cheile Carașului

Traseul 5. Străbătînd Cheile Gîrliștei

Capitolul IV. Triunghiul turistic Anina - Oravița - Bozovici. Minișul și cheile sale

Traseul 1. Cetatea huilei: Anina

Traseul 2. De la Anina la Oravița, pe șosea și cu trenul

Traseul 3. Prin Oravița și la cabanele din împrejurimi

Traseul 4. De la Oravița la Ciclova Montana și apoi pe Muntele Rolu Nou

Traseul 5. Oravița - Ciclova Româna - Ilidia - Cheile Văii Mari - Oravița .

Traseul 6. De la Anina la intrarea în Cheile Minișului, apoi spre izvoarele Minișului; complexul de peșteri Ponor - Plopa; înapoi la Anina pe Valea Ponoroului

Traseul 7. De la Anina la Lăpușnicu Mare și Bozovici, prin Cheile Minișului, poienile de la piciorul Culmii Liciovacea și, eventual, peste înălțimile acestei culmi

Traseul 8. De la Anina la Bozovici, străbătînd în întregime Cheile Minișului — cu o incursiune pe Valea Poneasca

Traseul 9. Excursii prin Țara Almăjului

Traseul 10. Între Bozovici și Mehadia; Cheile Globului

Capitolul V. Excursii în Cheile Nerei, în bazinul Văii Beilului și în împrejurimile Sascăi Montane

Traseul 1. Cheile Nerei, de la un capăt la celălalt

Traseul 2. De la Oravița la Anina, prin văile Beilului, Beușniței și Beilului Sec

Traseul 3. De la Oravița, trecînd prin văile Belului și Beușniței, pe la ruinele Cetății Terezia, și din nou la Oravița

Traseul 4. Pe Valea Șușarei, pornind din Sasca Montana

Traseul 5. Excursie din Sasca Montană spre Cleanțul Cătanei și Crucea Osmanului din Cîrșia

Calvariei

Traseul 6. Din Sasca Montană spre Moldova Nouă, peste munți și așezările Cărbunari și Știnăpări.

Capitolul VI. Defileul Dunării între Baziaș și Orșova. Excursii prin Munceii Locvei și Munții Almăjului. Natură și istorie în Clisura Dunării

Traseul 1. Prin Moldova Nouă și împrejurimile imediate

Traseul 2. De la Moldova Nouă la Moldovița și apoi prin Gîrnic la Dunăre

Traseul 3. La Padina Matei, în rezervația Văii Mari și la peștera Gaura Haiducească

Traseul 4. O luare de contact cu Munceii Locvei; Dunărea între Baziaș și Moldova Veche.

Traseul 5. Un traseu pentru amatorii de peisaj carstic: platoul de la Sfînta Elena

Traseul 6. Defileul Dunării între Pescari și Cozla; peșterile Gaura Cu Muscă și Gaura Chindiei

Traseul 7. De-a lungul celui mai mare afluent al Dunării în Defileu: Valea Bîrzasca (Valea Mare) pînă la obîrșie

Traseul 8. Pe Valea Mare spre inima Munților Almăjului (Vîrfu Svîncea); în Țara Almăjului prin Cheile Rudăriei

Traseul 9. Pe Valea Sirinei

Traseul 10. Dunărea între Cozla și Plavișevîța. Pe văile Plavișevîței și Tisovîței .

Traseul 11. În Cazane. Ciucaru Mare și peșterile sale. Pe Valea Mraconiei .

Capitolul VII La porțile răsăritene ale Munților Banatului

A. Cu trenul sau pe șosea, de la Orșova la Caransebeș .

B. Excursii avînd cî punct de pornire Băile Herculane sau Mehadia. Băile Herculane ca obiectiv turistic

Traseul 1. Spre Muntele Domogled prin „canioanele” Prolaz („Valea între Pietre”) și Săliște

Traseul 2. Circuitul peșterilor „fierbinți” sau nu, de la Băile Herculane

Traseul 3. La Crucea Albă și apoi la Izvoru Jelărău și spre Podenii Mehedinților (cu o variantă spre Vîrfu Domoglod)

Traseul 4. Pe Valea Cernei între Băile Herculane și Valea Țesnei

Traseul 5. Băile Herculane - Mehadia - Cornereva - Frăsîncea; excursie la izvoarele faunei Mari, adică pe culmea Munților Cernei, cu coborîre la Cerna în punctul Bobot

C. Muntele Mic: un traseu în circuit.

Glosar

Redactor MIHAELA DIDAC Tehnoredactor I. PETRE Bun de tipar 14.XII.1976

Tiraj 7 020+90 ex. Coli de tipar 14,75+48 pag. planșe alb-negru+1 hartă.

Lucrarea executată sub comanda 333. la întreprinderea Poligrafica OLTENIA. REPUBLICA SOCIALISTA ROMÂNIA